OĞUZ TEKTAŞ

SEKSENLER

80'li Yıllarda Gündelik Hayatımız

çatı KİTAPLARI

SEKSENLER

80'li Yıllarda Gündelik Hayatımız

Çatı Kitapları / Seksenler
Oğuz Tektaş

Mart 2012, İstanbul
www.kitapart.com
ÇATI KİTAPLARI
Klodfarer Cd. Dostlukyurdu Sk. 4/1
Cağaloğlu / İstanbul 0212 518 79 87
Faks : 0212 518 79 86
E-posta : info@catiyayincilik.com.tr
: info@kitapart.com

OĞUZ TEKTAŞ

SEKSENLER

80'li Yıllarda Gündelik Hayatımız

Oğuz Tektaş

1974 yılında İstanbul Bahçelievler'de doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini (atılana kadar) çevre okullarda okuduktan sonra mecburiyetten Açık Lise'de karar kıldı. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne kayıt yaptırdı. Buradan da atıldı, çıkan aflarla yeniden, yeniden kayıt oldu.

Çeşitli dergilerde müstear isimlerle yazıları yayınlandı. Bir süre yerel ve ulusal kanalların bazılarında radyo programcılığı, daha sonra yayınlanmayan bir program için bir televizyon kanalına metin yazarlığı yaptı. *Anne Beyaz Çoraplarım Nerde?* İsimli kitabı 2007 yılında yayınlandı.

Hayatına editör olarak devam ediyor.

Neredeyse beraber yaşadığımız o dönemi anlatan bu kitabı hazırlamamda yardımlarını esirgemeyen dostlarım Ömer Faruk ve eşi Aylin Yüksel'e, Yasin ve Belgin Akdemir'e, Asım ve Tülay Uçar'a, Süleyman Koç'a, Ekrem Seyitoğlu'na, Ethem Yıldız'a, Orhan Urtaç'a, Vezir Sarıyer'e belki de farkında olmadan destek olan Mehmet Kahraman ağabeyime, yazım aşamasında sürekli moral ve teknik destek veren dostum Tansel Mumcu'ya, kardeşlerim Turan ve eşi Sibel'e, Gökçe Bedriye ve eşi Ufuk Çelik'e, değerli dostum Türkiye'nin en iyi öykücülerinden biri olan İnan Çetin'e, kapak için poz vererek beni kırmayan yeğenim Nazım Kürşat'a, arkadaşları Sabri ve Kurtay'a, fotoğrafı çeken Serkan Çoban'a, kapak çalışması için Hüseyin Vatan'a, değerli ağabeyim Tahsin Yıldırım'a, yayıncı dostum Çetin Eşit'e, adlarını sayamayacağım çeşitli gazete, dergi, site, forum ve sözlüklere, "bitti mi?" diye soran, yazdıklarımı okuduğumda "burası olmamış," diyen babam Nazım Tektaş'a ve bana sürekli kahve taşıyan, bu arada bir şey hatırladığında anlatan annem Hanife Tektaş'a, bir gece rüyama konuk olarak serzenişte bulunan rahmetli Kenan Onuk'a, o yılları yaşayan ve yaşatan herkese çok teşekkürler…

Bir elinde su bidonu, diğerinde kömür kovası,

mutfakta yemek yaparken, misafirlere yataklarını

hazırlarken gördüğüm, bir çocuğunu kaybedip,

üç çocuğunu henüz yirmi dördündeyken

yetiştirmeye çalışan sırdaşım, arkadaşım,

sevgili anneme…

Önsöz

Nerdeyse hepimizin hayatında yeni ufuklar açan en az bir söz, bir film ya da bir kitap vardır. Benim kitaplarımdan biri Sümerli Ludingirra'dır. Milattan dört bin yıl önce yaşayan bu adam taş tabletlere anılarını, zamanıyla ilgili tespitlerini kazımıştı. Bu anıları okuduktan sonra: "Neden herkes çağını aydınlatacak notlar tutmaz," diye sormuştum kendime. Keşke aynı olaylara farklı şekilde bakan başkaları olsaydı, onların da tabletlerini çözmeye çalışsaydık.

Bu niyetle elime bir çekiç, çivi ya da kalem almadım, daktilonun önüne de geçmedim. Bilgisayarın başına oturup başladım klavyenin tuşlarına basmaya.

Nüfusun artması, teknolojinin gelişmesiyle bir şeylerin değişmesi elbette ki normal. Geçmişe özlem duymak da öyle. Belki hayatlarını şimdi yaşayan küçük kardeşlerimiz de ileride kendi yaşadıkları zamanı "güzel günlerdi," diye anlatacaklar. Tıpkı anne-babalarımızın kendi günlerini anlattıkları gibi.

Ben elbette kendi penceremden baktım olaylara. Kimi sayfalarda anılarım, aile fotoğraflarım, bazı sayfalarda duyduklarım var. Yer yer belgesel kıvamında da oldu yazılanlar.

Umarım başka kimseler de yazar yaşadıklarını, hissettiklerini.

Oğuz Tektaş

Ocak 2012 / Sultanahmet

Seksenler

İstanbul’un orta halli semtlerinden birinde başladı çocukluğum. Cumhuriyet Apartmanları birinci bloğu, giriş katında. Sitemizin hemen arkasında boş bir arsa içinde görkemli, ama metruk bir bina vardı. Biz çocukların *Perili Köşk* diye adlandırdığı, girmeye ödümüzün kopup, girmeden de edemediğimiz bir yerdi burası. Kendi kendimize efsaneler uydurur, bunlara inanır, sonra da gerçekten korkardık.

Ürkek adımlarla bu gizemli mekâna girmek isteyişimizin bir nedeni yaşayacağımız o heyecan dolu dakikaları arzulamaksa da, bahçesindeki meyve ağaçlarına *dalmak* ve o lezzetli meyveleri toplamak çok daha zevkliydi.

Dört apartmandan oluşan ve beş katlı olan bu yapıların her birinde dört daire vardı. Site sakinlerinin ekonomik durumları pek farklılık göstermediği gibi yaşları da birbirine yakındı. Hal böyle olunca çocuk sayısı da oldukça fazlaydı.

Apartmanların bahçesindeki gül, sardunya, akasya ve akşamsefaları hele o hanımelleri etrafa çok güzel rayihalar yayar, hafif bir yağmur serpiştirdiğinde bu kokuların arasına toprak ananın kokusu da katılırdı. Kavak ağaçları, yapraklarını en hafif rüzgârda bile hışırdatarak, üzerine konan kumru, serçe ve kırlangıçları ürkütürken, iğdeler yaz-kış dimdik duruşları, verdikleri meyvelerin değişen renkleriyle, Malta Erikleriyle yarışırdı. Birkaç komşumuz derme çatma kümeslerinde tavuk ve horoz besler, kimileriyse uyduruk kafeslerinde güvercin yetiştirirlerdi. Onları saldıkları zamanlar etraf şenlenir, güvercinlerse sanki bir gösteriye çıkmışlar gibi türlü numaralar yapar, taklalar atıp alçaktan uçarak eğlendirirlerdi bizi. Güvercin türleri hakkındaki yarım yamalak bilgim de bu günlerden: *Taklacı, Paçalı, Taklambaç, Mardin*…

Arkadaşlığı, paylaşmayı, yere düşen ekmeği üç kere öpüp başıma koymayı, yaşıma uygun oyunları hep burada öğrenmiştim. Günlerimin çoğu neşe içinde geçiyor, bir gofret veya bir süt mısır alırlarsa dünyalar benim oluyordu. Hele de benim o küçük yaşındaki *kadıncık* annem kuyruğunu önceden hazırladığı kâğıttan uçurtmamı yapıp ipini bağladığında. Onu uçurmaya çalışırkenki halim evlere şenlik bir sahne olurken, paytak koşularım kendime güvenimi arttırıyor, görenlereyse neşe katıyordu.

Bu arada ülkede yaşananların hiçbirinden haberim yoktu. Bazı günler babam da dâhil insanlar bir şeyler konuşur, bilemez, ama onların

konuşmalarından ve yüzlerindeki ifadeden kötü bir şeyler olduğunu anlardım.

Babamın dükkânının yanı bombalanıncaya, evimize birileri girmeye çalışıncaya ve en sonunda amcam *anarşikler*! tarafından vuruluncaya kadar burada yaşadık.

İşyeri evimize yakın olduğundan öğlen yemeği için çoğu günler eve gelirdi babam. Bir gün her zamankinden daha erken bir vakitte gelmişti. Elinde bir gazete, gözlerinde sanki biraz yaş vardı. Ben şaşırmıştım bu işe çünkü babalar ağlamazdı. Fark etmediğimi sandılar ama gazetedeki adamı tanımıştım. O, bana geçen bayram bolca harçlık veren, omuzlarına çıkarıp ben patlattıkça mantar tabancama mantar dolduran adamdı, amcamdı…

Ne yazık ki onu bu kadarcık hatırlıyorum. Sadece tepesinden gördüğüm bir silüet, yalın, ama puslu. Vakur, ama sisler ardında. Gür sesi, şen kahkahaları kulaklarımda. En küçük çocuğu olan kuzenim ise babasını hiç duyamadı, yüzünü fotoğraflarından biliyor.

Sonra, babam köye göçmeyi gündemine aldı. Belki ağabeyinden kalan yetimleri korumak, belki kendi ailesinin can güvenliğini sağlamak içindi, kim bilir...

Kedilerden korkum o evde başladı.

Göç hazırlığı başlamadan evvel defin işlemleri için erkenden köye gitmişlerdi annemler. Kardeşlerim çok küçük oldukları için onları yanlarına almışlar, beni ise annemin teyzesine bırakmışlardı. Ne yalan söyleyeyim çok iyi bakmıştı bana Fatma Teyze. Hangi yemeği istersem pişirmiş, nereye gitmek istersem götürmüştü. Hatta o koca kadın, alçakgönüllülük göstererek beni sırtına bindirip "deh" bile yaptırmıştı.

Ama o kediler yok mu o kediler, hayatımı karartmıştılar. Ancak onlar dışarı çıktıklarında biraz huzur buluyordum. Biliyorum, kötü bir niyeti yoktu kadıncağızın, ama olmayınca olmuyor işte. Onları her gördüğümde yüreğim bir bozgun yerine dönüyordu. Sevemedim bir türlü kedileri.

Göç kervanı düzüldü. Eş, dostla, akrabalarla vedalaşıp yola çıkıldı. Yaşım henüz altı olmuş ve biz köye göçmüştük. Hatırlıyorum, *12 Eylül İhtilali*'ni köyde, komşumuz Yakup Amca'yla beraber radyodan dinliyorduk. O sevinip "iyi oldu," dedikçe ben de seviniyordum. Yıllar sonra ihtilali yapanlara küfür edeceğimi nerden bilebilirdim? Bunu bilmediğim gibi köylülerin "İstanbul mu güzel, köy mü?" sorusunun bende bıraktığı sıkıntının acısını yıllar sonra Almancılara "İstanbul mu güzel, Almanya mı?" diye sorarak onlardan çıkaracağımı da bilemezdim.

İlkokul birinci sınıfa köyde başladım. "Çiçek oturun çocuklar," deyip duran bir öğretmenimiz vardı. Adını hatırlamıyorum, gençten bir kadındı. Okul günlerim kısa sürmüştü aslında, kırk gün kadar burada yaşadık. Ama ne annem ne de babam, burada büyüdükleri halde bizim kadar köye alışamamıştılar. Bir süre sonra annemi ve beni yanına alarak evimizin temelinin atıldığı yere götürmüştü babam. Burada yaşayıp yaşayamayacağını sorduğunda benim o fedakâr annem: "sen bilirsin," demişti. Babam bana da usulen sorduğunda "İstanbuuull!" diye ünlemiştim. Çünkü bütün arkadaşlarım oradaydı.

Yeniden İstanbul'a döndüğümüzde, yıllarca yaptığı, ama ta en başından beri ısınamadığı mesleğine dönüp dönmemek konusunda kararsızdı babam. Bir arkadaşının da desteğiyle, o çok sevdiği kitaplarla ilgili bir iş düşünmeye başlamıştı. Bir süre sonra karar verip kitapçı dükkânı açtı. İşte bizim hayatımız bu saatten sonra yeni kimliğine bürünmüş oldu.

Şaşırmıştım. Dönünce eski oturduğumuz yere yeniden yerleşecekmişiz gibi geliyordu bana. Bütün arkadaşlarıma, o bahçeye, Perili Köşk'e yeniden kavuşacağımı düşünüyor, her şeye kaldığımız yerden devam edeceğimizi

sanıyordum. “Kiracı” olduğumuzu nerden bilebilirdim, nerden bilirdim zaman geçince bazı şeylerin değişeceğini!

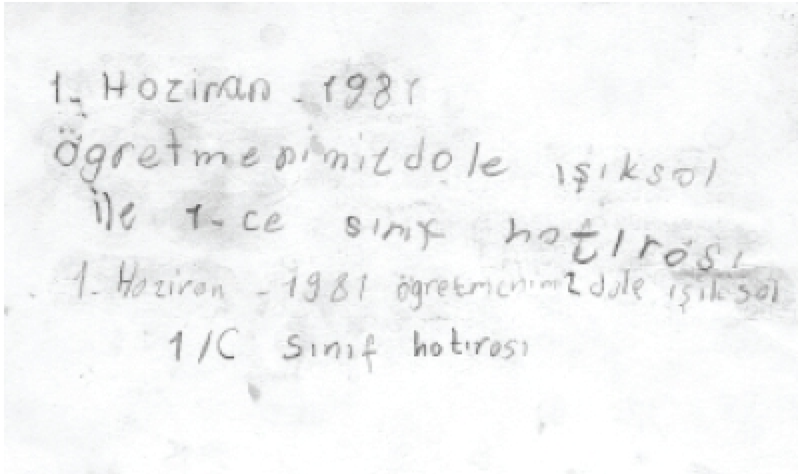
Kısa süre de olsa köy ilkokuluna devam ettiğim için buradaki okula alışmam biraz zor olmuştu. Şimdi düşünüyorum da, sanırım okuldakilerin bana alışması daha da zordu. Çocukluk yaşlarında uzun sayılabilecek bir süre köy hayatını yaşamıştım. Dilim değişmiş, alışkanlıklarım farklılaşmıştı. Biraz kaba konuştuğum için arkadaşlarım garip bakıyorlardı bana. Ben de “çiçek” oturmadıkları için onlara.

Henüz yeni yeni bir şeyleri anlamaya, kendimi ve çevremi keşfetmeye başladığım vakit yeni bir “mahallem” olmuştu. İlk arkadaşım, “Kınalı Kapa Nüteyin”di. Bu ismi ona, henüz yarım yamalak konuşmaya başlayan kız kardeşim, kızıl saçlarından dolayı takmıştı. Aslında birilerine lakap takılması kadar, sevmeyeceği bir isim verilmesinin de en iyi örneği kendisiydi. Ona adını anneannem koymuştu. Belki de bu yüzden kız kardeşim onu pek sevemedi. O vakitler adet olduğu üzere, çocuklara büyüklerinin ismi verilirdi. Benim rahmetli anneannem de kardeşime (yüksek ihtimal jest olsun diye) babaannemin adını koymuştu. Babamın hoşuna gitmiş olabilir, annemse yutkunmuştu.

Yeni taşındığımız, tüm hayatıma etki edeceğini bilmediğim bu mahallenin sokakları, isimlerini çiçeklerden alıyordu. Şebboy, fulya, menekşe, sardunya, akasya, çiğdem, hanımeli, lale, zambak, sümbül... Bahçelerinde bunlar yetişirken, isimleri ne kadar hoşsa sokaklarımız da öyle kokuyordu. Böyle isimleri olan adreste oturmak bile insanın içini ısıtıyordu aslında. Bizim sokağın adı Orkide’ydi.

Siyavuşpaşa İ.Ö.Okulu 1-C sınıf hatırası, sınıf daha kalabalık olmasına rağmen o gün okula gelmeyenler vardı.

Fotoğrafın arkasına düştüğüm not

Kendimi bildiğim zamandan ergenliğim başlayıncaya kadar bu sokakta yaşadım. Okuluma orada başladım. Kuran kursuna orada gittim. Karateye orada ilgi duydum. Hüseyin sayesinde bağlamaya merak sardım. Arabalara merakım ise Caner yüzünden oldu. Semih Abi'ye medeni cesaretinden, Salih Abi'ye yakışıklılığından dolayı hayrandım. İlkokul arkadaşım Şebnem yakınımızda oturuyor diye mutlu, Almanya'dan gelen Bike iyi ki bizim sınıfa düşmüş diye sevinçten deli oluyordum. Soner gibi ekmeğimi bölüştüğüm bir arkadaşımın olması ne kadar da güzeldi.

Ortaokula başladığımda ilkokula gidenleri, liseye başladığımda ortaokul öğrencilerini küçük görmeyi orada öğrendim. İlk kavgamı orada yaptım. İlk aşkımı, hayal kırıklığımı, sevincimi, üzüntümü hep orada yaşadım. Arkadaşımın annesi, hepimizin ikinci annesi Naciye Teyze'yi orda kaybettim.

Bir şeyler değişiyor

Biz sokaklarda *Dekman* oynarken, yaşı biraz daha büyük olanlarımız sonbahar yaprakları gibi yerlere düşüyordu. Aramızdaki tek fark onların silahlarının gerçek olmasıydı. Bu gençlere *emir komuta zinciri* içinde düşmemiş oldukları için kızmıştı *üniformalı amcalar*...

Yaşadığımız 12 Eylül İhtilali hemen herkesin hayatında bir takım değişiklikler meydana getirmişti. Herkeste bir tedirginlik! Kitaplar saklanıyor ya da yakılıyor, herkes birbirinden çekiniyordu. İnsanların çoğu politik hayattan çekilmek zorunda kalmış, kimileri yurtdışına kaçıp kendilerini kurtarırken, muadillerinin birçoğu işkenceler içinde acı çekiyorlardı. Hemen her ailede birileri kaçak, tutuklu, işkencede veya gözetim altındaydı. O süreçte hayatını kaybedenlerin sayısı binlerle ifade ediliyordu. İhtilali gerçekleştirenler ise adil olduklarından dem vurup, utanmadan "Soldan ne kadar adam astıysak sağdan da o kadar astık," diyerek, erdemlerini ve adalet duygularının ne kadar eşit olduğunu dile getiriyorlardı.

Emir komuta zinciri içinde hareket ettiklerini söyleyen *Darbeciler*, yurtiçinde selameti sağlamak adına böyle bir işe giriştiklerini, bizi bıktırana dek her mecrada tekrarlayıp durdular.

Darbeciler uzun sayılabilecek bir süre iktidarı ellerinde tutmuştular. Ülkede *Kenan Evren*'in ayak basmadığı toprak parçası, söylemek isteyip de söylemediği sözü kalmamıştı nerdeyse. Her gittiği yerde *Nutuk*lar çeker, literatüre yeni yeni kelimeler, özdeyişler katardı. *Hemşehrilerim, Örümcek Kafalılar, Netekim, İçün* ve daha niceleri. Ekranda her vesileyle onun yüzünü görmekten gına gelmişti. Bıktırma konusunda ihtisas yapan bu adamın eline kimse su dökemezdi.

Biz içerde bunlarla uğraşırken, dünya *Soğuk Savaş*'ın sonlarını yaşıyordu. İki kutuplu dünyanın sonu gelmiş, *Amerika* herkesin başına bela olmaya başlamıştı. *Reagan-Teacher* ikilisi tüketim çılgınlığını aşılamakta birbirleriyle yarış halindeydiler. *İran Devrimi* yaşanmış, Türkiye yakın komşu ve dini paydalar sebebiyle derinden etkilenmişti.

Bir süre sonra ortalık durulmuş, Darbecilerse yeniden demokrasiye geçme zamanının geldiğine karar vermiştiler. Bunları yaparken vatandaşı yönlendirmeyi de ihmal etmiyorlardı. Nihayetinde 1983 Kasım'ında bir genel seçim yapılmış, *Turgut Özal*'ın başkanlığındaki *Anavatan Partisi*, %45 gibi sağlam bir oy oranı ve o zamanlar 400 olan milletvekilliğinin 211'ini alarak tek başına iktidar olmuşlardı.

Bu seçimlerden sonra Türkiye kabuk değiştirmiş, Kenan Evren'den boşalan yeri bu sefer de Turgut Özal doldurmaya başlamıştı.

Cumhuriyet döneminde *Muasır Medeniyetler Seviyesi*'ne ulaşmaktan bahsedilirken, Özal'la birlikte bunun yerini *Çağ Atlamak* tabiri almıştı. Diğer dönemle bu dönem arasında algılamada derin bir uçurum olduğunu söylemek son derece doğru olur.

Muasır Medeniyetler Seviyesi toplumu tamamıyla kucaklayıp hep birden geride kalmış olduğumuz *Batıcı*lığı hedef yaparken, Çağ Atlamak daha gerçekçi bir şekilde, bireyi hedef alıyordu. *Vurgunculuk* ve *köşeyi dönme* ideali daha hoş görünmüş olacak ki insanlara, yeni değerler edindiler kendilerine ve bu değerler yeni köşe taşlarını oluşturdu.

Özal'dan sonra toplumun dinamikleri değişmeye başlamıştı. Her yerde *Serbest Piyasa*'nın öneminden, rekabetin güzelliğinden, *ithalat*ın ne kadar hoş olduğundan bahsediliyor, kaçak sigaralar resmiyet kazandığı içinse herkes mutlu oluyordu. Oysa insanların karakterleri de bu olgularla birlikte değişime uğramıştı. Kimse birbirine borç vermek bile istemiyordu artık. Başımızdaki insan "Benim memurum işini bilir," diyecek kadar asil, *Hayali İhracat*'ın çok kötü olmadığını söyleyecek kadar da gerçekçi biriydi.

Uzun bir süre de Özal'ın getirdikleri konuşuldu. O da selefi gibi jargonumuzda yenilikler peydahlamıştı. *Necdet Calp*'le birlikte girdikleri polemikte "Köprüyü sattırmam," "satarım," a, ailesi ile ilişkilerinden *Davulcu Damat*'a, *Mercedes*'le Boğaz Köprüsü üzerinde sürat denemesinden askerleri bermuda şortla selamlamasına kadar...

Gündelik hayat

O zamanlar *Kumburgaz* bize çok uzak, fotoğraflarımız sepya, hayatımız siyah-beyazdı. Domatesler kesildiğinde etrafa güzel kokular yayar, evlerimizin balkonunda ya da pencere önlerinde *Vita* marka yağ tenekelerinde biberler, fesleğenler, çilekler yaşardı. Balkondan uzansak erik, kayısı, kiraz veya vişne toplayabilirdik belki ama misafirliğe gittiğimizde elimiz muza kayardı.

Seksenlerin başları da bir önceki yıllar gibi tutumluluk üzerine kuruluydu. *Tasarruf* en sık duyduğumuz kelimelerin başında geliyordu. "Kemerleri Sıkmak" tabirinin de bünyelerimizde özel bir yeri vardı.

Biz her şeyi biriktirmeye alışmıştık. Her şey değerliydi. Eskimiş elbiseler, ayakkabılar tamir edilir, en azından yama yapılır, ayakkabılara *pençe* çakılırdı. Küçülen elbiseler (elbiseler küçülmez,) bir akraba ya da komşu çocuğuna verilirdi. Kimse bunu küçük düşecek bir şeymiş gibi algılamaz, alan da veren de memnun olurdu.

Defter veya kitaplarımızın üstünü kapladığımız kâğıtları itina ile sökmeye çalışır, büyük defterlerde kullandığımız kâğıtların yıpranan kenarlarını keser küçüklerde kullanırdık. Kalemlerimizin ucu açılınca kısalır, silgilerimiz sildikçe ufalırdı. (Hâlâ da öyledir,) Biz bunları bile atmaya kıyamaz, biriktirir, adına da *koleksiyonculuk* derdik.

Elimize geçen her türlü malzeme oyuncak kimliğine bürünür, hayal gücümüz bize her zaman yol gösterirdi. Yolda rastladığımız bir sopa bir ata dönüşürken, sokaktan topladığımız o sıradan taşlar yine birer koleksiyoncu yapardı bizi.

Her şey, her türlü malzeme bir oyun için değerlendirilebilirdi. Kızlar buldukları şeylerden kendilerine elbise, ütü, pasta, bebek gibi oyuncaklar tasarlarken, erkekler genelde telsiz, araba, radyo gibi gereçlere ya da silah ve mühimmata yönelirdi.

Çamur, oyuncak yapımında sıkça kullanılan bir malzemeydi. Sokakların hepsine asfalt döşenmemişti henüz. Topraktan mamul oyuncaklarımız olurdu. Bunları kurutur, kırılmamaları için gayret sarf ederdik.

Babaların elinde her zaman taşıdıkları küçük el çantaları olurdu. Bileklerine takılı vaziyette gezerler, sigaralarını çakmaklarını, tespih ve ufak telefon rehberlerini bu çantada taşırlardı. Çoğu zaman ellerinde bir çekiç, bir tornavida, dudaklarında tuttukları çivileri kullanarak dolap

kapaklarının menteşelerini sağlamlaştırırlardı. Her evde kırık dökük tamir malzemeleri olur, bir ingilizanahtarı marifetiyle neredeyse ev kurarlardı.

Boya-badana işlerini de genelde ev halkı üstlenirdi. Olmadı mı, fırça izi mi kaldı? Bir kat daha sür gitsin. Hemen en yakın nalbura gidip *camgöbeği*, *şampanya*, açık mavi renkli plastik boyalardan alırlar, fırçaları iş bittikten sonra bir daha kullanabilmek için tinere yatırırlardı. Muslukların contaları değiştirilir, damlamasın diye keten ile beslenirdi vanaların birleşme yerleri. İkide bir elektrikler kesilir, olmadı voltajı düşer ve sigortalar atardı. Bakır tellerle sigorta malzemesinin arasına demir *yirmi beş kuruş*lardan koyarlardı.

Tabii herkes bu tür şeyleri beceremezdi. Onların evlerine de becerikli ağabeyleri misafirliğe geldiğinde eksikler evin hanımı tarafından sayılır dökülür, “Hadi Osman Abi şuna bi bakıver,” diyen bacılarını kıramazlardı, Mehmet, Recep, Osman ağabeyler, Kâzım enişteler...

Anneler ev eşyalarını özenle korur, bozulduklarında yerine ertesi gün yenisinin gelmeyeceğini bilirlerdi. Koltukların yüzlerini değiştirtir, üzerlerine kendilerinin imal ettiği örtüler serer, eskimelerine izin vermezlerdi.

Hemen hepsinin elinde bir iğne iplik, nerde bir yırtık sökük varsa başında biterlerdi. İlkokul önlüklerinin arkasında ne mânaya geldiğini anlamadığımız bir kuşak vardı. Bu kuşak *yakalamaç* oyunlarında ebe olanın çok işine yarardı. Sürekli kopar, elinde iğne iplik bekleyen annelere her daim iş çıkardı. Önlüklerin sökülen yerleri henüz üstümüzde, evden okula gitmek üzereyken fark edilir ve ayaküstü dikilirdi.

Nevresim takımlarını tuhafiyeden alınan pazenler ve türlü basmalarla yaparlar, aldıkları kumaşlardan kendilerine elbise yaptıkları gibi masa, *divan*, koltuk takımlarını da kendileri dikerdi. Aldıkları ve adına *Çile* denilen iplikleri ayırırdık. Bir senkron tutturur, birimiz ipi sararken, diğeri iki eline geçirdiği ip yumağını düzgün tutmaya çalışırdı. Orlon fazlaca tercih edilirdi. Yün pahalıydı.

Annemin kendi icadı düğmeleri vardı. Ufacık kestiği karton parçalarının üzerine iplikleri sarar ya da parmağına doladığı bir öbek ipliği birleştirir ortaya birbirinden farklı düğmeler çıkartırdı.

Kalınlıklarına göre numaralandırılmış *şiş*lerle hırka, kazak, *kaşkol* veya *patik* örerler, siz büyüyüp uzadıkça onlar da kazakları söker, kollarını, boylarını uzatırlardı aynı iplikle. Eskiyen atlet, fanila ve etekler yer silmek için bez olarak kullanılır, artan kumaş parçalarını birleştirirerek *kırkyama*

dedikleri paspaslar üretirlerdi. Rengârenk kumaşlarla yapılan bu paspasların kenarına işlemeler yaparlardı elleriyle.

Yaz ayları semt pazarlarından ya da bir kamyonetin kasasından hoparlör marifetiyle satışı duyurulan ürünlerden bolca alıp, mevsimlik sebzelerden konserveler yaparlardı. Salça hazırlanır, tarhana, erişte kesilirdi. Meyveler de yine mevsimin sonları yaklaşınca stok yapılır. O kocaman alüminyum tencere ve kazanlarda kaynatıldıklarında tüm sokaklar erik, vişne, çilek kokularına gark olurdu. Kokuyu duyanların canı çeker diye bu yapılan reçeller, şıralar konu komşuya dağıtılırdı. Aynı şekilde birkaç gün sonra da size gelirdi buna benzer şeyler.

Neredeyse her aile buralara bir yerlerden göçmüş olduğu için herkesin orada, uzaklarda bir *köyü* vardı. Nerelilerse, köylerinde yetiştirilen ürünlerden mevsimine göre gelir, herkes yakın komşularına bunlardan tadımlık da olsa verirdi. Bize de pancar, mercimek, patates gibi şeyler gelir, aynı şekilde komşulara dağıtırdı annem.

Köylerimizden sırf sebze ya da tahıl ürünleri değil, *yatılı misafirlerimiz* de gelirdi. Halalar, dayılar, amcalar, büyükanne ya da büyükbabalarımız gelir, bir gelen haftalarca gitmezdi.

Bir süre sonra çocuklarının bir kısmı ya okul kazanmış ya da askerlik yaşları gelmiş olurdu. Nerede kalacaklar! Elbette ki amcasının, teyzesinin, halasının yanında. Yani kuzenlerimizin bir kısmıyla kardeş gibi büyürdük.

Askerliğini yapmak üzere gelenler, hafta sonları evci çıkarlar, yatıya kalırlardı. Ayaklarının ve giydikleri asker kıyafetlerinin kokusu sinerdi evin duvarlarına. Askeriyede yedikleri dayaklardan, yiyemedikleri yemeklerden, en sıkı arkadaşlıkların askerlikte kurulduğundan konuşurlar, sonra giderlerdi, bir hafta sonra yeniden gelmek üzere. Sivil hayattan, bilmem hangi komutanın tuhaf huylarından bahsederlerdi. Bu *sivil hayat* ne demekti ve her hafta geldikleri halde neden bize *mektup* yazarlardı, anlamazdım.

İşin tuhafı askerlikleri bittikten sonra unuturlardı sizi. Ne bir mektupları gelirdi ne de selamları. Sırf onlar değil okulunu bitirenler de unuturlardı.

Biz o zamanlar *Bahçelievler*’de oturuyorduk. Anneannemlerse *Samatya*’da. Hemen her cumartesi onlara gitmek gibi bir âdetimiz vardı. Teyzemler, yengemler hep beraber onlarda toplanırdık.

Anne tarafım *Selanik*’ten gelmişlerdi Türkiye’ye. Mübadeleyle. Yozgat’a yerleştirilmişler. Orada epey seneler kaldıktan sonra İstanbul’a göç etmişlerdi. İlk önce Zeytinburnu, sonra da Samatyalı oldular. Burada oturdukları evi kiraladıkları kişi yaşlıca bir kadıncağızdı. Adı garip gelirdi

bana, *Yaya Teyze*. Biz anneannemlere gittiğimizde o kadın da hep orda olurdu. Hep beraber onun da elini öperdik, büyükler halini hatırını sorardı. Ben onu da akrabalarımızdan biri sanırdım.

Yine bir gittiğimizde Yaya Teyze de her zamanki gibi oradaydı. Yeni diş çıkaran bir kuzenimiz için *Diş Hediği* kaynatılıyordu. Diğer günlerden daha kalabalıktık. Bir ara Yaya Teyze beni çağırdı ve elime üst katta bulunan evinin anahtarlarını verip bir şey getirmemi istedi. Çıktım ve eve girdim. İçeride bana garip gelen bir hava vardı. Mumlar yanıyor, loş ışık gözlerimi aldatıyor ve ağır bir koku duyuyordum. Girişte büfenin üstünde küçük heykeller (ikona) vardı. Görevimi yerine getirip, aşağı indim, ama şaşırmıştım. Oradaki eğlence bittikten sonra eve dönerken anneme anlatmıştım gördüklerimi. O da bana Yaya Teyze'nin bir *Ermeni* olduğunu, onların inançlarının ve bazı adetlerinin değişik olduğunu söylemişti.

Ermeni ne demekti, inanç neydi? Dedemleri iftara çağırdığını biliyordum. Bayramlarda da beraberdik. Daha önce de söylediğim gibi onu da akraba sanıyordum, adından başka ne farkımız vardı ki!

Yolculuklarımız neşe içinde geçerdi. Annemin yanında benden başka iki küçük kardeşim. Birimiz bir yana kaçarken annem bir bana bir diğerine koştururdu. Yanımızda diğer akrabalar da olurdu ama onların da kendi çocukları vardı. Bahçelievler'den minibüs tarikiyle Bakırköy'e geçer, oradan da trene binerdik.

Okumayı söktükten ve kırmızı kurdeleyi taktıktan sonra en iyi hatırladığım sahneler yaptığımız tren yolculuklarıdır. (*Ayakta Yer Adedi, Oturacak Yer Adedi, Kaçak Yolcu Adedi*!...) İstasyonların yazılı olduğu tabelayı yüksek sesle baştan sona okur, her istasyonda ineceğimiz yere kaç durak kaldığını yeni baştan sayarak, büyük ihtimalle annemleri utandırırken, diğer yolcuların canını sıkardım.

Her şey değişti, dünya neredeyse yeniden yapılandırıldı, fakat bizim trenlerin büyük kısmı hâlâ o vagonlardan. Bu yaşlı vagonlar aksaklıklarına rağmen çalışmaya devam eder. İşine, evine ya da misafirliğe gidenleri taşırlar, taşırlar...

Kocamustafapaşa istasyonuna yaklaşırken, dumanı üstünde bir enkaz görürdük trenin pencerelerinden. (Independenta) Tam hatırlayamıyorum, ancak haftalar, aylar boyunca biz anneannemlere gittik, geldik, yine gittik, her gittiğimizde duman oradaydı. Öyle yükseliyordu ki, çocuk aklımla gökyüzüyle denizi birbirine bağlayan kalın bir ipmiş gibi hayal ederdim o görüntüyü.

Sokaklar ve çocuklar

Çocukluğumuzda çalışan kadın sayısı azdı. Annelerimiz işe gitmez, evlerini *yuva* yapmaya çalışırken yorulurlar, ama asla yorgun olmazlardı. Hep oradaydılar, olmadı yan komşuda. Kaybetmeyelim diye boynumuzda asılı ev anahtarlarımız olur, ama kullanmak aklımıza bile gelmezdi.

Evler fazla katlı olmaz, çoğunlukla müstakil yapılardı. Ve her yer dolu değil, boş arsalarımız vardı. İşte bu arsalar içinde yabani otlar ya da meyve veren ağaçlar olurdu. Biz bu ağaçlara çıkar, meyvelerinden toplar, dallarından kendimize sapanlar yapardık. Birçoğumuz bu ağaçlardan düşerdik. Renkli yara bantlarını kanayan yerlerimize yapıştırır, bunları bir rütbeymiş gibi gururla taşırdık. Oyunlarımızın çoğu buralarda başlardı.

Evlerin girişinde asmalar olur, daha yeni olgunlaşmaya başlayan üzümlerden atardık ağzımıza. O ekşi yemişler ağzımızı kamaştırır, türlü şekillere giren yüzlerimize bakar bakar gülerdik. En sevdiğim şeyler asmanın ince ve kıvrımlı dallarıydı. Biraz kartlaşınca ince zarlarını soyar öyle yerdim. İncirler olmaya başladığında dalından koparırdık. Koparılan kısmın ucundan ince bir süt akardı. Yarısından bölüp birbirine sürtünce tadının daha güzelleştiğini sanırdık.

Her delikten bir kertenkele, toprak altından solucanlar çıkar, elimizde ufak değnekler, onları bir başka deliğe girmeden önce yakalamak üzere kovalardık. Dut ağaçlarından tırtıllar düşerdi üstümüze. Kelebek olacaklarını sanıp gözlemlerdik saatlerce. Sıkılırdık saatler geçip de değişiklik olmadığında bu hantal yaratıklardan.

Kelebekler konardı omuzlarımıza, uğurböcekleri saçımızda, başımızda durur, en sevimli halleriyle birinin kendilerini fark etmesini beklerlerdi. Elimize alıp maniler söylerdik onlara. Ne o kelebekler kaldı türlü renkli kanatlarıyla oradan oraya uçuşan, ne de uğurböcekleri. Leylekler yuva yapardı damlarımıza göç mevsimleri gelmeden önce. Sonra bırakıp bizi göçerlerdi yeni diyarlarına. Binalar yükselmeye başlayıp televizyon antenleri dolunca çatılara leyleklere yer kalmamıştı.

Semtimize kurulan pazarlar ya kendi sokağınızda olur veya bir iki sokak öteden başlardı. Pazarcılar kullanabilsin diye eski gazete yapraklarından kesekâğıdı yapardık. Unu sulandırmak sonucu elde edilen tutkalla yapıştırır pazar esnafına çok düşük bir fiyatla satardık. Uzun zaman sürmedi, seksen kuşağı evinde kesekâğıdı yapıp satan belki de son şanslı kuşaktı. Naylon poşetler henüz piyasada yoktu. Genelde filelerle taşınırdı sebzeler,

meyveler. Yaz ayları geldiğinde, hazırladığımız buzları musluk suyu eşliğinde kullandığımız sürahilere doldurur, yanında sadece bir bardakla su satardık pazarcı amcalara. Hem suyu içerler hem de “aferin” diyerek severlerdi bizi parayı verirken. Hemen hepsi suyu bir dikişte bitirir, temizlemek için değil de bardağı öylesine çalkalardık. Su biter, sevinç içinde koşardık evlerimize yeniden doldurup satmak üzere.

Yaşlı teyzelere aldıkları malzemeleri taşımakta yardımcı olurdu bazılarımız. Onlar da bizi kırmazlar, ufak harçlıklar sokarlardı cebimize. O malzemeleri ne biz para için taşırdık aslında ne de onlar taşıdığımız için verirlerdi harçlıkları. Gizli bir anlaşma vardı sanki aramızda.

Bizim mahallenin kızları vardı. Herkes onları neredeyse kardeşi gibi görür, diğer mahalle delikanlılarından korumaya çalışırdık. Arada birimiz birine âşık olur, diğerlerimiz daha da sahiplenirdik bizim mahallenin kızını, bacımızı.

Genelde yaz aylarında olmak üzere, akşam ezanı okunup, babalar eve geldikten ve ailecek yemekler yendikten sonra, mahallenin gençleri birer birer aşağı inip, her sokakta rastlanılan bir apartman girişi, bir pasaj merdiveni ya da bunlara uygun yer yoksa bir elektrik direği altına toplanıp, gece yarılarına kadar sohbet edip şarkılar söylerlerdi. Gençler için en güzel eğlencelerden biri de buydu.

Sokağımızdan gelip geçenlere bakarken elimizdeki *Japon Çekirdekleri*ni çitler, soranlara adres tarif ederdik. Nadir geçen arabalara bakar, onlar hakkında bilgi sahibi olanlarımız hava atardı diğerlerine. Ara sıra coşar gürültü yapar ya da şarkı falan söyleyip küfürlü konuşmaya başlarsak biri pencereden kafayı uzatıp uyarırdı bizi. Hemen kendimize çeki düzen verip, “dağılalım abi” derdi birimiz. Genellikle homurdanarak, (ama utanarak,) ertesi gün yine aynı şeyleri yaşamak üzere evlerimize dönerdik.

Sokaklar en büyük eğlence mekânımızdı. Sokakta oynamak diye bir kavram vardı. Oyunu bırakmamak için aç kaldığımız bile olurdu. Anneler bu durumu bildiklerinden, kardeşlerimizle ya da diğer arkadaşlarımızdan biriyle bizlere ekmek arası bir şeyler hazırlayıp gönderirlerdi. Mahallemizdeki teyzeler, annelerimiz gibiydi. Susayınca evlerine girer su içerdik ya da pencerelerinden sürahi ve bir bardak uzatırlar, hepimiz suyumuzu aynı bardaktan kana kana içerdik. (Elbette ki içtiğimiz musluk suyu.)

Evine sadece çişi gelenler gider (üşenenlerimiz boş bir arsaya işeyiverirdik,) ve elinde mutlaka yiyecek bir şeylerle dönerdi. Anneleri

kendi çocuğuna ne verdiyse bizlere de aynısından gönderirdi. Bazen bir kurabiye, bazen bir meyve veya bir dilim ekmek üstüne sürülmüş Sana yağ...

Bir anda kendimizi yeniden sokakta bulur, ya kaldığımız yerden devam eder ya da yeni bir oyun kurardık. Oynadığımız oyunlar bizi mutlu ederken, bazen kararsız kalır, o geniş yelpaze içinden hangisini seçeceğimizi bilemezdik.

Çamurdan yaptığımız telsizlerle "breyk breyk" nidaları atarak konuşur, komando olduğumuzu hayal ederek bildiğimiz rütbelerden edinirdik. En sevdiğimiz rütbe ise "yüzbaşılık"tı. Bunun sebebi yüksek ihtimal Tommix'ti. Çünkü o bir yüzbaşıydı. Kovboyculuk en sevdiğimiz oyunlardandı.

En iyi ihtimalle hediye gelen plastik bir tabanca sahibine prim yaptırırken, diğerlerimiz sopalardan yapma tüfeklerle "dekman dekman" diye bağırarak ateş ederdik. Bolca seyrettiğimiz Amerikan filmlerinden öğrendiğimiz isimler takardık birbirimize. Teksas, Kolarado, Arizona veya Misisipili olur, Kızılderililerden neredeyse nefret ederdik. (Nerden bilirdik adamcağızların neler çektiklerini.) Kötü adam lazımsa bir kısmımız Kızılderili rolüne girer, Apaçi, Siyu, Çeroki ya da Mohikan kabilelerinden birine mensup olurduk. Hayali şişelerden *Ateş Suyu* içer, elimize geçen *beyaz adam*ların kafa derisini temsili olarak yüzerken çılgınlar gibi de çığlık atardık. Kızlarsa yaralılara yardım eder, buldukları bez parçalarıyla onların yaralarını sararken bir yandan da teneke kutularda yemek pişirip, ellerine geçen çalı çırpıyla çadırları temizlerlerdi.

Havalar ısınıp, güneş yüzünü gösterdiğinde şenlenirdi sokaklar. Araba sayısı az olduğu için ne biz ne de ailemiz fazla korkmazdık sokaklardan. Boş arsalarımız, ileride üzerine bina dikileceğinden habersiz ev sahipliği yaparlardı oyunlarımıza. Misketlerimizle genelde burada oynar, çukur açar, *Mors* oynamak için üçgenler çizerdik.

Kış ayları gelip kar yağdığında bir kayak merkezi hüviyetine bürünürdü buralar. Zar zor aldığımız sokağa çıkma izinlerinden sonra kat kat çoraplar ayağımızda, sadece gözümüzün göründüğü başlıklar takardık. Evde gürül gürül yandığını bildiğimiz sobaya güvenirdik aslında. Bir de annelerimizin şefkatine.

Elimize geçirdiğimiz bir tahta parçası ya da bir meyve kasası, evden getirdiğimiz tepsiler kayak vazifesi görürdü. Düşüp kalkar, yine düşerdik. Evlere çağırıldığımızda üzülürdük eğlence yarım kaldı diye. Bıraksalar

saatlerce oyuna devam edebilirdik, ama evimizin kapısına geldiğimizde yorgunluktan botlarımızı bile annelerimize çıkartırdık. O esnada “Hadi gidin, oynayın,” deseler yine giderdik.

Koşarız terleriz burnumuz akar, düşeriz ağlarız yine akar, üzülürüz gözlerimiz yaşarır, yine burnumuz akardı. Hatta burnumuzun ucunu *kerme* tutardı. Ceplerimizde çoğunlukla bez mendillerimiz olurdu, üstüne türküler yakılan, kenarları işlemeli, ama onları kullanmaya üşenirdik. Kolumuza silerdik burunlarımızı. Gömleğimizin, kazağımızın, gocuğumuzun daha doğrusu uzun kollu neyimiz varsa hepsinin uçları meşin gibi olurdu.

Tam oyuna dalmışken üst katların birinden bir sepet salınırdı aşağıya. Pencereden uzanan bir komşu seslenirdi bakkalı uyarmamız için. Hemen her apartmanın pencerelerinden sepetler salınmış dururdu öylece. Sanki oranın demirbaşıymış gibi. Tanımadığı çocuklara “Küçüüüük! Küçük,” diye bağırır, siparişlerini verirlerdi teyzeler. Ne kadar kızsak da bu duruma üşenmez, o siparişleri götürürdük evlerine.

Elimizde hareket halinde bir ip görenleri şaşırtırken, ucunda ayağından bağladığımız bir atsineğini vızıldaya vızıldaya dolaştırırdık. Büyükler uyarsa da “yazık hayvana, yapmayın çocuklar,” diye, pek kulak asmazdık. Çok neşeli gelirdi bunu yapmak. Sonradan bir hamamböceğini kurtarmak için kafamızı bile yarabileceğimizi nerden bilirdik.

“Hüseyin gel gel, karınca yuvası buldum.”, “Gol oldu oğlum,”, “Kempes yine attı gölünü sayın seyirciler,”, “Anne bana mısır al, para ver,”, “Hadi oğlum, kızım eve gelin üşüdünüz,” Ve bunlar gibi bir sürü sözler duyulurdu açık pencerelerin rüzgârdan sallanan perdelerinin arkasından.

Toplu konutların inşaatına başlandıktan sonra sokak aralarındaki boş arsaların da suyu ısınmıştı. Bir bir hepsi dolmaya başladı. Etrafımız şantiyeye dönmüş, önce boş yerler sonra da birkaç katlı küçük evler yerlerini yüksek katlı apartmanlara bırakıyordu.

İnşaatlar devam ederken çevrelerindeki topraklar suyla sürekli meşgul olunduğu için çamur olurdu. Biz de çamurdan kartopuna benzer toplar yapar ve bunları bir apartmanın yan duvarına, en yükseğe yapıştırmaya çalışırdık. Yani bir apartmanın yan duvarı, orada da bir inşaat olacak ve bu çamurlar oraya atılıp yapıştırılmayacak? İşte bu olacak işlerden değildi.

Sokaklarımızda toprak gördüğümüz ve toprakla temasımız olan zamanlardı. Yağmur yağdığında ya da kış şartları hüküm sürdüğünde çamurlarla kaplı olurdu sokaklar. Bu yüzden olsa gerek, üst katlara daha fazla çamurun taşınmasına engel olmak üzere, apartman girişlerinin her iki tarafında 3-4 mm genişliğinde, 8-10 cm yüksekliğinde ve 20-25 cm boyunda, ayakkabılardaki çamurları temizlemek üzere yere paralel hazırlanmış, demirden mamul bir malzeme olurdu. İnsanlar ayakkabılarına bulaşan çamurları bu demirlere sürterek temizlerdi. Ayakkabılardan düşen çamurlar bir süre sonra kurur ve o parçalar süpürülecek hale gelirdi. Bunun haricinde bir başka görevi daha vardı çamur temizleme demirlerinin, neredeyse bir bıçağı andıran üst yüzeyinde saniye tutarak dengede durmaya çalışmak. Biz çocuklar için son derece zevkli bir oyundu. Toprak göremez olduktan sonra bu demirlere ihtiyaç kalmamış ve onlar da birer birer ortadan kalkmıştır.

Evlerimizin balkonlarında *civciv* beslerdik. Pazarlarda ve sokak aralarında satılan civcivlerden beş-altı tane satın alır, yazın evlerin balkonlarında, kışınsa odada kuytu bir köşede yetiştirmeye çalışırdık. Yanlarından birkaç havalandırma deliği açılarak bir koli içine konur, zeminine saman döşenirdi. Saman bulunmadığı takdirde gazete yayıldığı da olurdu.

Kutunun üzerinden içerisini ısıtmak ve aydınlatmak için, sürekli yanan bir ampul sarkıtılırdı. Hevesle başlanan bu bakım işinde giderek ciddiyetten uzaklaşılır, civcivler birer ikişer telef olmaya başlardı. Hayatta kalmayı becerenler ise piliç mertebesine ulaşır, ancak bunlar sürekli olarak kutudan çıkmaya ve eşyaların üzerinde uçmaya, etrafa tüy dökerek yerleri pisletmeye başladıklarında kesilip ailecek yenirlerdi.

Benim erkek kardeşim de bu tür eylemlerden hoşlanan bir çocuktu. Bizim eve de birkaç kere bu şirin sarı civcivlerden girdi. Ben hepsi birer

birer ölünce üzülür, kardeşime kızardım. “Madem aldın, adam gibi bak!” diyerek. Ancak anlam veremediğim şey şuydu: Biz o zamanlar içeriğinde hayvan olan çizgi filmler seyreder ve bunlardan gerçek manada etkilendiğimizi düşünürdük. Ama o kadar da değilmiş. Şöyle ki: Yetişen civcivlerden bir tanesi büyüdü ve piliç kıvamına geldi. Bir süre sonra etrafa zarar vermeye başladığında kimden geldiğini hatırlamadığım “keselim-yiyelim” fikri atıldı ortaya. Ondan sonra o işi yaptık ve yedik. Biraz vicdanımız sızladı ne yalan söyleyeyim, ama o kadar da değil. Ne yapacaktık ki? Besleyip büyütüp, kedilere mi verecektik!

Sadece tanıdık birini yemek garipti, o kadar.

Okula arkadaşlarımızla gider, oynaya zıplaya, çoğu zamansa koşarak dönerdik. (Servisle gidip gelenimiz çok azdı,) Nedense yürümeyi pek bilmezdik. Dönüş yolunda herhangi bir oyuna başlayan ya da top oynayanlara rastladık mı çantalarımızı kaldırıma veya bir duvara dayar, harçlığımız cebimizden düşmesin diye çantalarımızın üstüne koyar ve oyuna girerdik. Garip gelebilir, ama kimse bunlara ellemezdi.

Sokaklar da evimiz gibiydi. Düşersek kaldırırlar, ağladığımızda yüzümüzü yıkarlar, kavga edersek barıştırırlardı. Polisler gelmezdi ufak kavgalarımızı ayırmaya, zabıtlar tutulmazdı. Zaten en fazla saçlarımızı çeker, hayvan adları saydırır, yalandan tekmeler savururduk birbirimize. Kimse bıçak çekmez, anne babalar girmezdi birbirine. Kin nedir bilmez, en fazla küserdik. Sonra yaşı az büyük olanımız araya girer ya da bisikleti olan diğerine bir tur sözü verir, yine oyuna devam ederdik. İhtiyar bir teyze veya amca yoldan geçerken bize şeker dağıtır, saçlarımızı okşardı…

Ve o yaşlı adam hiçbir zaman sapık olmazdı.

Sokaktan gelen sesler

Sabahları simitçinin sesiyle uyanırdık çoğu zaman. Taze, gevrek simitleri vardı. Beyaz peynir ve zeytin ikilisinin baş tacı olduğu masalar bazen yerini simit-çay ikilisine bırakırdı.

Ellerinde çıngıraklar, Adile Naşit'in *Hababam Sınıfı*'nda çaldığı zilin sesine benzerdi çıkardıkları sesler. Hem o zil sesi hem de kendi sloganlarıyla yoğurt ve süt satan ağabeylerimiz, amcalarımız vardı.

O yoğurtların nerede nasıl yapıldığını bilemedik ama her zaman afiyetle yedik. Garip tartıları, omuzlarından geçirdikleri bir sopa ile taşıdıkları kapları vardı. Biraz daha profesyonel olanlar at arabaları ile taşırlardı ürünlerini. Litrelerine göre hazırlanan demir kaplarda ölçerek satarlardı sütlerini. Bir kaba ya da tencereye konan o yoğurtların tadına doyulmazdı. Aynı zamanda açık diye tabir edilen ve bakkallarda satılan bir yoğurt da vardı. Güvenirdik onlara, zaten komşularımızdı bu işi yapanlar.

Sokaklarımızda daha önce de söylediğim gibi kümes hayvanlarıyla uğraşan insanlar vardı. Koyun, kuzu hatta büyükbaş hayvanlar bile gezerdi caddelerde. Yük hayvanları olarak adlandırılan at, eşek, katırları da görmek sıradan şeylerden sayılırdı.

Bazen bir koyun sürüsü yol alırken sokaklarda, içlerinden bazıları salardı. Bazen de yükü ağır gelen hayvanlar bırakırdı dışkılarını yollara. Biz de dalıp basar ya da top değince üstlerine, hemen su bulup temizlemeye çalışırdık. Su bulamazsak bir gazete parçasıyla silerdik. Yine de kokuları sinerdi üstümüze.

Kurban Bayramları'nda koçlar, koyunlar, Yılbaşı yaklaştığında hindiler, başlarında bir adam eşliğinde yürüyüş yaparlardı sokaklarımızda. Hindiler sürü halinde gezerlerken normal hallerinden daha tuhaf olurlar. Bir yüksek ses duyduklarında hep beraber öyle tepki verirlerdi ki, değmeyin keyfimize. Satıcıları, sıkılırdı çocukların bu tür davranışlarından. Bazen bir sürü birkaç sokak boyunca takip edilirdi hindileri kızdırıp eğlenmek adına.

Sütçülere dönelim. Meslekleri neredeyse ortadan kalktığı halde bu adamcağızlar sürekli gündemdedirler. Hep hakları yenir, hatırlarsınız “o çocuk sütçüdendir,” gibi iftiralara maruz kalmışlardır. Hâlbuki onlar, ehl-i namus esnaf ve amcaydılar.

O zamanlar sokaklarda bağırarak bir şeyler satmaya veya almaya çalışan bir sürü insan vardı. Kendilerine has bazı garip, ama özel tekniklerle bağırırlardı. Duyduğumuz o acayip seslerden biri de *Eskici* denilen bu insanlara aitti. Eskici, giysiden tabak çanağa kadar, değerli bulduğu her ne varsa bunları ölü fiyatına almaya çalışırken, karşılığında tahta mandal, leğen, maşrapa gibi şeyler verirdi.

Bazen para verdikleri de görülürdü, ancak gerçekten yok pahasına olurdu bu bedel. O yüzden takas yapmak en mantıklısıydı. Erkek pantolonu, mont, pardösü gibi giyim eşyaları, en değerli olan ürünlerdi. En fazla para ya da maşrapayı bunlar yapardı. Bu adamlar “iiiiyyyeesssssskiiciiiiiieeaaaaah!” diye bir bağırdılar mı, mahalle sakinleri, ellerinden çıkarmak istedikleri eşyaları bu adamlara satıp, hem onlardan kurtulmak, hem de ufak tefek de olsa, yeni bir şeylerle değiştirmek umuduyla başlarına birikirdi. Bu işi yapanlar da konu komşusunun önünde insanları mahçup ederek alacağı eşyanın fazla para etmeyeceğini söyler, yıpranmış falan diyerek, malzemeyi kötülerdi.

Standart bir bağırmaları yoktu eskicilerin, bazıları yukarıdaki gibi, bazıları “yieeeess-kici” diye arada bir boşluk vererek, bazısı da işi iyice abartıp, “yyyiiieessssskiiiiciiiieeaağğğhhh” diye bağırırdı. Şimdi de en fazla abartan modeli yazıyorum: “Ğğğyeeeeeesssssskileeeraloooommğğeeeesssskkkiciğyyiieeeeeeee.” Bu

adamların şaşılacak derecede desibelleri yüksekti. Sizin sokağınızda bağırıp dolaşıyor sanırdınız, ama o iki üç sokak öteden bağırıyor olurdu. Belki de o gün sizin sokağa gelemeyecekti bile.

*Hurdacı*lar da sokakların vazgeçilmez unsurlarından biriydi. Rutin olarak gelirler, sokakları paylaşmış gibi bir halleri olurdu. Bu işi yapan çok sayıda insan olmasına rağmen bizim sokaktan sadece bir ikisi geçerdi. Onları tanımıştık artık. Ara sıra harçlık çıkaralım diye sokaklarda, boş arsa ya da inşaat olan yerlerde dolanıp, metal türü ne varsa toplar, bu adamlara satmaya çalışırdık.

Bakır kablodan tele, anten demirinden (ki kendisi alüminyum diye adlandırılırdı,) boş şişeye kadar ne varsa alırdı bu adamlar. Sanırım en değerli şey, bakırdı. Kalorifer petekleri, ayna, radyo gibi eşyaları alır, karşılığında ya az bir para ya da şeker, lokum gibi yiyecekler verirlerdi. Onlarla pazarlık yapmanın, daha doğrusu galebe çalmanın mümkünatı pek yoktu. Sürekli onların dediği olur, insanların nasıl olsa o sattıkları şeyden aslında kurtulmak istediklerini bildiklerinden "dediğim dedik öttürdüğüm düdükçü," olurlardı. Genelde vicdanları (bana göre) az mesai yapan tiplerin yaptığı ya da yapacağı bir iş koludur. O satılan nesnelerin hatırası, hurdacının hiçbir zaman umurunda değildir.

Bu insanlar da diğer sokak satıcıları gibi bir yükseltici kullanmadan beş mahalleye yayın yapabildikleri sesleriyle, üzerlerinde inceleme yapılacak bir insan türüdür. Fakat onların nidaları da anlaşılamayacak bir şekilde gerçekleşir. "Hiüuurrdaciyyyyaaeeaaa, hüvürdaaaağğğğğyyyeeahh, hüüyrdağğğğğğğğhhheeeğğiii" gibi sesler çıkarırlardı.

Önceleri, insan ne dediklerini anlamaz, işi sonradan çözerdi. Ben sekiz on yaşıma kadar ne dediklerini anlamıyordum. "Sarı aaaalaaaaam, bakır aaalaaam, hüurday aaalaaam" diye bağıranların yanında, "deeeemir aaaalıyoom, baaakır aaaalıyoom" diyenler, bir de "demir alaaaarım, çinko alaaaaarım, hurday alaaaaam, ühhuurdaciiyyaah" diye bağıranları vardı.

Esmer, komik ve neşeli vatandaşlarımızdan bir kısmının tercih ettiği bir geçinme yolu, bir rızık kapısıydı *Kalaycı*lık. Alışmışlık olduğu için, mahalle sakinleri bunların geleceği zamanı bekler, “Kalaycı geldi aaaanıııım!” sesleri duyulur duyulmaz da evde ne kadar kap-kacak varsa verilerek kalaylanması sağlanırdı. Bu insanlarla mahalle eşrafı arasında sanki bir sözleşme var gibidir. Onlar ne zaman geleceklerini bilir, mahalleli de onları beklerdi.

Bu vatandaşlar gerçekten de işin ustasıdırlar ve o boş alan ya da arsaya konuşlanıp, yere bir çukur kazdıktan sonra yaktıkları ateşle yaptıkları işlem, ilginç gelir insana. Genelde sabahleyin girdikleri bir mahallede hava kararıncaya kadar kalırlardı. Çünkü insanların biriktirmiş oldukları tencereleri, tavaları kalaylamak uzun zamanlarını alırdı.

Mutfaklarımızdan bakırlar uzaklaşmaya başlayınca kalaycıların da suyu ısınmıştı. Çok uzun senelerdir ne kalaycı görürüm ne de esmer arkadaşları. Demek onlar da çağa ayak uydurdular. Gerçi kalaycıların bir kısmının çiçekçi olduğunu tahmin ediyorum ama...

Bunlardan başka *Nayloncu*lar, *Süpürgeci*ler, porselen satıcıları ve *Bileyici*ler de gelir, bağıra çağıra kendilerini anlatırlar, sokaklara neşe katarlardı. Basma-pazen satıcıları, *Niyetçi*ler: Küçük el arabalarının üzerinde çeşitli ufak tefek nesneler olur, insanlara küçük kartonlara hazırladıkları niyetlerinden çektirirlerdi. Buradaki malzemeler, aynadan tırnak çakısına, çikletten leblebi tozuna ve daha nice küçük, ucuz şeyler olurdu. Yine kendilerine has sloganlarıyla bisküviciler arabalarında bizim püsküü, büsküüt, piskevit, püsküüt ve buna benzer şekillerde adlandırdığımız ürünlerini satarlardı. “Çaya batır, mideye yatır, hıımmıh hemi de kaymaklı, çıtır çıtır taze bisküviler…”

Domates, biber, patlıcan

Barış Manço'nun bir şarkısı vardı yukarıdaki başlık onu temsilen atılmışken, esas konumuz yine sokaktaki seslerden biridir. Domatesler kokardı diyorum ya işte o kokan domatesleri bu satıcılardan alırdık. Sokaklar sadece sokak olarak değil, satıcıların fuar alanı gibi de kullanılırdı. Sabit stantlar yoktu da gezgin şekilde satış yapılırdı. Hemen pencere ya da balkonlardan sepetler salınır. "Ezik olmasın, çürükleri koyma, tamam abla," sesleri arasında alışveriş yapılırdı.

Örneğini verdiğim şarkıda da bu duruma bir gönderme vardı, diyebiliriz. Aşkını karşısındakine açıklayacak olan kişi tam kendini hazırlamışken, sokaktan satıcının sesi gelir ve kahramanımızın konsantrasyonu bozulurdu.

Saymakla da bitmiyor. Bir de *Dilenci*ler geçerdi sokaklardan. Yüksek sesleriyle ilahiler okur, kendi uydurdukları sözlerle insanların yüreğine hitap ederlerdi. Acıma duygusunu sömürmek için mesleklerinin gereğini profesyonel bir şekilde yerine getirirlerdi. Okudukları ilahiler ve yanık ezgili türkülerin ardından yanlarındaki kişi araya girer, yardım talebinde bulunurdu. Bu sokak dilencileri genelde çift halinde gezerdiler. İçlerinden birinin kör olması fazlaca rastlanılan bir durumdu.

*Postacı*lar, her evde yaşayan insanları nerdeyse tanırlardı. Gelen mektupların içinde yazanları bile tahmin ederlerdi. Posta! Diye seslenirler, kapı zillerini çalarlardı. Hepsi de tanıdık insanlardı. Samimiyet vardı hitaplarında.

*Tüpçü*lerimiz evlerinin girişinde satarlardı mavi ya da beyaz tüplerini. Bazen sokaktan arabalarıyla geçen tüpçülerin sesi de duyulurdu. Onlar da ısınma şeklinin değişmesiyle köşelerine çekilmişlerdi yavaş yavaş.

Birileri de gündüzleri değil geceleri bağırıp dolaşırlardı sokaklarımızda. *Bozacı*lar. Gecenin bir vakti kendi usullerince bir ezgiyle bağırır, yürüyerek bozalarını satmaya çalışırlardı. O soğuk kış gecelerinde evlerimizde sobanın başında mayışmış bir şekilde portakal mandalina yerken, onların dışarıdaki halleri üzerdi bizi.

Bir de *Bekçi*ler vardı, kahverengi polisler. Onlar da geceleri güvenlikten sorumlu devlet görevlileriydi. Ellerinde bir düdük, her sokağın başında öttürürlerdi. Gündüzleri de görev yapıyorlardı. Pek havalı olurlardı. Sonra bu bekçilik işi iptal edildi.

Sokaklarda dolaştıklarını hatırladığım, ama büyük üzüntü duyarak anlatacağım birileri daha var: *Ayı Oynatan Adam*lar. Bu sahneler de

görmeye alışık olduğumuz sahnelerden biriydi. Kendi elinde tef ve yanında oynattığı ayının elinde bir sopayla dolaşır, sokak sokak gezerek şarkılar eşliğinde bu işkence görmüş hayvanları soytarı gibi ayılıp bayıltırlar, ayılarsa burunlarına takılan halkanın acısıyla bu hareketleri yapmaya çalışırdı. Çoğu insan kızardı bu sahnelere, ama ne yazık beğenenler de vardı ki bu işkenceyi geçim yolu yapanlar aç kalmıyordu.

Sokakları seyyar satıcılar, kalaycılar mesken tutmuşken bir de eğlencelik bir şey olarak, lunaparklardaki büyük salıncaklara benzeyen daha doğrusu salıncakvari bir aletle dolaşan birileri gelirdi. Bir adam tarafından iman gücüyle çevrilirdi bu aletler. 8-10 sandalyesi olur, bunlar zincirlerle bir düzeneğe bağlıdır. Ufak bir miktar para karşılığında eğlence satın almak diye buna denirdi. Sallanırken ya da dönerken iyidir de, o adamcağızlar seyyar olduklarından sanki para kazanmak için değil de oyuncakları gezdirmek için gezerlermiş gibi gelirdi bana.

Neredeyse her sokakta en az bir evin balkonundan bir halı, kilim sarkıtılmış olurdu. Takımları şampiyon olduktan sonra taraftarlarının astıkları bayraklar gibi süslerdi bunlar evleri rengârenk çeşitleriyle. Sonra evin hanımı elinde bir *Patpat* (bu aletin adına halıya vurulduğunda çıkardığı sesten dolayı bu isim verilmişti,) silkelemek, tozunu almak için halıya vurdukça, bütün sokak inlerdi. Sadece bu ses çıkmaz yankısı da peşi sıra etrafa yayılırdı.

Hani köylerimizden yün *yorgan*lar gelir demiştim. Tabii hep köyden gelmezlerdi. Satın da alınırlardı. İşte bu yorgan, yastık ya da yer yataklarının arada bir temizlenmesi, havalandırılması gerekirdi. Komşular bu havalandırma işini zahmetli işlerden olduğu için genelde bir araya gelip yaparlardı. Ellerinde sopalar, dışarıda uygun bir yere bezler serip, başlarlardı bu yünlere vurup, yerlerini değiştirmeye. Bunlardan bir kısmı rüzgâr sebebiyle bulundukları alandan dışarı taşınırdı.

Bu yün havalandırma işleminde annelere yardım etmek isterdik, ama onlar işlerine karıştırmak istemezlerdi pek. Sonra yalandan bir iki vururduk. Seyretmek ve yünlere sopayla vurulması çok hoş ve zevkli gelirdi bizlere, ama bir süre. Sonra koşar oyunumuza devam ederdik.

Halı yıkamaları da yine dışarıda yapılan ev işlerindendi. Yine kalabalık bir kadroyla yapılmasına gayret edilirdi. Halı yıkamak zordur. Bol su gerektirir. Suyla temas eden o halılar suyu yedikçe yerlerinden kalkmaz olurlardı. Bu yüzden kadınlar birbirlerine kaldırıp indirmek, ucundan bari tutmak için yardımcı olurlardı. Biri hortumla su dökerken, diğeri elinde

fırça halıyı ovardı. Durulama da ayrı bir merasimdi. Haliyle genç, orta yaşlı bir sürü kadın bir araya gelince şen kahkahalar atarlar, çocuklarına seslenirken bile neşe içinde olurlardı.

Yazlık sinemalar ortadan el ayak çekmeye başlamıştı. Son kalanlardan biri de bizim eve yakın bir yerde pasaj içinde bulunan bir sinemaydı, Sarıkaya Pasajı'ndaki Sarıkaya Sineması. Bundan ziyade o zamanki filmler ve film seyretme alışkanlığını anlatmak istiyorum.

Çarşamba günleri aile matinesi olurdu. Birkaç anne bir araya gelir, çocuklarını da yanlarına alarak toplu halde sinemaya giderlerdi. Filmlerde genelde yerli yapımlar tercih edilirdi. Sinema içindeki konuşmalar ağlayan çocuk seslerine karışırdı.

Gidemeyenler ise üzülür, komşularına "Film acıklı mıydı, ağladınız mı? Diye sorar, meraklarını gidermeye çalışırlardı. Zaten filmlerin iyi olması biraz da acıklı olmasına bağlıydı. Ayrıca komedi filmlerine de gidilir, cumhur cemaat eğlenilirdi.

Komşular ve birkaç akrabamızla birlikte sinemada seyrettiğimiz ilk film "Dev Karıncalar İmparatorluğu" isimli bir korku filmiydi. Neden böyle bir film seçtiklerini hâlâ anlamam. Küçücük çocuklardık nihayetinde. O karıncaların gözlerinden bakan kameranın önünde aynı insan ya da arabadan 8-10 tane görmek, iç gıcıklayan müziği duymak ve çıkardıkları şırr şıır sesi hâlâ kulaklarımdadır.

Annem ve kardeşlerimle gittiğimiz ilk film *Ferdi Tayfur*'un oynadığı, şarkısı da olan "Yıldızlar da Kayar," isimli filmdi.

Babam ve erkek kardeşimle ilk filmimiz, *Şener Şen*'in *Namuslu* filmi zannederek girdiğimiz *Kurbağalar*'dı. Ben her ne kadar o zamanlar gösterimde olan "King Kong"u görmek istesem de kardeşim yüzünden bu filme girmiştik. Bu arada bu filmler aynı mekanda gösterilmiyordu. İki sinema salonu arasında en fazla yüz metre mesafe vardı. Kurbağalar'ın King Kong'tan daha kötü olduğuna karar vermiştik sinemadan çıktığımızda.

Oyun demek doğru mu bilemiyorum. Ancak hangi kategoride olabileceğini de tam kestiremediğim için oyun gibi demek en güzeli olacak. Bazen ciddi hasarlar bıraksa da çocukça olduğu için bu pek sırıtmaz. Mahalle kavgalarından bahsediyorum.

O zamanın mahalle kavramı, kendi mahalleniz ve *öteki* üzerine kuruluydu. Sizin mahalleniz iyi insanları barındıran, ötekiler ise kötü insanların olduğu yerler gibi görünürdü. Taşlarla, sopa ve borularla kavgalar yapılır, usul çerçevesinde kafalar yarılırdı. Stratejiler belirlenir, ağabeyler

“yeke yek” kapışır, ondan sonra savaş başlardı. Mahalle büyüklerinin araya girmesiyle savaş durur, bir iki kaş yarılır ancak, bir süre sonra yeni arkadaşlıklar kurulurdu.

Genelde kız yüzünden ya da basket potası veya saha paylaşmaktaki beceriksizlikler yüzünden kavga çıkardı. Mahallenin bir çocuğu o sokaktan geçerken tacize uğrasa veya tartaklansa hemen tüm mahalle toplanır, kavga hazırlıkları başlardı. Şimdiki kavgalar gibi değildi. En azından bıçaklanma falan olmazdı. Çocukçaydı aslında.

Her sokak ya da mahallede görülen tiplerden biri de *Mahalle Ağabeyleri’*dir. Sert mizaçlı, her şeyden anlayan tiplerdir bu abiler. Arabadan elektrik tamirine, siyasetten politikaya, kavgadan kumara, içkiden kadına her konuda malumat sahibi, aslında babacan, ama aile hayatları biraz normalin dışında modellerdir.

Aranızda konuşuyorken üstüne geldikleri muhabbete hemen dâhil olurlar. Konu ne! Futbol. Çocuklardan biri: Ne olacak bu Fener’in hali? Diye sorsa, abi hemen karışır: “Hoca kötü hoca. Müjdat’ın orta sahada ne işi var ağabeycim, adamı koy defansa, Selçuk daha serbest oynasın o zaman gör.”

Bir başka zaman, çocuklardan biri eve muhabbet kuşu alındığından bahseder: bizim abi; “Pisler ortalığı o be, al bi tane papağan hem muhabbet et adam gibi hem de sevdiğin takımın adını söylet. Zaten bu muhabbet kuşlarında muhabbet olmaz. Onlara marul ver yesinler, bir de etrafı pisletsinler.”

Mesela sokağınızdan, yüksek sesle müzik çalarak ya da aşırı hızla geçen bir araba olursa bu abiler hemen aracı durdurur, bazen şoförü tartaklardı. Arada küfürler gırla gider “Kapa lan! Şu müziği, hede hödö,” diyerek başlayan yaygaraları, “Ulan! Biz bu mahallenin çocuğuyuz,” diyerek biterdi. Aile hayatları pek mutlu olmazdı bu tiplerin. Genelde bağıra çağıra konuşan şişman karıları ve şımarık, söz dinlemeyen çocukları olurdu.

Bu adamlar genel olarak karılarını ve çocuklarını döver, hatta bunu bir keyif haline getirirlerdi. Sonrasında da efsaneler türetilirdi mahalleli tarafından, “Lan biliyon mu Memoş’u babası kemerle dövmüş,” bir başka günse, “Karısını bıçaklamış, o yüzden kadın pencereye çıkmıyo,” diye söylentiler çıkardı.

Aile hayatları çalkantılı olsa da mahallenin gençleri hayat hakkında bilgi verdiği için çok tutarlardı bu abileri. Bugünlere rastlayan zamanlarda

“Bizim mahallenin kızları” vardı. Kimse onlara yan gözle bakmaz, yan mahallenin yan bakan delikanlılarıyla bu yüzden kavga edilirdi.

En ilginç sokak hikâyelerinden biri de *Mahalle Maçları’*dır. Kendine ait kuralları, hiçbir müsabakada göremeyeceğiniz standartları, alt kültürleri vardır. Mahalle içinde itibar kazanmak, sokak kültürünü, arkadaşlığı, mücadele etme azmi ve başarıyı yakalama arzusunu burada bulabilirdiniz.

Daha oyuna başlarken bile bir ciddiyet, kurallar silsilesi, büyüklerin egemenliği, küçüklerin söz dinlemesi, top sahibinin özel muamele görmesi, her şey burada ortaya çıkardı. Mahallenin becerikli, bıçkın delikanlıları oyunu kurmaya ve adam seçmeye başlarken, kendi tarzlarına göre ve sözlerini dinleyecek, becerikli gördükleri oyuncuları takımlarına almaya çalışırlardı.

“Aldım verdim ben seni yendim”, şeklinde başlayacak olan bu adam seçmece işinde, işe yarayan çocuklar, ilk tercih edilenlerdir. Bunlar takım arkadaşlarıyla kaynaşıp, gülüşürken, bir yandan da ilk tercih ediliyor olmanın haklı gururunu yaşarlardı. En arkaya kalanlar ise genelde “fasulye” diye tabir edilen, yaşı veya cüssesi küçük yahut becerisi az olan kimselerdir. Bunların takımlar kurulurken, kuruculara yaptıkları gariban şekilde “Beni al” bakışları, iç burkar kıvamdadır. İleride kişiliklerinin oturmasında bu ezik anların acıları çekilecektir. Bu kişilere sistem biraz adaletsizmiş gibi görünse de artık oyun başlamak üzeredir. Buradan sonra kurallar belirlenir.

En büyük tartışma konusu, kaleye kimin geçeceği üzerinedir. Herkes kendini forvette görmek, atacağı gollerle kahraman olmak isteğinden kimse defansta durmak istemez. Nihayetinde, içlerinden olaya daha fazla konsantre olan birileri, “kaleye son!” ve sonrası olarak kendilerini deklare eder, en hımbıllardan biri ağır adımlarla kaleye geçer, ya yediği gol sayısına ya da zaman ayarlanarak sırası gelen kaleye geçerdi. Gene küçük yaştakiler ve az bilenler defansta durması için ikna edilir, “her topa bas, ayağına gelen topa vur gitsin,”, “top geçsin adam geçmesin,” gibi direktifler verilirdi.

Maçtan önce, büyükler küfür edilmemesi, edilecekse bile en hafif küfürlerin kullanılması için nutuk çekerlerdi. “Anaya, babaya küfür yok,” derler, fakat çekişme durumuna göre, kimse buna uymaz ve kavgalar çıkabilirdi.

Yokluk her yerde olduğu gibi bir plastik top sahibi olmak bile zor işlerdendi. Hele ki bir futbol topu, sahibinin özel ilgi görmesine sebepti. Yapılan maçlarda top sahibi oyuncunun eve çağırılması, balkona top kaçması ya da birilerinin sakatlanması sonucu maçlar erken bitebilirdi.

Bunun haricinde *5'te devre 10'da biter* kuralı geçerliydi. Eğer maç 10 gol atıldığında bitecekse, ama 9-9'luk bir skor varsa, maç direk olarak 11'e uzardı. Velev ki maç, 10-10 oldu, bu seferde 12'ye uzardı. Bu neden böyledir bilinmez ama yerleşik bir kuraldır.

Bunların dışında aksi bir durum oldu, maç çok uzadı veya yukarıda sayılan sebeplerden biri var ise, maç 9-0 devam ediyor olsa bile "atan galip" anlayışına gidilir, o saatten sonra golü ilk kim atarsa o takım maçı kazanmış sayılır, diğer takım 9 gol atmış olsa bile bir kıymeti olmazdı. Golü atan takım gerçekten kazandığını düşünürken, diğer takım da gerçekten kaybettiğine inanır, nerede hata yaptıklarını tartışırlardı.

Takım kaptanı olan abi, takım oyuncularından biri ya da kendisinin faule maruz kaldığına inanır, ama karşı takım bunu kabul etmeyip oynamaya devam ederse yapılacak tek iş, kaleciye "Kaleyi boşalt!" demektir. Bundan sonra tartışmalar çıkabilir, ama gol atılmış olsa bile geçersiz sayılırdı.

Maçın gidişatını düzenlemek, karşı takımın defans oyuncularının her sıkıştıkları pozisyonda topu kornere göndermelerini engellemek için bulunan bir yol: üç kere dışarı gönderilen topun bir penaltı atışına dönüşmesidir. Korner atışları kullanılmaz, bunun yerine üç defa kornere yollanan top bir penaltı atışı olarak değerlendirilirdi. Penaltıyı, genelde üçüncü kornerin oluşumunda dahli olan oyuncu atardı.

Penaltı atışını kullanacak oyuncunun topa gerilerek vurmasını engellemek için bulunan çözüm: "Abanmak yok oğlum," kuralıydı. Böyle bir durum karşısında kullanıcının vereceği en iyi cevap ise şudur; "Abanmıyorum oğlum! Teknik vurucam."

Atan Alır: Burada, top auta çıktı ya da gol oldu, ama top uzaklara gitti ise golü atan kişi topu almakla yükümlüydü. Hem gol atıp, hem topun peşinden koşmak ağır gelse de yapılacak bir şey yoktur. Kurallar geçerlidir.

Diyelim kaleci atışını yapıp topa vurdu ve o top kimseye dokunmadan gitti karşı takımın kalesine girdi. Bu, gol olarak geçerlilik kazanmazdı.

Rakip takım atağa çıkarken, karşı takımın defans oyuncusu topu elle keser ve pozisyon devam eder de gol olursa, golü yiyen takımın oyuncuları "El var oğlum, bu gol sayılmaz. Elinizi kullanın," derlerdi. Golü atan takımsa "Avantaj var oğlum," diyerek golü geçerli saymak isterler. Fakat golü yiyen kaleci "El'in avantajı olmaz!" diyerek, konuyu çözmeye çalışırdı. Ancak bu bir kısırdöngüdür, ne o problem çözülür ne de başka bir

zaman için bulunan çözüm bir emsal teşkil ederdi. Bu aynen, “Son kâğıtla pişti olur mu olmaz mı?” hadisesine benzer bir durumdur.

Maç normal şekilde devam eder, atak yapılır ve gol ile sonuçlanır sanılır, fakat karşı takımın oyuncuları, “Direk üstü oğlum,” diyerek hayali bir uzantıdan (direk yerine kullanılan taşın simetrik uzantısı,) bahsederek, golü geçerli saymama gayreti içine girerler. İçlerindeki samimi ve dürüst olan ve olaya yakın bir oyuncu “Gol oldu,” der ve “Adamın gol diyor” diyerek, diğer takım gole sevinirken, takım arkadaşları dürüst olanı tartaklayıp, kızarlardı.

Kaleci, forvet oyuncusunu yanından uzaklaştırmak, bir nevi dokunulmazlık kazanmak için topu yerde üç kere sektirir, ondan sonra bir Allah’ın kulu ona yaklaşamazdı. Eğer ki aksi bir durum olsun ve kaleciye müdahale edilsin, maazallah, bu eylemi yapan oyuncu aforoz edilirdi.

Maç esnasında oynanan top sert bir şekilde bir oyuncunun avret mahallerine, daha doğrusu “ayalarına” isabet ettiyse, bütün oyuncular dil birliği yaparak, hasar gören arkadaşlarını en müsait yere göndererek, “işe, işe geçer,” diye telkinde bulunurlardı.

Tam gaza gelmiş gole gidilirken, top birisinin eline çarpar ya da kasten elle kesilirse, oradan çokbilmişin biri “El’den gol olmaz!” der, millet de kuzu kuzu kabul ederdi. Yahu “Niye olmaz!” diye de kimse sormazdı. Hâlbuki olur.

Her zaman olan şeylerden biri de topun oyun alanından oldukça uzaklara gittiği vakit, üşenen çocukların yoldan geçen adamlara topa vurması için uyarı yapmalarıydı. O adamlar da bir kahraman edası ile topa yaklaşıp artistik hareketlerde bulunarak vururlar, bazen saçma sapan vuruşlar neticesinde top daha da uzaklara gidebilirdi.

Maçlar genellikle sokak aralarında oynandığından dolayı arabalar geçer, bu esnada hemen birileri “Araba geliyor,” der, atak kesilir ve bütün oyuncular bu anons yapıldığındaki yerlerine geçmeye davet edilirdi. Tabii bunun hiçbir zaman ölçüsü olmaz, “Sen orada değildin, ben buradaydım,” tartışmaları çıkardı.

Alışveriş yapan ve evine dönmek üzere elinde poşeti (naylon torba) olan bir adam maç sırasında topa yakınsa, dayanamaz ve çocukların ayağından topu alır, bir iki çalım atar, sonrada topa vururdu. Oyundaki çocuklarsa içlerinden veya dışlarından, bu adama Allah ne verdiyse sayar döktürürlerdi.

Bu ve bunun gibi bir sürü daha konu vardır topla oynanan oyunlarda. “At abinin kıllı göğsüne,”, “Beşlik üç gol sayılır,”, beşlik yiyince: “Aha! Namus gitti!”, “İndir lan elini,”, “Lan deme lan, babam kızıyo lan,” sesleri arasında bu maçlar oynanır, bazen kan bile çıkardı.

Bunları anlatınca aklıma ilginç bir sahne geldi: oyunlarımızı genelde plastik toplarla oynardık. Onlara sert bir vuruş yapsanız bile patlayabilirdi. Nice böyle sahneler yaşanmıştır. Ya arabanın altına kaçan ya da gerçekten hızlı bir tekme vurulan top patlayabilirdi. Bu patlak topu yakalayan çocuk hemen elleriyle ortadan ikiye ayırıp, bir parçasını kendi kafasına geçirirken diğerini yakınındakine ya da en sevdiğine verirdi. Bu acayip kötü kokan yeni başlığı kafaya takmak, pis kokusuna rağmen çok keyifli gelirdi.

Sokaklardan satıcı sesleri, oyun oynayan çocuklar ya da postacıların seslenmeleri veya bekçi düdükleri taşmazdı. Arabaların kornaları, apartman sakinlerinin sakin olmayan halleri, çocuğuna bağıran kadınların sesleri de duyulurdu.

Görüntüler de bunlardan ibaret değildi. Arada sokaklarda asker kıyafetleri ile dolaşan delikanlılar görülürdü. O sıralar askerlik vazifesini yapanlara çarşı izinleri sivil kıyafetle verilmez, askeri kıyafetleriyle izin yaparlardı. Biraz garip geliyordu aslında bu görüntü. Ama onların dışarıda ne kadar mutlu olduklarını yüzlerinden okuyunca, bu gariplik ve komik hal siliniyordu gözlerimizden.

Evci olabilenler şanslıydı. En azından sivilleri çekip gezebiliyorlardı. O da ne kadar sivil olabilirse! Herkesin üstünde hemen aynı kıyafetler vardı. Hatta hatırlarım da *Gır Gır*’ın bir sayısının kapağında bunları resmetmişlerdi; İki delikanlı asker kıyafetlerinin tekdüzeliğinden bahsediyorlardı birbirlerine. Halbuki etraflarındaki herkesin üstünde kendi üstlerindeki kıyafetler vardı: *Batman* logosu olan bir kısa kollu tişört, altlarında mavi bir *şalvar kot,* ayaklarında boğazlı *Nike*, o da ayrı. Batman o yıllarda gösterime girmiş ve özellikle logosu çok tutmuştu.

Su Kuyrukları

“Sizin kata su çıkıyor mu Komşu?”, “Yok komşu, nerdeeee? Biz Hayriye Hanımlardan alıyoruz, onların kata kadar çıkıyor. Tazyik yetmiyor bizim kata,”. Bunlar o senelerde sıkça duymaya alıştığımız konuşmalardandı.

Sular, semtlere yeteri derecede dağıtılamaz, giden yerlere ise tazyik yeterli gelmediği için, en azından üst katlar susuz kalırdı. Musluğu açtığınızda “tısss” diye bir ses gelir, ama su gelmezdi. Çoğu zaman tüm sokak ya da mahalle günlerce susuz kalır, mahalle çeşmesinin önünde ya da belediye tarafından görevlendirilen su tankerlerinin peşinde kimi zaman yüzlerce insan, yanlarında getirdikleri bidonları doldurabilmek için sıra beklerlerdi. Bol dedikodunun olduğu, bazen sıra kavgalarının çıktığı bu kuyruklar, o zamanın en tanıdık sahnelerindendi.

Bizim ev de bu durumdan nasibini alanlardandı. Günlerce gelecek suyu beklediğimizi, gelse de üçüncü katta oturmamıza rağmen, eve su çıkmadığını hatırlarım. Apartmanın girişinde İsmail Amca (ev sahibimiz) tarafından yaptırılan bir su depomuz vardı. Konu komşu, sular geldiğinde nöbetleşerek bu depoyu doldurur, eğer su akmaya devam ediyorsa, bütün kap-kacaklar, tencereler doldurulurdu tedbir olarak. Anneciğim, bizim gücümüz yetmiyor diye aşağıdaki çeşmeden kova, bidon su taşırdı. Neyse ki yılların sonuna doğru bu durum biraz daha düzene girmeye başlamış, insanlar az da olsa, en önemli ihtiyaca daha rahat kavuşur olmuşlardı.

Pazarda Su Satmak

Ben ve benim yaşımdaki erkek çocukları ilk ticari teşebbüs olarak, semt pazarlarında su satmayı seçmiştir. Aslında bu seçim değil, bir gelenek, sanki doğal bir durumdu. Yani erkek çocuksanız ve evinize yakın bir semt pazarı varsa, siz de burada su satmak zorunda olurdunuz. İşin ilginç yanı ise, bu satış sırasında, hemen her çocuğun semt fark etmez “buuuzz giibiii soğuk sudan iiiçeeeeeen,” diye aynı tonlama ile bağırıyor olmasıdır.

O zamanlar şimdiki gibi pet şişelerde su yoktu. Bu nedenle, iş yapmak için o sıcak yaz günlerinde tezgâhının başında duran insanlar, su ihtiyaçlarını bu çocuklardan bir bardak alarak karşılardı. Evlerde hazırlanan buzlar, en basit sürahilerin içine doldurulan suların içine konur, pazardaki bu amcalara satılırdı. Bazen esnaf haricinde, alışveriş için gelen teyze ve amcalar da satın alıp içerlerdi.

Harçlıklarımızı bir günlük de olsa bu yolla çıkarmış olmak, biz çocukların çok hoşuna giderdi. Boşalan sürahileri eve gelip tekrar doldurmak, sizi mutlu ederken, annelere de haklı bir gurur verirdi. Biraz daha ticarete yatkın olanlarımız limonata falan da satmışlardır. Adam olacak çocuklar onlar olduğu için bu tipler ilerideki yaşlarında da ticari hayatlarında daha başarılı olmuş, çokça para kazanmışlardır.

Arabalar, yolculuklar

Sokaklardan arabalar arada bir geçer, onlar az geçtiği için de sokaklar bizim olurdu. Koca mahallede tek tük parketmiş araçlar fazla dikkatimizi çekmezmiş gibiydi aslında. Yine de hep özenirdik keşke bizim de arabamız olsaydı diyerek.

Ancak arabalarla ilişkimiz, oyun kartları ya da sakızlardan çıkan tanıtım kağıtları sayesinde, oynadığımız maçlarda altına top kaçtığında, bir de arabası olanlara araçlarını yıkarken yardım etmeye çalışırken olurdu. Yolculuk hariç en fazla bu şekilde muhatap olurduk arabalarla.

İnsanlar araçlarına şimdikinden daha fazla değer verirlerdi, diye düşünürüm. Kendi elleriyle yıkarlar, üzerlerine brandalarını her yolculuklarından sonra itina ile takarlardı. Bu zahmetli de bir işti, ama arabası olanlar üşenmezlerdi. Bir sürü süslemeler yaparlardı arabalarına. Örme karpuzlar mı koyan olmaz arka tarafa, patik mi istersiniz dikiz aynasının altında sallanan ya da bir küçük köpek kafası hareket halinde veya *Maşallah* yazıları…

Daha önce de söylediğim gibi etraf şantiyeyi andırırdı. Neredeyse binek araba kadar kamyon bilgimiz vardı. As 600, As 900, Desato, Fargo, Dodge, Iveco kamyon ve kamyonetleri, ilk aklıma gelenler.

Nakliye aracı olarak kamyon ve kamyonetlerden başka at arabaları da kullanılırdı. Arkada bulunan kasaları genellikle tahtadan olur, tekerlekleri ise önceleri tahtadan olmakla birlikte sonraları otomobil lastiğine terfi ettirilmiştir. Odun kömür nakliyesinde ve ufak tefek eşya taşınmasında en çok at arabaları tercih edilirdi.

Binek arabaları ağırlıklı olarak Anadol, Renault, Murat serisi arabalardı. Peugeot veya Opel’e de rastlanırdı. Bunlardan başka öyle Mercedes, Bmw gibi araçları binde bir görürdük. Sokağımıza Almancılar birilerini ziyarete gelmediğinde tabii. O benzini su gibi harcayan (aynen böyle tarif edilir,) Amerikan arabalarından kullananlar da vardı.

Burada taksiler, minibüsler, şoförler ve muavinleri hakkında bir şeyler söylemem gerek: Minibüsler yolculuklarımızın en önemli figürlerinden biriydi. Özel araçların sayısı az, taksi ücretleri bugüne kıyasla epeyce pahalıydı. (Bu arada taksimetre yoktu. İnsanlar şoförle pazarlık yaptıktan sonra binerlerdi arabaya,) Dolayısıyla toplu taşımanın başrol oyuncusu minibüslerdi. Yardımcı oyuncular da o zaman her minibüsün vazgeçilmezi olan muavinler.

O zamalarda taksiler damalı, taksicilerse pek havalı olurdu. Taksilerdeki damalar arabanın yanlarında bir bant halinde dururdu. Bu damalar taksilerden çıkarıldıktan sonra taksicilerin eskisi kadar havası kalmamıştı. Ama minibüs şoförleri öyle mi? Onlar her daim havaları yerinde olan tiplerdir.

Minibüs şoförü oldukça havalı hareketlerle tespihini sallar, bu sırada bir ara gazı verip vites değiştirirdi. Konuşmaları da yüksek sesli olur, yan tekli koltukta oturan arkadaşlarıyla kahkahalar atıp konuşurlardı. Birileri teybin sesini kısması yönünde uyarsa: “Tamam, bey baba, hanım abla,” gibi sözler sarf ederlerdi.

Minibüslerin ön tekli koltuğu boş olsa da kadınlar ve genç kızlar buraya oturmazlardı. Hele ki otursunlar, ayıplanırlardı. Yani o tekli koltuk ya şoförlerin arkadaşlarına ya da herhangi bir erkek yolcuya ait olurdu.

Bir sürü hikâyesi vardı minibüsle yaptığımız yolculuklarımızın. "Çök, çök, çevirme var," gibi uyarıları duydukları an, ayaktakiler hep birden çöküverirlerdi. Bu sırada yüksek sesle Ferdi Tayfur, Orhan Gencebay, Müslüm Gürses gibi sanatçıların kasetleri çalardı minibüsün teybinde.

Minibüslerin tavan yükseklikleri çok kısaydı. Ortalama boya sahip insanlar bile ayakta durduklarında boyunlarını eğmek zorundaydılar. Benim gibi standardın biraz üstünde boyu olanlarsa, yolculukları boyunca perişan olurlardı. Yine de o kalabalıkta üst üste binerek yolculuk yapılırdı. O zamanlar "Fordçuluk" diye bir meslek ve bu mesleğin bir sürü erbabı vardı.

Muavinlerin görevi ücretleri toplamak ve yol boyunca aracın yarım açık kapısına asılarak çığırtkanlık yapmaktı. Aracın geçtiği tüm durakları bir çırpıda sayarlar ve "Gel abi gel," "Geçer abla," gibi sözlerle yolcu toplarlardı. Gözlerinden kimse kaçmazdı. Seksenli yılların ortalarına doğru minibüslerde muavin bulunması yasaklandı. Renkli karakterleriyle Türk sinemasında birçok filme de konu olmuştur muavinler ve şoförler.

Belediye Otobüsleri yolculuklarımızda en fazla ihtiyaç duyulanlarından biridir. *Körüklü* diye tabir edilenleri durakta bekleyen yolcuları en fazla sevindirendir. Yer bulma ihtimali yüksek diye sevinirdi yolcular, ama otobüs gelip de tıklım tıklım dolu olduğunu görünce bir sonrakini beklemeye karar verenler olurdu.

Biraz öncesi zamanlarda. Belediye otobüslerinin üniformalı biletçileri olur, araca arka kapıdan binilir, ön kapıdan inilirdi. Biletçiler arkada otururlar ve binen yolculara biletlerini keserlerdi. Markaları ise; Bussing, Man, Ikarus olurdu otobüslerin.

Az daha ilerleyen yıllarda biletçilerin yeri ve binme inme kapıları değişmişti. Otobüse her bindiğinizde "Fazla bileti olan var mı?" Diye bir soruya sıkça rastlardınız. Ya da bu soruyu soran siz olurdunuz. O zamanlar yolculuk yapabilmeniz için ufak biletlerden edinmeniz gerekirdi. Otobüslerdeki muavinler de minibüslerdekini andırırdı. Sonra "bilet para geçer," yazdılar camlarına Özel Halk Otobüsleri'nin. Sonra Akbil oldu, yok para almak yasak oldu, düzen değişip durdu. Bilet kesen adamlar ortadan kalktı.

Çocukluğumuzun garip olaylarından biri de esas işi sinek (haşerat) ilacı sıkmak olan *Duman Arabaları*'dır. Bu arabalar arkalarından duman

salarken, peşinden bir sürü çocuk koşardı. O duman yığını içinde mesafeyi koruyamayan ve aracı bisikletle takip edenler birbirine çarpar, düşer, yaya olarak koşturanlar da bir süre sonra kafayı bulup, onlar da yerlerde bulurlardı kendilerini. E benim yapmışlığım da vardır.

Evlerde olanlarsa annelerinden kapıyı kapamaları yönünde uyarılar alırlar ya da o kokuyu iyice içlerine çekmek için balkona, pencereye koşarlardı. Kapıyı kapatma taraftarı olanların görüşü şöyledir: İlaçtan kaçan sinekler evlere doluşur. Kapıyı açtıranların görüşü ise; ilaç içerilere de girsin ve içerdeki sinekler de ölsündür.

İşin ilginç yanı ise bu konuyu bilenlerin söyledikleri şey aynıdır. “Bu arabalar hep akşamüstü geçerdi,” Merak ettiğim, biz bu insanlarla birbirine çok yakın yerlerde de oturmazdık. Her yerde akşamüstü geçiyorsa, bu arabalardan tahmin ettiğimizden çok sayıda mı vardı? Eğer böyle değilse bu bir şehir efsanesi miydi? Eğer bu da değilse bunların peşinde koşa, koşa mutantlaşmış mıydık?

Şimdi de otobüslerin piri, şoför dostu, hatta uzun yol şoförlerinin aralarında yaptıkları muhabbetlerde “Bundan iyisini ancak Allah yapar,” dedikleri efsane otobüs 302 Mercedeslerden bahsetmek istiyorum.

Sanırım uzun yol araçlarında bir devrim niteliği taşıyan, üzerine bu kadar konuşulup, bu derece tercih edilen bir araç, bir daha olmayacaktır.

Seksenli yılların ortalarına kadar piyasaya hâkimiyetini kuran bu otobüsler yüksek tavanı, uzun boyları ve motorunun arkada oluşu ile gönülleri fethetmiş, Magirus saltanatına son vermiştir.

302’lere hâlâ rastlanmaktadır. Çoğunlukla servis aracı olarak görülmekte ya da bir kamyoncu durağında, yaralı bereli bir halde, üzerinde yılların tozu ve koltuklarına oturmuş binlerce insanın anısı ile yerlerinden kaldırılmayı beklemektedirler.

O koca otobüsün kapısını elle açmanın garip hissi, diğerlerine benzemeyen, bir ninni gibi gelen gürültüsü ve üzerine sigara kokusu sinmiş koltukları ile hafızalardaki yerini her zaman koruyacaktır.

İlginç hikayeleri ile *Anadol* arabaların dünya literatüründe bile yeri vardır. Kaportasının tamamı fiberglas olan tek arabadır.

Bununla ilgili çok fazla konuşulmuştur. Kimi keçilerin kaportayı kemirdiğini söyler, kimi elle kırılabileceğini. Benim birebir gördüğüm bir sahne vardır ki, az öncekileri doğrulayacak şekildedir.

Bir gün evimizin arka tarafa düşen penceresinden bir ineğin hasarlı arabanın başında dakikalar geçirdiğini görmüşlüğüm vardır. Hayvan

kafasını kaportaya değdirip duruyordu. Uzaktan gördüğüm için net bir şey söyleyemem, ama ateş olmayan yerden duman çıkmadığını da biliyorum.

Ayrıca dayılarımdan biri çok meraklıydı Anadol'a ve kendisinde de bu arabadan vardı. Çok da memnundu. Araba çukurlardan paldır küldür geçtikçe: "Ne Anadolu be! Babadol, Babadol," deyip dururdu.

Murat 131 (Şahin, Doğan, Kartal) arabalar da en çok tercih edilen arabaların başında gelirdi. Yerli üretim sayıldığı için yedek parçaları da diğerlerine nazaran hem ucuz hem de boldur. Özel araçların dışında ticari taksilerin de genelde bu arabalardan olduğunu hatırlarım.

Bu araçların yan sinyal lambaları yerlerinden çok kolay şekilde çıkmaları sayesinde, bir dönem hırsızların pek gözdesiydi. Hatta çocuklar bile park halindeki bu araçlara yaslanır bir "tık"la bu parçaları yerinden kolaylıkla çıkarabilirdi. Bunun dışında Mercedes'lerin önlerinde bulunan demirden logosu da araç sahiplerini çokça mutsuz etmiştir. Bu yuvarlak şirin logo da bazı kendini bilmezlerin kırıp, çalmaları yüzünden yerlerinden olmuştur.

Ayrıca önce 124, sonra birkaç özellik eklenerek, *Serçe* olarak adı değişen bir araç vardır ki bu da kendi efsanesini yaratmıştır. Güney bölgelerimizde hâlâ sıkça görülen bu araçlara oradakiler "Hacı Murat" derler. Çok şirin bir araçtır.

Binek ve station denen *Toros* çeşitleri ile *Renault 12* vardı. O zamanlar da şimdi olduğu gibi araçların modellerinde camların rengi değişse, aynalar demir değil de plastikten olsa yeni bir modelmiş gibi arkalarına 12 T, o geçer 12 TS, V,Y,Z gibi harfler ya da rakamlar gelirdi.

Renault araçlar da Türkiye şartlarına uygun yapıdaki araçlardan biriydi. Genelde sağlamlıkları ve yerden diğerlerine göre yüksek olması yüzünden tercih edilirdi.

Emniyet güçlerinin kullandığı binek araçlar yine Renault'lardı. Yıllar geçip insanlar farklı araçlara binmeye başladıktan sonra bu araçlarda görev yapan sivil polislerin, sivil olmalarına rağmen "biz buradayız!" der gibi gezmeleri hoştu doğrusu.

Peugeot. Bu markanın bizde ve dünyada en iyi temsilcisi 504 modelleridir. Sağlam yapısı ve güçlü motoruyla gönüllere taht kurmuştur. Sokakların çoğunda görüldüğü gibi, orta kesim insanların rahatlıkla ulaşabileceği ve Yahudiler tarafından da çokça tercih edildiği için kendisine *Yahudi Mersedesi* adı verilmiştir.

Modeller, 505 ve daha farklı rakamlar olarak üretilmeye başlandıktan sonra eski havası kalmamıştır. Bu arada araçlar yetmişli yılların modelleridir, ama sokaklarda sıklıkla rastlanan arabalardandır.

Yukarıda sayılan marka ve modellerin dışında çok sık gördüğümüz başka araçlar da vardı. Ford'un Granada ve Consul ayrıca Opel'in Kadett'leri…

Ve yine bir efsane: Wolksvagen Tosbağa! Son model araçları 1974 tarihinde üretilmişti. Bunlar da sokaklarımızı şirin ve sempatik halleriyle süslerlerdi.

Ev halleri

Komşulara evin çocuğuyla haber yollayarak misafirliğe gidilirdi. Kadınlar toplanırlar, örgü örerken konuşurlar, bu arada birbirlerine modeller, örnekler gösterirlerdi. Türkan Şoray Kirpiği, Şahin Tepesi, Selanik gibi nice garip isimli modelleri vardı. Onlar biter, el bezi, peçete, dantellere geçilir. Biri de diğer tarafta patik örmeye çalışırdı.

Ev sahibi hazırlanır, çayın yanındaki ikramlar bisküvilerle başlardı. Sonra yerlerini patates salatası, hamur kızartması, kısır, "bir bardak daha çay alırım,", kek, börek, "bir çay daha!", poğaça, "Ay komşu tatlı da mı yaptın!" derken anneler başlardı şişmanlamaya. Örme el bezleri bir tabak içinde sabunlanarak getirilir, herkes ellerini bu sabunlu bezlerle silerdi.

Etekler dizlerde olduğundan bacaklar açılır, açılan bacaklarına kendi ördükleri şalları örterlerdi. Evde toplanıldığında bol miktarda çocuk olurdu. Bunlardan bazıları sütteki bebeklerdi. Kadınlar çıkarırlar birini, emzirirlerdi bebelerini.

Bu arada diğer çocuklar içeride kaynaşırlar, ara sıra kavga ederlerse araya girilirdi. Burada gülüşüp eğlenen, güzel güzel sohbetler edip, çocukları dövüştüğünde barıştıranlar aynı kadınlardır. Ama birkaç gün sonra halı silkelemek yüzünden, aşağı düşen bir şeylerden dolayı kavga da edebilirler. Barışırlar, yine birbirlerine gider yemeklerini yerler, yine çaylarını içerlerdi.

Eve döndüklerinde eşlerine, çocuklarına yemek hazırlarlar, ama kendileri pek yemezlerdi. Zaten gerek kalmazdı.

Sürekli şekilde elektrik kesintileri olurdu o zamanlar. Çok sıradan bir sahneydi bu, alışmıştık da. "Ceryanlar gitti!" diye de söylenirdi. Film ya da dizinin en tatlı, en heyecanlı yerine rastlaması da işin ilginç yanını teşkil ediyordu. Şimdiye kadar hiçbir film ya da dizinin durgun bir yerinde kesilmemiştir elektrikler.

Mumlar evde özel yeri olan nesnelerdi o zamanlar, çünkü her an kendilerine ihtiyaç duyulabilirdi. *Lüküs*leri de unutmamak lazım. Küçük tüplere bağlanan bu malzemenin ucuna takılan kısmın adı galiba lüx'tü, ama biz; tüp, cam ve o kafa denen şeyin tümüne birden lüküs diyerek olayı çözmüşüzdür. Tüpten çıkan o tısss sesi hâlâ kulaklarımdadır.

Bunların haricinde gazlı lamba dediğimiz başka bir ışıklandırma daha vardır. Bunun yakıtı, genelde tüpçülerde satılan gazdır. (Ucunda bir fitil

olan bu aletler, alttan ayar yapılarak yakılırdı. Fitilin ucunu uzun bırakırsanız fazla ışık yayar, kısa tutarsanız ışığın alanı azalırdı,)

Elektrik kesintileri her ne kadar filmleri bölse de faydalı olduğu haller mevcuttur. Bir kere aile bireyleri sanal alemden sıyrılarak kendilerine ve ailelerine dönerlerdi. Kesinti olduğu an önce derin bir sessizlik (bazen küfre varan sözler de olabilirdi,) olur. İhtimal ki o an herkesin kafasından mumu en son nereye bıraktıkları geçiyordur. Mum sonunda bulunur, ailenin büyükleri o mum ışığında gölge oyunu yapmaya başlarlardı. Ellerini, parmaklarını kullanarak kurt, tavşan gibi hayvan figürleri yansıtırlardı duvarlara, (hoş başka da bir şey yapamazlardı ya,)

Elektrik varken birbirleri ile hiç konuşmayan, sadece televizyon seyretmekle yetinen aile, bir anda konuşmaya başlar, eski günlerden, tanıdıklardan, okulda yaptıkları haşarılıklardan, eski aşk hikâyelerinden, kıskançlıklardan bahsederlerdi.

Yani bu kesintilerin aile içi dayanışmayı arttırdığı, insanların birbirini daha iyi tanımasına faydalı olduğu söylenebilir. Hatta biraz abartıp, bunu devletin, çekirdek aileyi korumak ve gelişimini, kaynaşmasını, birbirlerine yaklaşmasını ve bir şeyler paylaşmasını sağlamak üzere planlı yaptığını da söyleyebiliriz.

Elektrik bir zaman sonra gelir, anne hemen televizyonu açar, film bitmiştir. Bu arada sohbet de bitmiştir. İnsan bazen, keşke filmin en heyecanlı yerinde elektrikler yine kesilse, o film tekrar yayınlanmasa da sonunu az yukarıdaki mahallede oturan arkadaştan öğrense, o aile sohbetleri yine yapılsa istiyor ama...

Yeni kurulmaya başlayan veya iş hayatının yoğun olarak yaşandığı semtler hariç yüksek katlı binalar olmazdı sokaklarda. Müstakil yapılar ya da iki üç kattan müteşekkil evlerde otururduk. Küçüktü evlerimiz. En yaygın olan iki oda bir salon dairelerdi. Haliyle bu evlerin tefrişatı da az sayıdaki eşyayla halledilirdi. Evlerimizin çok daha küçükleri de vardı ama bir sürü yatılı misafire rağmen biz bunlara sığardık.

Apartman boşluklarından bakardık birbirimize. Mutfakta bulaşık yıkarken birbirlerini görürdü komşular. Manzaramız ya komşumuzun mutfağı ya arka tarafa düşen odaları olurdu.

Taşınmalar

Zaman zaman bir komşumuz taşınırken yerine yeni bir aile gelir yuvasını kurardı. Bu taşınma işlemine şahit olduğumuzda (hele ki yakın bir yerse gidilen,) bir at arabasına sığacak kadar az bir eşyayla bir evin göçtüğünü görürdük. Hadi olmadı ikinci sefer yapılırdı.

Taşınmalar çok üzücü olurdu. Çoğu zaman mahallenin çocukları da bu işlemde yardımcı olurlardı. Toplumsal aidiyetin en önemli simgesiydi mahalleler. Yeni gidilen yer bir üst sokak bile olsa mekân değiştirmiş olmak algıları da değiştirirdi. Çünkü "bizim sokak"tı orası. Taşınan içinse "Eski Mahalle" olurdu bir anda yıllarca oturmuş, arkadaşlıklar kurmuş olduğu yer. Arada bir ziyarete geldiklerinde soğuk karşılandıklarını hissederlerdi gidenler. Çünkü en azından biz çocuklar için sadece kendi mahallemizdeki insanlar iyi, diğerleri ise neredeyse kötüydü. Bir bölgeyi sahiplenmenin, orayı iyi görmenin hissiydi bunu yaşatan.

Dış cepheler ve evlerin duvarları

Küçük apartmanların dış cepheleri çoğunlukla boyasız halleriyle dururdu. (Sonradan BTB-Mozaik döşemeler moda olmuştu,) Evlerin iç duvarları genelde plastik boyalı olur, kimi evlerde ise *Duvar Kâğıdı* tercih edilirdi.

Seksenlerin modalarından birisi de ev yahut işyerlerinin büyük bir kısmının duvar kâğıtları ile kaplanmış olmasıdır. Bir dönem evi kâğıt olmayanlar kendilerinde eksiklik hissetmiştir.

Küçük çocuklar duvarları kalemleriyle çizer, o kâğıtlar sökülür, tekrar yenileri yapıştırılırdı. Zahmetli bir işti duvarları kâğıtla kaplamak. Sonradan sanki bir emir gelmiş gibi, hepsi ortadan kalktı gitti.

Son gidenlerden biri de bizim evdekidir büyük ihtimal, hikâyesi ise şudur; resme bir miktar yeteneğim vardır. Özellikle karakaleme. Fakat, herkesin yaptığı gibi kâğıtlara değil direk duvara çizerdim. Annem, "Duvarları saten yaptıracağım," diye konuşmaya başlayınca, aramızda çizmiş olduğum resimlerin sökülüp sökülmemesi konusunda bir tartışma çıkacağı belli olmuştu. Tartışmalar annemin galibiyeti ile sonuçlanmış, bir gün içinde onca emek verdiğim çizimler, sanat düşmanı, zalim boyacılar tarafından sökülmüştü. Eve girip, o boş duvarla karşılaşınca, ne kadar üzüldüğümü anlatamam. O günden sonra çok uzun seneler ne duvara ne de başka bir yere çizip de tamamladığım bir resim olmadı.

Ev boyama işlerini genelde aileler kendi içlerinde çözerlerdi. Tamam, boyacılar vardı tabii ama bir kısım memurlar da mesai saatleri dışında bu işlerle uğraşıp (özellikle duvar kâğıdı) *yan gelir* elde ederlerdi. Esasında yan gelir maaşlarından fazlaydı. Bu arada; çoğu evin çatısı akıp duvarlar su sızdırdığı için kâğıtların bazı yerleri kalkar ya da boyalar dökülürdü.

Pencere ve kapılarda ahşap tercih edilirdi çoğunlukla. Bir ara alt katta oturanlar demir parmaklıklar koydurmuşlardı evlerinin pencereleri önüne. Bahçeye açılan kapılarda da genellikle açılır kapanır bir düzenekle yine demirden yapılma bir malzeme vardı. Birbirlerine çapraz şekilde bağlı olan bu demir doğrama büyük bir akordeonu andırırdı. Dükkânlar bir süre sonra alimünyum doğramaya geçmişler, vitrinler genişlemeye başlamıştı.

Duvarlarda mutlaka Saatli Maarif Takvimi, Türkiye Gazetesi Takvimi ya da Diyanet'in yaptırdığı takvimlerden biri ve bir saat olurdu. Kimileri evlerine *Guguklu Saat*lerden asardı. Bu saatlerin içinde bulunan kuş maketi, her saat başı açılan kapıdan minik gagasını uzatarak öterdi. Garip bir düzeneği vardı bu saatlerin, altlarından birkaç zincir salınır, kurulmaları bu

zincirler vasıtasıyla olurdu. Guguklu saatler bulundukları evi zengin gösterirlerdi.

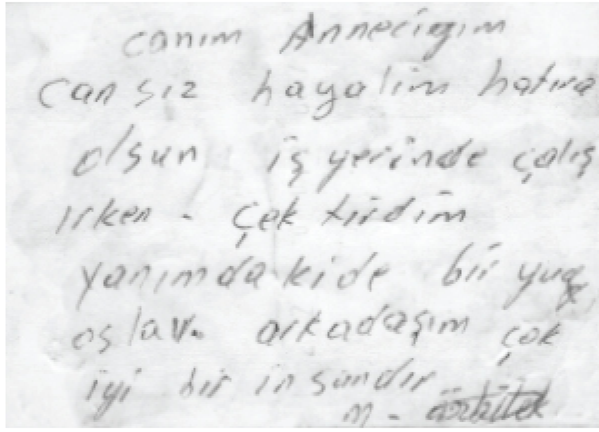

Her evde olmamakla birlikte *Ağlayan Çocuk Posteri* ve *duvar halıları* da asılırdı evlerin duvarına. Bunlar çeşitli tasvirler barındırırlardı. Birkaç geyik su içerken, tavus kuşları en şatafatlı halleriyle kanatlarını açmışken, birkaç kadın kahvelerini içerlerken, köpekler bir masanın etrafında dizilmiş, ellerindeki iskambil kâğıtlarına bakarken resmedilirlerdi. Mekke-Medine resimlerinin işlenmiş olduğu veya Hz. Ali'yi temsil eden dokuma türü halılardı bunlar. Doksanlara yaklaşırken ortalıktan çekilivermiştiler. Belki Anadolu'nun bazı köy kahveleri ve evlerinde rastlanabilir ama eskisi kadar görmek mümkün değildir.

Bunların dışında duvarlarda düğün fotoğrafları, sünnet düğünlerinden, pikniklerden kareler, gidilen özel bir yerden görüntüler olurdu. Yurtdışında çalışan bir yakını olan aileler, onları iş yerlerindeyken gösteren fotoğraflarını asarlardı duvarlarına. Altlarında ya da fotoğrafların arkasında o anki durumlarını açıklayan notlar olurdu.

Almanya'da fabrikada çalışan teyzem (ayaktaki) ve arkadaşı

canım Anneciğim
Cansız hayalim hatıra
olsun iş yerinde çalış
ırken - çek tirdim
yanımdakide bir yug
oslav arkadaşım çok
iyi bir insandır
M - [illegible]

O yıllarda fotoğraf arkasına yazarlardı.

Teyzemin anneanneme gönderdiği fotoğrafın arkası

Aile büyüklerinden birilerinin çerçevelenmiş portre resimleri, o eve misafirliğe gelen yakın-uzak akrabaları çok duygulandırır ve bu resmi ne hikmetse hepsi çok beğenirlerdi. Üzülür, hüzünlenirler ve onlardan anılar akıllarına gelip birbirlerine anlatırlardı. En sonunda da ev sahibinden bu resimden kendilerine de çoğaltmalarını isterlerdi. Böyle bir imkân pek olmadığı için bu konuşmalar çoğunlukla havada, o resim o duvarda kalırdı.

Pencereler odanın tamamını kaplar, boydan boya uzanırdı camlar. İster leb-i derya olsun, ister komşunuzun mutfağı olsun manzaranız, camların büyük olmasına özen gösterirdi inşaatçılar. Bu kocaman pencereleri *kadife perdeler*, çiçek desenleri ya da boylamasına çizgileri ve gökkuşağını andıran renkleriyle kumaş perdeler süslerdi.

Vitrinler eve orantılandığında epey büyüktü. İçlerinde yine aile fotoğrafları bulunur, hiç kullanılmayan ne kadar küçük eşya varsa burada sergilenirdi. İçlerini envai çeşitte danteller süsler, fotoğrafların, ufak heykelciklerin altlarında üstlerinde bu dantellerden olurdu. Kristal bardaklar, kadehler, türlü süs eşyaları, turistik hatıralar hep burada sergilenirdi. Kaplamaları değişik renklerdeki suntalara geçirilen kontrplaklarla yapılırdı. Çeşitli renk ve desenlerde modelleri vardı.

Yer döşemeleri

Yer döşemelerinde (oturma ve yatak odalarında) *Marley* denen ve yumuşak bir plastiği andıran bir malzeme kullanılırdı. Kırıldıklarında altlarından zift görünürdü. Onlar değiştirildiğinde veya yenilendiğinde çöplerden bulduğumuz bu marleylerle oyun oynardık.

Salonlarda ise daha kaliteli bir malzeme olan parke tercih edilirdi. Evin girişi ve hol denilen yerler, ayrıca banyo-tuvaletler, mermer ve kırık mermer taşlarından yapılma bir malzeme olan, inşaatçıların ve nalburların paledyen diye adlandırdıkları taşlarla döşenirdi. Bu taşlar kirlendiklerinde arapsabunu yardımıyla temizlenmeye çalışılır, sert fırçalarla silinir, cilalanır, bu ise malzemeleri aşındırırdı.

Oturma grupları

Divanlarımız, *somya*larımız vardı üzerlerinde oturur kırlentlerimize yaslanırdık. Biraz uzun süre oturunca ya da kalkarken toplanır, kayardı üzerindeki örtüler. Tahta sandalyelerimiz vardı. Bağlantı yerleri çiviyle ya da birbirine geçmeli şekilde yapılır, birleşme yerleri tutkalla tutturulurdu. Biraz eskiyince yerlerinden çıkar, bizse onları çivilerle yeniden tuttururduk. Kırıldıklarında veya kullanılmaz hale geldiklerinde atar sobaya yakardık. İyice kurumuş oldukları için çıtır çıtır sesleri gelirdi sobadan.

Köyümüzdekiler yün yastık ya da yorganlar gönderirlerdi kimimize. Ağır olur yerlerinden kalkmaz, kıpırdayamazdık yün yorganların altında. Tamam, sıcak tutarlardı ama çok ağırdılar.

Evlerin bir yerinde sandık üstüne konuşlanmış yüklükler olurdu. Bütün yorgan, yer yatakları, yastıklar buralarda, bura olmazsa gardırop üstlerinde tutulurdu.

Mutfak ve malzemeler

Daha önce de söylemiş olduğum gibi evlerimiz gerçekten küçüktü. Bunun haricinde mutfaklarsa evin yapısı orantılandığında sanki daha da küçük olurdu. Sanırım o yıllar ve öncesinde mutfağa o kadar önem verilmiyordu. Hâlbuki kadınların (hele de o zamanlar) vakitlerini en fazla geçirdikleri yer mutfaklardı. Neden mi? Çünkü doğru düzgün eşyaları yoktu. Bir küçük tüpün üstünden çorba iner, sulu yemek binerdi. O iner, ardından pilav ya da makarna pişerdi. Sonra bunlar tekrardan sırasıyla ısıtılırdı. Geçen zamana bakın. Buzdolabı henüz yeni icat edilmiş, diyelim ki daha önceden icat edilmiş, alacak para yok. Büyük tüp pahalı, dört gözlü ocaklar pahalı, fırın yok.

Küçük olmasının bir sebebi yukarıda saydıklarım olabilirken diğer sebepleri de irdeleyelim.

Şimdi gerekli eşyaların olduğu bir mutfaktan şunları çıkardığımızda geriye ne kalır?

Buzdolabı, fırın, bulaşık makinesi, mutfak robotu, mikser, blender, meyve sıkacağı, mikrodalga, tost makinesi, derin dondurucu, elli tane saklama kabı, bilmem kaç kişilik çatal bıçak, bardak çanak, servis ve salata tabağı takımları, su bardakları, çay bardakları, meyve suyu bardakları, bilmem kaç çelik tencere bu sayının da üstünde tavalar vs. üstelik o zamanlar misafir eksik olmazken şimdiyse yılda bir iki kere misafir ağırlanır. O da belki…

Bir saklama kabı ya da cam kavanoz bulmak öyle kolay işlerden değildi.

Mutfak eşyalarında pişirmeler alüminyum, bakır ya da toprak tencerelerde olurken servisler genelde plastik kaplar üzerine kuruluydu. Ancak ağır misafirler geldiğinde çeyizlik kap-kacak ortaya çıkardı. Çiçek desenli melamin denilen bir tabak çeşidi vardı. Bardaklarımızsa şimdikinden de daha camdılar. Su kapları da ağırlıklı olarak yine plastikti. Bakır su kapları kullananlar da mevcuttu. Çatal, kaşık ve bıçaklar da henüz alüminyumdan yapılmaydı.

Çelik henüz hayatımıza yeni yeni girmeye başlamış, ama onlar da pahalıydı. Gerçi o zamanlar öyle boy boy kaşık-çatal takımlarımız, tencerelerimiz de yoktu. Bu arada seksenli yılların ortalarına doğru *pazarlamacı*lar hayatımıza dâhil olmaya başlamıştı. En çok da mutfak eşyaları satışı gerçekleşirdi bunlar tarafından. Çat kapı geldikleri evlerde evin hanımlarına allandıra ballandıra anlattıkları çelik tencere setlerini

satarlardı. Sonra kocaları eve döndüklerinde genelde fırça yerlerdi kadınlar. Satılan bu tencereler pahalıydı aslında, taksitli olması kadınları cezbeder, “Ne var canım mutfak parasından arttırıp öderim,” diyen ve erkeklere nazaran borçlarına sadık olan kadınlarsa ne yapar eder, bunların taksitlerini öderlerdi.

Banyo

Kurnamız vardı banyomuzda. Ve bir Banyo Kazanımız. Bu kazanlar gazla veya odunla yakılarak suyun ısınması sağlanırdı. Hacı Şakir marka sabunla ve el örgüsü liflerle yıkanırdık. Kazan olmayan yerlerde bir küçük tüple ısıtırdık suyu, yanı başımızda kovalar. Birinde (kırmızı kova) sıcak, diğerinde (mavi kova) soğuk su olur, suyu bir tas yardımıyla ılıştırırdık. Sonra elektrikli termosifonlar, gazlı şofbenler aldı yerlerini. Ne rahatlık.

Boşluk hissi verirdi, tasla kafamızdan aşağı döktüğümüz sıcak sular. Soğuk su ise canlandırırdı bedenimizi. Bazen ikisini ayarlayamaz soğuk ya da sıcak su değdiğinde vücudumuza, aklımız başımızdan giderdi, anlık. Banyodan yandım-dondum sesleri gelirdi duruma göre. Ne zaman ki tek başınıza yıkanmaya başlardınız, bu büyüdünüz demekti.

Kış aylarında tüp kullanmaya gerek kalmaz, içerde yanan sobanın üstündeki *güğüm*de ısınırdı sular. Zaten o sobanın üstünde mutlaka bir şeyler olurdu. Ya ısıtılan bir yemek, ya soğumasın diye bırakılan bir çaydanlık. Ya güzel koku yaysın diye mandalina-portakal kabukları ya da bir güğüm.

Genelde pazarları banyo günüydü, özellikle de biz çocuklar için. Banyo saatlerimiz olurdu televizyondaki programlara göre ayarlanan. Ertesi gün okul, orada da *temizlik kontrolü* vardı. Tırnaklarımız kesilirdi banyodan sonra çıkardığımız bin bir türlü zorluklara rağmen.

Çamaşırlar çoğu evde elde yıkanırdı. Leğen ya da kazanda sıcak su hazırlanır, annelerin elleri şişerdi ağır kirleri çitilemekten. Önce küçük, sonra büyük merdaneli makineler çıktı. Yanlarında kurutma kazanları. Yıkanan eşyalar çıkarıldıktan sonra bu kazanların içinde dönerek kurutulurdu. Raks’ın ürettiği taşınabilir, özellikle de bekar ve öğrenciler için ideal çamaşır makinesi, AEG yarı otomatik, Arçelik markalar. Yıkıyor, sıktırıyor, kurutuyor, çevir düğmeyi yeter.

Erkekler ya da çocuklar için değil de anneler (kadınlar) için çok zordu hayat. Teknolojinin eksiklikleri en fazla kadınları vururdu. Çünkü onlardı her işi yapan. Babalarsa hep işte olurdu.

Neredeyse her evde kundakta bir çocuk vardı. Kardeşlerimizle aramızda bir iki yaş olurdu. Yani bir anne daha yirmili yaşlarını az geçmişken iki üç çocuk birden yetiştirirdi. Hazır bezler olmadığı için, altına kaçıranların temizliği yine annelerin kendi üretimi alt bezleri ile yapılırdı. Koku evden çıksın diye pencereler açılır, o bezlerse sürekli yıkanarak yeniden kullanılırdı.

Biz de üç kardeştik. Aramızda bir buçuk iki yıl fark vardır. Annemle aramda ise on dokuz yaş var. Yani annem henüz yirmi dört yaşındayken üç çocuğunu yetiştirmeye çalışıyordu. Zorluğu bir düşünsenize. Biri altına yapar, diğeri sokağa çıkmak ister, öbürü daha kundakta ciyak ciyak bağırır, gaz çıkarır…

Aydınlanma

Elmas kesimi camlarla süslenmiş avizelerde 40-60-80 ve 100 mumluk ampuller takılıydı. Salonun en ihtişamlı materyallerinden biriydi bu avizeler. Diğer odalarda ise sadece çıplak ampuller vardı. Daha sonraları daha az elektrik harcadığı düşünülen *florasan*lar takılmaya başlanmıştı evlere. Pek estetik görüntü vermediği için hanımlar pek sevmemişlerdi. Onlarda da modeller çıkmıştı yuvarlak ya da küçük boylar.

Sürekli elektrik kesintilerine maruz kaldığımız için evlerin en kolay ulaşılabilecek yerlerinde mumlar olurdu, beyaz renkli. Gaz lambaları asılı dururdu bir köşede. Ayrıca lüküs kullanılırdı. Daha önce bahsi geçmişti.

Temizlik ve malzemeler

Su temizliğin başı olmasına rağmen o yıllarda en az bulunan şeylerin başında geliyordu. Özellikle yüksek katlara su çıkması kolayca rastlanılan şeylerden değildi. Sürekli kesik olur, muslukları açtığınızda tıss diye bir ses gelirdi. Evlerin altında çeşmeler olur, genelde yine anneler ellerinde bidon ya da kovalarla eve su taşırlardı.

Arada günlerce susuz kalan mahalleler olur, bunlara da belediyelerin tankerleriyle önceden duyurularak bazı günler su verilirdi. Su kavgaları çıkardı tankerlerin başında. Öndeydim, arkadaydım, yok çok fazla bidon getirmişsin diye. Nihayetinde suya bir vesileyle sahip olurdu insanlar.

Bundan sonra temizlik başlar, mümkün mertebe israf etmeden temizlenmeye çalışırdı evler, balkonlar, çocuklar.

Çamaşır sularında en önemli yeri genellikle at arabalarında satılan *Hypo* marka çamaşır suları alırdı. Bu satıcılar geldiğinde boş plasik şişeler dolusuyla değiştirilirdi.

Yan ürünlerde en önemli malzeme arapsabunuydu. Bulaşık dâhil hemen her yerde istifade edilirdi. Yerler silinir, halılar yıkanır, yer taşları parlatılırdı. Saç şampuanı yerine kullanıldığı bile olurdu. Yeşil sabun, içindeki zeytinyağı sayesinde her zaman olduğu gibi önemini korurken, Hacı Şakir sabunları evlerin vazgeçilmez malzemelerinden biriydi. O da arapsabunu kadar olmasa da temizlikte joker vazifesi görürdü.

Uzun yıllar önce icat edilmiş ve adı üreticisinin markasıyken böyle kalan *Gırgır*, elektrikli süpürgeler çıkmadan önce her derde çare gibiydi. El gırgırları ve sonradan makine şekline giren bu malzeme her evin ihtiyacını görürdü. Reklam sloganları “Gır gır giren eve dırdır girmez,”di. Elektrikli süpürgeler hâkimiyetini kurduktan sonra bir süre daha hizmet görmüşler, fakat sonra bir kenara atılıp emekliliklerini yaşamışlardır. En sonunda da dinozorlar gibi soyları tükenmiştir.

Bulaşık yıkamada en fazla kullanılan marka ise Mintax’tı. Renginden dolayı: “yakalayın yeşil ışığı” diye bir sloganı vardı. Daha sonra Prill televizyon reklamlarında yerini alırken, evyelerde boy göstermeye başlamıştı bile.

Evlerimizde genellikle haşerat olur, arada bir ilaçlama yapılırdı. Mermer ya da betonlar kezzapla temizlenir, baygınlık geçirenlere rastlanırdı. Daha başka zararlı haşerat vardı, ama anlatmayı pek uygun görmüyorum. Tüm sokağın seferberlik halinde yaptıkları temizlik ve yıldırma, öldürme harekatları gerçekleşirdi.

Isınma

Evlerde çeşitli şekillerde ısınma yöntemleri uygulanırdı. En yaygın olanı, odun ya da kömür yakılan sobalardı. Bu sobalar, sabah erken saatte kalkan anneler tarafından yakılır ve sürekli ateşi beslenerek, gün boyunca yakılmaya devam ederdi. Evin en çok kullanılan, herkesin bir arada oturabildiği yerlere kurulan bu sobalar genelde Auer, Vezüv gibi markalar olurdu. İçerde yanan ateş sonucu çıkan dumanlar, borular vasıtasıyla dışarı atılırdı. Boruların boyları farklılık gösterir, arada bağlantı gereken yerlerde "dirsek" denilen köşeli malzemeler kullanılırdı.

İçindeki odun veya kömürler yanarken sobadan gürül gürül sesler gelirdi. Bu sesler ve havaya yayılan tatlı sıcak o yuvayı daha bir yuva yapar, hem bedenlerimiz hem yüreklerimiz ısınırdı. Arada bir ağzına kadar doldurduğumuz sobanın içinde hareketlenmeler olur, altta iyice yanmış olan malzeme formunu kaybederek üstüne binen yükü taşıyamaz hale gelirdi.

Kış sabahları yataktan çıkmayı istemez, annemiz sobayı yaksa da öyle kalksak derdik. Dışarıda kar, evde huzur… Sobanın kendisine has kokusunu, üstünde kaynayan çaydanlığın çıkardığı sesi severdik.

Çocuklarla sobaların hikâyeleri vardır bazen acıyla biten. Merakımıza yenik düşer çeşitli denemeler yapardık. Kimimiz üstüne kolonya döker, alevleri görmek isterdik. Kimimiz boya kalemlerini tam hararetli olduğu zaman üstüne sürer, silgileri eritirdik. Hepimizin elbiselerinin bir tarafında yanık ya da ellerimizde kollarımızda nasıl olduğunu bilmediğimiz yara izlerimiz olurdu.

Sobanın sıcağına yanaşır, dakikalarca bekler sonra da aynaya koşardık, kızaran yüzümüzü görmek için. Geceleri alevlerin sarı kırmızı dansını seyrederdik. Tavanlara vuran ışık yansımaları gece lambasının ışığından daha güzeldi. Biri kapıyı açtığında "ört, ört," diye bağırırdık içerdeki sıcak kaçmasın diye. Sıcağın geçtiği borularda hem kurutur hem ütülerdik önlüklerimizin yakasını, mendilleri, çorapları. Önünde leğen içinde banyo yapılırdı.

Sobanın o yuvarlak borularına ek olarak uygun bir askı modeli üretilmişti. Çok ergonomik ve faydalı bir eşyaydı. Bir kelepçe ve vidalar marifetiyle tutturulur, uzanan tellere yıkanmış çamaşırlar asılarak kurutulurdu. Sıcağından yararlanmak için çok ideal ürünlerdi. Yani sobalar ana görevleri ısıtmak olduğu halde çok fazla işlev görürdü. Modellerine göre değişmekle birlikte içinde yemek pişirilir fırın olur, üstüne kestane serilir, ekmek kızartılır, süt kaynatılır, su ısıtılırdı. Soğumasın diye

çaydanlık konur, evin havası değişsin diye elma, portakal kabukları dizilirdi üstlerine güzel koku yayarlardı. Ve daha önce dediğim gibi, soğuk kış günleri evi gerçek bir yuva yapardı.

Kışları her kartopu oyunundan dönüşte sobaya adeta yapışır, ayaklarımıza üç dört çift üst üste giydiğimiz çorapları ya da büyük annelerimizin ördüğü yün çoraplı ayaklarımızı dayardık sobanın yan duvarlarına. Islak çoraplardan buharlar yayılır, onlar kurumaya dururken, biz ısınmaya çalışırdık.

Sobada yakmak için gerekli malzeme odun ya da kömürdü. Gazlı sobalar da vardı. Bunlara gazlar genelde nalbur malzemeleri satan dükkânlardan temin edilirdi. Plastik kaplarda ya da tenekelerde taşınırdı litre ile satın aldığımız gazlar.

Hemen üç beş sokakta bir oduncu ya da kömürcüler olurdu. Bu meslek dalı kaloriferli apartman sayısının artmasından sonra azalmış, doğal gaza geçildikten sonra ise tamamen ortadan kalkmıştılar. Alınan odunlar kömürler genelde at arabaları eşliğinde taşınır, ton hesabı ya da çeki (250 kg) denilen bir ölçü birimiyle alınırdı. Küfe ile de alım yapılırdı.

Kömürler cinslerine göre ayrılırdı. Kok, linyit, taş kömürü vb. fiyatları da kalitesine göre değişirdi. Fazla alım yapıldığında (3-4) ton gibi bu kömürler kamyonla taşınırdı. Gelen kamyon büyük ve yollar dar olduğu için bu zamanlarda sokak trafiğe kapanabilirdi.

Evin önüne yıkılan bu malzemeler ya aile bireyleri tarafından ya mahalle gençlerinin yardımıyla (ufak hediyeler karşılığında. Örnek: Bir kola bile olabilir,) taşınır ya da işleri bu olan adamlara bir bedel karşılığında taşıtılırdı. Her evde bunları kırmaya yarayan kocaman baltalar olurdu. Bazı sobaların kömür taşımaya özel kovaları vardı. Bu kovalar getirilen kömürleri sobaya direk olarak boşaltmaya yarardı.

Hazır hale getirilen malzemeler *kömürlük*lere taşınırdı. Bu kömürlükler evlerin arka taraflarında olur, kapılarına asma kilitler takılırdı. Yazları kullanılmayan bazı eşyalara depo vazifesi görürlerdi. Bisikletler orada saklanır, iyice sarılıp sarmalanmış eşyalar muhafaza edilirdi. Bazı gizli eşyalar ailenin haberi olmadan burada saklanabilirdi. Yakalanırsanız rezilliğin bini bir para. Bizim de kardeşimle bir kömürlük hikâyemiz vardır:

O sıralar seyrettiğimiz karate filmlerine özenerek bir kursa yazılmak istemiştik. Sonunda kardeşimle birlikte kayıt olduk. Bir iki kuşak atladıktan sonra bir yaz gecesi kurstan kaytaralım demiştik. Torbalara koyduğumuz kıyafetleri kömürlüğe saklayıp, dönüşte almak üzere arkadaşlarımızın yanına koştuk. Saat dolduktan sonra döndüğümüzde eşyaları koyduğumuz yerde bulamadık.

Meğer annem bakışlarımızdan! anlamış yapacaklarımızı.Utana sıkıla eve girdiğimizde, ileride yapacağımız her yanlışta kafamıza kakılacak şeylerden belki de ilkiyle muhatap olmuştuk. “Karate dediniz gönderdik, ne yaptınız! Kaçtınız, hatırlar mısın Bey? Hani kömürlüğe saklamışlardı kıyafetlerini de…”

Çatıları paslı tenekelerle kaplı olurdu kömürlüklerin. Çoğu kötü malzemeden olduğu için su akardı çatıdan. Bu akan sular odunu kömürü ıslattığında bunlar zor yanar, yansa da is yapar veya kötü kokarlardı. Sonradan *ondülin* denilen bir malzemeyle kaplanmıştı kömürlüklerin çatıları.

Sobanın sıcaklığı ne kalorifer peteklerinde ne de klimalarda yaşanamamıştır. Dışarıda kar, tipi, yağmur, evlerde kanaat, şükür, huzur…

Kullandığımız bazı eşyalardan da bahsetmek isterim. Bunlar gece lambaları başta olmak üzere yine çeşitli ev ve iş yeri malzemeleriydi. Gece

lambalarında özellikle hareket halinde, esasta dönerek üzerindeki resmi karanlık duvarlara yansıtan lambalar kullanılırdı. Bunlar için en iyi örnek *Mevlevi*lerin çizimleri bulunanlardır. Bunlardan başka gece aydınlatmaları için *abajurlar* çokça tercih edilirdi.

Soğuk gecelerde dostumuz termofor vardı. İçine sıcak su doldurulan bu kalın (plastik) malzeme, özellikle ayakları ısıtmada kullanılırdı.

Neredeyse her evde termometre bulunurdu. Herhalde o zamanlar daha meraklıydık, havanın kaç derece olduğunu öğrenmeye. Bir de ateş ölçerlerimiz vardı. Özellikle çocuklu ailelerin vazgeçilmeziydi ki, evinde bebek olmayan aile parmakla sayılacak kadar azdı desem, çok abartmış olurum.

Dükkânlar

O zamanın gösterişsiz, küçük ticarethanelerinde fazla kişi çalışmaz, zaten tanıdık olan dükkân sahipleri hep orada otururlardı. Bu sayede o sokak ya da mahallede ne olur biter, her şeyden haberdardılar. Kendi yaptıkları işlerinin yanında başka işlere de yardımcı olurlardı. Mesela: o zamanlarda emlakçılık bu derece yaygın bir meslek kolu değildi. Bu dükkan sahipleri bu vazifeyi de görürlerdi çoğunlukla. Ayrıca toplumsal bir vazife olarak evlenmeye aday olan kız ya da erkek çocukları bunların aileleri hakkındaki bilgiler de dünür gelecek tarafa iletilirdi.

Esnafın evi işyerlerine yakın olurdu genellikle. Evlerinden getirdikleri yemekleri yerler, yakınlarında bir kahve varsa çaylarını oradan içerlerdi. Yakında kahve yoksa çaylarını da ufak tüplerinde kendileri demlerdi. İlginçtir, birbirine yakın olan dükkân sahipleri hep arkadaş olurlar. Özellikle yaz günleri dükkânlarının önüne çıkardıkları taburelerine oturup birbirleriyle tavla oynarlardı. Çok iddialı olan bu tavla partilerine yakın esnaf da en azından şakalaşmalarla ve kahkahalarla eşlik ederlerdi.

Dükkânların bir bölümünü diğerinden ayırmak için genelde boncuktan perde vazifesi gören şeyler asarlardı kapılarına. Ben böyle diyorum, ama özellikle kasaplarda olurdu bu boncuklu perdeler. Sebebi sinekler içeri doluşmasın diyedir.

KDV'nin hayatımıza girdiği zamanlarda "Fiyatlarımıza KDV Dahildir" ya da değildir gibi matbuu kâğıtlar veya kendilerinin yazmış oldukları şeyler asmışlardı duvarlarına. Onlardan başka "İsteme Veresiye Dost Kalalım Ölesiye", ve Peşin Satan Veresiye Satan posterleri asarlardı.

Her sokakta ekmek paralarını el emeği göz nuru kazanan zanaatkârlar vardı. Ya bir terzi, ya bir marangoz, sizinkinde olmasa üst sokakta muhakkak bir camcı olurdu. Bu esnafları sırf dükkan sahibi olarak değil ev komşusu olarak da bilirdik. Arkadaşlarımızın babası, amcası olurlardı.

Marangoz atölyeleri genelde apartmanların bodrum katlarına yerleşmişken, terzi ve camcılar giriş katlarda bulunurlardı. Sadece kadın ya da erkek kıyafetleri diken, uzmanlaşmış kişilerdi bunlar. Pantalonlar, ceketler, yelekler veya takım elbiseler ısmarlanır, kumaşlar ya kendiniz tarafından alınır ya da orda bulunan örneklerden birini beğenirdiniz. Sırf ısmarlama elbiseler değil tamirat da yaparlardı. Kadınlarsa kendilerine yine elbiseler diktirirler, ufak tefek tamiratlarını da yaptırırlardı.

Berberler her zaman ki gibi yine berberdiler. Ancak dükkanları bu kadar şatafatlı, kullanılan malzemeler bu kadar çeşitli, renkli ve kokulu olmazdı. En fazla limon ya da tütün kolonyası kokardınız çıktığınızda. Saç modelleri de bu kadar fazla değildi. Daha mütevazıydılar. Yine çok konuşurlar, futbola meraklı ve at yarışları konusuna biraz fazla ilgi duyarlardı.

Sokak aralarında çok fazla sayıda *Kahve* vardı. Ya esnaf ya da akşam işlerinden dönen insanlar buralara takılırdı. Kadınlar kocalarına bir şey haber vermek zorunda kaldıklarında, hemen orada oynayan çocuklardan birini çağırıp: “Hadi yavrum, bak bakalım Hüseyin Amcan orada mı, oradaysa çağırıver,” derlerdi. Kadınların buralara göz ucuyla bile bakması yakışık alan şeylerden değildi. O çocuk utana sıkıla kahveye girer, ismi geçen o adamı çağırırdı. Ben de çok defalar yapmışımdır bu haberciliği.

Esnafın mahalleli tarafından benimsenmiş lakapları vardı. Karakterlerine göre aldıkları bu lakapları hak etmişlerdi. Bizde de bu tipler vardı bir kısmını tanıtmakta fayda var.

Dedikoducu Şükrü, kasaplık yapar, ama gelen kadınlardan aldığı bazı bilgileri diğerlerine aktarırdı. Güçlü bir muhaberat sistemi oluşturmuştu. Bu haberleri alan da veren de memnun kalırdı.

Sarı Adam, adının Necip olduğunu yıllar sonra öğrenebilmiştim. Kendisi tuhafiyecilik yapar, kadınları bilmem, ama çocukları bazen haşlardı. Nemrut yapılı biriydi. Kadınlar sattığı ürünlerin kalitesinden dolayı sürekli ondan alışveriş ederlerdi.

Turabi Bakkal, bu adamın gerçek adı Turabi’ymiş. Ancak bu sık rastlanılan isimlerden olmadığı ve pek duyulmamış olduğu için ben lakabı sanırdım. Biraz ağır hareket eder, bir türlü gramları, kiloları tutturamazdı. Çok iyi bir adamdı. Arada bir çocuklara şeker falan dağıtırdı. Karısı Gülşen Teyze ile annem, çocuklarıyla da bizler arkadaştık. Ama çocuklarından benden yaşı biraz büyük olan Hasan arada bir beni pataklardı.

Şaşkın Bakkal: Bu da gerçekten vardı ve bizim bir üstümüzdeki sokağın bakkalıydı. Çeşit ve hizmeti daha üstündü. Turabi Bakkal’da bulamadığımız bazı şeyleri gider ondan alırdık, ama yine de utanırdık bizim bakkalın önünden geçerken.

Şaşkın Bakkal’da herhangi bir şaşkınlık yoktu. Sadece gözleri biraz şehlaydı. Yoksa uyanık ve işbilir adamdı. Zaten Turabi Amca dükkanını bir süre sonra kapatmış, Şaşkın’sa market olmak yolunda hızla ilerliyordu.

Ne çok satılıyorsa sokaklarda o dükkânlar bir anda çoğalırdı. Tuhafiyeciler, boncukçular vardı. Birkaç sokakta bir *Kasetçi*ler olurdu. O

zamanlar *Kaset Doldurmak* diye bir akım vardı. Özellikle yabancı müziğe hasret olan insanlar bu kasetçilerden kendi hazırladıkları listelerden şarkıları kaydetmelerini isterdiler. Bunun bir bedeli vardı elbette. Ayrıca bunlara *Karışık Kaset* denirdi.

Daha sonra *Videocu* da oldu bunların bazıları. Ya da yeni dükkânlar açıldı adı videocu olan. Beta veya VHS kasetlerde bol miktarda filmler kiralandı bu dükkânlardan.

Giyim, kuşam ve takılar

Seksenli yıllarda giyim-kuşamda, kullanılan renkler ve takılarda bir abartı vardı. Tam da bir önceki dönemin tersi bir durum söz konusuydu. Yetmişli yılların üstleri dar, paçaları indikçe genişleyen (İspanyol Paça) pantolon modellerinin yerini, bu sefer üst tarafları bol, paçalarınsa dar olduğu *Şalvar* pantolonlar almaya başlamıştı. Gömlek, bluz ve kazaklarda da durum aynıydı. Dar gömlekler yerini dökümlü dediğimiz modellere bırakmıştı.

En iyi renk kullanılmayan renktir gibi bir algı hissedilirdi kıyafetlerde. “Madem iki binli yıllara yaklaştık ve uzay çağı başlamıştır, biz de böyle giyinmeliyiz,” der gibi bir halimiz vardı. Seyrettiğimiz uzay konulu filmlerden etkileniliyorduk sanırım.

Ayakkabılar

Otuzlu yaşlarını yaşayan ya da az geçmiş insanlara konumuz seksenler dendiğinde akıllarına gelen neredeyse ilk şeylerden biri: *Mekap* ayakkabılardır. Bundan sonra *Esem Sport* gelir. Hani margarinin adı *Sana*, kâğıt mendilin adı Selpak kalmıştır ya! Bu da öyle bir şeydir.

Ağırlıklı olarak, açık kahverengi olup, her pantolonun altına giyilirdi. Siyah renk gibiydi, hani siyah renk her şeye uygundur. O zamanlar bu ayakkabıya sahip olmayan kimse yokmuş gibiydi.

Daha sonraları Converse onun yerini almaya adaydı. Bir miktar başarılı da olmuştu. Fakat onun yerini asla tutmadı ve tutamazdı da. Sonra birden kayboluverdi bu Mekap ayakkabılar. Yapılan yoğun ithalat neticesinde ortalık yabancı markalardan geçilmez olunca, yerli imalatın pabucu dama atılmıştı. L. A. Gear'lar, Adidas'lar, Reebook'lar, Nike'lar, Puma'lar geldi geçti hayatımızdan.

Bunlardan başka Türkiye'de ömrü fazla uzun olmayan *Kangaroos* marka ayakkabılar vardı. Bir süre sonra onlar da ortalıktan çekildiler.

Bunların dışında klasik ayakkabılar her zaman olduğu gibi yine kullanılırdı. "Hakiki kösele, deri," diye dükkânlarının camlarına yazılar asardı ayakkabıcılar. Hemen onlara yakın bir yerlerde tamirciler olur, daha yeni alınan bir ayakkabıya bile pençe taktırılırdı ki hemen aşınıp eskimesin. Bazen satın alınan dükkânın çalışanları yaptırıp öyle getirirlerdi.

Kadınlarda durum her zamanki gibiydi. Bol çeşitli modeller, renkler vardı ayakkabılarında. Önceki yılların apartman topuk ayakkabıları el ayak çekmişti aslında. Bir ara erkek ayakkabı modellerine uygun bazı türlere de girmiş olmakla beraber yine de kendi özgün modellerinden fazla şaşmamışlardır. Hatırladığım kadarıyla ayakkabıların tokalıları tercih edildi bir zaman.

Seksenlerin hitlerinden olan ayakkabı çeşitlerinden biri de *Espadril* denilen ayakkabılardır. Yazları giymenin daha uygun düştüğü bir modeldir. Yapısı ve kullanılan malzeme yaz ayları için müsaitti. Altı hasırdan, üstü ketenden oluşurdu. Çoğunlukla bir süre kullandıktan sonra başparmakların ucu patlar, oraya bant yapıştırıldığı bile olurdu. Ve bu ayakkabılara yapıştırılan bantlar kimseyi çok da rahatsız etmezdi.

Dönemin en önemli ayakkabı modellerinden biri de *Timberland*'dı. Genelde erkek ayakkabısı olarak bilinir. Ancak erkeklerin ayağında çok fazla görülünce kızların da ilgisini çekmiştir. Üreticiler onların da kullanımına uygun modellere yönelmek zorunda kalınca kendilerine uygun

yapılan bu ayakkabılardan giymeye başlamışlardır. Timberland ayakkabılarda yine ağırlıklı olarak açık kahverengi kullanılır, araya çoğu zaman koyu kahve serpiştirilirdi. Sonraları renklerde çeşitlilik olmuştur. Lacivertleri, siyahları çıkmıştır.

Bağcıklı ayakkabılardandır. Genelde astarsız olup ayakları tam kapatmadığından, o seneler çok moda olan beyaz çoraplarımızın kirlenmesine neden olurdu. Yine de ne ondan ne de bu ayakkabıdan vazgeçememiştik. Giymesi rahat, uzun süreli kullanımı zordu. Bu ayakkabının dikişleri dışarıdan olduğu için, başparmağın geldiği yerler çoğunlukla patlar, sonra da yanlardan açılırdı.

Dönemin sonlarına doğru basketbolcu ayakkabısı da denilen boğazlı spor ayakkabılar moda olmuştu. TRT’nin yabancı dizilerinden biri olan *Beyaz Gölge* etkili olmuştur bu modellerin tutulmasında. Genelde beyaz renkli olup, o bol paçalı pantolonlar, ayakkabının içine sokulurdu. Tuhaf bir görüntü olsa da bunu da yapardık. Kumaş pantolonlar dahi bu ayakkabıların içine sokulmuştur.

Ayrıca daha çok küçük çocuklar için üretilen sarı, yeşil, mavi, kırmızı vs. renkleriyle naylon gibi çizmeler vardı. Bunlar da bir süre ayaklarda görülmüştür.

Çoraplar

Spor ayakkabısı, timberland, iskarpin, sandalet, kundura ya da terlik fark etmez, hemen her ayakta bir beyaz çorap görülürdü. Görülmediği taktirde kötü bir durum var sanılırdı. O kadar kumaş harcanırdı ama paçalar olabildiğince kısaydı ve o paçaların altından o beyaz çoraplar olurdu.

Beyazın ne kadar çabuk kirlendiği ve kiri ne kadar belli ettiği bilinir. Bunu bir de ayaklarda düşünürseniz, durum daha da önem kazanır. Ayakkabının boyası bulaşır, otobüste, minibüste biri ayağınıza basar, “Abi tooop! toop!” diye bağıran çocukların sesine kulak verip, önünüze düşen topa şöyle artistik bir hareketle vurursunuz, sonuç; çorabınız kirlenmiştir. Peki, ne yapılır? Hemen kenara, kuytu bir yere geçer ve çorabınızı ters yüz edersiniz. Temiz taraf üste gelmiş olur ve siz eğer bir başkasının evine girmeyecekseniz, evinize gidene kadar idare ederdiniz.

Ben annesiyle iyi geçinen, hemen hiç tartışmayan ve söz dinleyen bir çocuktum. Fakat konu beyaz çorap olunca işler değişirdi. “Ne yani ben şimdi beyaz çorap olmadan mı dışarı çıkıcam?”, “Ne derler?” gibi itirazlarda bulunup, çoraplarım yıkanmadığı için diklenirdim anneme. Annem de, “Yavrum hepsi kirlenmiş işte. Beyazları sonra yıkayacaktım. Bak bu krem rengi beyaz gibi. Hadi kuzum,” diye ikna etmeye çalışırdı beni.

Yürüyüşünüzü bile şaşırabilirdiniz eksikliği halinde, çünkü yukarıdan baktığınızda da görmeliydiniz onları, yoksa içiniz rahat etmezdi. Herkesin ayakları alçıdaymış gibi bir görüntü vardı sokaklarda.

Bir süre sonra bunların yerini adına havlu çorap denen (beyaz renk gene hâkimdi) bir başka çorap çeşidi aldı. Genellikle sporcular tercih ederdi bu çorapları, ama sonradan herkes kullanmaya başlamıştı. İşin gerçeği kışın soğuk havalarda iyiydi de, yazın sıcağında çekilmiyordu. Ayakları çok terletiyordu. “Kendi gitti, kokusu kaldı yadigâr...”

Bunlardan sonra büyük ihtimalle erkeklerin kadınlardan daha net hatırladıklarını düşündüğüm bir başka çorap çeşidinden bahsetmek istiyorum: “külotlu çorap”.

“Müjde müjde size! Parizien’den müjde size! Zarif sağlam esnek çorap...” diye güzel melodisi ile hafızalardan silinmeyen, parlak, süper ince vs. çeşitleriyle gönüllere taht kuran çoraplar.

Erkekler neden daha iyi hatırlar derseniz, o zamanlar kadın vücudu bu kadar rahat ve her yerde sergilenebilir durumda değildi. Tamam, sinemalar vardı, dergiler vardı ama bunlara her an ulaşamazdınız. Bu bir reklamdı ve

burada güzel, hoş bir kadın, güzel bir müzik eşliğinde bacaklarını aşağıdan yukarıya doğru okşar, bu arada çorabını giyerdi, erkekleri bir hoş ederdi bu durum. Ayrıca tuhafiye vitrinlerinde paketin üstündeki resimleri de görür, meraklı gözlerle bakardık.

Pantolonlar, ceketler

Pantolonların itibarı harcanan kumaşla orantılıydı sanki. Ne kadar bol ve pili sayısı ne kadar fazlaysa o kadar güzel görünürdü gözümüze. Ve o bol pantolonların boyları çok kısa olurdu. Ayakkabının üstünde, çorapların görüneceği şekilde ayarlanırdı boyları. Paçalar bazı modellerde katlanılarak giyilirdi. Kumaş ya da kot fark etmez, hatta takım elbiselerin altına bile spor ayakkabı, özellikle de beyaz renkli olanlar giyilirdi. İşin ilginç yanı ise önceki yılların modası olan o bol paçalardan, kelimenin tam anlamıyla nefret ediyor olmamız ve anne babalarımız bunları nasıl giymiş diye düşünmemizdir. Kendi o garip halimize bakmadan.

Mesela kendimden biliyorum. Beğendiğim ama yarım şalvar olduğunu fark edip almaktan vazgeçtiğim bir sürü pantolon olurdu. Hep tam şalvar olmalıydı aldıklarımız. Arkadaşlarla yeni alınan bir pantolon üzerine yaptığımız şöyle konuşmalarımızı hatırlarım. “Vaaay! Tam şalvar hee”, “Güzelmiş be moruk! Aa bak bir sürü de pilisi varmış,”. O kadar kumaş harcanması bir gariplikti. Paçaların kısa tutulması da başka bir gariplik. Sıcak havalarda öyle kalın elbiselerle dolaşmak daha da başka garip durumdu.

Bir arada özellikle çocuklarda olmak üzere askılı pantolonlar görülürdü. Bunlardan başka Şarkıcı İbo ve Kayahan da bu askılardan bir süre yararlanmıştılar. Daha sonraki senelerde bir parlak kumaş modası çıkmış, hâkimiyetini kısa sürede hissettirmişti. Özellikle erkekler parlak kumaştan gri renkli takım elbiseler alırlar, sokaklarda, çay bahçelerinde, gazinolarda boy gösterirlerdi. Bu takımların astarları, beyaz üzerine gri ya da ince siyah çizgileri olan bir kumaştan yapılır, paça ve kol uçları bir iki kere katlandıktan sonra giyime hazır hale gelirlerdi. Kolların kirlenen uçları bir kez daha katlanmak suretiyle kirli kısım hasıraltı edilirdi. Temiz süsü verilen, oysaki yeni katlanmış olan kısım, model öyleymiş gibi giyilirdi. Katlamada bir sınır, ölçü yoktu. İsteyen istediği kadar kıvırıp katlayabilir, bu zevke bağlı olarak değişirdi.

Bu ceketlerin omuzlarında kullanılan vatkalar, kullanıcılarının kafalarını çok küçükmüş gibi gösterirdi. O şalvar pantolonların dar paçaları beyaz spor ayakkabının içine sokulur, beyaz renkli çorapları göstermek için azami gayret sarf edilirdi. Ve bu parlak elbiseler, sanki kullanıcısının, “Hey! Ben buradayım. İşte ışıl ışıl da parlıyorum. Bana baksanıza!” demelerinin elbiseye bürünmüş hali gibiydi. Benim de vardı bu takımdan, bu kadar laf

söylediğime bakmayın. O zamanın gençlik filmlerinde (yerli-yabancı fark etmez) ya da eski fotoğraflarda rastlarsınız bu elbiselere.

Gömlekler, kazaklar, gocuklar

Gömlek her zaman gömlektir, kazak da öyle. Ancak dönemin ortalarına rastlayan bir zamanda *Yarasa kol* diye bir model çıkmıştı. Kollar açıldığında insanda uçma hissi uyandıran bir kazak modeliydi bu. Uzun kollu tişört ve gömleklerde de kullanılmıştı. İnsan yüksek bir yerden düşecek olsa, ama üzerinde bunlardan varsa, sanki havada süzülebilirmiş gibi hissederdi kendisini. Kullanılan kumaşın bolluğu bu modellerin kesiminde de karşımıza çıkardı.

Bir *Shetland* kazak çıkmıştı. Genelde yakası gömlek yakası gibi olan, düğmeli bir kazak modeliydi. Türevlerinden farkı onlara nazaran dar kesim olmasıydı. Bisiklet ya da V yakaları da giyilirdi ama ağırlık düğmeli olanlardaydı. Hükümranlığı çok uzun sürmedi, ama gündem olmuştu. Genelde baklava dilimli modellerinin tercih edildiği, son derece tüylü ve pahalı bir üründü. Fakat havalı olduğu kesindi. Bu kazaklar birkaç yıkamadan sonra üç dört beden küçülür, düdük gibi kalırdı üstünüzde.

Döneme öyle bir damga vurmuştur ki aramızdaki iddialaşmalar küçük olursa kola, büyük sayılacak bir konu ise çoğu zaman bir shetland kazağına oynanırdı. "Var mısın bi şetlant kazağına!" en çok duyduğumuz iddia söylemlerindendi. Her dolapta en az bir shetland kazak olur, yıkandıktan sonra konu komşunun küçük çocuğuna ya da kardeşinize verilir, o da kısa bir süre giydikten sonra çöpe atılırdı.

Kotlar eskiye nazaran daha çok giyilmeye başlanmıştı. Normal kot kumaşlardan sonra mavinin değişik tonlarında yeni modeller piyasayı sarmıştı. Bunlardan sonra, taşlanmış kotlar çıkıverdi ortalığa. Bu modeller hakkında bir sürü değişik fikirler ortaya atıldı insanlar tarafından. Çoğu şehir efsaneleri gibiydi. Kotlar giyilmeye hazır hale geldikten sonra, akıllının biri demiş ki, "Bunları taşlarla yıkasak ne olur acaba?" Sonrası akıp gitti. Yok, şu kadar ısıda taşlarla beraber kazan ya da makinelerde yıkanırmış, yok efendim bütün kotlara insan müdahalesi gerekirmiş, hepsi insanlar tarafından ovularak eskitilirmiş, yok oğlum öyle demeymiş, daha sağlam oluyormuş bunlar... gibi bir sürü dedikodusu yapılmıştı. Sadece pantolonda değil mont boyutu da vardı.

Kot takımlar çok moda olmuştu bir aralık. Herkes bu sefer pantolonla beraber montlarını da giymeye başlamıştı. Adresimiz Türk filmleri olursa, kot, genelde kötü adam kıyafeti olarak tercih edilirdi. Mesela Türk Tecavüz Sanatçısı Coşkun'u kotsuz düşünmek imkânsızdır. Türk filmlerinde bunun haricinde bir boğazlı kazak anlayışı vardır ki, o da direk iyi adam giysisidir.

Kadir İnanır, Cüneyt Arkın, Kartal Tibet ya da Tarık Akan gibi isimler, filmin bir karesinde de olsa, muhakkak boğazlı kazaklarıyla görünürlerdi. Hele ki boğazlı kazak üstüne giyilen bir yelek, (Bkz. Kadir Savun, Nubar Terziyan, Sadri Alışık) tam iyi ve babacan olduğunuzun resmiydi.

Kışları genelde gocuk giyerdik. Yeşil renkli olurlardı. Sonlara doğru pardösü yeniden tercih edilir olmuştu. Bunun dışında seyrettiğimiz gençlik filmlerindeki Amerikan gençlerinin, daha doğrusu kolejlilerin giydikleri, omuzlarından itibaren değişik renklerin kullanıldığı montlar hoşumuza gitmeye başlamıştı. Fakat her yerde satılan ve para bakımından da ucuz şeyler değildi bunlar. Ve o zamanlar birbirinden kıyafet ödünç almak sıradan işlerdendi.

Vatka

Bir vatka düşkünlüğü başlamıştı bir ara. Böyle şeyler hemen bir salgın haline gelebiliyordu. Özellikle kadınlar hemen her türlü üst giyimlerinde vatkaya sahip çıkmıştılar. Hiçbir elbise şekli fark etmez, her çeşide uygulanırdı. Tişörtlere, bluzlara, kazaklara, ceketlere, hırkalara, montlara ne varsa artık hepsinde görülürdü. Daha sonraları cırt cırtlı denilen modelleri çıkmıştı, dikmekle uğraşılmaz, hemen en uygun yere kolaylıkla takılırdı. Şimdi buradan bakıldığında bu görüntü komik geliyor, ama durum budur. Aynı şeyler herkeste olunca güzel görünüyor göze. Zaten bütün kadınlar kullanıyordu vatkayı. Her ne kadar Amerikan futbolcularına benzeseler de uzun süre hüküm sürdü vatkalar. Eski Türk filmlerinde rastlarsanız şaşırmayın, annelerimiz, teyzelerimiz, kardeşlerimiz hep öylelerdi. "Sivil Rütbe" gibi bir şeydi.

Vatka sadece kadınların kullandığı bir nesne değildi. Erkekler de bundan nasibini almışlardı. Yalnız erkeklerin bir kurtarır yanı sadece ceket ya da montlarında kullanıyor olmalarıydı. Daha doğrusu ek yapma durumu yoktu kadınlar gibi. Üretilen modeller vatkalıydı, normallerini bulmak neredeyse imkânsızdı. O zamanlar Vatka-Erkek ilişkisini en iyi yansıtan isim, Erol Evgin. Kadınlardaki en iyi temsilci ise Zerrin Özer'dir.

Şal

Bu şallar bir zamanlar çok revaçtaydı. Bütün kadınlar ellerinde 15-20 numara şişlerle, hiç durmadan şal örerlerdi. Ev toplantılarında ise diz üstü etek giyen kadınlar bunları açılan bacaklarını örtmek üzere kullanırlardı. Eteklerinin altına bir de uzun, külotlu çoraba benzer bir şey giyerler, fakat bunu dizlerinin az üstünde kıvırarak tutarlardı. Kıvrımın olduğu bölgeye kan oturur, çorabın izi çıkardı. Ayrıca açılan bacaklarında yeşile çalan morluklar görülürdü. Şimdi tahmin ediyorum, ev işlerini yaparken sıkça sağa sola çarparlardı. Sanırım o yüzden olurdu bu morluklar.

Başörtüsü gibi kullanılan şallar hatırladığım kadarıyla iki ara renk üzerine yoğunlaşmıştı. Bordo ve krem. Çok uzun sürmedi saltanatı. Bunun yanında çoğu orta yaş ve üzerindeki kadının o zamanlar en fazla tercih ettikleri bir şey olduğunu da biliyorum. Ve merak ettiğim şey nerede bu şallar? Onlar da diğer bazı şeyler gibi ortadan yok oldular.

Pijama ve eşofmanlar

Çubuklu pijamalar özellikle mavi, arada bir kahvenin hâkim olduğu tonlarda olurdu. Pijama deyince akla gelen ilk şeydir. Daha önceki yılların üretimi de olsa seksenlerle özdeşleşmiştir. Pikniklerin vazgeçilmezidir. Üst tarafı genelde giyilmez. O boşluğu atletler doldururdu. Alt tarafı bu pijamayı anlatmak için kâfidir zaten. Bir simge gibidir. Pantolon gibi cepleri vardır. Erkek egemenliğini anlatır aslında. Sonradan baktığımızda komikmiş gibi görünse de o zamanın algısında erkeği yansıtır. Bunun da pantolonlar gibi paçaları kısaydı.

*Kadife pijama*lar ise bir dönem gençliğinin bünyesinde derin yaralar açmış cinstendir. Evlerde giyildiğini pek görmesek de beden eğitimi derslerinde sıkça rastlardık. Genelde kızların (aslında onların istediğini pek sanmam, daha ziyade annelerinin işiydi,) tercih ettiği bir spor giysisiydi. Paçaları lastikli ve dar olur, üst tarafı ise genelde göğüs hizasına kadar yarım açık bırakılırdı. Kumaş normal kullanımının tersine bir durumla karşılaştığında hemen renk değiştirir, alaca bulacalı hale gelirdi. Bu da işin ciddiyetini biraz daha bozardı. Erkekler giydikleri takdirde alay konusu olurlardı. Çünkü kadife pijama, delikanlıyı bozardı.

Kravatlar

Yetmişli yıllarda moda olan kalın kravatların yerini biraz daha inceleri almıştı. Zaten bir kravatta ne yapılabilir ki! Seksenlerin bir özelliği olsa gerek, erkekler her takım elbise giyip, mecburi olarak kravat taktıktan sonra onları çıkarır ve alın bantı gibi kullanırlardı. Bu hareket bizlere *Rambo*'dan bulaşmıştı. Hatırlarsanız Rambo kırmızı bir alınlık takardı. İşte erkekler büyük ihtimal bu sahneden esinlenerek ihtiyaç bittikten sonra bunları alınlarına geçirmişlerdir. Kravatı temsil eden uzun kısmın sağ tarafa doğru sarkıtılmasına özen gösterilirdi.

Bir zaman sonra deri kravatlar moda olmuştu. Hemen her renkte deri kravatlar her boyunda görülürdü. Sonra da örme kravatlar çıktı. Küt burunlu olanları makbuldü. Erkek çocuklar okuldan çıktıklarında kravatlarını yukarıda anlattığım şekilde kullanmışlardır. Öğretmenlerimizse biz bunu böyle yapınca dışarıda dahi olsak uyarırlardı bizi. Bu sahnelerle ilgili kaynak isteyenler eski Türk filmlerini ya da okul çıkışlarını gözlerinin önüne getirebilirler.

Gözlükler

Sağlık dışında takılan gözlüklerden bahsediyorum. Anne babalarımızın taktıklarından farklı olarak. Ki onları hatırlarsanız koyu renkli, kalın çerçevelidirler. *Top Gun* seyredildikten, Miami Vice dizisi gösterime girdikten sonra bir güneş gözlüğü modası almış yürümüştü.

Katlanan modelleri çıkmıştı önce piyasaya, afili delikanlıların takmadan edemedikleri, takmazlarsa eksiklik hissettikleri bir malzeme idi. Cep telefonu kılıflarına benzer şekilde yapılmış kılıfları vardı. Sokaklarda dağınık yürüyen delikanlılar, güneşi görünce dikleşir, cırt diye kılıfı açar, içinden gözlüğü çıkarır, iki yana açar, takılacak hale getirdikten sonra havalarından geçilmezdi. Başkalarından bahsediyormuş gibi yapıyorum ama bu yollardan ben de geçtim.

Top Gun marifetiyle, etrafta yüzlerce Tom Cruise türemişti. Don Johnson’ları saymıyorum bile. Onlar kadar yakışıklı değildik, ama havamız yerindeydi.

Bu gözlüklerin üzerinde yer alan *Ray-Ban* logosu kesinlikle çıkarılmaz, herkes kendisininkinin orijinal olduğunu iddia ederdi. Bunlardan başka aynalı gözlükler vardı ki kendilerine “Şerif Gözlüğü” de denir. Bu isim de yine TRT’nin yayınladığı bir yabancı dizideki (Flamingo Yolu) Şerif Taytıs! Karakterinden kalmadır.

Özellikle plajlarda bu gözlükleri kullanmak, takana karizma katardı. Bana göreyse bütün bu gözlükler erkekler için kız kesmek, plajlarda kadınları dikizlemek için icat edilmiş ürünlerdi. Sert olabilir, ama böyle düşünüyorum.

Bu gözlüklerden sonraydı, bir dedikodu alıp başını yürümüştü. Karşınızdakini çıplak gösteren gözlükler çıktı diye. Neden olmasın soruları kurcalardı zihnimizi. Uzaya bile gidiyordu adamlar, bunu mu yapamayacaklardı! Hepsi Amerika’dan ithaldi bize. Bu gözlükler ve düşünceler...

Saçlar

Perma ve *röfle*, tüm dünyada bir çılgınlık haline gelmişti. Bu pastadaki en büyük dilimi, her zamanki gibi kadınlar kapmıştı. Erkekler de bu rüzgâra kapılmıştılar, ancak kadınlar kadar değil. O zamanın kadınları ki bunlar anneniz, halanız, teyzeniz olabilirler, hiç fark etmez. Saçlarını normal halinden birkaç kat daha fazla kabartmazlarsa rahat etmezler, o kocaman görünen kafalarına, genelde pembe renkli ve kelebek şekilli tokaları takmazlarsa uyuyamazdılar.

Şöyle arkanıza yaslanıp bir hayal edin: sokağa çıkıyorsunuz ve etrafınızda kocaman kafalar. Çevrenizi onlarca, hatta yüzlerce *Tina Turner* sarmış! Sizce de garip olmaz mı?

Zamanın çekilen bütün filmleri ve fotoğraflarında buna şahit olursunuz. Hele ki yeni yeni yayınlanmaya başlayan şarkı kliplerinde fonda klavye, ekranda ise bir sürü kabarık saç görünürdü. Yabancı filmlerde bunlar olurken bizde de buna benzer sahneler sık sık görünürdü.

Zamanın meşhurlarından *Serpil Çakmaklı* bu konuda anılmadan geçilecek bir isim değildir. Onu unutmak, düğünlerden önce her işe koşan yan komşuların, düğün salonuna çağrılmasını unutmak gibidir. Serpil Çakmaklı, dönemin revaçtaki sinema oyuncularından biridir. Çok kızımızın canını yakmış, bizi endişelere salmıştır. Bunun sebebi, kızların ona benzemek için gösterdikleri çabadır.

Hatırlayanlar bilir, Serpil Hanım'ın gözleri biraz çekik gibidir. Ben önceleri Allah öyle yarattı diye düşünürdüm. Sonradan anladım ki öyle değilmiş. Saçlarını yanlarından toka yardımıyla öyle gerermiş ki o gözler çekik görünmek zorunda kalırmış. Bu hanıma benzemeye çalışan genç kızlarımız, bu işi de gene abartmıştılar, bizleri "Eyvah! Neslimiz Japonlaşacak" endişesine gark etmişlerdir. Dedikodu olmakla birlikte, saçların geriye doğru aşırı şekilde çekilmesinin vücut dengesini bozduğuna ve bunun şakaklarda sivilce oluşumuna etki ettiğine dair söylentiler sokaklarda konuşulur olmuştur.

Perran Kutman da bu modelin vazgeçilmez isimlerindendir. O yıllarda büyük beğeniyle izlenen *Perihan Abla* dizisinde oyuculuğuyla olduğu kadar kabarık saçlarıyla da hatırlanır.

Daha sonra da *meç* epey rağbet görmüştür. Yine kadınlar tarafından çoğunlukla yapılmıştır. Bir kısım erkek takipçisi de olmuştur.

Erkek saç modellerinde de epey çeşitlilik vardı. En fazla tercih edileni, yanların ve arkaların kısa, önlerin yanlara oranla uzun bırakıldığı Amerikan

tıraşı da denilen modeldi. Bu model saçın en iyi temsilcisi; Komedi Dans Üçlüsü'ndeki o uzun boylu, bıyıklı adamdı. Sonradan bu model de abartılmış, halk arasında "*Tavuk Götü*" diye adlandırılan bir model türemişti. Perma ve meç, erkekler tarafından fazla rağbet görmemişti.

On yılın sonlarına doğru, futbolcu saçı olarak da bilinen ve yanların olabildiğince kısa, saçın arka kısmınınsa oldukça uzun bırakıldığı bir model gözlere hoş görünür olmuştu. Bu modeli az sayıda kadının tercih ettiği de görülmüştür. Bu saç şeklinin en iyi temsilcisi, futbolcu Faruk (sakallı) ve Galatasaray'ın oyuncusu Uğur Tütüneker'di. Erkeklerdeki saç modası George Michael'a göre belirlenirdi dersem, sanırım yalan söylemiş olmam.

Takılardan da bahsederek konuyu toparlamakta fayda var. Büyük ebatlarda renkli küpeler ve bilezikler takılırdı bileklere. Genellikle plastikten yapılma bu bileziklerin sayısı da abartılıydı. Dirseklere kadar kaplardı kolları ve incecik şeylerdi. Küpeler de kulaktan aşağı doğru sarkar, çoğu zaman çok ağır olurlardı.

Tokalarda da bir abartı vardı. Kadınların kafasına sanki bir şey yuva yapmış ya da konmuş da orada bir zaman geçirecekmiş gibiydiler. Kocaman alın bantları vardı. Permalı saçları daha da belirli hale getirirlerdi duruşlarıyla.

Bir aralık özellikle yabancı şarkıcılarda gördüğümüz panjurlu, silecekli gözlükler çoğalmıştı. Bazılarının gözünde dikkat çekici renklerde bu gözlüklerden olurdu.

Bermuda pantolonlar, çiçek desenleriyle hayli şirindiler. Bol kesim modelleri vardı. Cırt cırtlı spor ayakkabılar, fosforlu yeşilli-turunculu tişörtler, zımbalı-zincirli kotlar, metalci kolyeleri, muz çoraplar ve daha niceleri vardı.

O zamanlar kazaklar bile pantolonun içine sokulurdu. Kalınlığı hiç fark etmez her birinin gireceği bir pantolon bulunurdu. Dolayısıyla bu pantolonların birkaç beden büyük alındığı anlaşılmış olmalıdır. Ve o pantolonlar kemerle öyle bir sıkılırdı ki, ortaya çıkan görüntü gerçekten de komik olurdu. Ama ne yapalım? Moda öyleydi.

Gerçekten de bir acayiplikler fırtınasına kapıldığımız zamanlardı. Tüm dünya bundan etkileniyordu. Sokaklarda hepimiz "Ice Ice Baby" deyip geziyorduk. Hepimiz birer MC Hammer, birer Vanilla Ice gibiydik, kızlarımız da Madonna, Sandra idiler.

Aslında çelişki vardı biraz. Biraz değil çok: Hemen hemen aynı zamanlarda bir de tayt salgını başlamıştı. Abartı tavan yapmış ve neredeyse

her şey bunu doğrular nitelikteydi. Bir yanda kumaş bolluğu, diğer yanda bacakları sımsıkı saran streç kotlar ya da taytlar. Tezatlıklar üstüne kurulan bir moda.

Kadınlar giyerdi bu daracık şeyleri. Kalça ve bazı bölgelerde sivilceye neden olduğu hakkında dedikodular ayyuka çıkmış, gündemi meşgul ediyordu. Bir de tozluklar vardı. İşte bu tozluklar, bu streç kot ya da taytların üstüne geçirilir, sokaklara öyle çıkılırdı. Yetti mi? Hayır!

Bu dar şeylerin üstüne bol dökümlü, yarasa kol diye tabir edilen bir gömlek ya da kazak giyilirdi. (elbette vatkalı), kollar dirseklere kadar çekilir ve *Rocky*'nin şampiyonluk kemeri gibi, bele kalınca bir kemer takılırdı. Bu absürtlük son bulacak sanırken, o kocaman permalı kafalara, yine dikkati çekecek derecede kalın bir saç bandı. Kocaman rengârenk küpelerini de unutmamak lazım. Daha sonra, her biri ayrı bir aerobik salonundan fırlamış gibi sokaklara dağılırlardı. Bazıları en yakın diskoya giderler, o vatkalı omuzlarını deli gibi aşağı-yukarı, yukarı-aşağı indire kaldıra dans ederlerdi. Bu hareketlilik esnasında vatkaların kafa hizasını geçmemesine gayret edilir ve bu hareket sürekli tekrarlanırdı. Allah'tan o zamanlar kötü dans etmek öyle utanılacak bir şey değildi de geçinip giderdi insanlar.

Gelenekler, mekânlar

Cep telefonlarımız yoktu, ama yine de buluşabiliyorduk. Bir pastane, postane, park ya da bir durak buluşma yerlerimizdi. Önceden konuşur saati belirler, gider bekler ya da beklenirdik. İkide bir “geldin mi, nerdesin, yaklaştım, aha seni gördüm, sana doğru yürüyorum şimdi,” gibi saçma konuşmalar geçmezdi aramızda.

Kocaman jetonlarımız vardı. Telefon kulübelerinden jeton kullanıp dakikasını hesap edip konuşmalar yapardık. Şehiriçi görüşmeler için küçük, şehirlerarası için de büyük jetonlar olurdu. Bu jetonları genelde postanelerden veya kulübe yakınlarındaki seyyar satıcılardan temin ederdik.

En meşhur buluşma yeri, özellikle de İstanbul dışından gelenler için Ufi adında, neredeyse tek büyük alışveriş mağazasının önüydü. Büyük dediğime de bakmayın, şimdi en ufağı ondan daha büyüktür. Sonra Ufi, Huzur oldu, Ender oldu. Bir gelenek değişirken, Ufi de el değiştirmişti.

Çocukluğumuzda annelerimizin yanında, büyük anne ya da akraba ziyaretlerinden başka bir gezi türüne tanık olmamışızdır çoğumuz. O minibüse bin, ondan in otobüse bin, oradan gidilecek yere bağlı olarak vapura. Aktarma üstüne aktarma yapardık. Çoluk çocuk gidildiği ve yanımızda başka aileler de olduğu için epey kalabalık olurdu kadrolar.

Simit isteyenler, çişi gelenler, ağlayanlar, sıkılanlar her tipte oyuncu olurdu. Hiçbir olay yaşanmasa, birini araç tutar, kimi otobüsten, kimi vapurdan, kimi sıcaktan etkilenirdi. Sonunda istifra etmeden bir yolculuk tamamlanmazdı.

Bu gezmelere birçok sebep bulunabilir: Küçük kuzeninizin *Kırk Uçurma* zamanı olabilir, birinin ilk dişi çıkmıştır bu yüzden Diş Hediği kaynatılır, diğeri sünnet olacaktır, bir başkasının oğlu askerden gelmiştir, diğeri kızını kocaya vermiştir, öbürleri düğün yapmışlar, ona katılamadıkları için hediyelerini elden götürmek lazımdır, bir cenaze vardır, taziyeye gidilir, diğerleri yeni bir araba almıştır o kutlanır, diğeri loğusa yatağındadır, gidelim de bir *Loğusa Şerbeti* içelimdir.

Biraz büyümeye başlayınca artık annelerle gezmek zul gelmeye başlar, “ben evde kalırım,”, “olmadı arkadaşım Serkan’ı çağırırım bize,” gibi sözler söylerdiniz. Babaların karıştığı gezmelerde bu biraz daha geç bir zamana kalırdı. Artık iyice büyüdüğünüzde ise kendi başınıza gidecek, gidilmeyecek yerlere karar verme zamanınız gelmiş olur.

En sıkıcı gezmeler Bayramlarda yaşananlardır. Mecburi bir tutum vardır burada. Sırasıyla herkese gitmek zorundasınızdır. Sebep: Ne derler?

Bir yerlere gitmeme özgürlüğünü kazanma vaktinizin gelmesini beklersiniz.

Bu sıralar toplu halde sinemalara, plajlara ve pikniklere gitme zamanı gelmiştir. Her yere bir sürü halinde gitme anlayışı hakim olur genç dimağlarınızda. Anne-babadan, küçük kardeşlerinizden ayrılırken, arkadaşlarınızla gitmeye başlarsınız her yere.

Bunların haricinde planlı olarak yapılan bir yerlere takılma eylemleri başlar. Şimdi aşağıda bu gibi yerlerle ilgili sahneler olacak:

Çay Partileri: Çocukluktan delikanlılığa (kızlar için de geçerli,) geçtiğimiz vakitler Türkiye’nin neredeyse ilk büyük alışveriş merkezi *Galleria* açılmıştı. Bütün günümüzü orada geçirmek gibi bir adet edinmiştik. Okuldan kaçıp kaçıp burada alıyorduk soluğu. Arada bir yer kavgaları bile olurdu. İşte bu Galleria’nın yakınında *Regata* adında marinanın da hemen yanında bulunan bir eğlence mekanı vardı. Burada gündüz saatleri çay partisi diye garip bir eğlence anlayışı geliştirmiştik. Okulda gizli gizli biletler satar, hafta sonlarına bırakılan partiler düzenlenirdi. Organizatörlük yapan arkadaşlar bu işlerden para da kazanırlardı.

Burada da eğlence diskolardan pek farklı değildi. Yine acayip şekilde danslar edilir, eğlenmeye çalışılırdı. Ne olacaksa!

Sevgili olanlar için çok güzel saatlerdi buralarda eğlenmek. Hem gövde gösterisi yapılır hem de dans için partner aramaya gerek kalmazdı.

Doğum Günleri: Bu yıllarda doğum günleri farklı bir şekilde kutlanırdı. Daha basit, daha sade, ebeveynlerin muhakkak olayın bir yerine müdahil, limonatanın düğün salonlarında olduğu gibi, olmazsa olmaz içecek, en güzel kıyafetlerin sergilendiği ve günlerce öncesinden hazırlıkların yapıldığı bir çalışma ile gerçekleşirdi.

Şimdilerde olduğu gibi alınabilecek hediye çeşidi bol ve çoluk çocukta bu kadar para yoktu. Ayrıca çeşit çeşit pastaların olmadığını da söylemek gerekir. Bildiğimiz uzun baton pastalar vardı sadece. Onların da tazesini bulmak maharet isteyen bir durumdu. Doğum gününden günler önce en yakın pastaneye doğum günü pastası siparişi verilir, sonra beyaz ağır bir kremadan oluşan ve üzerine kırmızı ya da pembe şekerlemeden mamul bir gül kondurulmuş pasta gidip alınırdı.

İçecek çeşitleri de kısıtlıydı. Coca Cola o zamanlar yine en revaçtaki içeceklerdendi, ancak o da aslında o zamanlar pahalı sayılabilecek bir üründü. Orta halli bir ailenin bütçesi birkaç şişe kola almayı kaldıramayabilirdi, bu sebepten olacak, genelde anne imalatı olan, limonatalarla idare edilirdi.

Doğum gününe davet edilecek arkadaşların ya da doğum gününe gidilecek arkadaşın, aile tarafından daha önceden tanınıyor olması gerekirdi. Doğum günü partisi düzenlemek veya katılımcı olarak bulunmak için bile, günler öncesinden aileden izin koparılmaya çalışılırdı.

Doğum günü partisine kızların erkek arkadaş çağırması, erkeklerin de kız arkadaş çağırması pek doğal bir durum sayılmazdı ve hoş karşılanmayabilirdi. Yani, sizin anlayacağınız her cins esasında kendi cinsleri ile kutlardı doğum günlerini.

Kız kardeşim Gökçe Bedriye'nin 6. doğum günü partisi! 1984

Bu yine iyi olan haldir. Bazıları arkadaş da çağıramaz, aile arasında verilen çay ve börekle geçiştirilirdi bu mutlu(!) günleri.

Hediye için de şöyle bir yol izlenirdi; anneler o gün evde ne varsa, mesela bir havlu çorap, (paketinde,) bir kalem (kullanılmamış veya az kullanılmış olabilir,) ya da yine okunduğu belli olmayan bir kitap koyarlardı hediye olarak. En fazla da yap-boz modası vardı galiba.

Partilerin içeriğine gelecek olursak, en güzel şekilde giyinmeye çalışır, dans etmeye hazırlardınız kendinizi. O gün beğendiğin (âşık olduğun,) kıza dans teklifi yapmak için en uygun zemin hazırdır. Bunları düşünerek gidersiniz, sonra arkadaşların eşek şakaları arasında utana sıkıla teklifinizi yaparsınız. Ya kısmet! Baktınız karşı taraf kabul etti, dünyalar sizin olur. Baktınız cevap olumsuz, hemen çirkefliğe başlamanız gerekir.

Müziksiz olmaz. Sterio teypte zamanın en meşhur şarkıları çalar, (Stevie Wonder doğum günlerinin adamıdır,) slovlar geçer gider, sonra ne yapılacak? Tabii ki *Hakan Gündüz* dinlenip gülünecek, eğlenilecek. Ondan sonra sıra gelir *Lambada* veya *Break dans* yapmaya ki, en fazla primi bu dansları becerenler kapar.

Sonrasında partide hazır bulunanlar arasında günlerce bu konuşulur, davet edilmeyenler ya da izin alamayanlar çatlatılır, patlatılır.

Mektup: Günlük hayatta kullanmadığımız, daha doğrusu artık gerek duymadığımız, atalarımızın kullandığı iletişim aracı.

Bize nasıl Kızılderililer'in dumanla haberleşmesi veya posta güvercinleri garip geliyorduysa, şimdikilere de mektup garip geliyordur diye düşünüyorum.

Zamanın en güzel haberleşme yoludur ki, benim en iyi hatırladığım asker mektuplarıdır. Normalde pek görüşülmeyen ya da hayatınıza dair pek bir hatırası olmayan yakınınız askere gider, ilk yaptığı şey size içli, hüzünlü bir mektup yazmaktır. Mektup bitmek üzereyken tekrar selam edip ellerden öpmenin yanında, sürekli notlar bulunurdu. Konu esasta paradır. Bunu bütün zamana yaymak yanlış olabilir, bu bizim için rastlantı da olabilir.

Mektup aslında samimiyeti en fazla içinde barındıran, insanın duygusal yönlerini göstermesine neden olabilecek bir haberleşme yoludur. Şimdiki e-posta ya da telefon mesajlarından bilmem kaç kere daha içten olduğunu düşünürüm. Özellikle Ahmet Turan Alkan'ın "Üç Noktanın Söylediği" (Ötüken Neşriyat) adlı kitaba da adını veren makalesini okuduktan sonra mektuplara karşı daha derin bir muhabbet beslemişimdir.

Her mahallenin bir postacısı olur, o mahalleliyi, mahalleli onu tanırdı. Siz ona "Şundan mektup geldi mi?" diye sorduğunuz için olacak, postacı "Hadi teyze, gözün aydın asker ağa mektup gönderdi," diye müjde verebilirdi.

Posta kutuları her apartmanda bulunmadığı için, postacı aşağıdan zile basar ve "Postaaa!" diye bağırarak, geldiğini haber verirdi. Hemen koşup,

kimden ne geldiğini öğrenmek üzere meraklı gözlerle aşağıya iner, size gelen bir şey var mı diye bakardınız.

Tabii o zamanlar bizim gibi bilinçsiz, hesapta pul koleksiyonu yaptığını zanneden tipler, özellikle yurtdışından gelen mektupların pullarını itina ile yerinden çıkarmaya çalışıp, boşu boşuna kendimizi yorardık. Bilirsiniz, o zamanlar hemen herkesin Almanya'da dayısı, halası, teyzesi, muhakkak birileri olur, onlar da buradakilere mektup gönderirdi.

Bunların haricinde bir de mektup arkadaşlığı diye bir olay vardır ki, burada genelde yabancı ülke çocuklarıyla bir tür tanışma sağlanır ve bunlar birbirleriyle yazışarak arkadaşlık kurarlardı. Bu konu hakkında sadece bu kadar bilgi verebilirim. Evet yapılmıştır, ama ben yapmadım, yapamadım.

Kartpostal: Bir zamanlar günün şartlarıyla da alakalı olarak pek revaçta olan bu ürünler, zamana uyarak, kademeli bir şekilde kaybolmuş, sonra unutularak ortadan çekilmişlerdir.

Cep telefonları, kısa mesajlar, ve e-postalar derken, insanlar mektuplaşmaktan, bayram ve yılbaşlarında birbirlerine kart göndermekten uzaklaşmışlardır. Oysa bir zamanlar çocuğu doğan, sünnet ettiren, evlendiren, okul bitirdiklerinde ne vakit özel bir şey yaşanır, insanlar bunu tanıdıklarına biraz da kartlar üzerinden haberlerdi.

Neredeyse tüm meydanlarda bu kartpostallardan satılırdı. İstasyon önlerinde, postane yanlarında, duraklarda yani nere kalabalıksa her bayram ve yılbaşından önce buralarda satış yapanlar olurdu.

En çok da, zamanın ünlülerinin resimleri olan kartlar tutulurdu. Ünlü resimlerinden sonra, manzara ve şehir resimleri çok satardı. Kartlar, hemen hemen aynı ölçülerde idi. Sonradan çeşit ve ebatlar oldukça çoğalmış, davetiye gibi olanları çıkmıştır. Üzerinde sim olanı mı ararsınız, eğip büktükçe değişen resimlileri mi, katlananları mı? Onlarca modeli yapmışlardı.

Telefon İşletmeciliği (Sapıklığı): Bu köklü geleneğimizden önce, Türkiye'nin o yılları ve az öncesi için telefonun ne demek olduğu hakkında biraz hatırlatma yapmak iyi olur.

Her şeyde olduğu gibi telefonun gelişi de bazı olayları peşinde getirmişti. Telefon görüşmlerinde alt kültürler olduğu gibi telefon hattı sahibi olabilmenin de kuralları vardı. Her isteyen istediği vakit bir telefon sahibi olamazdı. Bir telefon müraacatının gerçekleşmesi on yıl sonrasına gün verilerek yapılıyordu. Doktorlara bu konuda öncelik tanındığı ise bilinen bir şeydir.

Herkeste telefon olmadığı için daha önce televizyon sahibi olanların yaşadığı sıkıntıyı bu sefer de telefon sahibi olanlar yaşamıştı. Konu-komşunun aramalarından ya da aranmalarından bıkılmıştı. Bizim de bu konuda bir hikayemiz vardır:

Daha önce babamın iş değişikliği hakkında bilgi vermiştim. Kitapçılığa başlarken hava parası adı altında bir bedel ödemişti dükkân sahibi olmak için. Rakam vermeyi uygun görmediğim için yüzde hesabı daha iyi olacak. Dükkân için ödenen bedelin %35'i kadar da telefon için para ödemişti. Evet tam oranı %35 yani bu derece pahalıydı telefon sahibi olmak.

İş yeri olduğu için daha fazla ihtiyaç duyuluyordu. Bu nedenle konu-komşudan çok çekmiştik.

Şimdi geçelim telefon işletmeciliği adıyla anılan eylemleri anlatmaya. O çevirmeli telefonlar, bazı ev ya da işyerlerindeki yerlerini tuşlu telefonlara devretmeye hazırlandığı zamanlar, artık çoğu insan telefon sahibi olmaya başlamıştı. Bu zamanlara denk gelen devirlerde telefon sapıklığı olayı baş göstermiş ve kimse uzun zaman bunun önünü alamamıştı. Öyle bir hal almıştı ki bu durum, insanlar artık yılmıştı saçma sapan konuşmalardan veya ikide bir ayaklanıp, boş dönmekten.

Bu tür insanlar, resmen bir meslek haline getirmiştiler telefon sapıklığını. Gerçi bazen çok komik şeylerin olduğu da bir gerçektir. Aynı zamanda yaşı o zamanlar uygun olan çoğu kimsenin, deneme bile olsa yaptığını düşünürüm. Misal ben, böyle şeylerden hiç hoşlanmayan, düşmanı olan bir tipken, arkadaş kurbanı olup, yapmışlığım vardır.

Bazı klasik numaralar vardı, bunlardan birini anlatayım: Bir kişi rastgele bir numara çevirir, telefona çıkan şahısa, "Kemal Bey orada mı?" diye sorar. Arkasından bir başkası aynı soruyu sorar, sonra bir başkası. Artık telefonun diğer ucundaki insan sıkılmaya başlamıştır. En son telefon açan kişi, "Ben Kemal, beni arayan var mı?" diye sorarak, karşı tarafı sinir ederdi.

Bir yumurta sorusu vardır ki klasiklerden, burada yazmasam daha iyi. Neyse işte bir devirdi geldi geçti. Gerçi numaraları gösteren telefonlar ya da cep telefonları yetişmeseydi, bu dönem çok daha uzun sürebilirdi. Yerini başka türlü sapıklıklara bıraktı, kendisi gitti.

Yılın Sevilen Şarkıları: Genelde okul önlerinde satılan, siyah-beyaz baskılı, ara sıra şarkıcıların fotoğraflarıyla süslenen bu tek formalık şarkı sözleri kitapçığı pek tutulmuştu. O yıl çıkan ve çok tutulan şarkı sözlerinin

yer aldığı bu kitapçık, bizim gibi her şarkıyı ezberlemek isteyen çocuklar için bulunmaz bir nimetti.

O vakitler, kasetlerde öyle şarkı sözleri ya da kime ait bir şarkı olduğu hakkında bilgiler verilmezdi. Kasetin üstünde sarkıcının ya vesikalık ya da öylesine bir pozunu yer aldığı bir fotoğraf olurdu sadece. Arka tarafına baskı yapılmaz, boş olurdu. Kasetleri dinlerken durdurarak ya da çok sık dinleyerek öğrenirdik sözlerini. Birkaç sefer benim de almışlığım vardır. İyi bir hizmetti o zamanlar için.

Teravih Namazı Yerine Okey: İlk gençlik zamanlarımıza gelen günlerde Ramazan yaz günlerine rastlardı. Teravih namazları da dolayısıyla geç saatlerde olurdu. Namaza gidiyoruz diyerek evlerinden çıkan gençler, ailelerinden aferin alırken, az sonra oturacakları kahvede kim kimle eş olacak münakaşaları yaparlardı. Sonrasında kahveye gidilir ve başlanırdı okey oynanmaya, arada yapılan namaza ait muhabbetlere gülüşürken, namazı geç kıldıran kahvehane sahipleri daha çok sevilirdi.

Zıt! Erenköy: Seksenli yılların unutulmaz geyiklerinden biridir. Daha ziyade gençler ve çocuklar arasında kendine yer bulmuştur. Yanınızdakine anlamsız bir şeyler söylerdiniz (abızıttın mı? vb.) o ne olduğunu anlamak için sorduğunda da “Zıttttt errenköy” derdiniz. Anlamsız, saçma şeylerden biriydi aslında, ama epey bir süre gündem meşgul etti. Sadri Alışık filmlerinde de rastlamışızdır.

Olayın esası şudur; zıt Erenköy, sadece Erenköy istikametinin tersini söylemek için kullanılmıştır.

Laf Atma: Bu konu o zamanlar için önemli bir başlıktır. Bu işi sanat haline getiren insanlar vardı. Bundan kastım, kadınlara yapılan sözlü tacizi anlatmak. Ancak her türlü laf atmalara örnek vermek yerinde olacak diye düşünerek, “Ayakların yürüyor”, “Tekerler dönüyo abi”, “Hişt! Hişt! Demekle bakmak mı lazım?” gibilerini de eklemeliyim. Gerçi sadece kızlara söylenmesi şart olmayan bir laf atma şeklidir bunlar, ama jargonda ağır yerleri vardır.

Bundan sonra “sssssssss” sesi çıkarılarak bir kadının arkasına takılır, artık rahatsız olduğunu anlayıp, kadın tam arkasına dönerken, “...sssşivepssss” diye tamamlanırdı. Bir içecek markası olan bu kelimenin böyle kötü emellere alet edilmesi hiç yakışık alır bir tutum değildir. Daha başka şeyler de vardı. Tam hatırlamamakla birlikte, yine tonlamaların önemli olduğu; “...yyavvrrru Vatan Kıbrıs’ın, fısstık yiyen kızzları...”

Gerçekten yaratıcılık gerektiren sözler içeren, laf atmayı sanat haline getiren bir kesimin elinde değerlenen şeylerdi bunlar.

Ve o zamanlar (ki şimdi de geçerlidir belki) öyle sıradan bir şeymiş, normalmiş gibi algılanırdı. Hatta bu çokbilmiş erkekler, kadınların aslında laf atılmasından çok hoşlandığını da iddia ederlerdi.

Ben bir türlü beceremedim bu işi. Ne orijinal bir şeyler buldum söyleyecek, ne de utangaçlığımı yenebildim. İşin doğrusu, onca laf atmanın devamı nasıl olabilir ki diye düşünmekten kendimi alamadığım için bu eylemde kendime uygun bir yer bulamamış olabilirim.

Mesela; "Hişt! Yavrum ayağına paspas olayım," diyen birine, laf atılan kişinin, "E buyur" deyip, el ele oradan uzaklaşabileceğini bir türlü hayal edemedim. "Sulak yerde mi büyüdün anam!" diyen birine, memleketi hakkında bilgi veren birini de düşünemedim. Belki o yüzden bu kültürden uzağım.

Buraya kadar anlatılanlar laf atanlarla ilgili idi. Bir de bunların karşılığı olarak, tacize uğrayanların gösterdiği tepkiler vardır. Bazen lafı atan terbiyesiz adamı bile utandırabilecek şekilde gelen bu karşı sözleri burada yazmaya terbiyem müsaade etmiyor. Genelde verilen cevaplar ise ders verir niteliktedir. Örnek: "Senin anana, bacına böyle söylense güzel olur mu?"

Zamanın moda şakalaşmalarından biri de budur: "Elden gel, evlen de gel!" Şimdilerin "Çak!" deyip, ellerini birbirine çarpmasına benzerdi. Karşındaki kişiye, elini uzatıp, "Elden gel!" derdin, o sana elini verdiği anda çekip, "Evlen de gel!"diyerek, başlardın gülmeye. Anlamsız hatta saçma bir şeydi. Kim çıkarır? Niye çıkarır? Neden tutar? Bilinmez, ama uzun zaman kullanıldı.

Ekmek Kızartıp Yağ Sürmek: Merkezi ısıtma sistemlerinin pek olmadığı, hatta kaloriferli evlerin bile lüks olarak görüldüğü yıllardan bahsediyorum. Evlerde çeşitli şekillerde ısınma yöntemleri uygulanırdı. En yaygın olanı, odun ya da kömür yakılan sobalardı.

Gevrek ekmeği orada öğrenmiştik. Sobanın üstüne koyup veya küllerin boşaldığı ağzın olduğu bölüme ekmekleri bir çatal ya da bıçağın ucuna takarak kızartırdık. Kızaran ekmeklerin üstüne "Sana Yağ" sürüp üzerine tuz dökmek kadar lezzetli bir tat yoktu.

Ana yemeklerin haricinde bir açlık hissettiğinizde, hemen sobanın başına geçer bir miktar ekmek kızartıp yerdiniz. Bu tabii ki kışın yapılacak bir uygulamaydı. Kış meyveleri yediğinizde ev güzel koksun diye bu sefer soba üstüne mandalina, portakal kabuğu koymak kış geleneklerindendi.

Atari Salonları: Bir dönem öyle yaygındı ki bu salonlar, okuldan kaçan çocuklar hep buralara takılırdı. Aslında Atari salonlarına gitmek için okuldan kaçılırdı, demek daha doğru olabilir.

Aynı yerde yaş aralığı epey geniş olan tipler takılır, sigara dumanından göz gözü görmez, onca insanın gürültüsünden kimsenin birbirini duymadığı bir ortam yapılırdı. Oyun başında uyuya kalan çocuk haberleri çıkardı gazetelere.

Aileler nefret ederdi bu yerlerden. Hatta lüzumsuz olarak gördükleri bilgisayar başında vakit geçirme eylemine "Ne o Atari mi oynuyorsun?" sorusunun kaynaklarından biri de bu salonlardır. Nice ebeveyn çocuklarının kulağını çekerek buralardan toplayıp evine götürmüştür. Kulağı çekilen çocuk ise biraz utanıp, biraz da korkarak yamuk yumuk bir vaziyette anne-babasının yanında yola devam etmiştir.

Bu salonlar ilk açıldığında farklı söylentiler olsa da esas oğlanın *River Raid*, ama oyunların babasının da *Street Fighter* olduğu bir gerçektir. Ya da bu benim gerçeğimdir.

Aslında bu oyunlardan herhangi birinin bir işe yaradığını, bir zekâ gerektirdiğini söyleyemeyiz. Ancak el-kol becerisi ve biraz hız gerektirirdi. Bir de tabii ki oyunları geçen insanları seyretmek.

Buralarda iyi oynayan birinin yanınıza gelip sizi seyretmesi kadar rahatsız edici bir durum yoktur. Pek bilmiyorsanız seyredilmek iğrençtir. Siz oynarken "Abi geçiiim mi, abi?" diye tepenizdeki adamlardan birkaçı sorar, buna sinir olurken bir kere daha yanardınız. Tek jetonla oyun bitirdiğinizdeyse havanızdan geçilmez, itibar hat safhada olur ve artık eve bir Sega alma vaktinin geldiğine karar verirdiniz.

Eğer bu salonlar kapanmasa çok kişi oralarda yaşlanacak, belki çoluk çocuğa bile karışamayacaktı. Neyse ki, evlere bu tür nesneler girdi de çocuklar yuvalarına geri döndüler. Ve onlar şimdi baba, amca, dayı oldular. Kızlar pek takılamazlardı buralara, ortam müsait değildi.

Diskolar: Serpil Çakmaklı, Ahu Tuğba filmlerini hatırlamakta, hatırlatmakta fayda mülahaza ediyorum. İşte o filmlerin en önemli öğelerinden biri de diskolardır.

Seksenli yıllarda diskoya gitmeyen adam, adam yerine konmazdı. O yuvarlak, yanıp sönen ışıklı avizenin (Bu avizeler Diskoların demirbaşı olup onlarsız bir disko düşünülemez,) altında deliler gibi dans etmek çok mühim bir iş sayılırdı.

Diskoların bir de gündüz matineleri olurdu. İçkisiz, zararsız ama eğlencesiz zamanlarını temsil ederdi. Seksenli yıllarda gençliğini yaşamış olanların tanışma, dokunma, dans etme mekânıdır buralar. Sonraları her şeyin olduğu gibi diskoların da nesli tükenmiştir.

Aslında buralar, bir dönemin eğlence kültürünü açıklaması bakımından korunması, yaşatılması gereken yerlerdendir.

Diskoda insanlar saçma bir şekilde kollarını oraya buraya sallar, abuk subuk şekilde öne arkaya hareket ederler, filmlerden öğrendikleri birkaç figürü arkadaşlarına gösterir, sonra bu hareketlerin aynısını tersten yaparak arkadaşından uzaklaşır, sonra tekrar yakınlaşırdılar.

Diskoların kendilerine ait kuralları vardır. Oraya giren herkes deli gibi içmeli, acayip hareketler sergileyerek dans etmelidir. Garip kahkahalar atıp, eğlenmese bile eğleniyor görünmelidir. Yorulup da masalara geçildiği vakit, şen kahkahalar atılıp, bardaklar tokuşturulmalıdır. İçeriye sonradan giren ve şekli ortama uygun olmayan tiplere bakıp, dalga geçilmeli, gülüşülmelidir. Her diskoda muhakkak bir kavga, hadi olmadı ufak da olsa bir tartışma, bir itişip kapışma yaşanmalıdır.

Unutmadan, yerli filmlerin disko ortamına kattığı şeylerden biri de bu ortamlarda kesinlikle, esrar, eroin satan tiplerin de bulunduğu ve genç dimağları yoldan çıkarmak için göstermiş oldukları çabalardır.

Lunapark: Ben pek sevemedim bu mekânları, hep çok kalabalık, hep çok gürültülü gelmiştir. Bunları söylememe rağmen ben de her çocuk gibi, bayram seyran olduğu zaman lunaparka gitmişimdir. Seksenli yılların eğlence modeli olan yerlerden biri de bu lunaparklardır.

Şimdilerdeki gibi neredeyse mahalle aralarında bile göreceğimiz dev alışveriş merkezleri ya da eğlence merkezleri yoktu. Şimdikilerin yanında gariban, belki de ilkel sayılabilecek şartlarla hazırlanan oyunları oynamak, çemberleri direklere ya da sigara paketlerini içinde kalacak şekilde tutturmaya çalışmak o zamanın insanına pek zevkli gelirdi.

Lunaparklarda yaşanan kazaları anlatılırdı her zaman, zincirli salıncakların kopması ve düşenler, gondol sallanırken, önde bulunan demirin yerinden çıkması gibi.

Neler yoktu ki bu mekânlarda, atlı karınca, güldüren aynalar, korku tüneli, balerin, tüfek atışı, gondol, zincirli salıncak, dönme dolap... ve daha bir sürü şey.

Ve bir sürü de anlamsız gelen şeyler doluydu. Özellikle, zamanın kahramanlarının resimleri olur ve bunların yüzlerinin geldiği bölüm boştur.

İşte bu boş olan kafa yerlerine kendi kafalarını sokup resim çektirenler çok komik gelmiştir. Hatta hep merak ederim o resimleri çektirdikten sonra saklayan var mıdır diye.

En fazla sevilen şeylerden biri, langırt oynamak, diğeri de çarpışan arabalara binmektir. Langırtın kendine ait bir kültürü vardır ki bunu hemen hepimiz hatırlarız. Yöre ve şivelere göre farklılık göstermekle beraber, “Fırdöndü yok oğlum,” ya da “Fır fır yapma len!” denmeden bu oyun oynanmaz.

Çarpışan arabalara gelecek olursak, koca lunaparkta envai çeşit malzeme, belki onlarca çeşit oyun varken, bu arabaların başında araba sayısının on katı insan bekler, sıra kavgaları, jeton kavgaları olurdu. Çarpışan arabaların eğlence kültürü, karşıdan ya da yandan gelen araçlara, ister bilinçli, ister bilinçsiz olmak kaydıyla çarpışmak üzerine kurulduğu halde, insanların bazen, “ne çarpıp duruyon layn!” diyerek, birbirlerine saldırdıklarını görmüşlüğüm vardır. Esasta bir nevi Trafik Canavarlığı stajı gibi bir durumdu bu. İnsan çarpıp niye bu kadar zevk alır bir türlü anlamam. Ama şunu bilirim ki, o çocuklar o arabaların içindeyken kenarda bekleyen bizler onlara bakıp sinir olurduk. Bir de siz çarpışan arabayı kullanırken yanda sıra bekleyen tipler vardır size öyle bir bakarlar, işte onlardan ödüm kopardı. En fazla hatırladığım bunlardır. Yer kavgası yapmak, anlaştığınız birinin aracını sürekli takip etmek, yerinizi birine kaptırmak korkusu, esas olan çarpışan araba oyunundan daha hareketli ve zor bir oyundu aslında, ama bunu hâlâ fark edemedik.

Piknikler: Konu komşu toplanır, günlerce önceden hazırlıklar yapılır, kim hangi araçla gidecek, gerekirse minibüs kiralanır, kim ne getirecek kararlaştırılırdı. Biz genelde *Belgrat Ormanları*’na ya da Beykoz tarafına giderdik. Ama Gülhane Parkı da tercih edilen piknik yerlerindendi. Buralara ulaşıldığında pikniğin her türlü kuralı yerine getirilir, ne gerekiyorsa yapılırdı. Kızlar-kadınlar- yakan top, erkekler futbol oynamak isterlerdi. Yakılan mangallar dumanıyla beraber kokusunu etrafa yayarken, erkekler birbirlerine “Ben daha iyi yakarım mangalı,” diyen bakışlarıyla hava atarlardı.

İki dayım, yengem ve kuzenler piknik yaparken.

Mavi ya da beyaz küçük tüpler yakılır, kadınlar bir yandan rüzgârı engelleyip çay demlemeye çalışırken, bir yandan salata hazırlarlardı. Küçük tüplere "Piknik Tüp" denmesinin sebebi pikniklerde göstermiş oldukları performansla alakalıdır.

Yazlık: (Üvey Ev) Okulların bitmesine yakın zamanlarda herkesi bir tatil merakı sarar, yazlığı olanlara biz olmayanlar gıpta ile bakardık. O zamanlar her şeyde olduğu gibi, yazlıklarda da bir hava atma sebebi vardı. Çünkü herkes yazlık sahibi değildi, hatta tatil kültürü diye bir kültürden bile bihaber insanlardık çoğumuz. Tatilden anladığımız, memleketlerimize ailecek gidip, büyükanne veya dedelerimizi görmekti.

Yazlıkçılar genelde İstanbul'a yakın mekânları seçerlerdi. Kumburgaz, Silivri, Şarköy buraların başında gelirdi. Şimdi buradan bakınca Kumburgaz veya diğerleri o kadar yakınken neden aylarca orada kalıp gelmezlerdi veya niçin buradan oralara gidilmezdi, anlayamıyorum.

Okul açılıp siz bembeyaz teninizle hayatınıza devam ederken, bronzlaşmış tipleri görünce "İşte yazlıkçılardan biri daha," diye geçirirdiniz aklınızdan. Sonra onlar başlardı yazlıklarından, bu sene yeni tanıştıkları arkadaşlarından, deniz maceralarından bahsetmeye, siz de bunları dinlerdiniz.

Bir süre sonra siz ya da yakınlarınız palazlanmaya başlar, önce onların yanına, daha sonra kendi yazlığınıza gitmeye başlardınız. Burada iki rolü de oynamak çok hoştur. Misafirken, ev sahibi her konuştuğunda size hava

atarmış gibi gelir, fakat siz ev sahibi olursanız, misafirler incinmesin diye her zaman dikkatli davranmak zorunda kalırsınız. Halbuki kimse kasmasa, olacak bir şey yoktur.

Aslında ben ne yazlıkçılardan ne de yazlıkçı olmaktan hemen hiçbir zaman hoşlanmadım. Süreli arkadaşlıkları hiçbir zaman sevemedim.

Ev sahibi olduğunuz zaman, akrabalarınızın sizi ne kadar çok sevdiğini, özlediklerini anlardınız. Yazlıklar dedikodu mekânları gibi gelirdi bana, kimin kızı kimin oğluyla kırıştırıyor, şunun oğlu geçen gün şu saatte girdi eve, elinde de şu vardı muhabbetlerinin en sık görüldüğü yerlerdendir.

Komşu denilen insanlarla en fazla yüz göz olduğunuz yerlerdir yazlıklar. Genelde bu muhabbetler öyle dallanıp budaklanmaz, zararsızdır.

Balkonlar, mangal dumanını dağıtmaya çalışan baba figürleri ve mangal olmadığı zamanlar yıkanmış donlar ve mayolarla süslüdür. Tek eğlence mekânı, tepesi hasırla kaplanmış, adına bar ya da disko denen yerlerdir.

Bol içki içildiği akşamlar sahilde ateş yakılıp, “Akdeniz Akşamları” onun olmadığı zamanlarda muadili şarkılarla vakit geçirildiği yerlerdir.

Sonra bir de bu evler bütün kış boyunca boş durduğu için rutubet olur, örtüler toz olur, onları kaldır, öbürünü yerine koy falan derken, bütün yazın evin bakımıyla geçtiğini bilirim.

Akmayan sular, içecek soğuk su sıkıntısı, deniz anaları, sivri sineklerden bıkarsınız, komşu geyikleri ve yaptıkları gürültüden uyuyamazsınız. Boyuna okey ya da tavla partileri yapılır, hep yenen birileri ve karşısında yenilenler olur, onlarla dalga geçilir. Bu şeyler yaz bitene kadar devam eder. Her gün aynı şeyler konuşulduğu halde, neden hep aynı şeylere gülünür, bunu da anlamış değilim.

Yazlıklar bir iki haftadan sonra, aslında genç nüfusu sıkmaya başlar. Onlar için rüştlerini ispatlayana kadar yapılacak tek şey, yazın bitmesini beklemektir. Önceleri iple çekilen, hasretle beklenen yazlıklar, yaş ilerledikçe neredeyse nefret edilen yerlerden biri olur.

Yahya Kemal’in Ankara hakkındaki sözü çok güzel açıklar olayı. Onun söylediğine benzeterek:

Yazlıkların en güzel yanı, İstanbul’a dönüşüdür.

Okul yolları

Ev hayatı ya da az çok sokak dışında hiçbir şey görmemiş olan çocuklar, bir zaman gelir ki okula başlama yaşına gelmiş olurlar. Kayıtlar yapılır ve bir bakarsınız ki, daha önce hiç görmediğiniz bir kalabalık içindesinizdir artık. Ağlayanlar, sızlayanlar, şımaranlar vardır ve siz de onlardan birisiniz.

Sonra toplu halde sıralara sokulur, öndeki arkadaşınızın omzundan tutup, hiza alarak boy sırasına göre dizilmişsinizdir. Sonrasında “Andımız” okunarak ilerlenir ve siz 1-A, C, ya da F gibi sınıflarda yeni arkadaşlarınızla, daha doğrusu belki yıllarca sürebilecek, unutamayacağınız tiplerle yan yana oturmuş olursunuz. Hayatınız boyunca göreceğiniz bütün tipler, karakterler bir araya toplanmış, gösteri yapıyor gibidirler. Zayıfı, şişmanı, hastası, iyisi, kötüsü hepsi aynı yerdedir.

İlk defa burnundan akan sümüğü yiyeni, durmadan ağlayanı, altına kaçıranı, koşarken düşeni ama yılmayıp tekrar koşup, tekrar düşeni, dünyanın en güzel kızını, hep burada görürsünüz.

Sınıfınızın o kendine has kokusu işler bünyenize, yıllarca unutamayacağınız o yumurta kokusunu andıran, içinde terden tutun da başka şeyler de olan o koku siner üstünüze, aslında eski kokar sınıflar.

İlk arkadaşlıklar kurulurdu sıralarında, aslında tüm sınıfla arkadaş olunurdu. Beş altı kişi kol kola girer, “Önümüze gelene bir tekme,” diye bağırmalar, hâlbuki adam başı bir tekmeden beş altı tekme yapar.

En yakın arkadaşla omzuna el koymadan gezilmezdi. İleriki zamanlarda, aynı sınıfta olup da hiç konuşmamış olduğunuzu hatırlayacağınız tipler yoktur burada.

Ara sıra kavgalar olur, ama hep yanlışlıkladır bunlar. Hırsızlık da olur ama o da yanlışlıkladır. “Çocuklar bakın bakalım çantanıza, Ahmet’in kalemi yanlışlıkla girmiş olmasın!” der öğretmeniniz ve siz de “Gerçekten yanlışlıkla girmiş midir acaba?” diye çantanıza bakarsınız. Bit salgınlarına yakalanırsınız, dizleriniz yara bere içinde kalır, önlük yakası boğazınızı keser, susuzluktan ölürsünüz ama ne hikmetse biri içmeden aklınıza gelmez su içmek. Ve sonra su içme sırası için kapışırsınız. İlk aklına gelen “Birinç, birinç,” ikinci “ikinç” diye sıralanır sözler.

Berbat kokar okul tuvaletleri, lavabolarına sabun düşmüş olurdu. Mutlaka aynalar kırık ya da sırları dökülmüş, siyahlaşmıştır.

Teneffüs zilinin çalmasıyla beraber, kıyamet koparmış gibi çılgınca bir koşuşturma başlar. Kızlar lastiklerini, oğlanlar toplarını alıp, normalde o

şekilde koşunca ölünmesi gereken bir tempoda, hiç düşmeyecek ve önüne biri çıkmayacakmış gibi koşulurdu. Okul bitiş zilinin çalınmasına on dakikadan fazla bir zaman olsa bile konsantrasyon dağılmış, herkes üstünü başını giymiş olur. Yine aynı hızla evlere koşulurdu. Yürümeyi pek bilmezdik o zamanlar ya oturur ya da koşardık.

Bir süre sonra, tembeller-çalışkanlar diye ayrılmaya başlar, kurdeleyi takanların havasından, annelerinin konu komşu gezdirmesinden geçilmez olurdu. Kümeler oluşturulur, siz hep sevmediğiniz kümeye düşerdiniz.

Kara tahtanız olur, rengârenk tebeşir tozlarından bazılarının hassas bünyesi alerji kapar, onların üstüne üstüne üflersiniz ki şirinlik olsun.

Her şeye gülersiniz, hep koşarsınız, terlersiniz. İlkokul bu demektir işte. Hayatınız boyunca duyamayacağınız bir konuşma biçimi oluşur. Öğretmene bir şey söylerken ya da bir şikâyette bulunurken; “Öğretmenim, ööörtmenim: Filiz arkadaşımız benim saçımı çekiyor,” ya da “Öğretmenim! Recep arkadaşım kalemimi aldı,” gibi anlamsız cümleler kurarsınız.

Daha en ufak bir kötü söz söyleseniz o çalışkan kızlara, örnek; “eşek”. Hemen “Ööörtmene söylüücem,” olurdu karşılığı. Ve gider söylerse dayak yeme ihtimaliniz olurdu. Ayrıca sıra dayakları da vardı.

Sınıf başkanı ve yardımcısı olurdu ve bunlar epey havalı olurlardı. Her kolun bir başkanı olur, o işe bakardı. Aslında baktığı ve yaptığı bir iş yoktu. Maksat gönüller hoş olsun.

Daha ileriki zamanlarda, “Burada öğrendiklerimiz normal hayatıımızda ne işimize yarayacak ki? diye, ortaokul ve lise yıllarında tüm haylazlardan duyulabilecek sorular yoktu bu sıralarda. Her şey güzel, her şey öğrenmeye değerdi. Öğrendiklerinizi etrafınızdakilerle paylaşmaktan zevk alırdınız. Bu etrafmızdakiler, zaten sizden büyük olan ve sizin onlara öğretmek istediğiniz şeyleri bilen kimselerdi.

Kömürlükleri olurdu okulların. Haylaz çocuklar buralara girerdi. Hademeler bir bu çocukları kovalar, bir de zil çalarlardı. Hademelerin bunlardan başka işleri yoktu. Hani hatırladınız mı o zili, Hababam Sınıfı’nda Âdile Naşit’in elinden düşürmediği zil.

Okulun harita odası olur, bu sefer, güvenilir öğrenciler oraya gönderilirdi, Siyasi ya da Coğrafi haritaları almaya. Konuşanlar tahtaya yazılırdı. Öğretmen gelince bunlara cetvel ya da ufak, özel sopalarıyla vururdu bazen. Evinde dayak görmeyen çoğu çocuk, bu tutumdan acayip derecede korkardı. Sonuçta dayak ve şiddetle de tanışılmış olur ve böylece geçerdi yıllar...

Okula girebilmek için kılık-kıyafet kanununa uymak zorundaydınız. Bazı dersler için de yardımcı malzemeleriniz olurdu. Bunlarla hiç hoşlanmasak da birlikte yıllar geçirmeliydik.

Okullarda kullanılan malzemeler ve kılık kıyafet

Beyaz değil, siyah deli gömleği...

Siyah Önlük. Maksadı zengin-fakir ayrımını ortadan kaldırmak olan, daha sonra renkler her ne kadar değişikliğe uğramış olsa da bizim nesili acılardan acılara sürükleyen bir garip nesne. Ekonomik eşitsizlik ortadan kalksın, daha doğrusu belli olmasın diye yapılan bu tek tip model önlükler farklı kumaşlarla farkını göstermiştir ama bu, o yaştaki çocukların umurunda olmamıştır. Sadık arkadaşı beyaz yaka ile güzel bir ikili oluşturan bu siyah önlükler, öğrenciye bir ciddiyet bir ihtişam katardı. Modelleri çok saçma, giyimi zordu.

Çocuklar koşup oynarlar, arkasında ne için takıldığı belli olmayan kuşakları yırtılırdı. Yakalamaç oynarken bu kuşak muhakkak kopar, birkaç kez kopmadan sonra ise dikilecek durumu kalmaz ve önlük kuşaksız giyilirdi. Kız çocuklarında kuşak ön taraftaydı. Dolayısıyla yakalamaç oynarken onları yakalamak, geriye doğru koşamadıklarından sebep, zor olurdu.

Pamuklu kumaştan yapılanlar genelde tercih edilendir. Satene benzer kumaş kullanılanları da vardır.

Bu önlükler, zamanın kara tahtası ve tebeşirler yüzünden çok kötü durumlara düşmüştür. Üzerine gelen tozlardan dolayı izler olurdu ve sürekli yerlere düşmeyi, yuvarlanmayı adet edinmiş çocukların önlüklerinde bu toz izlerine sıkça rastlanırdı. Sürekli olarak o cilalı tahta sıralarda oturmak ve sırtınızı dayamak yüzünden, sırt ve popo kısmı bir süre sonra parlamaya başlardı.

Aşağıda hikayesini okuyacağınız şu muhabbet, o zamanlar bile isyankar bir ruh halinde olan ve her şeyi öğrenmek isteyen ve “Ben bunlardan daha akıllıyım aslında”cılardan birinden gelebilecek ve hemen her yerde rastlanabilecek, benim de başımdan geçmiş bir hikâyeden bir bölümdür:

- Öğretmenim! Bu önlükler neden siyah renk?
- Kış günlerinde ışığı çeksin, sıcak tutsun diye.
- Öğretmenim! O zaman yazın çok sıcak olmaz mı?
- Aptal çocuğum, yazın okullar kapalı değil mi?
- Hee!

Önlükten sonra en yakın arkadaşı olarak nitelenen yakadan bahsetmek lazım.

Beyaz Yaka. Bu yakalıklar, neden takılır, ne gerek vardır bilinmez. Sadece takılır.

O kocaman önlük düğmelerinin arasında en üst kısımda, diğerlerine inat, düğmelerin en küçüğü bulunur. Yakanın iki ucunda da düğme için delik mevcuttur ve bunlar o kısımda birleşerek, yaka takılmış olur.

Çeşit olarak karton gibi bir malzemeden boğazları kesenlerin yanında, yumuşak kumaştan olanları da vardır. Anneleri hasta eden bir durumdur bu. Genelde o yakaların boyna gelen kısmı her zaman kirli olur. Çünkü çocuklar koşup terlerken o yaka bundan nasibini alır.

Karton yakalar ya yaka yıkamaktan bıkmış ya da biraz daha fazla bıkmış kadınların çocuklarına tercih ettiği modeldir. Onun haricinde dantel yakalar vardır ki, bunu kız çocuklarının anneleri tercih eder. Yakanın en güzel hali, kopmuş halidir. Bir de tek işe yaradığı zaman 10 Kasım günüdür. Neden diyecek olursanız; o gün yakalar, yas tutuşu simgelemek adına siyah önlüğü yalnız bırakırdı.

Okullarda yemek yeme alışkanlığını geliştirmek adına yine tektip bir yeme-içme kültürü oluşturulmaya çalışılmıştır. Bundan nasibini alan *Beslenme Çantası*’nın dış görünüşü ve içeriğinden bahsetmek istiyorum. Cinsiyete göre renklerinin yanında, o zamanın en meşhur çizgi film kahramanlarının resimleri dış kabını süslerdi. Genellikle peynir, zeytin, yumurta gibi kahvaltılık cinsinden yiyeceklerin ve elma, portakal gibi meyvelerin bulunduğu kutu şeklindeki çantadır.

Salam, sucuk, gibi yiyeceklerin ve muz gibi meyvelerin bulunması öğretmenler tarafından yasaklanırdı. İçinde salamın veya diğerlerinin olmaması, gene zengin-fakir ayrımı olmasın diyedir. Çocukların canı çeker, aile bunları almaya güç yetiremez diye düşünülerek yapılmıştır.

Beslenme saati gelince bu çantalar açılır; etrafa kesif bir yumurta kokusu yayılırdı. Bu koku yıllarca hafızamızda yer eder ki, koku hafızası en güçlü hafızadır. Bazıları köfte, patates, bazıları kıyma kavurması getirirdi. İlkokul üçüncü sınıfa giderken yanımda oturan Göksel diye kocaman ağzı olan bir arkadaşım vardı. Sürekli ekmek içinde kıyma kavurması yerdi. Bir canım çekerdi, en sonunda dayanamadım bir defasında istemiştim, sağ olsun o da vermişti. Ondan sonra ben de anneme bundan yaptırdım, ama hiç o kadar tatlı gelmemişti.

Ortam böyle kötü kokularla anılırken, bir küçük kutuda sabunlu bir de elbezi bulunur, bunla eller, ağız silinirdi. Beslenme çantaları genelde plastikten yapılmadır. Muhakkak bir yerlerinde delikler olurdu. Bu deliklerin yapılmasının sebebi: İçerisine konan yiyeceklerin bazen sıcak olma ihtimalindendir.

Kullanılan bir başka ürünse *Kalemtıraş*’tır: Bunun babası, demirden yapılma, bir müzik kutusu kadar büyüklükte olan, sahibine prestij kazandıranlardır. Bunlar genelde müdür odalarında bulunurdu. Zaten okul çantalarında taşımaya müsait değildi yapıları.

Çok çeşitli kalemtıraşlar vardı. Hayvan kafasından model alınarak yapılırdı bazıları ya da bir çiçek gibi olurlardı. Ben klasik modelleri yani yuvarlak ya da dikdörtgenleri severdim ve onları kullanırdım. Bazıları da

hiçbir zaman bu malzemeyi almaz sürekli “kalemtıraşı olan var mı?” diye sorar dururlardı.

Bu soru arkadaşlara sorulurken, sınıf ortamında kalem açmak için bile öğretmenden izin istenirdi. Aslında burada niyet başkaydı. İzin alındıktan sonra kapıya yakın olan çöp kutusunun yanına gidilip açılırdı kalemler. Hem sınıfa farklı bir açıdan bakmak, hem o sıkıcı ders ortamından uzaklaşmak hem de kalemi açarken arkadaşlarına sırıtmak için yapılırdı bu iş. Sonra öğretmen niyeti anlar ve “Otursana aptal çocuğum,” der ve siz de sıranıza dönerken daha da fazla sırıtarak yerinize otururdunuz.

Pelikan markasının ürettiği yeşil renkli, dikdörtgen şekilli ve uzun tarafı eğimli bir çeşit *Silgi* vardı. Hâlâ vardır. Kötü tadı dolayısıyla yemeye kemirmeye pek uygun değildi. Sert yapısıyla da kağıtları yırtardı ara sıra. Sahteleri silerken alta yeşil rengini bulaştırırdı. Genelde erkekler Pelikan’ı kızlarsa kokulu ve üzerinde Arı Maya gibi resimli olanlarını kullanırdı. Bu silgiler önce kaybolmasın diye sonra da ufaldığı için ortasından bir ip geçirilerek boyna takılırdı.

Mürekkep Hokkaları iİlkokul yıllarının unutulmazlarından bir malzemedir. Hokka-divit ikilisi, ne akla hizmet kullanıldığını o zamanlar bir türlü çözemediğimiz, ama o hokkayı ters çevirip de, içindeki mürekkebin dökülmemesine hayret ettiğimiz, daha ziyade oyuncak gibi gördüğümüz bir aletti. Mürekkep dökülmezdi çevirince, ama biz genede o mürekkebi kalemini hokkanın içine daldırıp, bolca kullanarak, pislik yapmaya çalışırdık. Elimiz yüzümüz boya olur, kâğıtlar boyanın fazlalığıyla ıslanır, kıvrılırdı.

Pastel boyanın alternatifi olarak *Nova Color* çıkmıştı, ama onun kadar iyi boyamıyordu. Ne kuru boya ne de pasteldi. Güzel kokardı. En iyi özelliklerinden biri ise yenmeye uygun olmasıdır. Bunu yaptıran şey ise, kutularında bulunan kalemi yiyen çocuk resmidir. Yenmesinin dışında kalemtıraşla soyarken, bir gülü andıran artıkları çıkar, özellikle kızlar bu boyaları pamukla beraber kullanarak, hoş renkler elde ederlerdi. Ne fayda! Kolay kırılabilen ve elde tutulması zor olan bir ürün olarak aklımda kalmış.

Daha önceden de söylemiş olduğum gibi, bazı ürün isimleri, marka adıyla anılır. Örnek margarinin adı “Sana”, kâğıt mendilin adı “Selpak”tır.

Ufak tüplerdeki bu yapıştırıcının adı da “Uhu”dur. Piyasaya ilk olarak çıkan, pratik ve kolay ulaşılan bir ürün olması sebebiyle, sarı tüp içerisindeki her yapıştırıcının adı, (sonradan 404 diye marka çıkmıştır ancak) Uhu olarak kalmıştır.

Bu malzemelerin normal kullanım alanları dışında kullanıldığı bazı sahneler vardır. Örnek olarak, burun pisliği ve “Atlantis’ten Gelen Adam”a benzemeyi verebilirim. Bu yapıştırıcılardan bir miktarı ele dökülüp, yuvarlanırsa rengi değişmeye başlar, kıvamı ve rengi burun pisliğini andırır. Meydana getirilen bu madde, en yakındaki bir kızın üzerine atılırsa, bu yapılan şakanın tadına doyum olmaz. Parmaklar arasına bir miktar sürmek marifeti ile meydana gelen durumda ise parmaklar açıldığında ortaya çıkan görüntü, o zamanların meşhur dizisi, “Atlantis’ten Gelen Adam”ın ellerine benzerdi.

Bir başka kullanım alanı da yanağınızdır. Yanağa bir miktar yapıştırıcı sürülür, etli kısma gelmesine özen gösterilir ve bu iki yanak birbirine yapıştırıldığında yüzünüzde bir yara varmış gibi bir görüntü ortay çıkar. Bu da daha önce yapılmış olanlardan bir örnektir.

Seksenin sonlarına doğru ülkemize giren bir başka yapıştırıcı da *Pritt*’tir. Daha ziyade zengin görüntüsü verir, altta bulunan vida benzeri bir mekanizma ile döndürdükçe yukarı çıkan bu hoş kokulu yapıştırıcı, diğerlerine nazaran daha güzel kokar, ancak çoğunlukla onlar kadar iyi yapıştırmazdı. Ama havalıydı Pritt kullanıyor olmak.

Dünya tarihinin en basit çizgilere sahip, en uyumlu, düzgün, ahlaklı kahramanı. Huzurlarınızda *Cin Ali*...

İlkokul kitaplarında bir seri olarak yayınlanmış olup çocuklara işte iyi bir çocuk böyle olunuru anlatmak ve okumayı öğretmek için yapılan bir çalışmadır. Hiçbir zaman cinliğini göremediğimiz, ama dişlerini fırçalayan, hayvansever, kitap okuyan, okula giden bir çöp çocuk. Sadece kendisi çöp değil, babası anası da, arkadaşları, hayvanları da çöpten.

Bunları birbirinden ayıran özellikleri; babasında bıyık ve kravat, atın koca kafası, kuzusu aynı, fili aynı... Cin Ali sürekli top atar, tutar, kırbacı ile topaca vurur, o fili yıkar fil onu tıraş eder dururdu.

İlkokul yıllarımızda her ay sınıfımıza parası bizden alınmak üzere bir dergi gelirdi. Her ayın dergisinde konular farklı olurdu. Ve yanılmıyorsam saman kağıda basılır, fakat renkli resimler de kullanılırdı. Sonra bu *Ünite Dergileri* de diğer bazı şeyler gibi ortadan kalktı.

Öğrenci ve öğretmen arasındaki en azılı düşmanlığı yaratan konuların başında *Kılık-Kıyafet Yönetmeliği* gelir. Bunun yanında ya da az karşısında olan öğretmen ve yönetim kadrosu ve %99,9 karşısında saf tutan öğrenciler, sürekli ve yıllar boyu süren kavgalar yaşadılar.

Bu yollardan ben de geçtiğim ve belki de en ön saflarda yerimi bulduğum için olacak, çok hassasımdır. Tabii konu seksenli yıllar, ama bizim zamanımızda öyle ülkede herhangi bir olay falan olmadığı için, kendimizi bu yollarla ifade edip, belki de delikanlı tarafımızı bu şekilde açığa çıkarabiliyor, enerji fazlamızı bu yollarla harcıyorduk.

Nice savaşlar verildi, nice saçlar (tren yolu!) kesildi okula giriş sıralarında. Çoğu zaman okul duvarlarından atladık, kimi zaman kömürlükten girdik. Kravat görünmüyormuş diye bisiklet yaka giyemedik. O kadar sıcak havalarda ceketi çıkartmamıza bile izin vermediler, terin suyun içinde kaldık. Değişik renkte bir şey giysek fırça yedik, hatta değiştirelim diye evlere gönderildik. Burada anlattıklarım az bile, ama ne öğretmenler kıyafetlere, saçlara karışmaktan vazgeçtiler, ne öğrenciler pes etti.

Benim bu konuda en güzel anım şudur: Okulumuza yeni bir müdür gelmiş ve asayişi o derece berkemal yapmaya heves etmişti ki sormayın.

Çeşitli yıldırma politikaları ve hat safhada güvenlikten sonra, bir kısım öğrencinin okul içinde yine de ahlaka mugayir vaziyetlerde dolaştıkları tespit edilince, güvenlik iki katına çıkarılmıştı. Duvarlar yetmemiş, üstüne 1 metrelik de tel örgü eklenmişti. Halimiz öğrenciden ziyade mahkumlara benziyordu. İşin doğrusu süreli mahkumlardık. Yani okulumuzun etrafından kuş uçurtulmayacak kıvama gelinmişti. Ben de boş durmadım, dövizler hazırlayarak, tel örgülere eşit aralıklarla dört beş tane astım.

Okulu hapishaneye çevirmişlerdi gerçi ama ben dövizlere "ÖĞRENCİLERE KABUKLU YEMİŞ ATMAYIN! İ.O.K.T" diye yazarak, hayvanat bahçesine benzetmiştim. İOKT'nin açılımı aslında ismimin baş harfleriydi, ancak sanılan daha farklı bir şeydi elbette.

Cuma günü gelmiş, *İstiklal Marşı* okunacaktı. Müdür elinde mikrofon varken rutin uyarıları yaptı ve bir kısmını aynen aktarıyorum: "Okulumuzun etrafında bazı bölücü örgütler peydahlanmış, bu teröristler duvarlarımıza muzır neşriyatlar asmakta, öğrencilerimizi kötü yollara çekmeye çalışmaktadırlar..." diye devam eden bir konuşma yapmıştı. Ben ve benim yaptığımı bilen arkadaşlarım o sırada gülmemek için kendimizi zor tutmuş, daha sonra bulduğumuz ilk fırsatta kahkahalarımızı koyvermiştik. Tek başıma bir terörist olmaktan ziyadesiyle keyif almıştım.

Saç kesimleri de bu uygulamadan nasibini almış, erkekler uzun saçtan, kızlarsa toplanamayacak derece kısalıkta ya da uzunluktaki saç modelinden

mahrum kalmışlardı. Erkekler saçlarını kazıtamıyorlardı da. Yani, herkes cinsiyetine göre tepeden tırnağa aynı olmalıydı.

Biz bu tür davranışların nasıl olsa üniversiteye girince biteceğine inandığımız için, bir an önce şunlar bitse de üniversite ortamında özgürce dolaşsak, saç sakal uzatsak, küpe, başörtüsü taksak diye hayal kurardık.

Nihayetinde üniversiteye girdik, ama orada da gördük boyumuzun ölçüsünü.

Okul gelenekleri

O yaştaki çocuklara, meyve sebzenin bile milliyetçiliğini aşılamak için yapılmış bir belirli gün ve haftanın adı: *Yerli Malı Haftası*'dır. Öğretmenler bir iki gün önceden organizasyonu yapar, kimin annesi ne hazırlayacak, kim hangi meyveyi getirecek diye çalışmalar yapılırdı.

Sonra boyuna yemek, içmek, israf. Başka da bir şey yok. Gerçi bazı enteresan tipler 1 litrelik Coca Cola getirirlerdi ya! Hadi hayırlısı!

Teneffüs zili çalar çalmaz, okul kantininin önüne bir yığılma olurdu. İşte bu yığılmanın en önünde olmak için, en hızlı ve tehlikeli şekilde koşulur, koşarken bir yandan da "biriiinç", "ikiiiinç" diye falan bağırılırdı. Kantin de kantin olsa, simit, gazoz, ayran bu kadar. İşte bu sahneleri yaşadığımız her görüntünün adı Sıra Kapmaca olarak kalmıştır.

Hem koşmak, hem sıra önünde olmak anlamsız geliyor şimdi. Ama ya o zamanlar?

Eğitim-öğretim yıllarının unutulmaz deneyi olan *Pamuk İçinde Fasulye Yetiştirmek* öğretici yanı olan bir oyun gibiydi. Bir kap içine ıslatılarak konan pamuğun arasına bir adet fasulye tanesi konur, arada bir ıslatarak, yeşermesi ve büyümesi sağlanırdı. Bir bitkinin nasıl büyüdüğünü görmek açısından güzel, kolaylığı açısından da takdir edilmesi gereken bir deneydi.

Buraya kadar her şey normal ancak, bu Milli Eğitim Bakanlığı'nın bakliyat konusundaki hassas tutumuna değinmekte fayda var: Okula başladığınızın daha ilk günlerinde sayı saymayı öğretmek için fasulye koyarlar önünüze. Daha sonra yetiştiriciliğine zorlarlar. Bütün bunlar yetmezmiş gibi haftanın üç günü muhakkak evde yemeği olur. Bundan başka televizyonda çok uzun süre mercimeğin faydaları anlatılmıştı. Bunca proteine rağmen bizde hâlâ bir değişiklik olmaması da tuhaftır.

23 Nisan, 19 Mayıs ve 10 Kasım gibi özel tarihlerde okullar yarım gün veya tam gün tatil olurdu. Bir öncesi veya sonrası günde kutlamalar yapılırdı. Bu kutlamalardan eğlenceli olanlarında sınıflar kağıt bayraklarla, resimlerle süslenir. 10 Kasım'da ise okul yine süslenir, ama havaya bir mutsuzluk hakim olurdu.

Yabancı devlet adamları ülkemizi ziyarete geldiklerinde. Bazı okullar tüm öğrencilerini gelen insanı karşılamak, ona değer verdiğimizi göstermek için *Milli Eğitim Bakanlığı*'nın direktifiyle yollara dizerdiler.

Bunda yine dönemin askeri anlayışı vardır. Kimi zaman karda kışta olurdu bu ziyaretler. Hepimizin ellerinde misafir devlet adamının ülke bayrakları, soğuk yüzünden burunlarımızda sümük, titreye titreye bayrak

sallardık geçen korteje. Bütün sınıflar ayrı ayrı yürüyüş kararı caddelerden, sokaklardan yürütülürdük. Ne saçmaydı.

Ben de katılmak zorunda kalmıştım bu yürüyüşlerden birine. Allah'tan Pakistan Lideri Ziya Ülhak'ı karşılıyorduk. O seneler Pakistan'dan başka dostumuz ülke yok sayılırdı. Sonradan futbol takımı olarak Beşiktaş'ı tuttuğunu da öğrenince iyiki de ona denk gelmiş diyerek sevinmiştim bile.

İple boyama, noktalı resim, patates baskı, natürmort, halı-kilim, maket ev, araba gibi şeyler yaptırarak, öğrencilerin el becerileri ve hayal güçleri yükseltilmeye çalışılırdı. Düşünce böyle şeyleri geliştirmeye yönelik olsa da bu programa öğrencilerin tepkisi genelde şudur. “Öğretmenim! evde unuttum,” Oysa *Resim-Elişi Dersleri*'ne giren öğretmenler, kendi derslerinin de önemsenmesini isterler. Sadece karne zamanı “Öörtmenim! Lütfeeeen, yoksa teşekkürü kaçırıcaaam,” diye yalvarıp yakarılmasını istemezlerdi. Her zaman en güzel şekilde derslerini anlatmayı, konuları işlemeyi istemişlerdir. Ne yazık ki istediklerine bir türlü ulaşamamıştırlar.

Biraz haylaz bir öğrenciydim, ama yetenekliydim de. Bu yüzden kendimde bazı şeyleri hak olarak görmek gibi bir huy edinmiştim. Resim dersine giren hocamız aynı zamanda Sınıf Öğretmenimizdi. Derslerde türlü numaralarla adamcağızı sinir ederdim. Bir derste meyve tabağı, diğer derste Atatürk resmi, bir başkasında doğa manzarası çizdirirdi. Herkes dediklerini yerine getirmeye çalışırken, ben tersini yapardım. Manzara resmi çizilirken ben Atatürk çizerdim. Meyve tabağı yerine de manzara. Ama çizerdim de. Nihayetinde benimle uğraşmaktan vazgeçip, ders notumu zayıf verdi ve ben resimden kaldım.

Karneleri de kendisi dağıttığı için, sıra bana gelince bir baktı ki, sırf kendi dersinden kalmışım. Üzüldü, “Oğlum söyleseydin ya, bir not verirdim sen de teşekkür alırdın,” dedi. Bense yine o çokbilmiş edamla: “N'olucak ki teşekkür alınca!” deyince öğretmenim sinir olmuştu.

Her dönem olduğu gibi bu zamanın da *Müzik Dersleri*'nin olmazsa olmazı, flüttür. Mandolin biraz daha zengin işi sayıldığından, herkes buna sahip olamazdı. Fiyatı da uygun olduğu için hemen her çocuğun mutlaka bir flütü vardır. Taşıması, üretimi ve uygulanması en kolay müzik aletlerinden biri olduğu için de tercih edilirdi.

Çocuklar bir flüt sahibi olmaktan ne derece memnunsa, büyükler de bu durumdan o derece şikayetçiydiler. Bu aletten çıkan düzensiz, abuk sabuk sesler, insanları çileden çıkarmaya yeterdi. İlk öğrenilen ve çalmaya

çalışılan şarkı, “Daha Dün Annemizin...” olmak zorundaymış gibi bir durum söz konusuydu.

Ancak, benim gibi tipler için durum farklıdır! Güçlü bir müzik kulağına sahip olduğum için, duyduğum neredeyse her şarkıyı çalabiliyordum. O yüzden Daha Dün Annemizi değil, Köle Isaura’nın jeneriğiyle başlamıştım çalmaya. Acayip havalı olduğunu söyleyebilirim. Ancak, “Haydi bana da öğret”ler olayı havalı olmaktan çıkarıp, eziyetli bir hale getiriyordu. Nasıl öğretebilirdim ki?

Yılın en sıkıntılı zamanının geldiğini, öğretmenlerin *Dönem Ödevi* vermeye başladıkları günlerden anlardık. Okulun tatile girmesine kısa bir süre kala, kanaat notlarının tespitinde en iyi yol olarak görülen dönem ödevi zamanı gelirdi.

Muhatabından çok, konu komşu çocukları olan, bizden birkaç yaş büyüklerin korkulu rüyasıydı esasında. Bu bir devir teslim töreni gibidir. Yaşı biraz büyüyüp kendinden küçük komşu ya da akraba sahibi her gencin başına gelebilecek bir durumdur. Böyle olduğu bilindiği halde bu ödevler niye verilir ve o derece ciddiye alınırdı, hâlâ anlayamadığım bir durumdur.

Bizde bu biraz daha yoğun olarak yaşanırdı. Babamın kitaplara olan merakını bilenler, kütüphaneye gideceğine bizim evdeki kitaplardan faydalanırlardı. Babamsa onları vermek istemez, başlarına bir şey geleceğinden endişe ederdi. Nihayetinde onu ikna ederdik, ama gidenlerin bazıları gelmeyebilirdi.

Diğer arkadaşları ispiyonlamak üzere okul yönetiminin bulduğu bir yol, Onur Kurulu’dur.

Genelde çalışkan, ama gıcık sayılan öğrencilerden oluşan bir ekiptirler. Ötmeye, gammazlamaya müsait bünyelerden seçilen ve diğer öğrencilerin pek sevmediği tipler olur genelde bu kuruldakiler. Yani, popüler, becerikli, sportif, atak, haylaz karakterdeki çocukların hiç beğenmediği ve beğenemeyeceği arkadaşlardır.

Çalışma sistemi esasta gizlilik üzerine kurulu olan, ama hava atmak için genelde çaktırılan bir kardeşlik örgütü. Sevmedim, sevmeyeceğim.

İlkokul yıllarıydı. Arada sınıfa birkaç adam girer ve ellerindeki paket fındıkları, şişe sütleri hatta yumurtaları falan dağıtır giderlerdi.

Benim net olarak hatırladığım, SEK’e ait, halen kullanılan şişe sütlerin ve Fiskobirlik fındıklarının dağıtıldığıdır. Bunların bozuk olduğuna dair söylentiler vardı. Kimi insanlar, fındıkların radyasyonlu olduğunu söylerdi. Buna inanması zor geliyor, özellikle devlet eliyle yapılan böyle bir şey

olamazmış gibi. Ancak daha önce de bir bakan çıkıp, “Ben içiyorum,” diyerek çay içmişti. Demek ki bu da olabilirdi.

Okuma-Yazma Seferberliği: O zamanlar, Devlet Baba’nın düzenlemiş olduğu bir seferberlikle, okuma-yazma bilmeyen insanlara dersler verilmeye başlanmıştı. Genelde ihtiyar kimselerin öğrenci olarak bulunduğu bu kursların pek şamatalı geçtiğini duymuştum.

Elbette istikbal kaygısı güden yetmiş yaşındaki insanlarla dalga geçmek yanlış bir şey, ama o zamanlar gençtik işte!

Önce ilkokul yıllarının simit-gazoz ya da simit-ayran gibi ayrılmaz ikilisinden bahsetmek lazım. Neredeyse bütün öğrenciler herhangi bir teneffüs saatini bu muhteşem ikiliyle değerlendirmiştir.

Burada, okul öğrencilerinin kooperatif kollarından sorumlu arkadaşlar görev yapardı. En çok satılan şeyler, yukarıda isimleri verilen gıdalardı. Bunun haricinde okul araç ve gereçleri de satılırdı. Simit ve sosis kokusuyla hatırlanır. Bizim anladığımız Kooperatif, okulların kantiniydi.

Bir başka adetimiz de kırtasiyelerde satılan bir ürün olan ve zamanın meşhur artistleri, futbolcuları, çizgi kahramanlarının resimlerini boşluk gelen yerlere yapıştırarak yapılan *Defter Tamamlamak* işlemiydi.

Defter tamamlamanın yolu barter usulünü tanıtmıştı bizlere. Az bulunan çıkartmalar değiş-tokuş mantığı ile tamamlanmaya çalışılırdı.

O zamanlar, en çok da erkek çocukların tercih ettiği defterlerden biri de *Mexico 86 Dünya Kupası* takım kadrolarıydı. O yıllarda da Bulgaristan’la aramız soydaşlarımıza yapılan asimilasyon hareketlerinden dolayı limoni olduğundan; okulda zaman zaman Bulgaristan takımının sayfasına bakarken: “Oğlum aslında Bulgaristan çıkartmalarını yapıştırmamamız lazım,” diyerek çekilen vicdan azabı dile getirilirdi.

Şimdi geldik en can alıcı konulardan birine. *Hatıra Defterleri* bir dizi film kıvamındadır aslında. İçinde yalan, arkadaşlık, küskünlük, saflık, temizlik, kerizlik, moda her şey mevcuttur bu hatıra defterlerinde.

Benim gibi düzensiz, bir kere bile iki gün üst üste günlük tutamamış bir adamın bile ilkokul hatıra defteri sağlam durur.

Genellikle ilk sayfalar en çok sevilen arkadaşlara ayrılırdı. Buna rağmen arada şımarık biri çıkar, alır defterinizin ilk sayfasına hiç istemediğiniz halde saçma sapan bir şeyler yazardı. Hatta bazen bu en iyi arkadaşlar ilk sayfada başkasını görürlerse canları sıkılırdı. İçinde yazılanlar sizi o yaşta o kadar etkiler ki sormayın.

Bu defterler, genelde mezuniyet zamanı yaklaşınca, son sınıfın son günlerine doğru ortaya çıkardı. Bir garip hüzün sararken havayı, acaba bir daha görüşecek miyiz soruları takılırdı aklınıza. Kendinize günler belirlersiniz arkadaşlarınızla buluşmak üzere. "Her ayın son günü görüşelim," le başlayan muhabbetler, "Her mart ayının üçüncü haftasının ilk pazar günü,"ne döner. Ancak ne senede bir gün, ne on senede bir, hiçbiri olmaz. Kopmuşsunuzdur artık, yapacak bir şey yoktur (ki o zamanlar taşınmalar fazlacaydı ve evlerde telefon yoktu.) İşte belki biraz da bu yüzden olsa gerek, bu tür yazılı şeyler daha fazla önem kazanıyordu.

Konumuz olan hatıra defterlerine dönersek; bunlarda gerçekten baygınlık getiren deyişler, şiirler, birbirinin tekrarı, orijinallikten uzak onlarca kelime ve cümle yığınları bulursunuz. İnsanı perişan eden bu yazılar hakikaten kötüdür de. Ama çocuk yaşta insanın yapabileceği bu kadar oluyor. Aşağıda örneklerini vereceğim ve hatırlayacaksınız.

"Bana kalbinden temiz bu sayfayı ayırdığın için sana çok..." Diye başlayan ve bu minvalde uzayan cümlelerden oluşan, hatıralar, bu defterlere yazılan belki en sıradan giriştir. İnsanlar bunları yazar, ancak, birkaç gün sonra bu tiplerin birbirleriyle kavga etmeleri ile neticelenen şeyler de olurdu. Tabii bu arada, defter sahibinin kalp temizliği ile sayfa temizliği doğru orantılıdır. Bunu da yazmadan geçemeyeceğim.

Seviyorum ama kimi?

En tatlı birisini.

Nasıl anlatsam sana?

İlk harflere baksana!

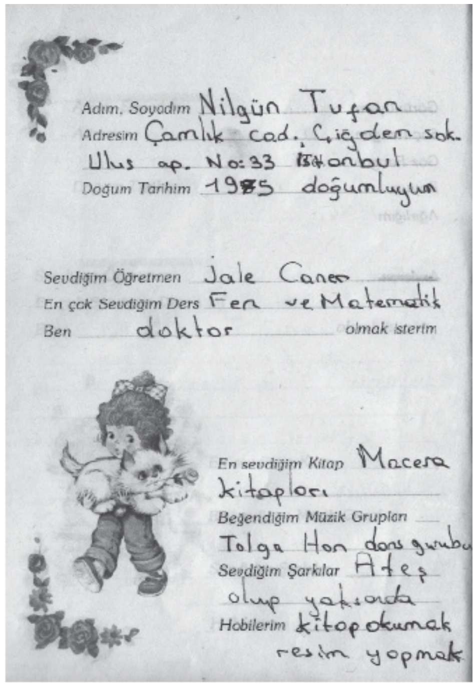
Baş harflerin alt alta geldiğinde SENİ yazısı gibi, anlamlı şeyler olurdu bazılarının yazılarında. Tabii bunun adı akrostiştir bunu biliyorum, ama şimdi yazsam bir dert yazmasam bir dert...

"Hatıra, hatıra dedin, Başımın etini yedin. Al sana hatıra. Senin gibi iyi arkadaşa."

Burada, özellikle defter sahibi erkekse, arkadaşa yerine katıra yazılarak, kafiye sağlanır.

"Eğer sen gözümde bir damla yaş olsaydın, seni kaybetmemek için ağlamazdım..."

"Mutluluklarının kum taneleri kadar çok, üzüntülerinin yaz yağmurları kadar kısa olması dileğiyle..."

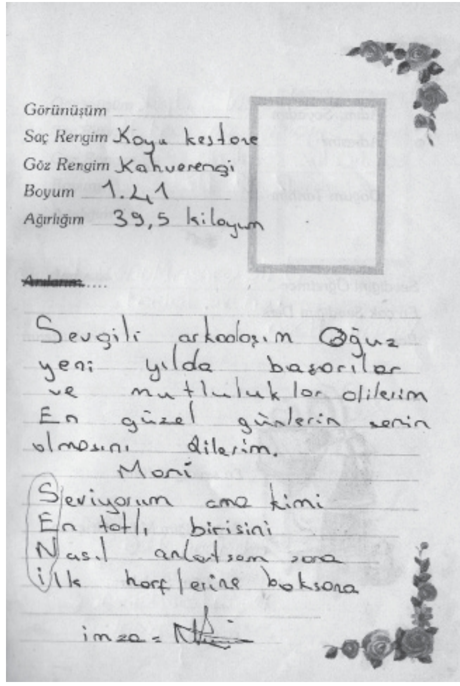

Adım, Soyadım Nilgün Tufan
Adresim Çamlık cad. Çiğden sok.
Ulus ap. No:33 İstanbul
Doğum Tarihim 1985 doğumluyum

Sevdiğim Öğretmen Jale Caner
En çok Sevdiğim Ders Fen ve Matematik
Ben doktor olmak isterim

En sevdiğim Kitap Macera kitapları
Beğendiğim Müzik Grupları Tolga Han dans grubu
Sevdiğim Şarkılar Ateş olup yakarda
Hobilerim kitap okumak resim yapmak

İlkokul arkadaşım Nilgün Tufan'ın kalbimden temiz sayfaya yazdığı hatıra...

Görünüşüm
Saç Rengim Koyu kestane
Göz Rengim Kahverengi
Boyum 1.41
Ağırlığım 39,5 kiloyum

Anılarım....

Sevgili arkadaşım Oğuz
yeni yılda başarılar
ve mutluluklar dilerim
En güzel günlerin senin
olmasını dilerim.
Mori
Seviyorum ama kimi
En tatlı birisini
Nasıl anlatsam sana
İlk harflerine baksana

imza =

Burda bir akrostiş örneği görüyoruz. 1984 yılına ait hatıra defterimden...

İşte bu ve buna benzer bir sürü, inci sözler yazılır,

“Sev seni seveni seven de sevsin seni sen sevmezsen seni seveni seni seven de sevmez seni,”

Sürekli tekrarlanan harfli kelimeler yapılırdı.

Bütün bunların haricinde, yine sınıfın zıpırlarından biri bu günlüklerden birini alır, ona şerh düşerdi. Misal;

“Dur trenci bineyim
On liram var vereyim
Çok sevdiğim ......’i
Bir kez olsun göreyim.”

Biri yukarıdaki gibi şiir, mani gibi bir şey mi yazdı? Bizimki de altına şu satırları karalardı.

“Yağdı yağmur, çaktı şimşek. Sende mi şair oldun? Eşşolueşşek.”

Ya da biri “Sen benim en iyi arkadaşımsın, sırdaşımsın...” falan diye bir şey yazmışsa, hemen:

“Eee!, niye o zaman geçen gün dövüştünüz, küfür ediyordunuz birbirinize,” gibi şeyler ekleyerek, kendince doğruluk, dürüstlük yapar, fakat yaptığı işin bir nevi hırsızlık olduğunu anlamazdı.

Hatıra defterleri ile alakalı son sözlerimi de edeyim. Kendi günlüğümden biliyorum ki; herkes doktor, pilot ya da öğretmen olmak istiyor. Bu biiiir. En sevdiğimiz öğretmen, kendi sınıf öğretmenimiz, Jale Işık. Bu ikiiiii. En sevdiğimiz dans grubu, *Tolga Han Dans Grubu*. Bu da üüüç. Böyle bir soruya ne gerek var diyorum, ama o zaman ne kadar önemli olduğunu hatırlayınca hemen bu soruyu kendime sormaktan vazgeçiyorum.

Çıkartmalar: İlkokul günlerimizin olmazsa olmazı olan çıkartmaları, başta defter kapları olmak üzere, nerede boşluk görürsek oralara yapıştırırdık.

Önceleri çizgi film kahramanları süslerdi buraları, ancak yaş biraz ilerleyip, bir şeyler öğrenmeye başlayınca yerlerini şarkıcı, futbolcuya da sinema oyuncuları aldı. Sonra da yok olup gittiler. Bunun dışında bir de çıkartma defter ya da kitapları vardı ki, bunlar tamamen ticari gayeyle yapılmış işlerdendi. En çok kullanılanı ise o zamanlar dünya kupalarına katılan takımların olduğuydu.

Bir miktar para geçerse elinize, daha cebinize girmeden hemen okul yakınındaki kırtasiyeciye koşar, bu ürünlerin deste halinde satılanlarından birkaç kutu alır, ondan sonra başlardınız deli gibi bu çıkartmaları yapıştırmaya.

İlginç sayılabilecek bir durumdu bu. Akl-ı selim ile düşündüğünüz vakit, “Ne gerek vardı ki bu çıkartmaları oraya yapıştırmaya, adam gibi albüm yapın, hem bizi kurtarın, hem kendiniz de yorulmayın,” diyebilirdiniz ama bir işe yaramaz.

Çıkartma Yapıştırma: Blue Jean Dergisi’nin başlattığı bir akımdır. Sevdiğimiz ünlülerin resimleri, özlü sözler gibi abidik gubidik şeylerin çıkartmalarını yaparlar, biz de yapıştırmak zorundaymışız gibi, defterlere, kitaplara, dolaplara, cüzdanlara, masalara önümüze neresi gelirse oraya bunları yapıştırırdık.

İşin garip yanı hızımızı alamaz, bunların kenarlarında boşluklar olur beyaz, beyaz şekilsiz şeyler, onları da sağa sola yapıştırırdık yine. Nasıl olsa yapışıyor.

Cüzdana yapıştırılanlar, doğal ortam gereği sıcak ve terle temas halinde olduklarından, yapışkanları bozulur, yapıştırdığınız *Samantha Fox* resmi, bir süre sonra Benny Hill olurdu.

Okul geleneklerinden bir başkası da okulu kırmaktır. Üniformalar yanınızda getirdiğiniz kıyafetlerle değiştirilir. Sonra yaşınız hangisine uygunsa ona göre plan yapılarak bir yer belirlenir. Bu planlar yapılırken sevilmeyen tiplere zaten haber verilmez. En çok sevdiğiniz ve ağzı sıkı tipler seçilerek, birkaç gün öncesinden hazırlık yapılır. Yer belirlemede öğlenci ya da sabahçı olmak da önemlidir. Sabahçıysanız ilk tercih edilecek yer Galleria’dır.

Buranın açılış saati sabah 10.00 olduğu için açılmadan bir saat önce kapısında beklemeye başlardık. İçeri girdikten sonra saatlerce burada vakit geçirebilirdik. Burası olmadığı vakit sinemaya, eğer yaz günleriyse Yeşilköy, Florya ya da Menekşe tarafına geçip denize giderdik.

Okulu kırıp denize gittiğimiz bir gün Yıl 1989

Oyunlar, oyuncaklar

O zamanın oyunlarından bazıları halen devam eder. Fakat o yılların özelliği olarak sokaklarımız, hayatımızda önemli bir yer tutardı. Oyunlarımızın çoğu burada olurdu. Oyuncaklarımızın olmadığı olsa bile henüz teknolojinin hayatımıza fazla müdahale edemediği yıllardı. Televizyon tam olarak bizi ilgilendirmez, ilgilendirse bile çoğu zaman arkadaşlarımızı bırakıp televizyon başına gidemezdik. Gerek de yoktu zaten, çünkü sokak tatlıydı. En ufak malzemelerden oyunlar icat ederdik. Bulduğumuz her şeyi değerlendirirdik. Ve hayal gücümüz iyi çalışırdı.

Bilgisayar başında saatler geçirmediğimiz için vaktimiz çoktu. Birbirimize dokunarak oyunlar oynardık. Muhataplarımız kendimizdik. Bir mause marifetiyle olmazdı oyunlar, eğilir, kalkar, düşer, koşardık. Yaralanırdık bile bazen.

Apartmanı bol bir semtte bile saklambaç için saklanılacak köşe bucak olurdu. Boş arsalar, ağaç arkaları, kapısı hep açık apartman girişleri... Kendimize uygun yer bulduktan sonra “Oldu!” diye bağırır büsbütün gizlenir ve ebeyi gözetlerdik. Bizi uzun süre arayıp bulamadığında kahkahalarımızı koyuverir, çıkardığımız sesler yüzünden yakalanırdık.

Oyunların kurulma aşamasında da türlü türlü adam seçmeler yapılır, ilk önce kimin ya da hangi takımın başlayacağı üzerine bir düzenleme yapılırdı. Ya kısa çöp çekilir, ya adımlar sayılır veya yazı-tura atılırdı. Bu yazı-tura her zaman para ile olmazdı. Bir taşın üstüne birisi tükürür, o taş havaya atılır, bundan sonra da parada olduğu gibi “yaş mı, kuru mu?” sorusu sorulurdu.

Kaleye Mum Dikmek: Mantıklı bir açıklaması yok aslında bu sözün. Bir oyuna başlamadan önce, ebe seçimi işlemini yapmak için yapılan bir hüner, hız işidir. Oyuna başlayacak olanlardan birisi “... oynayan kaleye mum diksin,” der, katılımcılar koşa koşa gelir avucu açık olan çocuğun eline parmaklarını koyarlar ve o da kendi parmağını da koyarak hızlıca kapatır, avucunda tutabildiği parmağın sahibi ebe olurdu. Bazı kaleci vazifesini yapanlar yanlışlıkla kendi parmaklarını bile tutar, ebe olurlardı.

Aldım-Verdim: Bir oyuna başlamadan önce adam seçmek, takım kurmak için avantaj sağlamak üzere yapılan bir küçük yarışmadır. Adımları birbirine ekleyerek karşıdakinin ayağına basmak üzerine kurulu bir düzeni vardır.

Rakibin ayağı üstüne basmak için türlü numaralar çevrilirdi ve en yaygın olanı “buçuklama ve çeyrekleme” tekniği idi. Hesaplama yapılırken bir sonraki ayak diğer ayağın ucuna basılır ve sonra zıplayarak ayak değiştirilirdi. Çeşitli tekerleme söylemleri olmakla beraber en yaygını; “Aldım verdim ben seni yendim, babanın bıyığını kesmeye geldim...” diye devam edeni ve bunun karşılığı olarak, “Alamazsın veremezsin sen beni yenemezsin!” gibi şeyler söylenir.

Oyuncaksız oyunlar

Altta Kalanın Canı Çıksın: Buna oyun demek aslında yersiz olabilir. Bir nevi gövde gösterisidir. Lüzumsuz, ama cüsse olarak iri ve şımarık olan bir kişi, kendine uygun bir hedef seçer ve onun üzerine çullanırken: "Altta kalanın canı çıksın!" diye seslenir. En yakınındaki erkek çocuklar, sanki çok önemli bir çağrıymış gibi işini gücünü bırakıp bu adamın üzerine çullanmaya başlardı.

Erkek çocuklar için garip bir reflekstir bu. Hiçbir anlamı olmayan bu oyun, belki sadece güç ve dayanıklılık gösterisidir. Üst üste yığılmış bir sürü adam, maçlarda çılgın bir gol sevincinin daha sert, ama daha oyunlaştırılmış hali.

Birdirbir: Her yöreye göre değişik tekerlemelerle söylendiğini bildiğim, ama söylenenleri çok iyi hatırlamadığım bir güzel oyundu bu. Eğilen birinin üstünden atlayarak, sırayla bir şeyler söylenir, her seferinde eğilmiş olana bir nevi işkence yapılırdı. Oynaması çok güzel, ebe olması bir o kadar zor bir oyundur.

Kale Benim: O zamanlar daha önce de söylemiş olduğum gibi, her taraf inşaat kaynar, inşaat alanı olan yerde de kumlar, tepeler olurdu. O olmazsa da boş bir arsada tümsekler vardı. İşte bu tepeler, o zamanın çocukları için egemenliklerini dillendirecek, güçlerini gösterecek ve tabii ki eğlenilecek yerlerin başında gelirdi. O kum yığınlarının üstüne çıkıp "kale benim" diyen biri oldu mu, hemen diğerleri orayı zapt-ı rapt altına almaya, o bağıranı oradan atmaya çalışırlardı. Düşülür, itişilip kakışılırdı, fakat çok zevkliydi. Eve dönüşte kum veya toz toprak içinde kalmak, işin en kârlı tarafıydı.

Köşe Kapmaca: Hareketli oyunlardan biridir. Ortada bir ebe ve köşe olarak tayin edilen yerleri sürekli bir kapma, yer değiştirme eylemi içinde olan bir sürü çocuk. "Hadi yer değiştirelim," diyerek, oturanlardan birini, yerinizden kalkmayarak kandırabilir, hainlik yapabilirdiniz. Mızıkmalar, itiş kakışlar olabilirdi.

Kapitalist sisteme hazırlık için bir alıştırma sayılabilirdi. Yaş ilerleyince köşelere ne kadar ihtiyacımız olduğu daha iyi anlaşılmıştı. Bugün hâlâ toplu taşıma araçlarında, kahvelerde, lokantalarda köşeye oturmak isteği varsa içimizde bu oyunun etkisini yadsımamak gerekir. Bünyeye işlenmiştir bir kere. Ayrıca bu oyunda başarılı olamayan tipler hayatta da başarılı olamamışlar, bu niye böyle diye sorulduğunda ise; "Köşe başları tutulmuş,"

bahanesine sığınmaktadırlar. Bu deyim de demek ki bunların ataları tarafından söylenmiş.

Zımba: Çok sert geçen, belki adına oyun bile denmeyecek bir garip hareketler silsilesidir.

Aklı başında birinin tercih edeceği bir oyun değildi bu zımba. Bir kale ve oyun alanının sınırları çizilir. Ebe olan oyuncu bu çizilen kale içinde, diğer oyuncularsa az uzaklara sıralanır ve ebe olan: “Bir, iki, üç, zımbaaa!” dedikten sonra tek ayağı üzerinde sek sek yaparak, diğer oyunculara dokunmaya çalışırdı.

Eğer ebe bir oyuncuya dokunursa, kendisi de dahil olmak üzere diğer oyuncular bu yeni ebeye, kalesinin içine girene kadar tekme atarlardı. Eğer ebe kaleden çıkarken bir yanlışlık yapar ya da ayağı yere değerse herkes onu tekmelerdi. İşte bu da böyle garip ve sert bir oyundu. Ama bu oyunu da oynamak yine çok zevkliydi.

Tilki Tilki Saatin Kaç: “Ebe Tura Bir İki Üç” isimli oyunun tam yerlileşmiş versiyonu sayılabilir. Ebe, arkası dönük vaziyette iken oyuncular sorularını sorar. Ebe de saatin kaç olduğunu söyler, diğer oyuncular o saat sayısına göre adımlarını atıp, ebeye dokunup kaçarlardı.

Uzun Eşek: Bu bir erkek oyunudur. Sağlamlık, kararlılık, güç ve taktik gerektirir. İki takımdan oluşan oyuncular, atlayıcılar ve karşılayıcılar olarak hazır bulunurlar. Bir “Yastık” seçilir, bunlar genelde, daha az işe yarayan, çelimsiz tiplerden ya da o gün oynamak istemeyen elemanlardan seçilir. Yastığın vazifesi, yatan elemanların en baştakinin kafasını bacaklarının arasına almak ve “Tek mi? Çift mi?” sorusuna verilen cevabın doğruluğunu belirtmektir. Tabii bu oyunda da rüşvet, adam kayırma, kokuşmuşluk olabilir.

Atlayacak olan takım birbirlerinin apış aralarına, kafaları gelecek ve kollarıyla öndekine sarılarak, sağlam durmaya çalışan diğer elemanlar üzerine atlayarak, onları çökertmeye çalışırlardı.

Bu arada unutulmaması. gereken, “devrilmeyecek eşek yoktur,” sözüdür. Siz atlamayı bilirseniz, karşı takımı çökertirsiniz. En güzel oyun, takımların altı kişilik olanlarında olur. Çünkü üç dört kişinin üstünden atlayıp öne uçmak, maharet gerektiren bir durumdur.

Uzun eşek oyununda, oyuna katkılarına göre çeşitli tipler vardır. Eğer eşeği oluşturan tarafsanız, zayıflar en ön sıralara, sonra dayanıklılar onların arkasına, en güçlülerse sona girerler, sonda duranlar genelde takımın lideri

olup, diğer takımlar atlama süresini geciktirirse; “hadi oğlum atlasanıza,” diye bağırırlardı.

Takımların gücü birbirine denkse, burada en büyük iş liderlere düşer. Karşı takımın en zayıf yerini, kimin üstüne oynanacağına, ne zaman atlanacağına, hep bunlar karar verirler. Atlayışın sonunu, gene liderler yapar ve bu atlayışta hedeflenen yere doğru sıkı ve daha yatay bir pozisyon alınır. Atlarken ayaklar kıça yakın tutulmalıdır. Çünkü ayağınız yere değdiği veya düştüğünüz vakit, yanmış olursunuz ve eşek olma sırası size geçmiş olur.

Bizden Size Kim Düşe?: Karşılıklı iki grup sıralanır, elleri birbirine kenetlidir. Karşı takıma bir tekerleme sonunda, Bizden size kim düşe?” diye sorulur. Oradan gelen cevaba göre grup üyelerinden ismi çağrılan, bu grubun içersindeki en zayıf olanın üzerine gidip, gücü ve hızını kullanarak, ellerini birbirinden ayırmaya çalışırdı. Tabii bu esnada yerlere düşülür, bir karışıklık olurdu. Elleri ayırmakta başarılı olamayan, bu gruba dahil olur, eğer başardı ise, o grubun en güçlü ya da sevdiği elemanını kendi grubuna götürür.

Yerden Yüksek: Bizim zamanımızda obezitenin az olması belki de bu ve bunun gibi oyunlar sayesinde oluyordu. Hareketli bir oyundu. Amaç, ebe sizi yakalamadan önce yerden daha yüksek bir yere ulaşmanızdı. Bu bir merdiven olabilir, taş ya da kaldırım olabilirdi.

Tek ayağınızla bastığınızda ebe size dokunurken “ebe tıs” demek zorundaydı. Yoksa ebeliğiniz geçerli sayılmazdı.

Çatlak Patlak: “Çatlak patlak yusyuvarlak, kıymalı börek, kremalı çörek, çek yavrum arabanı yoldan çek, burnu kanca anca gidersin anca...” diye devam eden bir tekerlemesi vardı ve ilkokulda teneffüse çıkıldığında kızlı-erkekli bir grup oluşturulur ve el ele tutuşulup bu oyun oynanırdı. Tekerlemede söylenen şeylerden sonra son söyleyen oyuncu diğerinin eline vurmaya çalışır, eğer başarırsa eline vurulan oyuncu oyun dışı kalırdı.

Dansa Davet: Paparazzilik oyunlardan biridir bu dansa davet. O hiçbir şey anlamadığımız, kızların erkekleri salak ve kaba, erkeklerinse onları yine salak ve sulu göz olarak gördükleri çağların bitimine yakın zamanlarda başlayan bir oyundur.

Dedikodular yapılmaya başlanır, kim kimi seviyor, kime âşık burada belli olurdu. Oyuna geçeyim; karşılıklı dizilen bu kızlı-erkekli grup, erkeklerin kızların karşısına geçip, onlardan hangisini beğeniyorsa, önüne dikilmesi ile başlar. Eğer kız, karşısına gelen tipi beğeniyorsa, onu kabul eder ve gruptan ayrılır. Beğenmiyorsa reddeder. Eğer ayağının altını

gösteriyorsa nefret ettiğini belli eder neredeyse. Teklifi kabul edilmeyen, garip ve hüzünlü halde yerine dönerken, diğerleri belki de ona acır ya da gülerlerdi. Sonunda çiftler yerlerini alır, sona kalan çift, bu elleri birleşmiş oyuncuların altından geçerken, yumruklarını yerlerdi. Öyle güzel bir oyun sayılmazdı, ama kim kimden hoşlanıyorsa veya meyli varsa bu oyun sayesinde anlaşıldığı için kabul görmüş olabilir.

Deve-Cüce: Bu oyuna ilk okul oyunu demek en doğru tabir olacak diye düşünüyorum. Gerçi sokak aralarında da rastlamak mümkündü, ama en yaygın oynandığı yer sınıf ortamıydı.

Öğretmenler başka oyun yokmuş gibi, senelerce bu oyunu oynattılar bize. Hatta orta okul yıllarında dahi, soğuk havalarda bahçeye çıkılmazsa, okulun salonu da yoksa, ne yapılır? Hemen beden eğitimi öğretmenleri: “Haydi çocuklar deve cüce oynayalım,” diyerek sinir ederlerdi bizi.

Ende Tura: Biz onu kendimize uyarlayarak “Ebe Tura 1-2-3” yapmıştık. Ebe olmanın tercih edildiği nadir oyunlardan biridir. Belki de sadece benim için öyledir. Ebe olan “ebe tura bir iki üç” diyerek arkasına döner, hareket eden birini görürse, ebe o kişi olurdu. Oyunun ilerleyen safhalarında “ebtrabiküç” veya “ebtrkç” diye de söylenebilirdi.

Bunun haricinde, ebe olan, yukarıda tekrarlanan tekerlemeye benzer sözleri söyledikten sonra bir sıfat ekler, oyuncular o söylenen sıfatı betimleyen tavır takınırlardı. Daha sonra ebe, örneğin “çirkinlik” demişse, o sıfatı en iyi betimleyen, yani en çirkin olanı ebe seçerdi. Eğer kimseyi beğenmezse ebeliğe kendisi devam ederdi. Ebe olmak için en iyi harekete bürünmek lazım olduğundan kılıktan kılığa girilir ve çok eğlenceli bir oyun ortaya çıkardı. Zaten gülmek için bahane arayan çocuklar için çok hoş bir oyundu. Türlü maskaralıklar yapılır, maymunsa söylenen en iyi maymun, gorilse en iyi goril taklidi yapılmaya uğraşılırdı.

Aç Kapıyı Bezirgânbaşı: Bu oyun da *Kutu Kutu Pense* gibi anlamsız oyunlardan biridir. İki kişi el ele tutuşur, diğerleri bunların kolları arasından geçmeye çalışırlardı. El ele tutuşanlar değil de diğerleri bu şarkıyı söyler, “Aç kapıyı bezirgânbaşı, bezirgânbaşı, kapı hakkı ne dilerse...” El tutuşanlar tarafından, bir sıçan, iki sıçan ve buna benzer bir şeyler konuşulur, sonra arada bir rüşvet çarkı döner, kapı olanlar kabul ederse, diğer oyuncu yanmaz, oyuna devam ederdi.

Yüksek bir yerden bunlara bakıp, çekirdek çitleyerek oynayanları seyretmek daha zevklidir.

Çanak Çömlek Patladı: Ne garip bir durum ki, çanak çömlek patlatma uğruna çok şeyler yapardık. Kazakları, ayakkabıları değiştirir, birilerinin sesini taklit ederek ebe olanı yanıltmaya çalışırdık.

Saklambaç, Kukalı gibi oyunların olmazsa olmaz kurallarından biridir. Ebe olan, diğer oyunculardan birini gördüğü zaman, adını söyleyerek sobeler. Yanlış kişinin adını söylediğinde, yahut bir kafa görüp kimin olduğunu bilemeden tahmini bir isim söylediğinde çanak çömlek patlar, tüm saklananlar yerlerinden çıkar, ebe yeniden yumardı... Ebeyi kandırmak için her türlü hokkabazlık yapılırdı. Sonrası ise, hile yaptındı, saymıyorum oğlumdu, yok yapmadımdı, diye uzar giderdi.

Akşam Ebesi: Mahallenin tüm çocukları karanlık bastırmaya başlayıp tam eve gidecekken, içlerinden biri: "Ebeeee!" diye bağırır ve en yakınındakine elini değdirip, başlardı kaçmaya. Bunu duyan herkes, sanki bir olay varmış gibi sağa sola kaçışmaya başlar, ebe olacağız diye ödümüz kopardı. Ebe olmak sıkıntılı bir durumdur. Epey bir sürer ondan sonra herkes sıkılır ve oyun biterdi.

Oyunda *Dokunulmazlık* kazanmak diye bir durum vardır. Bunu sağlamak için iki elin serçe parmağı ya da kollar çapraz vaziyette tutularak "kemik" olunur.

Topla oynanan oyunlar

Alman Kale: En az üç oyuncu ile oynanan bir oyundur. Biri kaleye geçer, diğerleri topu yere düşürmeden kaledekine gol atmaya çalışırlar.

Kale dediğimiz şey ise, herhangi iki direk arası, bir apartman boşluğu, iki taş arası gibi yerlerdi. Çokça tartışmalar yaşanır ve küsüşmeler olurdu. Ancak bizim kuşağın top tekniğini geliştirmesinde çok faydalı olduğu aşikârdır.

Dokuz Aylık: Bir topun geçebileceği herhangi bir delik olursa bu oyun oynanabilirdi. Esas olanı tabii ki normal basketbol potalarıydı. Pota ya da türevi olan yerin altına geçen kişi ebe olur, diğerleri basket atarak onu oyundan çıkarmaya çalışırlardı. Dokuz sayısının mantığı elbette yaratıcı Türk insanının bulduğu bir sayıdandır. Bu sayı tamamlandıktan sonra çocuk doğmuş, ebe oyundan ayrılmıştır. Ancak yine, pratik zekâ ortaya çıkar ve ebe, normal atışın yapıldığı yerin iki katından az olmayan bir mesafeden atış yapar, atış başarılı olursa "kürtaj" yapmış olur ve oyuna devam ederdi.

Kukalı Saklambaç: Normal saklambaçtan farkı, oyunda ya bir top ya da bir teneke kullanılmasıdır.

O nesneye birinin vurmasıyla oyun başlar, uzaklaşan nesneyi bulup yerine getiren ebe olurken, diğer oyuncular saklanırdı. Ebe diğerlerini gördüğü zaman kuka olan nesneye ayağı ile dokunur ve sobelerdi. Ebe kukadan uzaklaştığı vakit diğer oyunculardan biri gelip, tekrar kukayı bulunduğu yerden uzaklaştırır diğerleri de tekrar kaçar, saklanırlardı.

Zor oyunlardan biriydi. Kukaya bazen taş, toprak doldurulur, vuran oyuncunun ayağı zedelenebilirdi. O yüzden vurmadan önce yoklamalı, fazla hızlı vurmamalıydınız. Çok zevkli bir oyundu.

Dokuz Taş: Üst üste konduğunda durabilecek, fazla büyük olmayan taşlar seçilir, mermer olması makbuldür. Bu dizilen taşlar bir mesafeden topla vurulmak suretiyle devrilmeye çalışılırdı.

Topla atış yapan taraf ve karşı takım vardı. Topu atan kişiye, diğer takım oyuncuları "Ortada kuyu var yandan geç," diyerek tempo tutarlar, bir nevi psikolojik baskı yaparlardı. Taşlar devrildikten sonra cümbüş başlar, topla kovalanırken, bir yandan da o devrilen taşlar üst üste tekrar dizilmeye çalışılırdı. Son taşı da koyduktan sonra, yörelere göre değişiklik gösterse bile "tombiiiik" diye bağırılır, galibiyet belli edilirdi.

İstop - (Stop): Katılımcı sayısı pek önemli değildi, ama ne kadar kalabalık olunursa o derece zevkli geçerdi bu oyun. Malzemeler: 1 adet top ve onu havaya, en yükseğe fırlatmaya çalışan insanlar.

Ebe olan kişi, elindeki topu havaya atmak suretiyle, oradakilerden birinin ismini seslenir ve ismi seslenen, o topu yere düşmeden yakalamaya çalışırdı. Yere düşmeden yakalayabilirse kendisini kurtarır, eğer top yere düşer de sonra yakalarsa topu tuttuğu anda “istop” der. Bu saatten sonra sağa sola kaçışanlar oldukları yerde dururlar. Topu elinde tutan ebe, topla vurabileceği birini gözüne kestirir, vurabilirse ya yeni ebe o olur ya da oyundan elenirdi.

O zamanlar kızlara kur yapmak veya sinir etmek için erkek oyuncular genellikle beğendikleri insanın ismini sürekli söyler, onu zor durumda bırakmaya çalışırdı.

Bir de renkli istop vardı. Burada da aynı kurallar geçerli fakat bir renk söylenerek, o renkte bir şeye dokunarak, ebelikten kurtulabilirdiniz. O anda yoldan geçen herhangi birinin üstünde o renk bir giysi varsa: “Abi oyun oynuyoruz da” derdiniz ve o insan bu durumu garipsemez, hatta oyuna iştirak etmiş bile olurdu.

Piknik oyunlarının da başında gelir istop oyunu. Bir nevi ısınma turu yapmak için tercih edilirdi. Kızların gönlünü almak için de denebilir. Önce biraz istop oynanır, sonra erkekler futbol maçı oynamaya başlarlardı.

Pantolon Yırtmaca: Daha doğru düzgün bir pantolonun yırtıldığı görülmemiştir, ancak adı böyle kalmıştır bu oyunun. Oyuncular yerden kalkmadan ebenin attığı topa vurmaya, en uzağa atmaya çalışırlardı. Değişik şekillerde de oynanırdı. Ebe olan kişi yerdekilerin popolarına doğru topu atıp, eğer vurabilirse de oluyordu galiba.

Japon Kale: Capon Kale olarak da söylenir. Her oyuncunun kendine ait bir kalesi olur, bir yandan onu korumaya uğraşırken, diğer yandan rakiplerine gol atmaya çalışırdı. Bu arada o kalabalıkta rakiplerinin yediği gol sayısını ve kendi attığını ve yediğini de hesaplamak, aklında tutmak gibi bir dert olur. Bu da matematiksel hafızanın gelişmesine yardımcıdır. Beş gol yiyen elenirdi. O yüzden genelde hemen herkesin dört golü olur ve son anlar bir final havası şeklinde geçerdi.

Kaleler ufak ebatlarda olur ve bel hizasından üstü gol sayılmazdı. Her oyunda olduğu gibi geçti-geçmedi tartışmaları ve mızıkan taraflar ya da “hamam parası olsun,” diyen bonkörler bulunurdu.

Kağıtlarla oynanan oyunlar

Alt mı? Üst mü?: Genelde sakızlardan çıkan resimli kâğıtların rakamları baz alınarak oynanırdı. Tipi Tip, Turbo gibi markalar ya da futbolcu resimlerinin olduğu kâğıtlar değerliydi. Elde bu kâğıtlar karşılıklı olarak sırası gelen "Alt mı? Üst mü?" diye sorar, bilirse kâğıtları kazanırdı. Aslında hiçbir kıymeti olmayan bu tür şeylere, zamane çocukları işte böyle değerler atfederdik ve kendimize yeni oyunlar icat ederdik. Bu oyunun kibritle oynananları da vardı.

İsim-Şehir: Çocukluğumuzun vazgeçilmez oyunlarından biridir. Şimdiki çocuklar da oynuyorlardır. Çok eğlenceli ve öğretici oyunlardandır. İsim, şehir, bitki, eşya, hayvan, artist, ülke diye sıralama yapılır, her oyuncu kağıdını kendi hazırlayarak, bildiği ismi yazardı. Ara sıra dışardan gizli yardımlar da alınabilirdi.

Bir keresinde kardeşlerim oynarken, biri benden yardım istedi ve "O" harfi ile hayvan sordu. Ben de fısıldayarak "Orangutan" dedim. Aldığım cevap beni şok etmişti. "Artist ismi sormadım, hayvan ismi sordum," Ben orangutanın bir hayvan olduğunu söyledim. Sonuçlar açıklanırken bir şok daha geçirdim. Çünkü hayvan alanı boş, artist alanında ise, "Orhan Gutan" yazıyordu.

Bol tartışmalar yaşanır, etrafta bir bilen aranırdı.

Kim Kiminle: İsim-Şehir oyununa benzer bir düzenekle oynanan bu oyun bilgi gerektirmeyen oyunlardandır. Kim-kiminle-nerede-ne yapıyor? Sorularına her bir oyuncu ayrı cevaplar yazar, hayal gücünün ötesinde anlamlar yüklenen cümlelere tanık olabilirdiniz.

Yazılar açıldığında hiç uygun olmayan kişiler bir araya gelir, uygunsuz ortamlarda çekirdek yer, yerleri siler ya da ayıp şeyler yapmış olurlardı. Anlamsız bu şeyler o kadar absürdleşir ki, gülmekten kırılırdınız.

Bir nevi paparazzi programı gibi bir şeydi. Tanıdıkların isimleri yazılınca çok komik veya utanılan şeyler çıkardı ortaya. Okul oyunu olduğu için genelde kurbanlar okul yönetiminden seçilirdi. Ülkemizdeki Tele Vole kültürünün oluşumunun ve niye bu kadar tutulmuş olduğunun göstergesidir.

Tuzluk: Kâğıt uygun bir şekilde katlanarak elde edilen dört başlı şekle, baş ve işaret parmakları geçirilir ve bir öne bir sağa, sola falan açılıp kapanarak, söylenen sayıda durulurdu. Her bir kâğıt köşesinde ya artist ismi ya meyve ya da başka isimler yazar, bu sayı hangi isme rastlarsa, siz o olurdunuz. İşi ciddiye alanlar, "O değilim ben be!" deyip tekrar tekrar deneyenler olurdu.

Şimdi düşünüldüğünde pek muteber bir şeymiş gibi görünmese de o zamanlar tadına doyamadığımız oyunlardan biri de buydu. En azından kendi imalatımız olan bir oyuncaktı. Şimdikiler gibi her şeyde hazıra konmuyorduk.

Kâğıt Bebekler: Kız çocuklarının tercih ettiği ve genelde hoş vakitler geçirdikleri bir oyuncakımsıdır bu kâğıt bebekler. Hazır kartonlardan yırtılmak ya da kesilmek suretiyle çıkarılır. Üzerine onlara uygun çeşit çeşit elbiseler olurdu. *Şebnem Bebek* diye de adlandırılırdı.

Fakir ülkelerin *Barbie*'si sayılırlar.

Futbolcu Kartları: Dünya Kupası ya da Türkiye Birinci Ligi'nin tüm oyuncularının yer aldığı bu kartlarda futbolcuların yaş, boy, kilo gibi özellikleri, resimlerinin altında yazılı halde bulunurdu.

Oyuncular bu özelliklerden herhangi birisini seçerek, kartları üst üste atarlar, büyük olan, rakamlı yerde biriken kartları alır, böylelikle rakibini keper, üter, yutardı.

Galiba bu kartların en fazla pirim yaptığı zaman 86 Dünya Kupası zamanıdır. Rummenige, Maradona, Linneker, Schumacher gibi dünya yıldızlarının olduğu kartlar en değerli olanlardı.

Kibrit: Bu kibrit oyunu da belli zamanı olan oyunlardandı. *Tipi Tip* zamanı geçer, gazoz kapağı zamanı başlar, o biter kibrit zamanı başlardı. Sayılar ya da resimler üst üste gelene kadar o kibrit kâğıtları yerde birikir, aynı kibriti yakalayabilen yerdekileri alır, rakibini üterdi. Garip şeylerden biri de bu oyundu. Diğer sezon gelene kadar saklandığı bilinir bu kibritlerin.

Kızma Birader: Zar oyunlarından biri de budur. Bir karton üzerinde taşlarınıza tur attırarak bir şeyler yapar oyunu tamamlardınız. En iyi hatırladığım, ara sıra bir yerde taşınız tutsak kalır, 6 atmadan oradan çıkaramazdınız ve oyunun adı gereği başlardınız kızmaya.

Zar oyunlarında ne kadar şanssız olduğumu daha önce de söylemiştim. Hep kaybeder, çileden çıkardım. Dayımın oğullarıyla oynarken hele, zıvanadan çıkardım. Garip konuşur, bazı harfleri söyleyemezlerdi küçükken. Ben kızdıkça "Tizma biyaaadeyy hah hah haa," yapar beni iyice sinirlendirirlerdi. Hatta itiraf edeyim bir keresinde oyunu bırakıp, bunlara saldırmıştım. Yani öyle pek matah bir oyun değildi. Ben de pek küçüktüm o zaman.

Aynı isimle anılan başka bir oyun daha vardır. Bu sefer kibrit kutusu yere döndürülerek atılır, dik, ya da yan getirebilirseniz karşı oyuncuya tokat atar, öper bir şeyler yapardınız.

Gizli Hedef: İnsanın arkadaşını tanıyacağı, arkadan vurulmaları, hile hurdayı öğreneceği, yani hayata hazırlayan bir savaş oyunudur. Kıtalar alınır kaybedilir, yeni görevler yerine getirilmeye çalışılırdı. İçinizdeki canavar ortaya çıkabilirdi. Yine de faydalı bir oyundu coğrafya bilgimizi geliştirmiş ülkeler, yer isimleri öğrenmiştik.

Amiral Battı: Standart bir oyun için tavsiye edilen şartlar şunlardır: 1 uçak gemisi (4 kare), 2 destroyer (3 kare), 3 hücumbot (2 kare) ve 4 mayın (1 kare). Oyun alanı 10 x 10 kareden oluşur. Düzen kurulduktan sonra, araya karşı taraf görmesin diye engel konur ve sayılar ve harfler söylenerek gemiler vurulmaya çalışılırdı. İsabet alırsanız karşı tarafa söylerdiniz, öyle kandırmak falan yoktu. Okul sıralarında çokça oynanırdı.

Borsa: Bir metre kareye yakın bir karton üzerine resimler ve yazılarla otel, ev, cadde, kodes gibi çeşitli mekânlar çizilidir. Bu bölümlere, atılan zarların sayısına göre bulunduğunuz yerden ilerlersiniz ve şansınıza nereye geldiyseniz, paranız yeterse alır, zarlar sayesinde oraya gelenlerden kira ücreti alır, rakiplerinizi çıldırtırdınız.

Ben pek şanslı değilimdir, özellikle de zar oyunlarında. O yüzden hep sinir olmak bana düşer, sadece karşımdakileri eğlendirmek için oynardım ve hep iflas ederdim zaten.

Cadde isimlerini falan buradan öğrenmiştik. Bahariye, Moda, Sıraselviler çok pahalıydı. Vali Konağı, Haşim İşcan Geçidi vs. bir sürü mekanı bu oyun sayesinde öğrendik.

Uydurulan oyunlar, oyuncaklar

Uçurtma: Birbirine çivilenmiş üç çıta, kenarlarından ip geçirilerek bağlanır ve bu ipler defter kaplarındakine benzer kaplama sistemi ile etrafı çevrilerek, ortaya altıgen bir şekil çıkardı. Bu çıkan şeklin uç tarafına, gene defter kapları ya da işe yaramaz kâğıtlar, gazeteler şerit halinde kesilerek, uzunca bir kuyruk yapılırdı.

Uçurtmada esas olan dengeyi sağlamak idi. Kuyruğun boyu uçurtmanın ebatlarına bağlı olarak değişirdi. Hatırladığım kadarıyla, kuyruk ne kadar uzun olursa, uçurtma da o derece güzel olur ve havada kalma süresine de etki ederdi. Bir kısa çıtaya ip takılır, yüzlerce metrelik ip, o çıtaya öyle bir sarılır ki, bir sanat eseri ortaya çıkardı. Türlü renk ve şekillerde olan uçurtmalar, ne kadar yükseğe çıkarılırsa, o derece uçurana zevk verir ve hava atmasına vesile olurdu.

Hele ki, uçurtmasına selam verdirebilenlerin havasından geçilmezdi. Yapımından, uçurma safahatına kadar bir protokol havasında geçen bu olayda, küçüklerin büyüklerden yardım istemeleri en normal karşılanan hallerdendir.

Bir şenlik havasında geçen uçurmak için birinci yol, uçurtmayı yüzüstü yere yatırıp, sonra hızlı bir şekilde koşmaktır. Bu yolda birinden yardım almanız gerekmez. İkinci yol ise, bir arkadaşınızdan yardım almaktır. Arada belli bir mesafe bırakarak, siz ipi tutar gene koşardınız, arkadaşınız ise, uçurtmayı tutar, siz bırak deyince bırakırdı. Elinizdeki kalan ipten ne kadar yükseğe çıkardığınızı az çok tahmin ederdiniz.

Şu tür laflara rastlamanız sıradan bir şeydi; “Abi var ya, öyle güzeldi ki, emin ol ip daha uzun olsa iki yüz metre daha giderdi he!”, “Oğlum o zaman atmosferi geçer, yanardı be!”

Sapan: Bulaşık eldivenleri bu oyuncağın üretiminde çok önemli bir malzemeydi. İşin biraz daha profesyonelce olanında malzeme olarak serum kullanılırdı.

Bir ağaçtan kesilerek elde edilen çatal, bu lastikler bağlanır, çatalın ortasına gelen kesime bir deri, iki tarafından kesilerek bağlanırdı.

Kullanım alanı için bir sınırlama yoktu, ama tavsiye edilen en uygun yerler, boş bir alana doğru atılanıdır. Genelde hayal edilen bir kuş vurmaktır, ama bu pek görülen bir durum değildir. Hoş vurulan olsa da vicdan azabı çekilirdi. Bu yüzden kendi imalatımız olan bu sapanları, uzağa atma yarışlarında ya da kurbağa, kertenkele avlamak için kullanırdık.

Bilyalı (Tornet): Değişik adlarla anılır. Tornet olarak da bilinir. Scooter'ın ilkel örneği, atası, öncülü denebilir.

Türk insanının neler yapabileceğinin kanıtıdır. Üç-dört bilye ve bir tahta ile böyle bir oyuncak icat etmişizdir. Seksenli yılların en önemli oyuncaklarındandır. Ancak tabii tehlikeli de bir alettir. Yokuş aşağı bırakması en zevkli ve tehlikeli olanıdır. Sürüş teknikleri vardır bu aletin. Ben fazla kullanmadım ama ne derece zevkli bir şey olduğunu biliyorum.

Boru-Külah (Tüf-Tüf): O zamanlar her yerde yeni inşaatlar yapılıyordu ve burada teller, kabloları muhafaza etmek için plastik borular olurdu. Bu plastik borulardan mamul silahlar yapılır ve kâğıttan külahlar üreterek, bu silahlara mermi hazırlanırdı. İşi iyi bilenler ve abartanlar vardı aramızda. Bazı fazla şımarıklarımız külahların ucuna iğne takar, kimileri de üst üste birkaç borudan dürbünlü, çok gösterişli silahlar yaparlardı. Bir keresinde arkadaşlardan biri böyle gösterişli bir silah yapmış diğeri de ona "Kesin Amerikan yardımı almıştır bu," diye takılmıştı. Evlerin açık olan pencerelerinden içeri bu külahlar atılır, konu komşu pek kızardı bu işe.

Çivi: Bizden sonraki kuşağın bu oyunu oynama şansı kalmamıştı. Ortalık o kadar beton oldu ki çivi saplamaya uygun bir yer bulmak imkânsız artık.

Kedileri örnek verip dururlardı bize küçükken, "Bak kedi bile pislediği yerin üstünü örtüyor," diye. Ancak şimdi kediler pisliklerinin üstünü örtemiyor çünkü ne bir toprak görebiliyor ne de bir yaprak.

Gelelim çivi oyununa; herhangi bir yere düz bir çizgi çizilerek, oyuncuların o çizgiye en yakın gelecek şekilde çivilerini saplamaları gerekirdi oyuna başlamak için. Malzeme temininde başvurulacak yer, yine inşaatlardı. V,Y,X gibi harfler ve başka şekiller içine bunların temsilcisi oyuncular hapsedilmeye çalışılırdı. Bir de yılan şekli çizilir, bu çizgi içine atılan çivilerle atılan yerden yeni yere çizgiler çizilirdi. Kenarlara değmemesi gerekirdi. Kenara değerse, yanardınız ve sıra diğer arkadaşınıza geçerdi. Hey gidi güzel günler, diyorum.

Çivili Futbol: Bir futbol sahasını andıran yapısı ve küçültülmüş ölçüsü ile sehpa üzerine konuşlandırılarak oynanabilen bir oyundu. Bir tahta üzerine saha çizimi yapılır, oyuncuları temsilen tahtaya çiviler çakılırdı. Bir bozuk para ile ki bu genelde bel lira idi, kaleye gol atılmaya çalışılırdı. Avut ve taç atışları çok güzel olurdu. Yalnız biraz parmakları acıtır, ara sıra yaralanmalara neden olurdu. İlkel bir oyuncaktı, ama en azından yaratıcılık vardı diyebiliriz.

Ayna Yansıtmak: Ne kadar saçma görünse dahi bu da bir oyun sayılabilir. Elinize aldığınız bir küçük ayna ile karşı komşuların evine ya da gözlerine güneş ışığının yansımasını tutardınız, ne gariptir ki eğlenceli gelirdi. Gerçi buna garip derken, şu lazer ışıklı ve göze çok daha zararlı ve sadece güneş olunca değil, her zaman kullanılabilir aletten çok daha masum olduğunu söyleyebilirim. Ancak, anneler ve yaşlılar bizi kandırmak için “Yapma çok ayıp” gibi şeyler söylerlerdi ve ben bunu anlamazdım.

Dekman: Silah yerine elinize bir tahta parçası alıp, önünüze geleni öldürdüğünüz, ama kimsenin ölmeyi kabul etmeyip sürekli problemlerin yaşandığı bir oyundur. “Hadi oğlum kovboyculuk oynayalım,” diyerek başlanan bu oyundaki “Dekman” tabirinin nereden geldiği tam olarak bilinmemekle birlikte, silah sesini temsilen söylendiği düşünülebilir.

En fazla oynanan oyunlardan biriydi. Kızlar da bu oyunlara katılır, ya hemşire olur vurulanlara yardım eder ya da onlar da ellerine bir şeyler alarak düşmana taarruz ederlerdi. Çok komik diyaloglar olurdu. Mızıkmak, daha doğrusu oyundan çıkmamak için kimse vurulmayı kabul etmez, sürekli “Hayır, sıyırdı işte”, “Yok kolumdan vuruldum, ölmedim,” gibi laflar söylenip dururdu. Nasıl bir iş ki bu, hayali bir kurşunun yönü konusunda bile yorum yaparsın? Neyse vurulmuş olduğunu kabul edenleri, silah arkadaşları gelip dokunmak suretiyle kurtarabilirlerdi. Ben onca dekman oynadım ama birilerinin yüzünden oyun hep yarım kalırdı. Daha tamamlanmış bir dekman görmedim.

Evcilik: Bu evcilik oyunu kız çocukları tarafından oynanır. Öğretilmez. Eğer kız çocuğuysa zaten bu donanımla doğar, büyür ve gene belki de farkında olmadan evcilik oynarken ölürler.

Evcilik, esasında sonuna şuculuk, buculuk gelen oyunların genel ismi olmalı diye düşünüyorum. Sebebine gelince; doktorculuk, öğretmencilik vb. oyunlar hemen aynı şeyleri temsil eder.

Hayal dünyasında olup biten bir düzen ve orada dağıtılan roller söz konusudur. Yani eğer evcilik oynayacaksanız biri anne diğeri baba, çocuklar, veya bakkal, manav rolü neyse, doktorculukta da durum aynıdır. Tabii doktor-hemşire oyununda biraz erotizm olabilir. (ki bu sonradan yapıştırılmıştır)

Gazoz Kapağı: Kıtlık yıllarıydı... yokluk her yerde kol geziyordu... oyuncak namına hiçbir şey yoktu... o yüzden gazoz kapaklarını biriktirir onlarla oynardık desem inanır mısınız? Bunların hepsi yalan sayılır. Ama bu gazoz kapağı gerçekten ilginçtir.

Çay bahçeleri yakınlarında, büfe önlerinde, her yerde gazoz kapakları yerlerden toplanır ve bunlarla çeşitli oyunlar oynanırdı. Bu kapaklar çeşitli hareketlerle düzleştirilir, ki¬mi tren raylarına koyar, kimi çekiçle düzeltir ve sonra yere dikilip misketle vurulacak hale getirilirdi. Şimdi düşünüldüğünde “Yahu bu çöp!” diyebileceğimiz bu malzemeler o günün çocukları için çok değerli oyuncaklardı. Ta ki yaklaşık bir sene sonra “Gazoz Kapağı Zamanı” gelene kadar.

Misketle oynanılanın haricinde bir de kapakların içleri çamur doldurularak, parmakla itilerek oynananı vardı. Gazoz kapakları da markasına ya da az bulunur olanına göre değerli olurdu. Misal: iki soda kapağı bir Meysu kapağına denk gelirdi. Böyle bir ticaret vardı işte. Hatırladığım kadarı ile en değerli kapaklar Schweppes şişelerinin kapaklarıydı.

Kitaplara Para Atma: O dönemin en kumarbazları tarafından oynanırdı. Çeşitli hile hurda ile kitapların -ki bu kitaplar Tommiks, Teksas dediklerimizdi- üzerleri çok kaygan hale getirilir, belli bir uzaklıktan bozuk paralar atılarak kitabın üstünde durması sağlanmaya çalışılırdı. Eğer atılan para durmazsa, kitap sahibi atılan parayı, durursa parayı atan kitabı alırdı.

Kitap sahipleri, kapakları o kadar değişik yollarla kaygan hale getirmeye çalışırlardı ki, işte size birkaç örnek; kasaptan kuyruk yağı alınır, kitap kapaklarına sürülür, bazıları pudra kullanır, bazıları cila, mum sürüp kadife ile kayganlaştıranlar da vardır.

Kronometre Durdurmaca: İşte biz çocuklar o zamanlar ne oynayacağımızı şaşırır, onca oyun yetmezmiş gibi, böyle absürd şeyler de çıkarırdık başımıza.

Süpersonik! saatlere sahip olduktan sonra ne yapacağımızı şaşırmıştık. Kronometreyi durdurma yarışmaları yapardık. Başlattıktan sonra hemen durdurur, “00.03’ de tuttum,”, “Ohoo ben kazandım baaak 00.02’de durdurdum,” gibi ünlerdik. Nefes tutabilme rekorları kırmaya çalışır, özel numaraları saat üstünde görmek için defalarca deneme yapardık. Saçma şeylerdi, ama çocukluk işte.

Lastik Atlama: Bu oyunu oynamayan kız çocuğu yoktur herhalde. Kız olmanın bir amacı da küçükken lastik oynamaktır. İlkokul yıllarında her teneffüs zili çaldığında, onlarca öbek, öbek kız grupları toplanır bu lastiklerin bazen üstüne basarak, bazen aralarında zıplayarak bir şeyler yaparlardı. Sanıyorum okula gidiş amaçları da esasta lastik oynamak içindi.

Biz erkeklerin vazifesi ise bunların oyunlarına karışarak bozmak ya da uzaktan seyredip, bunlar ipi yukarı çıkartıp, atlamayı güçleştirdikçe, yanımızdaki arkadaşı dirsekleyerek, “Aha lan göründü,” demekti.

Bu yaşa geldim, boyu benden 50 cm. kısa olan bir kız çocuğu ile o lastik oyununda baş edemem. Nasıl bir teknik geliştirmişler, bilmem. Boyunlarına gelen yerlerde bile o ipin üstünden atlayabiliyorlardı.

Benim de denemişliğim vardı bir ara. Hatta üç beş sene önce kapımızın önünde yine kız çocukları toplanmışlar, lastik oynuyorlardı. “Ben de oynayacağım,” deyince şaşırdılar, gülüştüler. Ondan sonra tabii tek bildiğim lastik atlama oyunu “İs-tan-bul-lular”ı oynayarak, bu küçük kız çocuklarına bir şov yaptım. Çok eğlenmiştiler koskoca adamı zıplarken görünce.

Limon: Dışarıda bir ebe olur, elindeki limon ya da o ayarda başka bir nesneyi ayrı daireler içerisine konuşlanmış oyunculara bel seviyesinde atar, oyuncular da o nesneyi, kafa ya da ayak vuruşlarıyla dairelerinin içine düşürmemeye çalışırlardı. Hareketli, güzel oyunlardan biriydi. Vücut gelişimini sağlar, top tekniğini geliştirmeye iyi gelirdi. Bundan ziyade daha önce de söylediğim şeylerden bir örnek vardır bu oyunda. Yani kullandığımız malzeme, sıkılmış bir limon kabuğuydu sadece. Biz bu

kullanılmış limonla saatlerce oyun oynar, sert bir oyun olmasına rağmen o limonu bile zedelememek için uğraşırdık.

Mandalina Kabuğu: Bu oyun da sert sayılabilecek oyun türlerinden biridir. Parmaklar arasına geçirilen lastik gerilerek, ufak mandalina, portakal gibi meyve kabuklan atılır, karşıdakilerin etleri şişirilmeye çalışılırdı.

Mendil Kapmaca: İki takım oluşturulur, ortada mendili tutan biri vardır. İki rakip taraf aralarına epeyce uzun bir mesafe bırakarak dizilirler. Sıradakiler isimleri söylenince hızlıca koşar, mendili yakalayıp arkadaşlarının yanına gelmeye çalışırlar. Fakat hızları birbirine denk olan rakipler, mendili alma aşamasında birbirlerini yoklarken, sınır olan mendil tutucunun durduğu yerden karşı takım tarafına geçerlerse, diğer taraf kazanmış olur. Esas olan mendili hızlıca kapıp, arkadaşlarının yanına diğeri ona dokunmadan koşmaktır.

Para Maçı: Üç adet bozuk para, masa ve iki kişiden mütevellit bir kadro bu oyun için yeterlidir. Üç adet para, parmak ucuyla vurulmak suretiyle, ortadaki para diğer ikisi arasından geçirilmek ve ilerleyerek ya da uzaktan şut vurarak, kale görevi yapan iki parmak arasından gol atılmaya çalışılırdı.

Bu oyunun bir de eşli olanı vardı. Burada takım arkadaşınız paraya döndürerek vurur, siz de bu paraya üfleyerek yön vermeye çalışırdınız. Garip bir oyundu ama zevkliydi.

Sek Sek: Kız çocuklarının tercih ettiği oyun çeşidi olan sek sek, birkaç türlü oynanırdı. Yere tebeşirle kutucuklar çizilir, içinde rakamlar vardır. Ayak çizgilere gelmeyecek şekilde tek ayakla, o kutuları içine atlayışlar yapılırdı. Zıplarken çok komik görüntüler ortaya çıkar, becerikli olanları ise seyretmek zevkli olurdu. Mermer taşları ile oynanır, ayakla itilen mermer, diğer kutulara geçmeyecek şekilde ayarlanmaya çalışılırdı.

Yağ Satarım, Bal Satarım: Halka oluşturan bir sürü çocuk olur ve usta olan kişi bunların etrafında dönerken, “Yağ satarım, bal satarım ustam öldü ben satarım,” diye bir tekerleme söylerdi. Dönen kişinin elinde bir mendil olur ve bu mendili sinsice birinin arkasına bırakırdı. Mendil arkasında olan kişi durumu anlayınca, kaptığı gibi ayaktaki oyuncunun peşine düşer ve o yerine geçmeden önce ona dokunmaya çalışırdı. Neşeli bir oyundu, katılımcı sayısı ne kadar çok olursa, eğlence dozu da o derece artardı.

Yılan: Yere tebeşirle ya da duruma göre başka bir madde ile yılana benzeyen kıvrımlı bir şekil çizilir, içi çamurla doldurulmuş gazoz kapakları olur ve bu gazoz kapağı, çizgiler geçilmeyecek şekilde yılanın içinde

gezdirilirdi. Gazoz kapakları, kayganlıkları artsın diye taşlara, mermerlere sürtülürdü.

Beş Taş: Birbirine denk boy ve ağırlıkta taşlardan biri havaya atılır ve yerde kalanlar havadaki taş düşmeden elle toplanmaya çalışılırdı. Taş sayısını abartanlar vardı. Genelde kız çocukları tercih ederdi bu oyunu. Öyle Taso maso olmadığı zamanlarda en güzel oyunlar bunlardı. En azından bir emek vardı.

Çelik Çomak: Yere bir çukur kazılır, iki çubuktan küçük olan parça, çukurun üzerine konur ve daha uzun olan çubuk-sopa- ile bu küçük çubuk parçası çukurdan havaya kaldırılıp sopayla vurulur ve en uzağa atılmaya uğraşılırdı. Daha sonra bu küçük çubuk, diğer oyuncu tarafından yine yerden kaldırılarak, başlanan noktaya geri götürülmeye çalışılırdı. Devamında ne vardı tam hatırlamıyorum eldeki sopayla bir şeyler ölçülür, sonra ilk vurucular değişirdi. Ben oynamış ve büyük zevk almış biri olarak o kadar uzak kalmışım ki unutmuşum bile. Yeni nesillerin bu tür oyunları hiç bilmemesi ya da bizim öğretmememiz ne kadar acı ve ne kadar ayıp bir şey.

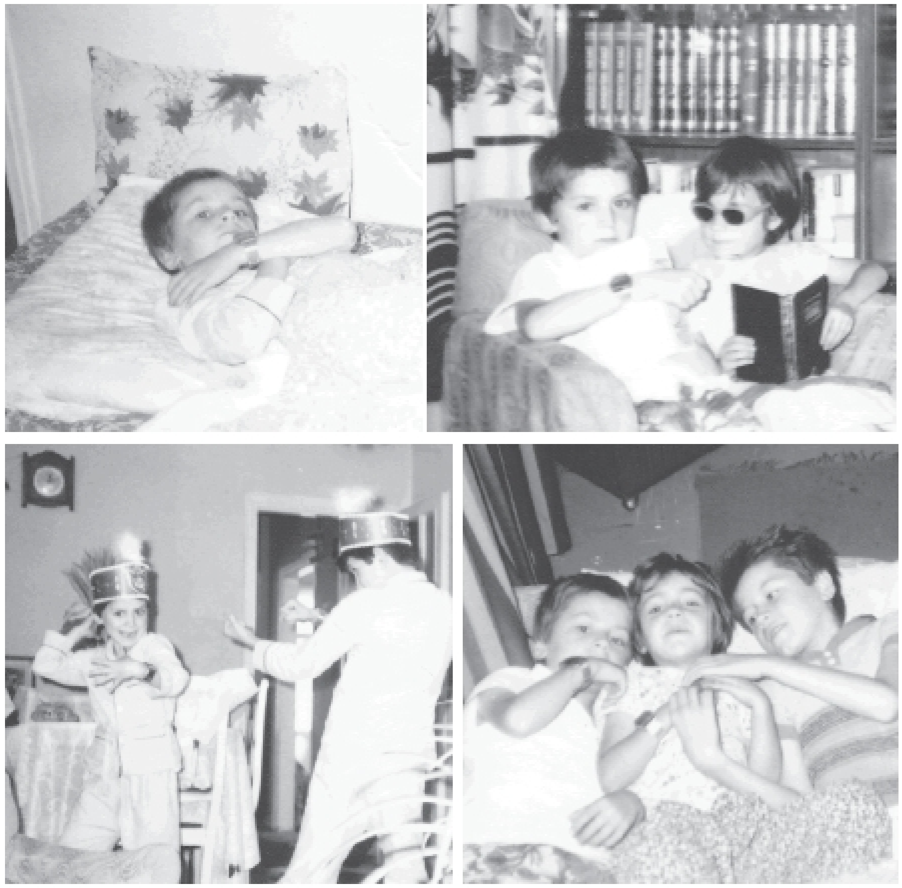
Hazır oyuncaklar

Arabalar

Telli Arabalar: O yılların belki de en revaçta, en zararsız, en fazla hayal gücünün işletildiği, zevke göre dizayn verilen ve hemen hemen en özgür oyuncaklarından biridir bu telli arabalar. En basit şekilde üretilen plastikten mamul arabaların camları bile aynı renktedir. Kapısı bacası açılmazdır. Tavanından bir telle bağlanır, bu telin direksiyon kısmı bükülerek oluşturulur. Arabaların üstüne raptiyelerle çeşitli süsler yapılır, bu sizin fiyakanızı arttıran bir durumdur. İşi çok daha iyi şekilde yapmak isteyenler, telden direksiyon yerine, bir önceki oyuncakları olan *Çın Çın* da teker olarak kullanılan malzemeyi, bu sefer direksiyon olarak değerlendirirlerdi.

Çok sayıda arabası olan arkadaşlarımız vardı. Bazılarına gıpta ile bakmışlığım, birkaç kere de bunları iştahla sürerken kaybolmuşluğum vardır.

Sünnet olduktan sonra dinlenme süresinin sonlarına doğru sokağa çıkar bu allı pullu arabalarımla, bir elimle eşofmanın ucunu tutar, bir yandan da arabayı sürekli yaptığım manevralarla sürmeye çalışırdım. Arada saatimi göstermekten de pek keyif alır, kolumun ucunu saatim görünsün diye hep katlardım. Işıklı ve hesap makineli olduğunu söylemiş miydim?

Kardeşimle sünnet sonrası, kolumuzda babamızın hediyesi hesap makineli saatler. 1983

Kurmalı Arabalar: Tenekeden mamul bu arabalar, yandan kurmalı, arkadan kurmalı ya da geriye doğru çekerek yapabileceğiniz basit mekanizmalı ürünlerdi. Modeller genelde kaba idiler, ama o dönemin çocukları için en güzel şeylerden biri idi.

Majorette: Şeffaf kutular içinde satılan bu küçük arabalar, Türk filmlerinin unutulmaz araba kaza sahnelerinde kullanılırdı. Küçük ebatlı bu arabalar ojelerle boyanır, yenilenir, güzelleştirilirdi. Kapıları genelde açılmaz, ama açılabilen modellerin tadına doyulmazdı.

Matchbox: Küçük arabalar silsilesinden bir materyal daha. Bu da Majorette gibi bir markadır aslında. Diğerine göre biraz daha kaliteli ve büyük ebatlarda üretilen bir türdür. Hayranları ve koleksiyoncuları olan bu arabalar, çocukluk günlerimizin en güzel hediye oyuncaklarındandır.

Su Tabancaları: Önceleri çok basit şekil ve malzemeli olan bu oyuncaklar, yine büyüklerin pek sevmediği, pek sulu bulduğu bir oyuncak çeşididir.

Kullanım şekli: bir su tabancası içerisine bol miktarda su doldurulur, üstüne sıkılınca en fazla rahatsız olacak kurbanlar seçilir ve bu su onların üstüne sıkılır.

Su tabancasına sahip olmadığınız zamanlarda ağza bir dolu su koyup, onunla ıslatmak da mümkündür. Halen kullanılan bir oyuncaktır.

Ateşli ve gürültülü oyuncaklar

Kız Kaçıran: İnce bir fitil ve sigarayı andıran küçük, tehlikeli, adına oyuncak denir mi bilmiyorum, ama zamanın en revaçta olan malzemelerinden biridir.

Ateşlenmek suretiyle, sersem bir şekilde uçarak sağa, sola, yukarıya, aşağıya hareket halinde bulunur, sadece kızları değil, ateşleyeni bile kovalayabilirdi. Ancak bu anda erkekler ruh hastası modeli şen kahkahalar atar, kızlar kaçardı. Belki de bu yüzden adı kız kaçırandı. Ya da erkekler kız olmamak için kaçmazlar, onun yerine kahkaha atarlardı. Neyse garip bir durumdu.

Esasında bu kadar tehlikeli bir şeyin nasıl olup da bakkallarda satılıyor olduğuna hâlâ anlam veremem. Tehlikelerini ve sakat kalan insanların hikâyelerini de duyardık. Birinin gözüne gelmiş ve kör olmuş gibi ki doğrudur.

Bunun bir ileri versiyonu da adına “torpil” denilen nesne idi. O da tehlikeliydi ve çok fazla ses çıkarırdı. Genelde bayramlarda tercih edilirdi bu yanıcı ve zararlı maddeler. O zamanlar kız kaçıran, torpil ya da benzeri nesnelerle hemhal olan arkadaşlar şimdi maçlardan sonra ya da düğünlerde havaya ateş ediyorum diyerek, yakınlarını veya tanımadıkları insanları sakat bırakan, öldüren tipler oldular.

Çatapat: Bir kâğıt şeridine yapıştırılan barutların, yere ya da başka yerlere sürtülerek yanması, daha ziyade patlaması sağlanırdı. Çeşit çeşit patlatma şekilleri vardı. Ben sürterek patlatmaktan, o barutu koklamaktan zevk alırdım. Tabancasına saran, toplu halde yakıp, zevki daha çok katmerleyen arkadaşlar da vardı aramızda.

Mantar Tabancası: Gene bakkallarda satılan bu gürültücü ve tehlikeli oyuncak büyükleri kızdırır, küçükleri eğlendirirdi. Genelde demirden üretilen bu tabancaların, plastik modelleri de vardı.

Mantar denen yuvarlak, içi oyuk ve o oyukta barut malzemesinin olduğu yere bir çivi değerdi. Tetiği çekince darbe yaparak patlamasını sağlayan bu çivi, mekanizmanın hareketi ile oyuncak değil bir silah olurdu.

Mantar tabancalarından ayrı olarak patlatmaya yarayan başka bir malzeme de teldir. İnşaatlardan bulunan teller daire şeklinde yuvarlanır, araya mantar sıkıştırılır ve havaya atıp, yere düşmesi beklenirdi. Bu beklenen durum yerçekimi yüzünden mecburen gerçekleşince, tel mantara baskı yapar ve mantar patlardı.

Özellikle bayram sabahlarının vazgeçilmezi olan bu silahlar, mahalle sakinlerinin cinlerini tepelerine çıkarırdı.

Şak Şak: Plastik bir sapın ucuna takılmış, birbirine değdiğinde ses çıkaracak iki top ile bağlantılı, sinir bozucu ses çıkaran bir alettir. Saltanatı çok uzun sürdü diyemem, ama büyükleri gerçekten sinir ederdi.

Adına *Lak Lak* diyenler de vardır. Ancak çıkardığı sesle anacak olursak, bu kötü oyuncak için Şak Şak daha uygundur. Bu oyuncaklar renkli olup, genelde takım taraftarlığına uygun renkler tercih edilmiştir. Çeşitli şaklatma teknikleri vardır. Bunlardan biri, altta kalan topa, diğer topun bir tur attırılarak vurulmasıdır. Diğer hatırladığım, iki topun bileğin aşağı yukarı sallanmasıyla, yukarıda ve aşağıda birbirine çarptırmaktır. Ki bu ikinci söylediğim daha estetik, ama daha zor olandır. Senkronu tutturdun mu yapana çok hoş geldiğini de söylemeliyim haksızlık yapmayım.

Çın Çın: Değişik adlarla anılmaktadır belki ama en yaygın ismi buydu. Plastik bir boru ucunda V şeklinde bir birleştirici ile içine yine plastikten bir tekerlek ve bir zil mekanizması yerleştirilmiş, garip bir oyuncak. Teker turunu tamamladığında ya da her aralığında o mekanizma zili tetikler, vurdukça çın çın diye ses çıkarırdı. Bir ara hemen hemen bütün çocuklarda vardı. Oyun oynamıyormuşsun da tekerleği gezdiriyormuşsun gibi bir durumu vardı.

Mekanik ve beceri geliştiren oyuncaklar

Atari: Bir zamanlar kocaman kartuş ve kasetleri olan, o kaset ve kartuşlarda oyunların yüklü olduğu bir alet vardı. Öyle bir yer etmişti ki çocuk dimağlarımızda belki de bir daha bu derece istenecek bir oyuncak olamaz.

Hâlâ yaşlı kimseler, bilgisayar başında birini görseler: "Atari mi oynuyorsun" derler. Aslında basit çizgilerle canlandırılan oyunları şimdiye kıyasladığımızda, oyun dünyasında tekerleğin icadı gibi bir durumu vardır, atarilerin.

Atari salonları açılmıştı, evlerine bu aletten alamayanlar için. Belki de kahvelerden bile çok sayıda türemiştiler. Okuldan kaçan çocuklar bu salonlarda saatlerini harcarlardı.

Game Watch: Bir dönemin en önde giden oyuncağı, çok pahalıydılar ve herkeste yoktu. Daha sonraları çoğunluğun eline geçti. Büyük küçük herkes oynardı.

Çıkardığı sesler hâlâ kulaklarımda çınlar. Çeşitli şekil ve ebatlıydılar. Bunların bir de içinde su olanları vardı. Halkaları sağ sol tuşlarına basarak oradaki direk gibi şeylere geçirmeye çalışırdınız.

Saatlerce oynadığımız olurdu. Sonradan özellikle Casio'nun ürettiği saatlerde de bu oyunlar yer almaya başlamıştı. Bu su geçirmeyen ve oyunlu, ışıklı saatler, sünnet çocuklarının ve okulu iyi bir karne ile bitirenlerin en sevdiği hediye idi. Hele ki, hesap makineli saatler ve yanlarında düğmeler olanlar acayip havalıydı. Ben ve kardeşimin sünnet hediyelerimizden biri Casio marka saatti, hatırlıyorum da o zamanlar kaç tane resim çektirdiysek hepsinde, allem kalem edip bu saati o kareye sokmuştuk. Görmemişlik mi desem, çocukluk mu desem, ne desem, bilmem?

Lego: Resmen ürettiğiniz daha doğrusu üretebildiğiniz şeylerle zekânız ölçülürdü. Çok beğenerek oynadığımız oyuncaklardan biridir. Hayal gücü ve beceriyi aynı anda geliştiren, insanı yaratıcılığa sevk eden güzel şeylerdi. Hâlâ oynanır ve zekâ gelişimine katkısı olduğunu duymuşluğum vardır. Yeni çıkan modeller daha şatafatlı, yedek malzemeleri de daha fazladır.

Mini Mekanik: Lego benzeri bu oyuncaklar, plastikten yapılma düz kafalı, kolu bacağı oynar-çıkarılır yapıdaydı. Elleri U şeklinde durur buralara bazı şeyler koyabilirdiniz. Pek öyle muteber bir ürün değildi. Egemenliği kısa sürmüştür. Çok sayıda çeşitleri vardı. Kızılderililer, doktorlar, inşaat işçileri vb.

Solo Test: Çocukluğumuzun en popüler oyunlarından olan bu oyuncak, şimdi sayısını hatırlayamadığım piyonları bulunduğu deliklerden atlatıp, kutu üzerinde en az sayıda kalacak şekilde bırakmak üzerine kuruluydu.

Bilgin, zeki, normal, geri zekâlı, deli gibi tanımlamaları vardı. Bu tanımlamalar, kutu üzerinde bıraktığınız piyon sayısının çokluğuna göre eksi yönde değişirdi.

Her sayının karşılığı olan bu degerlendirmelerin bir de resim karşılığı vardı. Bu resimler çok komik görünür, kendi aramızda hangimiz daha çok taş bırakmışsak gülüşmelerin konusu olurduk. Hunili tip, hâlâ gözümün önündedir.

Topaç: Tahtadan yapılanı makbuldür. Bu tahtadan yapılma üçgen şekilli yuvarlakımsı malzeme ipe dolanır, bir gazoz kapağı eşliğinde çivilenir, bu gazoz kapağı malzemenin kolay tutulmasını sağlardı. Bu oyuncağın tasarımı uzun süre dönsün diye hazırlanmıştı. Yere hızlı bir şekilde bırakılarak, dönmesi sağlanırdı.

İki türlü yere atış şekli vardı. Biri kız atışı denilen, ki yere kibar bir şekilde bırakılır, kısa süreli dönüşü olurdu. Bu kibarlıktan dolayı kız atışı adını almıştır. Diğeri ise, erkek atışı denilen şekliydi. Bu atışta topaç, neredeyse başı geçecek yükseklikten yere tokat atılırmış gibi sert bir şekilde bırakılır ve daha uzun süre dönmesi sağlanırdı.

Müsabakalarda hangi topacın daha fazla döneceğine dair iddialara girilir, uzun süreli dönüşler, topaç sahibine haklı bir gurur yaşatırdı. Hele ki diğer topaca çarpıp yön değiştirmesine ya da yıkılmasına sebep olursa, kasılmalar olur, zevkten dört köşe olan bu oyuncunun gözlerinin içi güler, kendine olan güveni artardı. Bu tipler ileride çok başarılara imza atmışlardır, desem de inanmayın.

Topaçların bir de plastik ve daha küçük ebatta olanları da vardı. Bunlar mıknatıslı da olabilir, bir tepsi gibi şeyin içinde çevrilirlerdi.

Fakat, benim daha önce de bahsettiğim köy hayatım zamanında daha ilginç yapımı olan topaçlar vardır ki, bunu İstanbul'un o yıllarında da buralarda görmek mümkün değildi.

Bu topaçın özelliği şudur: elinizde kendi hazırladığınız bir kırbaçla yerde dönmeye başlayan topaca vurursunuz. Vurmanın bir tekniği vardır. Ayaklarını yerden kesip bile döndürebilirdiniz.

Kırbaç hazırlanırken iyi bir ağacın size uygun bir dalı gerekir. Bu dalı gerekirse soyar, budaklarını temizlerdiniz. Bu dalın ucuna bıçakla bir bölüm kazırdınız. Kazıdığınız yere ıskartaya çıkmış traktör lastiğinden kesilme, bir bir buçuk metre uzunluğunda, iki üç milimetre genişliğinde lastik bağlardınız. Bu lastiği elinizdeki topaca düzenli sarar, sonra da usulüyle yere bırakırdınız. Zaten bırakırken dönmeye başlayan topaca da yukarıda dediğim gibi başlardınız vurmaya. O döndükçe yerden toz kalkar, zıplattıkça sevincinizden çılgına dönerdiniz.

Oyuncak Bebek: Kız çocuklarına annelik provası yaptırılan bir oyuncak türüdür. Eğitim aracı olarak da kullanılır. Ağlayınca mama verir ya da gazını çıkartırdınız.

Bana korkutucu gelirdi esasında, o kocaman gözleri eğilince kapanır, ayağa dikince açılırdı. Ağlayanları, konuşanları falan çıkmıştı. Almanya'dan dayılar, halalar getirirdi. Çeşitli modelleri vardı elbette, ama galiba akılda en çok kalan ağlayan modellerdir.

Hula Hop: Bir çember boru ve onu çılgınca çeviren ya da çevirmeye çalışan insanlar. Çeşitli renklerde yapılan bu çember, o zamanların en gözde eğlencelerinden biriydi. Sanırım herkes en azından bir kere çevirmeyi denemiştir. Sokaklar bu malzemeyi çeviren kız çocuklarıyla doluydu. Hatta abartanlar, aynı anda üç-beş taneyi bile çevirenler vardı. Hastalık gibi bir şeydi bu Hula Hop.

Frizbi: Seksenli yılların en sükseli oyuncaklarındandı. Satın alabilecek yer bile bulamazdınız. Daha sonra Schweppes markasının bir hediyesi olarak bazı kapakların altından çıkan sürprizlerle dağıtılmaya başlanmıştı.

Mahallenizde bu hediyeye sahip olan insanlar parmakla gösterilir, hem şansından dolayı gıpta ile bakılır, hem de frizbisi var diye kıskanılırlardı.

Halen plajlarda, pikniklerde oynanılır. Bilen insanlarla oynamak çok zevkli, bilmeyenle oynamaksa bir o kadar zevksiz ve sonu yorgunlukla biten bir durumdur. Bu basit plastik aletin yerine başka şeyler ikame

edilmeye çaba sarf edilmiş ya plastik bir tabak, ya tencere kapağı bu vazifeyi ifaya çalışılmıştır uzunca bir süre.

Misket: Oyunların en güzellerinden biridir. Zamanının gelmesini dört gözle beklediğimiz, bir sürü oyun çeşidi olan, estetik, göz alıcı renkleri ile sokakların vazgeçilmezidir. Bu oyunu oynamak için de yine toprak bir zemine ihtiyaç vardır. Çocukluk yıllarımda sanki hiç unutulmayacak, sürekli oynanacak bir oyunmuş gibi gelirdi bana. Ancak yıllardır ne bir oynayan gördüm, ne oynadım ne de misket gördüm.

Unutturulmaması gereken oyunlardandı Misket. Ancak yeri doldurulmamakla birlikte, esamesi de okunmamaktadır. Sadece hahzalarımızda kalan haliyle ara sıra aklımıza gelir. Oysa o zamanlar misket oyununa dalar, eve gitmeyi bile unuttuğumuz olurdu.

Misketlerle oynanan en yaygın oyun, misketlerin sıra ile yan yana dizilip bir mesafeden yine sıra ile "kaflik" adı verilen, diğerlerine göre daha büyük ve gösterişli olan misket ile bu yerde sıralı olanların vurulmasıdır. Baş ya da başaltı denilen yerden itibaren ya da nereden vurabildiysen oranın solundakilerin senin olmasıdır. Bunun haricinde "mors", "üsküp", "otuz altı", "çukur" ve nice çeşitleri vardır. "Çukur" ya da "kuyu" oyunları pek muteber, ustalık ve hüner gerektiren çeşitleridir. Toprak zeminde, topuk üstünde dönülerek hazırlanan uygun çukurlara misketler önce atılır, sonra da oradan çıkarılmaya çalışılırdı. Bu atışların her birinin adı vardı. Karış, mumdirek gibi isimleri hatırlıyorum ama diğerleri hafızamdan silinip gitmiş.

Pervane: Ortası delik şekilde, bükümlü bir tele geçirilerek önce aşağıya, sonra da en hızlı şekilde yukarıya çekilerek fırlatılan bir oyuncak. Esas olan en yükseğe fırlatmaya çalışmaktır. Bu kadar basit ve bu derece zevkli olan oyuncak çeşidi azdır.

Üfürme Sepetli Top: Plastik ufak bir borunun ucunda yine ufacık bir sepet ve çok hafif bir top olur, siz bu topu üfleyerek uzun süre havada tutmaya çalışırdınız. Bakkalda satılan oyuncaklardandı. Rekor kırmaya çalışırken çok sayıda nefesi kesilenler olmuştur. Şimdi nerede o oyuncaklar bilmem.

Kullanılan eşyalar

Pinokyo Bisiklet: Kendisi bir masal kahramanıdır. Böyle başlamak uygun olur mu acaba? Diye çok düşündükten sonra, böyle giriş yapmaya karar verdim. Hatırlatmak istediğim Pinokyo, bir masal kahramanı değil, çocukların hayallerini süsleyen bir bisiklet markasıdır.

BMX'lerden önce piyasanın hâkimi olan bu bisiklet, kibar yapısı, yaylı selesi, ilk yardım çantası, arka reflektörleri ve oturma yeri, ikiye katlanabilir yapısıyla, bol aksesuar takılıp süslenmeye müsait bir çizgiye sahiptir. Ama hataları vardır. Sele sürekli sıkıştırılmak zorundadır, fren balataları çok çabuk erir, pek sağlam değildir. Daha sonra, ön ve arka çamurluklar sökülür, arkadaki misafir koltuğu sökülür ve BMX'e benzetilmeye çalışılırdı.

Pinokyo kullananlar büyüdüklerinde daha efendi, düzenli tipler olmuşlardır. BMX kullanıcıları ise, daha maceraperesttirler. Bunu laf olsun diye söyledim, attım yani. Böyle bir istatistik, bir araştırma sonucu, bilgi yoktur.

BMX: O bir efsanedir. "Abi bi tur versene"cileri en fazla peşinden koşturan alettir.

Herkes buna "bemiks" derken, "biemiks" diyen çok bilmişler vardı aramızda. Bunlar ileriki yıllarda da buna benzer bazı telaffuz bilmişlikleri yapmaya devam ettiler.

Pinokyo bisikletlerin hükümdarlığına son vermiştir BMX. Kontra tabirini öğrendiğimiz ve kullandığımız, arka tekeriyle iz bırakmak için uğraşırken, kaş yardığımız, kol bacak kırdığımız o güzel bisikleti unutmak mümkün değildir. O küçücük bisikletle ne hareketler yapardı insanlar. Lastikleri diğer bisikletlere göre kalın olduğu için, arka teker üstünde yol almak daha kolaydı. Sadece önünü kaldırmak için değil, her türlü hokkabazlığı yapabilmek için tasarlanmıştı.

Bizim de bir tane BMX bisikletimiz vardı. Uzun süre kullandık, sonra çalındı. Çok üzülmüştük, ama yenisini almak için yaşımız pek müsait değildi artık.

Walkman: İlk çıkan cihazlar dev boyutlardaydı. Kemere asılmak suretiyle taşınırdı. Kulaklıkları da bu irilikten nasibini almıştı. İnsanlığın büyük icatlarından biridir bu alet. Sony'nin patronunun golf oynarken aklına geldiği söylenir. O zamanlar herkesin belinde takılı dururdu. Çok da sağlam olurlardı. Başlarından geçen maceralara rağmen ayakta kalmışlardır.

Kimi yere düşürür, kimi çamaşır makinesine atardı yanlışlıkla, ama o her zaman çalışırdı. İçine konulan kasetleri çalarlar ve radyo dinlemekte kullanılırdı. Teknolojinin ilerlemesiyle önce boyutları küçüldü sonra dijital ekranlıları çıktı. İşin aslı MP3'lerin beşlerin atasıdır.

Horozlu Saatler

: Bir saatimiz vardır ki o yılları simgeler. çeşidi ise masa saati olarak kullanılan, genelde televizyonların üstünü süsleyen Horozlu Saatler. Aslında oradaki tavuktur, ama adı öyle kalmıştır. Saatin kompozisyonu iki civciviyle birlikte yemlerini yiyen tavuğu anlatır.

Bu yemlenme esnasında tavuk gagasını uzattıkça saniye de hareket ederdi. Saatin üst tarafında kulpuyla birlikte her iki tarafında iki demir olur, bu demirlerin ortasında bir düzenek, saat çalması için kurulduğunda bunlara hızlı bir şekilde vurarak ses çıkarırdı. Tatlı bir havası olurdu. Hemen her evde bulunurdu bu saatlerden.

Kibrit Evler: Hani her mahallenin delisi vardı ya, mahallenin delisi yoksa bu tipler sanki onların boşluğunu doldururdu. Bazen aylarca uğraşıp, yüzlerce (binlerce) kibriti birbirine yapıştırarak evler yapar, sonra konu komşu görsün diye sahibini tanıdıkları dükkânların vitrinine koyarlardı bu gösterişli eşyaları. Sadece ev değil, otel falan yapanları vardı. (Bu biraz abartılı oldu,) ama ev haricinde gemi yapılırdı. İşi çok daha profesyonel yapmakta kararlı olanlar, bu maket evlerin içine lamba koyarlardı.

Stres Bileziği

: Birleşme yerlerinde lcm kadar bir boşluk bulunan, iki ucunda 2 top olan, zamanın en yaygın modası haline gelen bu bilezikler, günlük gazeteler tarafından bile, kupon karşılığı dağıtılmıştır.

Her derde deva bir ürünmüş gibi yansıtılmış, sohbetlere konu olmuştur. Öyle hızlı, sanki bir virüs gibi yayılmıştır ki, sanırım bundan önce o kadar hızlı yayılan bir ürün olmamıştı. Manyetik yapısı sayesinde stresi azalttığı, iktidarsızlığı ortadan kaldırdığı, zihni açtığı ve neredeyse parasızlığa son verdiği bile söylenmiştir. Bütün bunları başardı mı bilinmez ama satıcılarına çok kazandırdığı bir gerçektir. Bu tür ürünlerin atası kıvammdadır. Bir güzelliği vardır ki, şimdi muadili ürünlerle karşılaştırılamaz. Günümüzdeki stres yok edici ürünler olarak lanse edilen o gürültücü, şekilsiz maddeler kullanıcısından başka herkesi strese, sinire gark ederken, bu bilezikler sadece takanı ilgilendirir, kimseye bir sıkıntı vermezdi. Bir dönemdi geldi geçti. Belki milyonlarca bilezik satıldı. Ancak kısa bir süre sonra hepsi ortadan yok oldu. Atıldı mı satıldı mı bilinmez. Onca bilezik nereye gitti kim bilir?

Ağlayan Çocuk Posteri: Bir dönemin en popüler posteriydi bu. Evlerde, iş yerlerinde, minibüslerde, kahvelerde, şehirlerarası otobüslerin arka camlarında, kamyonların yan camlarında neredeyse her yerde sıkça rastlanırdı.

Resmin arka tarafı kahverengi bir tonla verilmişti. Sırtında kalınca bir ceket olan, hüzünlü bakışlara sahip bir çocuğun gözlerinden yaşlar akardı. Küçük büyük herkesi etkilerdi bu hüzünlü sahne.

Karşı komşumuzun evinde de vardı bu resimden, sık sık onlara oyun oynamaya giderdim ve hep duvarlarındaki o resme hatta biraz da korkarak bakardım. Korku değil de endişe demek daha yerinde bir tabir olmalı. Resimdeki çocuğun öyle bir ifadesi vardı ki; “Bak! Sakın neşelenme! Bana bak! Hüzünlüyüm. Sen de böyle ol!” der gibiydi. Bizim yetiştirildiğimiz şekilde bir eğitimin: “Önce gülersin ama sonra çok ağlarsın,” mantığının yansımasıdır bu resim sanki.

Geçelim. Bu komşularımız iki kardeştiler Serkan ve Hakan. (o sıralar böyle de bir moda vardı, bütün kardeşlerin adı birbirine yakın, kafiyeli isimlerden olurdu,) Bunlar beni kandırdılar; o resimdeki çocuğun aslında Serkan'm küçüklüğü olduğunu ve bu resimden dolayı, çok güzel para kazandıklarını söylediler. Ne yalan söyleyeyim benzetmiştim de.

O resmin uğursuz olduğuna dair söylentiler çıkmıştı bir ara. Duvarına asanların işleri kötüleşir, iflas ederlermiş. Yok yangın çıkmış, damları çökmüş falan diye. Neden ağlayan bir çocuğun posteri asılır ki zaten? Asacaksan gülenini as bari. Bu resim hakkında şehir efsaneleri türemiş, insanlar hikâye üstüne hikâye yazmışlardır. Onlarca efsane içinde galiba en doğrusu şuydu; Kıbrıs Çıkarması'nda şehit olan bir askerin oğluymuş bu çocuk. Babasının ölüm haberini aldığı an, gözlerinden o yaşlar boşanmış. Tesadüf eseri oradan geçen bir fotoğrafçı bu anı yakalamış. Bundan sonra da bir ressam bu resmin yağlı boya versiyonunu yapmış ve olay çığırından çıkmış.

Peşin Satan, Veresiye Satan: Seksenli yılların fenomenlerinden biri de peşin satan ile veresiye satanı simgeleyen bu posterdir. Evlerde "Ağlayan Çocuk" ya da halılardaki iskambil oynayan, fal bakan kadınlar sık görülürken, esnafın çoğunluğu bu posteri tercih ederek, dükkânlarına asmıştır.

İçeriğindeki mesaj şudur: Veresiye satanlar bu resmin solundaki adam gibi perişan olur, o yüzden siz de peşin satan olun ve ömrünüz rahat geçsin. Peşin satan şişman adam, gösterişli koltuğunda purosunu içip keyif yaparken, veresiyeci sıska adamsa, bitli dükkânında, kafasını kaşır bir halde, zayıflıktan ölecek durumdadır. "İsteme veresiye, dost kalalım ölesiye" yazısı yerine, bu posterin kullanılması daha hoştur.

Kamyon ve Otobüslerdeki Resimler: Özellikle şehirlerarası yollarda görmeye alıştığımız sahnelerden biri de kamyon yan camlarında, güneş ışınlarının vermiş olduğu zararla renkleri solmuş olan, zamanın seksi kadınlarının erotik pozlar vererek çektirmiş oldukları resimlerdir.

Önemli atasözleri, özdeyişler, diğer şoförlere meydan okumaların yer aldığı yazılardan başka, bu moda da dönemin göstergelerindendir. En sıklıkla görülen ünlüler, Sibel Can, Hülya Avşar, Harika Avcı, Burçin Orhon gibi yerli isimlerin yanında, Samantha Fox gibi yabancı kadınlardı.

Az önce söylediğim gibi, bu resimlerin ortak özelliği erotik olmaları ve hepsinin, güneş ışınları dolayısıyla, dört ana renkten bir ya da birkaçının kaybolmuş olmasıdır.

Arapsabunu: Klasik olmuş bir temizlik kremidir. Diğer temizlik ürünleri gibi çok fazla kimyasal madde içermediği için de en az zararlı olan sabun çeşididir. Bazı kadınlar temizlik malzemesi olarak kullanmaktan, merhum Barış Manço da saçlarını arapsabunuyla yıkamaktan hiçbir zaman vazgeçmediler. Bir röportajında televizyonda açıklamıştı. Markasını söylememiş, ancak piyasadaki arapsabunlarından birisiyle yıkadığını söylemişti.

Arapsabunu sadece bir temizlik malzemesi değil aynı zamanda bir yiyecek maddesidir de. Küçük çocuklar bu malzemeyi bal zannederler, hatta zannetmekle kalmayıp yiyenler bile vardır. Tadını sorduğunuzda alacağınız cevap şudur; "İğrençti!" Bunun dışında şekil şemal itibariyle makine yağına benzerliğinden dolayı da karıştırılırdı. Kapılara, bisiklet zincirlerine sürüldüğü görülürdü.

Arapsabunu poşet içinde kilo ile satılır, kremi andırır. Kokusu pek makbul değildir. Poşetler içinde sıvıya yakın bir durumda olduğu için mıncıklaması hoştur, ancak fazla sıkıp, patlatmamaya özen gösterilmelidir.

Temizlik haricinde en yaygın olarak kullanımı oda değişikliklerinde görülür. Ağır eşyaların oradan oraya sürüklenmesinde pek bir kolaylık sağlar. Mesela ağır ve yüklü bir dolap gibi. Bu dolabın alt tarafına sürülecek az bir miktar arapsabunu, kaygan bir zemin hazırlanmasına ve o koca eşyaların kuş gibi hafiflemesine yardımcıdır. Çok yaptım biliyorum. Annem eskiden sıklıkla oda değişikliği yapar, eşyaları bir öyle bir böyle koyar, sonra da ilk haline dönüş yapardı. Allah'tan bu huyundan sonradan vazgeçti daha doğrusu azalttı değişiklik yapma huyunu da kurtulduk.

Facit Hesap Makinesi: Biraz hantal bir görünüme sahip olan bu makineler, zamanın en yaygın aletlerinden biriydi. Gri mavi renkleri yaygındı. Sağ ve solunda manivelalar bulunan ilginç görünümlü üç mekanik ekranı silme/düzeltme için bir kelebek kolu bulunurdu. Kollardan biri toplama çıkarma yapmaya yararken, diğeri çarpar ve bölerdi. Kolu ileri doğru sararsan toplar, geriye doğru sararsan çıkartma işlemi yapardı.

Bu makineler insana Sümerbank'ı hatırlatır. O zamanlar hemen her memurun masasında bunlardan bulunurdu. Ayrıca muhasebecilerin vazgeçilmez yardımcısıydı.

Araba ve Elektronik Eşya Bandrolleri: Seksenli yıllarda çıkan bir kanunla, arabaların ön camlarına, neredeyse bir iskambil kâğıdı büyüklüğünde ve yılın iki dönemine ait verginin ödendiğini gösteren bandrolleri yapıştırma zorunluluğu çıkmıştı. Yaşı biraz fazla olan araçların

ön camlarının yarısı yok gibiydi. Şoförler, bu yapıştırılan bandroller yüzünden yolu göremez hale gelmişti. Aracın sağında oturanlar görmüyorlardı zaten.

Görsel olarak çirkin ve çok fazla alanı kaplayan bu bandrolleri aracın camından temizleme işi de çok zordu. En güzel yol jiletle kazımaktı. Bu bandroller bir süre sonra küçük bir aparatla tak-çıkar hale gelmişti. Sonuçta akl-ı selim galip gelmiş ve bu saçma, uygunsuz yasa kaldırılmıştır.

Araç vergi bandrollerinden başka, bir de evinize almış olduğunuz radyo, televizyon gibi elektronik eşyalarda da bir bandrol uygulaması vardı. Allah'tan bu bandroller bir defaya mahsus olmak üzere yapıştırılıyordu. Ancak, çokça korkulara salmıştı insanları. Sürekli olarak, o bandroller yerlerinden çıkarıldığında, cezai yaptırımının çok yüksek olduğu konusunda dedikodular yapılırdı. Aslında eve gelip hiçbir görevli bunları kontrol etmedi, ama korkusu yıllarca bünyelerden çıkmadı.

Video: çeşitli söyleyiş şekilleri vardır. Bunlardan birkaç örnek vererek, hayatımızın bir bölümünde önemli bir yeri olan bu aleti tanıtıp, hatırlatalım.

Vidyo, vidoo, fideo diye de söylenir. Daha önceleri müzik kasetlerinin nasıl olduğunu çözememiş olan bizlere öyle enteresan gelmişti ki sormayın. Videoların teknik donanımlarından ziyade işlevleri ile alakalı konuşmakta fayda var.

Seksenlerin sembollerinden, hatta belki de en önemlilerinden biri de bu videolardır. Beta ve VHS kavgası uzun zamanlar sürmüş, insanlar Betacılar ya da VHS'ciler diye ayrılığa düşmüşlerdir. En sonunda yarışın galibi, kullanımı daha kolay ve kasetlerin ve video kafasının daha az yıprandığı belli olan, VHS videolar olmuştur.

Toplumsal hayatımızı derinden etkileyen videonun bulunması, bir miktar Japon sevgimizi artırmakla beraber, sinemalara haddinden fazla zarar vermiştir. Yeni bir sektör oluşmuş, videokasetleri kiralayan dükkânlar her mahallede amiyane tabirle mantar gibi türemiştir. Hatta bir mahallede iki üç tane olduğu bile görülmüştür.

Herhangi bir kaset kiralayabilmek için "Videocu" diye adlandırılan kulüplere üye olmak gerekliydi. O zamanlar videonun ne güzel bir şey olduğunu anlatmak için şu örnekler verilirdi: "Abi! Alacan bir vidyo, bir kaset kiralayıcan şu kadar lira, sinemaya gitsen ne olacak? Yol parası şu kadar, şu kadar da bilet! E bi de bir şeyler yediğini içtiğini farzet!" gibi ekonomik hesaplar ortaya çıkardı. Sanki her gün bir iki film seyretmek şartmış gibi.

Üye olunduktan sonra kaset kiralama hakkına sahip olurdunuz. Yeni çıkan filmleri ilk olarak izlemek pek havalı işlerden sayıldığı için, bu kasetler günlerce öncesinden ayrılır, normalde bir kasetin kiralık olarak kalacağı süre üç günü bulduğu halde, bu yeni filmlerin iade süresi bir güne düşerdi. “Hatta seyredip getirelim abi,” diyenlerimiz vardı.

Öyle bir çılgınlık haline gelmişti ki videoda film seyretmek, günde beş altı film kiralayıp seyredenleri bilirim. Benim rekorum üç kaseti hiçbir zaman geçmedi.

Sokaklarda gözü şiş insanlar görürdük ve bilirdik ki film seyretmektendi. Ve inanın sorsanız; “Yaa dün gece üç dört film birden seyrettim, ondan uyuyamadım” diye cevap alırdınız.

Bundan başka aynı filmi defalarca seyretmek de bu gariplikten payını almıştı. Benim bildiğim en fazla defalarca seyredilen film, Jean Cloude Van Damme’ın oynadığı “Kan Sporu” adlı filmdir. Neden seyredilirdi, amaç neydi anlamıyorum, ama defalarca hatta on kereden fazla seyredenleri biliyorum. Öyle bir hale gelmişti ki çocuklar birbirlerine “Kan Sporu’nu seyrettin mi?” diye soracaklarına, “Kan Sporu’nu kaç kere seyrettin?” diye sorarlardı. “Oğlum var ya ben on dört defa seyrettim. Adam bir vuruyo, hele o Japon adam var ya onun göbeğine ağır çekimde bi vuruyo,” diye muhabbetler oluyordu. Benim de sanki bu filmi defalarca seyretmek lazımmış gibi bir düşünceye girdiğim ve neredeyse bir o kadar seyrettiğim olmuştur.

Sonra yaş biraz ilerleyip, videocu ağabeylerle ya da çalışanlarıyla samimiyet yakalanınca, ayıp filmler seyretme zamanı gelirdi. Önceleri daha yırtık arkadaşlara bu kasetler aldırılır ya da yüzünüzü kızartıp istemek yerine, daha az utandıran bir yol olan birkaç normal filmin yanında bir tane de bu erotik filmlerden birini koyardınız. Sonra işi abartır, sokak ortasında hemen bir sektör kurulur ve siz başlardınız porno film bulmaya. Bu filmler ne hikmetse, toplu halde seyredilirdi. Bir arkadaşın anne-babası yazlığa gider, boş kalan ev, gençlerle dolardı. O zamanların en çok rastlanan durumlarından biri de bu toplu erotik film seanslarında, aile bireylerinden birinin evde bu gençleri uygunsuz şekilde basma hikâyeleridir.

Bunlardan başka, yine ebeveynler yakın mesafede birilerine misafirliğe gider, siz dönecekleri saati hesaplayarak, sakladığınız köşedeki ya da kömürlükte bulunan kasetinizi alır, atardınız videoya. Tam gelme saatlerine yakın, kaseti çıkarma hazırlığı yapsam mı biraz daha takılsam mı diye düşünürken, o zamanlar çok sık rastlanan elektrik kesintisine

yakalanırdınız. Sonrasında yaptığınız iş, yana yakıla, utana sıkıla, birkaç mahalle dolaşıp, açık ve elektriği olan bir kahve bulmaktır. “Abi be kaset içinde kaldı da bi fişe taksam da çıkarsam,” derdiniz. Çoğu zaman anlayışlı kahveci ağabeyler buna izin verirler, ama laf sokmaktan, sizi utandırmaktan da vazgeçmezlerdi. Bu arada kahvelerde de bazen tüm gün boyunca film oynatılırdı. Geç saatler gelince dışarıdan içerdeki ışık belli olmasın diye onlar da gayret sarf ederdi.

Hep bir furyanın yaşandığı zamanlar vardı. Bir ara, Küçük Emrah filmleri, bir başka zaman Rambo filmleri gelirdi. (*Rambo* filmleri dediğimiz, Vietnam Savaşı’nı anlatan filmlerdi. Bu filmlerde bir orduyu yok edebilen Amerikalı kahramanlar olur, o bataklıklarda savaşır ve bütün Vietkongluları öldürür, bütün esir arkadaşlarını kurtarırlardı. Bu filmlerle yaşayan bir nesil, Amerikalıların Vietnam’da harika işler yapıp, savaşı kazandıklarını falan zannederdik. Neyse ki büyüyünce doğruyu öğrendik,)

Video hayatımıza girip milletimiz film kiralama çılgınlığından kurtuluncaya kadar da Ninja, Küçük Emrah, Vietnam, gençlik filmleri, komedi, korku ve erotik filmlere sardık zaman zaman. Sonra kavga-dövüş filmleri aldı sırayı, 1,2,3 ler derken 6,7,8 leri çıktı. Bunların hepsini seyredenler vardı. Altın yumruklar, gümüş tekmeler ne ararsanız. Bir dönemdi bu da geçti. Ama arkasında belki kişi başına 1000 kaset ile.

Videonun bir güzelliği mi desem, yoksa kötülüğü mü desem bilmem, yerli film yayınlamayan TRT’ye karşı, bir ara yerli film çılgınlığı başlamıştı. İnsanlar bol acılı Türk filmleri kiralamaya başlamışlardı. Ben bu sırada epey sayıda Türk filmi seyretmiş ve TRT’ye hak vermiştim. Yayınlayamaya değer film bulamıyormuş adamlar. Ulusal Video’nun yaptığı bu saçma sapan filmler, belki yapımcısına çok paralar kazandırdı, ama insanımızın zevkini köreltti. Amatör kamera ile çekildiğini düşündüğüm, senaryonun filme başlandıktan sonra yazıldığına inandığım filmlerdi bunlar. Şarkı, türkü söyleyip de bir filmi olmayan insan kalmamıştı.

Bazı kiralanan filmlerin sonlarını ileri sararak kontrol etmekte fayda vardı. Binde bir de olsa, rastlanılan açık saçık sahneler olabilirdi. Bazı filmler güncelliğini kaybedince üstüne başka filmler çekiliyordu. Kontrol etmekte fayda vardı yani.

Kafa ayarı yapmak diye bir durum vardı. Bir de kolonya ile temizliği sağlanan kasetler videoya konur, bir ileri, bir geri sarılarak ya da oynatarak videonun kafası temizlenirdi. Neyse işte gelişi, bayağı bir ses çıkarmış ve

evlerimize epeyce bir süre konuk olup başrolü kapmıştı. Ancak gidişi çok sessiz olmuş, gelişi o kadar gürültülü olduğu halde bir anda, sessiz sedasız ortadan çekilmiştir.

Olaylar

Seksenli yıllarda meydana gelen, dünya ve özelde Türkiye'yi ilgilendiren pek çok olay vardır. Elbette her devirde büyük olaylar olacaktır. Ama burada daha ziyade bizi ilgilendiren ve aklımızda, yüreğimizde yer eden ve yara açanların bazılarını anlatmayı uygun buluyoruz.

Çernobil Kazası: 1986 yılında ülkemizin daha ziyade kuzey bölgelerini etkileyen bir kazaya tanık olmuştu dünya. Çernobil Nükleer Reaktörü'nde bir patlama meydana gelmişti. Bunun sonucunda radyoaktif serpinti çok geniş bir alana yayıldı. Sadece komşu ilkeleri değil görece uzak Avrupa'daki pek çok ülkeyi de doğrudan etkilediği sonraki yıllarda ortaya çıkmıştı.

Independenta: Seksenli yıllara ramak kala, İstanbul Boğazı tehlikeli kazalarından birini yaşamış, ham petrol yüklü Romanya bandıralı bir yük gemisi ile Yunan bandıralı bir başka gemi, Haydarpaşa yakınlarında çarpışmıştılar. Independenta adlı bu yük gemisinde çıkan yangın aylarca sürmüş, İstanbul halkı çok korkmuş, patlama sonucu çıkan yangın ve enkaz kaldırma çalışmaları çok uzun zaman almıştı.

Break Dans: Bu bir dönemin en yaygın dans figürlerinin olduğu, insanların çılgınca yolda, bayırda tirtir titrediği, yerlerde sırtüstü, kafa üstü döndüğü, balık gibi yerlerde çırpınılıp, göbek üstünde hareket edilmeye çalışıldığı, bir yaşam biçimi haline getirilen dans türüdür.

Doğru düzgün yürürken birden felç gelmiş gibi durur, "Ver bir elektrik, ver, ver," diye bağırır, arkadaşın eline dokununca vücudunu dalgalandırırdın. Dalga bittiğinde karşındakinin yanağına bir tokat atmak, olayı renklendirirdi.

O zamanların doğum günü partilerinde bu dansı yapan insanlar topluluktan saygı görürdü. Çok geyikler yapıldı, çok konuşuldu. "Len büyüyünce börekçi mi olacan?" diye sorulara maruz kalırdınız. Gençler evlerinden kaçardı brekçi olmak için.

Çok fazla bilmediğim konuya çok vakıf olmadığım için söylüyorum bunları. Bu dansa duyarlı insanlar, bu yazılanlara da belki kızabilir: "Senin dediğin elektrik bugi, karıştırıyorsun" falan diyen de çıkabilir. Heyhat, ama komikti işte! O dediğiniz de komik, iyi, break dance da komik.

Challenger'in İnfilakı: Amerika'nın Florida Kennedy Uzay Merkezi'nden havalanan ve fırlatıldıktan yetmiş üç saniye sonra infilak eden Challenger Uzay Mekiği, içindeki yedi mürettebatının ölümüyle o yıllara damgasını vurmuştu. Televizyonda infilak sahnesi defalarca yayınlanmış, tüm dünyada milyarlarca kişi bu patlamayı izlemişlerdi.

O zamanlar Amerika Başkanı olan *Ronald Reagan* açıklamada bulunmuş, bu olay uzay araştırmalarında yaşanabilecek olağan durumlardan biri sayılmıştı. Bu olaydan sonra, araştırmalara uzun bir süre ara verilmişti.

Çöp Yığınları: Belediye hizmetleri, ağır aksak giderken, bir ara İstanbul şehrinin çöpçüleri greve girmiştiler. Belediye ile yapılan pazarlıklar uzun sürmüş, zaten yetersiz olan çöp toplama işleri bu grev dolayısıyla iyice kötüleşmişti.

İstanbul halkı, bu çöp yığınlarının görüntüsünden ve özellikle de kokusundan yılmıştı. Günlerce süren bu eylem, pazarlıkların anlaşma ile neticelenmesiyle son bulmuş, İstanbul ve İstanbullu rahat bir nefes almıştır.

Dünyanın gözü üzerinde olan bu güzide ve tarihin en önemli şehirlerinden biri olan koca şehre bu görüntüler hiç yakışmamış, o zamanın görev yapan insanlarına ve bu işte sorumlu olan herkese lanetler okunmuştu. (ki halen aklıma geldiğinde okumaktayım,)

Eurovision Şarkı Yarışması: Seksenli yılların en önemli olaylarından biri, hiç şüphesiz bu yarışmadır. Millet olarak, sanki bir futbol maçı ya da güreş müsabakası seyreder gibi ekranların başına geçer, bu yarışmadaki şarkıları dinler, sıranın bize gelmesini heyecanla beklerdik.

Yarışma öncesinde hazırlıkları takip eder, bu sefer şansımızı çevireceğimizi düşlerdik. Tabii evdeki hesap hiçbir zaman çarşıya uymaz ve biz yine boynumuzu büküp, yine hakkımızın yendiğini düşünürdük.

Sonra, neden başarısız olduğumuzu tartışmaya başlardık. Kimi, solistimizin giyim kuşamına kusur bulurken, kimi o günkü performansına kızardı. Bazıları, bestenin ve sözlerin yabancı kulaklara hitap etmediğinden dem vururken, bazısı olayı sadece Türk düşmanlığına bağlardı.

İlk şarkımız *Semiha Yankı* tarafından seslendirilen "Seninle Bir Dakika" ile sonuncu' olup, devamında nasıl olsa yine başarısız sonuçlar alırız diyerek, bundan sonraki iki sene yarışmaya katılmadık.

1978 yılında yine başarısızlık geldi. Sondan ikinciydik.

Bu işler böyle olmuyor demek ki diyerek, Türkiye'de müzik hayatının doruklarını yaşayan ve yurtdışı deneyimi de olan *Ajda Pekkan* bu göreve layık görülerek, eleme yapılmadan seçildi. Ismarlanan şarkılar arasında, o

zamanın petrol krizine gönderme yapan sevimli sözleri olan “Petr-oil” şarkısı manidar bulundu ve esprili üslubuyla dikkat çekeceği düşünülerek, yarışmaya bu şarkıyla katıldık. Kıvrak ritmi ile bizim dilimize yerleşen bu şarkı, yabancılar tarafından beğenilmedi ve biz yine az puanla sondan dördüncüydük.

Sonraki yıllar bu başarısızlık devam ederken, sözlerimiz ve müziğimizin yabancılar için uygun olmadığına, bu yüzden onlara hitap eden bir şarkı yaparsak başarılı olacağımıza dair inanç içine girdik. Buna dayanarak “Opera” adlı şarkıyla katıldık yarışmaya.

Buradaki amacımız, batılılara operanın ne güzel bir şey olduğunu ve ünlü operaları ve operacıları hatırlatmaktı. Meğerse onlar bizim kadar hatırlamak istemezlermiş.

Türkiye o tarihe kadar yapılan yarışmaların en kötü derecesini alarak, “sıfır” puanla sonuncu oldu. Rahmetli Çetin Alp, bunalımlara girdi. İnsanlar bu şarkıyla yıllarca dalga geçti.

Eurovision belki hiçbir ülkenin vermediği değeri bizden görmüştü, ama o bize hep ihanet etti. Mahzarları, Fuatları, Özkanları, Ajdaları, Necoları, Nükhetleri, Beşyıl Önceleri Sonraları, Çetinleri Alpleri ve daha nicesini yedi bitirdi. Bu profesyonel müzisyenlere başarısızlığı tattırdı. Ancak Türkiye elemeleri neticesinde bir sürü insanı tanımış, kazanmış olduk. Neyse ki nihayetinde Sertap Erener birincilik aldı da biraz kendimize geldik. Moralimiz düzeldi.

Otobüs Yolculukları: En iyi otobüsün 302 olduğu zamanlar ve biraz daha öncesinden bahsetmek istiyorum.

Ailecek yola çıkılırdı. Öyle herkesin şimdiki gibi özel araçlarıyla uzun yolculuklar yapamadığı zamanlardı. Teknoloji bu kadar gelişmemiş, arabalar gürültülü idi. Yazın sıcaktan kavrulur, kışınsa soğuktan donardık.

Otobüsler biraz da yollar bozuk olduğu için mecburen daha yavaş giderken, yolları o koca kamyonlarla paylaşmak zorunda kalırdık. Bolu Dağı efsanesi şimdikinden çok daha fazlaca idi, yok uçurumdan düşen araçlar, yok iki araç yan yana geçemezler, biri durur diğerine yol verir gibi konuşmalar olurdu.

Otobüslerin içi bir felaketti o zamanlar, sigara kokusundan burnunuzun direği sızlar, içilen sigaradan göz gözü görmezdi. Demek ki o vakitler sigara bu kadar zararlı değildi.

Ön koltuk ve tavan arasındaki bölmeler fileli idi, sular plastik kutularda değil, cam şişelerde gelirdi. Hemen herkes, yolculukta aç kalmasın diye

yanma yolluk alır, öyle çıkardı.

Orhan Gencebay, Ferdi Tayfur kasetlerini dinlemekten bıkabilirdiniz. Bir ara içiniz geçer, dalarsınız. Uyandığınızda “Beni böyle sev, seveceksen dın dın dıı olduğum gibi...” içiniz geçer yine uyanırsınız bıraktığınız yerden şarkı devam ediyordur. Şaşırırsınız, ama tur bindirdiğinizden haberiniz yoktur. (O aralar bir de Otoban Serisi 1,2,3.. gibi bir şeyler çıkmıştı. Dönemin en tutulan şarkıları olur, aralarda da bir iki abuk fıkra anlatılırdı. Pek tuttuydu zamanında,)

İnsaflı bir şoföre rastlarsanız, TRT açılırdı da “Yurttan Sesler”i dinlerdiniz. Ne çok yolculuk yaptık, ne çok türkü öğrendim o yollarda.

Mutlaka her yolcu otobüsünde durmadan ağlayan, kadrolu en az bir bebek bulunurdu. Küçük çocuklar olurdu, mola yerine yaklaşıp da anons yapıldığında, uyku ile uyanıklık arasında, “annnnerdeyisss, yaaa ıhhıımmmisit, uymısiiieehğmm, fis, tis, tis,” derken, anne, uykudan yeni uyandığı için çocuğun sesinin yüksekliğinden duyduğu mahcup edayla, fısır, fısır ona cevap verirdi.

Mola yerine ulaşıldığında, şoför el frenini pompalayarak çekerken, muavin: “Şu anda bilmem ne tesislerine gelmiş bulunuyoruz. Molamız yarım saattir. Çaylar şirkettendir,” diye seslenirdi. Şoför, ağır adımlarla lokantanın kendilerine ayrılan bölümüne doğru yürürken pek havalı olurdu. Muavinse yanında oturur, uykulu gözlerle etrafa bakardı. Sizse sürekli oturmuş olmaktan dolayı ağrıyan vücudunuzu o serin havada gererken, sarı

botlu, fırça üzerine hortum bağlamış adamın sıçratacağı sulardan korunmaya çalışırdınız.

Acı çaya bol şeker atıp tatlandırmaya çalışırken, bir bakarsınız süre dolardı.

Bundan sonra kadın, erkek fark etmez, ne dediği anlaşılmayan bir sesle anons gelirdi: “saaeyyıiin yöolculeaar işsteaanbulldan geliypşs esssskişşeeeerr issttikametineeah gidennn daodaayylaerrr firrmasıiynaaaaiyytt...” apar topar kalkar, o sigara kokulu otobüse yeniden dönüp koltukların arasından şaşırmadan kendi yerinize oturmaya çalışırdınız.

Topkapı Garajı: Nice eski filmlerin “Sana geldim İstanbul,”anlayışının başlangıç ya da bitiş noktasıdır burası. Kendine ait bir anlayışı, havası vardır. Karmakarışık bir yapı hakimdir ortama. Çığırtkanların sesleri daha ne olduğunu bile anlamadan öyle bir sarardı ki benliğinizi gelen nereden geldiğini gidecek olansa nereye gideceğini şaşırabilirdi. İstanbul’un merkezi burasıydı. Trafik haliyle karışıktı. Yüzlerce demek belki abartılı olabilir, ama çok sayıda firmanın çalışanları oraya gidenlerin dünyasını şaşırtabilirdi.

Burasından başka bir de Haydarpaşa Garı vardır ki, yukarıda değindiğim gibi “Taşı toprağı altın,” olan İstanbul burada da kendisini hissettirirdi. O yıllarda göç etkisiyle çekilen filmlerin bir karesinde mutlaka buradan bir sahne olurdu.

Taverna Müziği: “Hoş geldiniz Ahmet Bey, hoş geldiniz Necla Hanım, hep beraber sallayalım,” gibi, abuk sabuk şarkı arası girişleri olan, insanları eğlendirmek için ne yapacaklarını şaşıran, ağırlıklı olarak kısık sesli ve sakallı olan bir tür! Piyanist Şantör olarak adlandırılmış, bir dönem eğlence sektörünün en önde gelen ve değişmez isimleri olmuşlardır.

Cengiz Kurtoğlu, Nejat Alp, Arif Susam, Atilla Kaya, Tacettin Aktaş, Zihni Cinan, Metin Kaya gibi isimlerin başını çektiği bu ekol, yıllara damgasını vurmuş olmakla birlikte, kısık olduğu için bir süre sonra seslerini kaybetmişler bir daha da kaset çıkaramamışlardır. Sesleri daha gür olanlarsa işlerine devam etmiştir.

İstanbul gecelerinde gezintiye çıkanlar, Tarabya'da arabayla ağır ağır yol alırken, yan yana dizilmiş eğlence mekânlarında, sanki televizyonda kanal degiştiriyormuş hissi uyandıran bir şekilde bu arkadaşlara rastlayabilmektedir.

Ben bu müzik tarzından ve de eğlence anlayışından hiçbir zaman hoşlanmadım. “E! o zaman bu isimleri nereden biliyorsun?” derseniz, yakın arkadaşlarımdan biri bu yukarıda adı geçen insanların kasetlerini alır, dinlerdi. Bu kasetlerden birinin adı, “Dostlar Tavernasında Krallar El Ele”dir. (Bir rakamı da vardı, ama onu hatırlamıyorum,) Burada beni en çok eğlendiren bir resimden bahsetmek isterim. Kaset, Zihni Cinan, Atilla Kaya, Arif Susam ve biri daha vardı adını hatırlayamadığım, bu insanlar tarafından yapılmıştı. Kaset üzerindeki resimde, bir kısmı gözü kapalı, ya da başka tarafa bakarken çıkmışlardı. Bu derece acemice yapılan iş ve o görüntü aklımdan çıkmazdı. O arkadaşıma her gidişimde bu kaseti elime alır, güler dururdum. Ne kadar hoşuma gitmiş ki, aradan yıllar geçmesine rağmen aklımdan çıkmamış ve şu satırları doldurmama vesile oluyor.

Bu arada bir not: Resimdekilerden biri hariç, diğerleri hep sakallıydı.

Berlin Duvarı: Utanç Duvarı olarak da adlandırılan bu duvarın yıkılışı, bir dönemin kapanmasını temsil eder. 1960'lı yılların başında kurulan bu set, Batı Almanya ve Doğu Almanya'yı birbirinden ayırmak üzere bir sınır

olarak kurulmuştu. Soğuk Savaş'ın sonunu getiren olaylar silsilesinin bir ayağı da bu duvarın yıkılışıdır.

Doğu Almanya, adı demokratik olmasına karşın bir Doğu Bloğu ülkesidir. Hükümet, halkın diğer ülkelere geçişine izin verdikten sonra, duvarın bir anlamı kalmamış ve on yılın son günlerine doğru, 46 km'yi bulan duvar, on binlerce insanın katılımıyla, sevinç çığlıkları ve eğlenceler arasında yıkılmıştır.

Kooperatifler: Okul kooperatiflerinden başka, Turgut Özal idaresinin mirası, bir de S.S. Emek 85, S.S. Kayko bilmem kaç gibi isimlerle ortaya çıkan toplu konut inşaatları başlamıştı. Bunlar ucuza ev sahibi yapma garantisi veren, fakat bir türlü bu amaçlarına ulaşamayan, hatta bırakın ucuzluğun yanından geçmeyi, hedefledikleri rakamlara yaklaşamayan oluşumlardı. Onlara ödediğiniz aidatlarla iki üç tane ev alabileceğiniz rakamlar çıkardı ortaya.

Ne zamanında biten bir kooperatif sitesine, ne de inşaatta kullanılacak malzemenin gerçekten kullanıldığı malzemelere rastlanılmıştır. Üç senede biteceği söylenen daireler on-on beş senede anca bitirilmişti. Mahkemeler, üçkâğıtçı müteahhitleri dava eden kooperatif ortaklarıyla dolup taşmış, bazı inşaatlar yarım kalmıştı. Nihayetinde birçok insan, zar zor da olsa, bu oluşumlar sonucunda ev sahibi olmuştu.

Biz de bu sayede ev sahibi olan ve süreci doya doya yaşayanlardandık. Babam bu şekilde iki kooperatife birden (ayrı yıllarda) üye olmuş ve yıllarca borç ödemişti. Bu evlerin gerçekte olduğundan çok pahalıya mal olduğunu, Dolar ve Mark cinsinden hesaplar, bunlardan başka o zaman ekmek şu kadardı. Gazın fiyatı bu kadardı diyerek ortaya acayip rakamlar çıkarırdı.

Bu Mektubu Yedi Kişiye Yollamazsan: Bazı garip olaylar çıkardı bazen. Bir aralık bir efsane türemişti. Sabah evinizden çıkmak üzereyken bir bakarsınız, kapınızın önünde bir zarf duruyor. Merakla gözlerle bakarsınız bir mektup çıkar ve içinde aşağı yukarı şu yazılar olur; "Bu mektubu en az yedi kişiye daha yollamazsanız bütün felaketler sizi bulur... Bu mektubu alıp yollamayan bilmem kimin kızı birkaç gün içinde trafik kazasından öldü, şu kişinin işyeri yandı, öbürü damdan düştü bacağı kırıldı, biri cinnet getirip, beş kişiyi öldürüp intihar etti vs." İşte! "Onların yaşadıklarını yaşamak istemiyorsanız bu mektubu en az yedi kişiye gönderin..."

Bu mektubu alan insanlar, "Aman benim de başıma böyle şeyler gelmesin," diye hemen çoğaltıp yedi kişiye daha postalardı. Böylelikle o

mektup bütün ülkeyi dolaşırdı.

Seksenlerde en çok rastlanılan abukluklardan biri ve toplumsal paranoya sebebi olan bu mektuplar, memleketimizde çok tuttu. İnsanlardan sürekli olarak bu tür mektuplar gelirdi. Posta işletmelerinden birilerinin uydurduğunu ve bu yolla kuruma büyük kazançlar sağlandığını düşünüyorum.

Bize de gelmişti bunlardan biri. Kimden geldiğini hatırlamıyorum, ama konu komşu panikleyip ne yapsak diye düşünmeye başlamışlardı. Bu tür şeylerden ve hurafelerden hiç hoşlanmayan babam, "Yırtın atını şunu," demişti de kurtulmuştuk. Yırtıp attık ve hiçbir şey de olmadı. Ama toplumun nabzını tuttulardı bu yolla bir zamanlar.

Bulgaristan Olayı: Todor Jivkov yönetimindeki Bulgaristan yıllardır devam eden yıldırma hareketleri sonucunda seksenin sonlarına gelindiğinde söylemlerini: "Bulgaristan'da Türk yoktur"a kadar vardırmıştı. Asimilasyon öyle boyutlara varmıştı ki, Türklerin tamamının isimleri, neredeyse bir gecede Bulgar isimleri ile değiştirilmişti. Bulgaristan'daki bu asimilasyon politikası sonucu isimleri değiştirilen ve dilleri yasaklanan Türkler direniş başlatmıştılar. Balkanlar'ın göbeğinde yaşanan bu insanlık dramı başka olaylarda da olduğu gibi Özgür Dünya'nın umurunda değildi.

Bulgaristan'da başlayan bu direnişler sonucunda zamanın Başbakanı Turgut Özal'ın girişimleriyle, yüz binlerce Türk Türkiye'ye göç etmek için yola çıktı.

1984 yılından itibaren yoğunlaşan baskılar, Belene Kampı ardından sürgün yılları ve Sofya işkenceleri. 1989 yılı büyük göç zamanları.

Nihayetinde Naim Süleymanoğlu'nun Türkiye'ye iltica etmesi sonucu biraz daha gündem olmuştur Bulgar Olayı.

Naim Süleymanoğlu'nun kaçışı için yapılan operasyonlar ve Olimpiyatlarda yarışabilmesi için harcanan paralar, epey konuşulmuştu. Bu paralar harcandıysa bile boşa gitmediğini göstermişti. Yarışmanın ardından hem sportif manada hem de siyasi bir konu olarak, birçok dergi, gazete yanında önemli bir dergi olan Time'da kapak oldu.

Dünya'nın gözleri de bu vesileyle açılmış oldu. Bulgaristan'da Türkler'in var olduğu ortaya çıktı.

Çavuşeskular'ın İdamı: Romanya'yı yıllarca idaresi altında bulunduran Nicolea Çavuşesku, 1989 yılının son günleri, ırkçı yaklaşımlarından dayanağı olmayan mal varlığına, binlerce kişinin cinayetlere kurban gitmesinden ve kötü yönetiminden sorumlu tutularak, eşi ile beraber bir

manga asker tarafından kurşuna dizildiler. İdam görüntüleri Romanya basını tarafından dünya medyasına verilmişti. Bu görüntüler, insanın kanını dondururken, bir devir kapanmış oluyordu.

Filistin Meselesi: İsrail Siyonist baskılarını arttırmış ve Filistinli insanları çocuk yaşlı demeden yıldırmaya çalışıyor hatta her zaman yaptıkları gibi öldürüyorlardı. O yıllar haberlerde Filistinlilere yapılan işkenceleri görebiliyorduk. Hele defalarca yayınlanan bir sahne vardır ki büyük küçük hepimizi çok etkilemiştir. Bir İsrailli asker önce dipçikle, o yetmeyip bir taşla, önünde çaresiz şekilde yatan Filistinli genç bir adamın koluna acımasız bir şekilde defalarca vuruyordu. Diğer tarafta da bu sahnelere yakın görüntüler yineleniyordu.

Asala Terör Örgütü: 1970'li yılların ortalarında *Beyrut*'ta kurulduğu sanılan, amaçları arasında Türkiye'nin Ermeni Soykırım iddialarını tanıması, tazminat ödemesi gibi çeşitli yaptırımları barındıran silahlı bir örgüttür. En fazla eylemlerini Türk dioplamatlarına yaptıkları suikastlarla göstermişlerdir. Seksenli yılların ortalarına gelindiğinde örgüt gücünü kaybetmeye başlamış daha sonra ikiye bölünüp ardından da son bulmuştur. Örgütün sonunu hazırlayan Paris Orly Havaalanı'nda yaptıkları eylemdir.

Yaptıkları eylemlerle yüzlerce kişiyi yaralarken 47 kişiyi ise öldürmüşlerdir. Bu öldürenlerden 32'si Türk diplomatlarıdır.

Sakallı Bebek

: Seksenli yılların en asparagas, en düzmece ve en fazla inanılan haberlerinden biri, bu Sakallı Bebek efsanesidir. Tan Gazetesi'nin en görkemli asparagas haberiydi. Haberin yanına bir de sakallı bir bebek resmi çizilmişti. Bebek, doğar doğmaz konuşmuş ve kıyametin işte bilmem ne tarihinde (önümüzdeki Kurban Bayramı) kopacağını söylemişti. Bu habere inanan çok sayıda insan vardı. Tabii o sabah yataklardan kalkıldı, ortada herhangi bir renk değişikliği, bir sıcaklık yoktu. Kıyıdan uzak evinizin bahçesi deniz olmamış ya da dağlar yer değiştirmemişti. O yüzden bu tür haberlere bir daha o kadar prim verilmedi.

05.08.1987, Milliyet, Sayfa 1

Tan gazetesinde yayımlanan sakallı bebek resmi

● Bayramın ikinci gününde

KIYAMET bekleyen var

● Tan gazetesi tarafından duyurulan, sakallı bebeğin doğduğu ve kıyamet kopacağı yolundaki haber, yurttaşlar arasında farklı tepkileri yol açtı

HABERİ 8. SAYFADA

İran-Irak Savaşı: Seksenli yılların başında her iki ülke birbirlerinin topraklarına ve petrol tesislerine saldırılar düzenlemeye başladıklarında savaş kaçınılmaz hale gelmişti. Petrol kaynaklarına verilen zararlar dünya ekonomisini de etkiliyordu. Fiyatlar artmış, kaynaklar yanarak yok oluyordu. Bu ekonomik boyut. Aslolansa savaş sonucu ortaya çıkan insan kaybıdır. Ölen insanların sayısının bir milyonu geçtiği belirlenmiştir.

Koli Basili: Bir zamanlar özellikle de Marmara Denizi'nde sıkça rastlanan bir bakteri çeşididir. Bulunduğu sularda denize girmenin sağlıksız olduğu söylenmesine rağmen "Biz Türküz, bize bir şey olmaz," mantığının yerle yeksan ettiği bu bakteri zamanın dergi ve gazetelerine verdiği pozlarla içimizden biri gibi olmuştur. Herkes zarar görebileceği halde kimsenin umurunda olmamıştır. Özellikle de Yeşilköy'de donlarıyla denize girenlerin...

Televizyon ve radyo

Radyolar

Çok çeşitli radyo programları vardı. Kanal sayısı da fazlaydı. Bir kanalda Klasik Türk Müziği diğerinde Türkçe Sözlü Hafif Müzik, diğerinde Klasik Müzik... Yurttan Sesler koro eşliğinde türkülerin çalınıp söylendiği bir programdı.

Daha sonraları yayın yapılan kanal sayısı artmış bu sıralar bir Polis Radyosu modası çıkmıştı. Polis Radyosu diğerlerine göre daha serbest şekilde yayın yapıyordu. Arabesk çalındığını bile hatırlarım. Ama onun da bir kötü yanı vardı ki hem dinlerken gına gelir hem de üzülürdünüz duyduğunuz onlarca kayıp insanın haberlerine. Sonra geçerler çalıntı otolara, acil kanamalı hastalar için kan aramalara...

Radyo Tiyatroları ve Arkası Yarın isimli programlar vardı haberlerden sonra radyonun en önemli yapımlarıydı bunlar. İnsanın içine işleyen duyduğumuz o seslerin sahipleri ailemizden birileri gibiydi. Bu seslerle büyümüştük bir bakıma. Dünyanın en iyi kitaplarının radyo uyarlamalarıydı bunlar. Görüntü olmadığı için kitaplardaki gibi bolca betimlemeler olurdu. Kahramanımız bir yandan kendi yaptıklarını anlatırken karşısında duran insanın nasıl bir hal içinde olduğunu, o esnada kafasını kaşısa onu anlatırdı: "Caddenin karşısındaki John değil mi! Hızlı hızlı adımlarla nereye gidiyor acaba böyle! Dur şuna bir sesleneyim John! John!" O böyle heyecanlı bir şekilde John'a doğru giderken, ayak seslerini, otomobil ya da at arabasının sesini duyar John'u da gözünüzde canlandırırdınız.

Zaman ve mekan geçişlerinin olmaması araya serpiştirilen efekt ya da açıklamalarla olurdu. Duyduğunuz her bir sesin anlamı olurdu. Mesela bir su sesi, bir kapı gıcırtısı ya da rüzgârın sesi. Neredeyse bu rüzgâr içinizi ürpertir, üşümüşsünüz gibi tüyleriniz dikenlenirdi.

Burada duyduklarınız hayal gücünüzü geliştirirken, oyuncuların konuşmalarındaki vurgu eğitiminizi desteklerdi. Hikayelerin büyüsüne kapılır bir dinlediğinizde meftunu olur bir sonraki bölümün saatini iple çekerdiniz.

Televizyondan daha etkili olduğunu söylemek çok da iddialı bir söylem olmasa gerek.

Ama ne yazık ki televizyon sonrası eski gücünü yitirmiş, onun gölgesinde kalmıştır. En iyi ihtimalle elektrik kesintilerinde yeniden çıkar karşınıza. Pilli radyonuzu açar ya odanın bir yerinde ya da yatarken yanı başınızda bir mum ışığında dinlersiniz. Ve "Vay be!" dersiniz. "Bu aslında televizyondan iyi," ta ki elektriklerin gelip, o camın önüne geçene kadar...

Televizyon

Tek kanallı TRT insanları bilinçlendirmek için uğraşır, herkese hitap edecek programlar yapmak için çalışırdı. Şimdiyle o günleri kıyaslamaktan pek haz etmesem de gerçekten takdire şayan işler yapmış olduklarını teslim etmek gerekir. Tek kanal ve farklı zevklere sahip milyonlarca insan vardı karşısında. Hiç kimse ne yayınlanan programları ne de yayın saatlerini beğenmezdi. Ama o kanal herkese de yeterdi.

TRT sonuçta bir devlet kanalıydı ve kamu yararı için yayın yapma zorunluluğu vardı. İmkânsızlıklar yüzünden yayın saatlerinin azlığını da düşündüğümüzde ne kadar problemli bir durumda oldukları kestirilebilirdi.

Kendi bünyelerinde genellikle eğitici içerikli ve insanları çeşitli konularda bilinçlendirmek üzere programlar hazırlarlardı. İhtilal sonrası ekran yasakları daha da sıkı yapılıyordu. İnsanların sevdiği isimler bu yasaklar yüzünden televizyonda görülmezdi. Sansür hat safhada olduğu için bu sansürden geçen az sayıdaki sanatçılar kaplardı ekranı.

Kızardık TRT'ye bir kısmımız neden yerli filmleri az yayınlıyorlar diye. Yeşilçam iş başındaydı hâlâ. Nihayetinde film çekilmeye devam ediliyordu. Sonradan video evlerde başköşede yerini aldığında TRT'nin neden yerli film yayınlamadığını az-çok anlamıştık. Adamlar yayınlayacak değer ve kalitede film bulamıyorlarmış.

Bu yukarıdaki olayı çok geç de olsa anlamıştık, ama neden *Pazar Konseri* diye bir program vardı? Şimdi buradan bakınca daha iyi anlıyorum ki, bu ülkede klasik müzikten hoşlanan belki on binlerce insan vardı pazar günlerini hasretle bekleyen. O kemanları, viyolaları, piyanoları virtüözü görüp de mutlu olan. Üstatların değerli eserlerini bir orkestra eşliğinde seyretmek ne kadar hoşlarına gidiyordu kim bilir.

Kimi programlar kadınları, kimileri çocukları, kimileri de topyekûn halkı bilgilendirmek için yapılırdı. Köylülerimiz kendilerine uygun programları ne kadar merakla bekliyorlardı, bilemiyorum. Sonuçta hepimiz ne yayınlarlarsa onu seyrediyorduk.

Günlük tutmanın ne denli önemli olduğunu, süne zararlısının yaptıklarını, trafik kurallarına uymanın, uymayanları uyarmanın bir vatandaşlık görevi olduğunu hep TRT'den öğrenmiştik. KDV hakkında bilgileri, alacağımız fişlerin "yol, su ve elektrik," olarak bize geri döneceğini de buradan biliyoruz.

Ankara Arı Stüdyoları, hazırlanıp sunulan sayısını bilemediğimiz eğlence programlarına ev sahipliği yapmıştı. (Arı Stüdyoları'nın

meşhurluğu hem yeni yapılmış olmasından hem de büyüklüğündendir.) Yetişen haberci, programcı, spikerler çok kaliteliydiler. Türkçeyi en doğru haliyle kullanan insanlardı. Özel kanallar çıktıktan sonra bu insanların kıymetini daha çok fark etmişizdir.

Özellikle yabancı filmlerin seslendirilmesi çok üstün şekilde yapılırdı. Dublajda dünya standartlarının üstündeydik belki de. Sonradan çok tutulan dizilerde bu usta tiyatrocuları görmüştük. Yoksa seslerini hanemizden biri gibi bilir, ama yüzlerini, seyrettiğimiz artistlerde ya da aktrislerde cisimlendirirdik.

Yayınlanan dizi ve filmler özenle seçilirdi. Genel olarak aile hayatının önemini, komşuluğun, yardımlaşmanın anlatıldığı yapımlar yayınlanırdı.

Kapitalizm hükmünü iyice hissettirmeye, Amerika her haliyle ağırlığını koymaya ve emperyalizmin yayın kolunu elinde tutmaya başladıktan sonra anlayışlar değişmeye başlamıştı. Dünyayla birlikte elbette biz de değişiyorduk. Ve yayınlanan şeyler de modaya uygun olmalıydı. Ara sıra Türk aile yapısına pek uygun olmayan şeyler de yayınlanır. Ertesi gün gazetelerin bazıları kıyametleri kopartırdı.

Dünyayla birlikte yaşıyorduk nihayetinde, beğeniler değiştikçe bize de sirayet ediyordu bu durum. Bazı dizi filmlerde abartılı derecede zengin, çok lüks bir hayat yaşayan insanların ağdalı yaşantıları işlenmeye durdu. İnsanlarımız da bunlara özenirdi. Aslında bu hemen her zaman böyle olmuştur. Oysa biz ailenin kutsallığına ilişkin filmlere alışkındık.

Bu dizilerde zenginliğin her şeyden önemli olduğu, bu uğurda, yani para için yapılmayacak hiçbir şeyin olmadığını öğütlediler. Özellikle Dallas ve onun takipçisi diziler bu tür bir hayatı işliyorlardı. Kimin kimle kırıştırdığı, kim kimin çocuğu bilinmezdi.

Başını Köle Isaura’nın çektiği Brezilya dizileri hayatımızı altüst etmişti. Yıllarca yayınlanan hikâyeleri, hiç bitmeyen dertleri ile bezdirmiştiler hayatımızdan. Dünyanın hiç bilmediğimiz bir yerinde, tanımadığımız insanların çilesini, bize hitap etmeyen hikâyelerini gözyaşları içinde seyrederdik baronları, köleleri. Hâlbuki kendi dertlerimiz vardı bizim, kendi hikâyelerimiz.

Bir Kunta Kinte tanımıştık, örümüzü tüketmişti. Yayınlandığı günlerin ertesi herkes mutsuz olurdu, o derece etkilenirdik.

Daha sonraları adına “Pembe Dizi” denilen bir akım başladı. Bu da aslında Brezilya dizilerini hatırlatıyordu. Yalan Rüzgârı, Hayat Ağacı, Cesur ve Güzel gibi örnekleri vardı. Bunlar da yıllarca sürer, çocuklar

büyür, yeni aşklar türerdi. Birbirini kazıklarlar, kendi eşlerini başkalarının eşleriyle beşer onar kere aldatırlar, çelme takarlar, tuzak kurarlar, mahkemeye verirler. Sonra döner aldatanları affederler, gider kendileri aldatırlar. Böyle döner giderdi yıllarca. Kötüye ve kötülüğe, hainliğe, düzenbazlığa dair ne varsa bunlardaydı.

İnsanlara doğruluğu, dürüstlüğü aşılayan, komşuya verilmesi gereken önemin anlatıldığı ve herkese iyilik yapmanın ve iyi olmanın vurgulandığı çok sayıda film ve diziler vardı. Walton Ailesi, Yedi Kardeşe Yedi Gelin vs. Esas yoğunluk bu tür filmlerdeydi.

On yılın sonlarına doğru sitcom çılgınlığı başlamıştı. “Altın Kızlar”, “Muhteşem İkili”, “Charles İş Başında” vb. nice örnekler çok beğenilmişti. Hayranları hiçbir bölümünü kaçırmak istemezlerdi. Daha önce duymadığımız bir espri tarzı ortaya çıkmıştı. Bir mekânın içinde değişik tipler, havada uçan espriler vardı. Gülme efektleri sıkça kullanılırdı bu dizilerde.

“Mavi Ay” dönem gençliğinin en çok seyrettiği yapımlardan biriydi. Bruce Willis bu diziyle çıkış yaptıktan sonra bir daha durdurulamamıştı. Şımarık, geveze, sevimli, çokbilmiş bu adamı herkes çok sevmişti. Esprileri yeni bir tarz getirmişti hayatımıza.

Televizyonun yardımcıları

Regülatörleri çoğumuz hatırlarız. Televizyonlarımızın en büyük yardımcısı, voltajın gücünü ayarlayan kırmızı ışıklı bir alet. Düğmesi yandığı vakit televizyonlar seyredilmeye hazır hale gelirdi. O zamanlar regülatörü olmayan ev yoktu. Sanki o olmazsa televizyon seyredilemezmiş gibi gelirdi.

Düğmesini oturduğunuz yerden ayağınızla açmak modaydı. Üzerinde bir adet dantel mutlaka bulunur, dantelin duruşu yanlışlıkla yamulursa, anneden fırça yenirdi.

Çatılardan sesler gelirdi: “Çekiyor mu, böyle iyi mi? Aşağıda pencereden uzanan kafalardan cevap gelirdi: “Karlı, karıncalı, böyle kalsın,” gibi. Evet, Antenlerden bahsediyorum.

Antenler alimunyumdan yapılma olurdu. Üzerinde bir sürü tel, kabloları uzun olmalıydı ki eve kadar uzansın. Siz aldığınız daha büyük ve yeni bir antene yer bulmaya çalışırken, komşunuzunkini engelleyebilirdiniz.

Çatılar antenlerden geçilmezdi. Yüksek katlı binalardan bir tarla gibi görünürdü yamuk yumuk duran antenler. İyi çeksin diye tencere kapakları takarlardı bir yerlerine. Komikti, ama inanılırdı daha iyi çektiğine. Seksenlerin sonuna doğru bu düz telli antenlerin yerini çanak antenler almaya başlamıştı.

Bir arada televizyon önüne renkleri genelde mavi olan cam koruyucular takılmaya başlanmıştı. Sonra da dedikodular. O korumak için takılan aparatların televizyonu renkli gösterdiğine inanılıyordu. Hâlbuki nihayetinde sadece önündeki malzemenin rengi aksediyordu, Beyaz Cam denilen televizyonlara.

Uzaktan kumanda ellerde yerini bulmadan önce evin çocukları bu vazifeyi görürdü. Televizyonumuz tek kanallıydı. Adı da sadece TRT idi.

İkinci kanalın açılmasından sonra TRT 1 ve TRT 2 diye isimleri olmuştu. Hayret etmiştik nasıl olabiliyordu böyle bir şey diyerek. Aklımıza hiç radyonun düzeneği ve ayrı kanalları da gelmiyordu.

Televizyonun arkalarında kocaman bir tüp bulunurdu. Bir şey olur da televizyon düşerse bu tüp patlar diye korkuturlardı bizi. Bir keresinde kardeşimle biraz fazla sertçe bir oyun oynarken, Philips marka televizyonumuzu tepesi üstüne düşürmüştük. Annem oradan hemen çekilmemiz için uyarıyordu bizi. Patlayacak diye düşünürken, üzerinden bir toz bulutu yükseliyordu. Meğerse yılların biriktirdiği tozlarmış havaya yükselen.

Televizyon örtü ve dantelleri: Hemen her televizyon ya da radyonun üstünde bulunurdu bu danteller. Anneler özenle ördükleri bu şeyleri bunların üstüne örtmeye bayılırdı. Bir bakıma verilen değeri ya da bu nesnelerin kıymetini de anlatır. Önceleri yayın saatlerinin kesintili olması da etkiliydi, diye düşünüyordum, ama bu geleneği bazılarının halen devam ettirdiklerini bildiğimden vaz geçerim.

TRT ve bilinçlendirme çalışmaları

Ertürk Yöndem'in kadrosuyla hazırlayıp, sunuculuğunu ve sokak çekimlerini yaptığı bir programdır *Perde Arkası*. Yöndem TRT jargonuna biraz aykırı konuşma tarzıyla da dikkat çekmiştir. Konuşurken a harflerini yumuşatmadan ve kısa olarak söylerdi.

Çok güzel, ama korkutucu bir müzik eşliğinde başlayan program, Ertürk Yöndem'in "Sevgili seyirciler bu programda da hataları tespit edeceğiz ve bir bir gözler önüne sereceğiz," gibi sözleriyle devam ederdi. Sağlıksız iş yerlerine baskınlar yapar, tozlara eller, farelerin bu mekânda cirit attığını göstermeye çalışırdı.

Özellikle Güney Doğu Anadolu bölgesinde yaptığı programlarla akıllardan çıkmaz. Elindeki upuzun mikrofonla yaptığı röportajlarda yanlış bir söz söyleyecek olanın kafasına kafasına vuracakmış gibi gelirdi bana.

TRT'nin trafikte yapılan hataların neler olabileceğini göstermek ve önlemek amaçlı hazırladığı programlardan biri de *Tarih Affetmez* isminde kısa parodilerden oluşan bir programdı. Soner Ağın, bir tarih profesörünü canlandırırken yanındaki gazetecilere, tarihi birkaç olayın, mesela; "Hititlilerle ... arasında imzalanan anlaşmanın gününün, salı değil çarşamba olduğunu ispatladık arkadaşlar. Tarih affetmez," derdi. Daha sonra yanına bir polis memuru gelir ve sözünü kesip bir uyarı yapmak ister, fakat bizim profesör, onun sözünü kesip yine "tarih affetmez," derdi. Nihayetinde memur bir fırsatını bulur, arabasını yanlış yere park ettiğini söyler ve o meşhur söz ortaya çıkar; "Tarih affetmez, ama trafik hiç affetmez,"

Toplumda uyulması gerekli kurallar *Dikkat* adlı program vasıtasıyla anlatılırdı. Skeçler halinde bazı abuk sabuk davranışlar sergilenir ve bunların yanlış olduğu gösterilerek ders çıkarılması gerektiğine vurgu yapılırdı.

Örnek; o zamanlar cep telefonu olmadığı için haberleşmelerimiz jetonla çalışan telefon kulübelerinden arama yapabilirdik. Caddelerde çok sayıda telefon kulübesi vardı ve önünde bazen kuyruklar olurdu. İşte böyle bir durumdaki bir skeçte; kadın kuyruğa aldırmadan jeton üstüne jeton atarak saçma sapan bir konuşmayı uzatıp duruyordu. Bekleyen insanlar da sinir krizlerine gark oluyorlardı. Tabii seyredenler de.

Bundan başka, yabancı "dikkat" programları vardı. Burada da insanlar, elektrik çarpması, boğulma gibi olaylar yaşarlar, ama bilinçsizlik diz boyudur. Mesela birinde adamın biri elinde ekmek bıçağı ile elektrik fişi takılı olan bir ev aletini tamir etmeye kalkar ve tabii ki elektrik çarpardı.

İlkyardım uygulaması yapılırdı. Bu arada grafiklerle adama elektrik çarptığı duyurulur, biz adama “Vah, tüh,” derken, bir ambulans gelir ve adam kurtulurdu.

Biz bunlardan hiçbir şey öğrenmemiş olmalıyız ki, hâlâ ne bir ilkyardım, ne ambulans olayına girmeden, hemen yaralı insanı karga tulumba kaldırır, sallar dururuz.

O zamanların en çok rağbet gören komiklerinden Zeki Alaysa ve Metin Akpınar’ın oynadıkları, *Aşı Kampanyası* insanları bilinçlendirmek, aşının önemine vurgu yapmak için hazırlanan, değişik skeçlerden oluşan bir programdı. Hafızalardan silinmeyen diyaloglara sahiptir.

Hiç unutmam, Zeki Alasya bir spikeri, Metin Akpınar ise bir köylüyü oynuyordu. Çeşitli yanlış anlamalardan sonra: Metin Akpınar finalde şöyle derdi; “Şincü aşulaa ikiye ayrıluuu garma aşuuu yarma aşuuu” o ara spiker sorar “Ya çocuklar?” Cevap: “Çocuklaaa aşu olmaaaz, zeytuğee zeytuğee,” diyerek bitirirlerdi.

Bir başka skeçte bu sefer Zeki Alasya köylü kadın kılığındadır. Spiker sorar: “Kaç çocuğunuz var?” Bu öyle garip bir şekilde “onseeekiiiz” der ki akıllara zarar. Ondan sonra da neden öldüklerini anlatır. “Biri gızamıktan getti, birini eşşek depti...” diye, arada “Hatça’ya n’oldu gız?” diye sorar ve bir cevap alırdı. Ama tam hatırlamıyorum. Finalde de Metin Akpınar “Eşşegi hemen aşılatacagam” diyerek bizlere bir miktar kara mizah yaparlardı.

Ali Atik-Ayşegül Atik ikilisinin yaptığı skeçlerden oluşan, yine eğitici içerikli bir program da *Elektrik Fişi* ile KDV fişinin karıştırıldığı, güldüren öğeler bulunurdu. İnsanlara KDV bilincini yerleştirmek üzere yapılırdı. Alışverişten sonra fiş almak akıllara kazınmaya çalışıldı uzun süre.

Bu skeçlerde genellikle Ayşegül Atik saf sekreter kızı oynar, sürekli hatalar yapar, bazen de o saflığın arkasında uyanık ve bilinçli kızı görürdük. Bazen KDV fişi yerine elektrik fişi alır, biz de bunlara gülerdik. Tabii bu programdan memnun olmayan kimseler de vardı. Bunlar genelde fiş vermek istemeyen esnaftır.

Bay Yanlış ile Doğru Ahmet başlığı ile yine insanlara doğru şeyleri göstermeye çalışan bir program vardı. Bay Yanlış’ı Erol Günaydın oynardı. Sürekli hata yapar, Doğru Ahmet ise işin doğrusunu anlatarak ve uygulayarak bize ve Bay Yanlış’a gösterirdi.

Çok didaktik bir programdı. Doğru Ahmet’i kim oynardı unuttum, ama daha sonra o büyüyüp yerine kardeşi Mehmet geçmişti. Bu Mehmet’i Mesut

Çakarlı oynadı. Hatta sonraki yıllarda kendisini fotoroman kahramanı Memo olarak da görmüştük.

Hiç unutamadığım diyaloglardan birinin şöyle bir hikayesi vardır: Ahmet birkaç sene sonra büyümüştür o gider yerine Mehmet gelir, Bay Yanlış Ahmet'i sorar ve aldığı cevap şudur: "Ahmet büyüdü ve okula başladı. Bundan sonra ben geleceğim." Bir başka bölümde Bay Yanlış kırmızı ışıkta beklemez ve karşıya geçer niye böyle yaptığı sorulduğunda: "Karpuz da yeşildir ama kesince kırmızı olur," der.

Bu durumla bu cevabın ne alakası vardı anlamazdım. Bu ve bunun gibi bir sürü absürd şeyler olurdu. Bay Yanlış otoyol kenarında koyun otlatır, bir başka zamanda yine otoyol kenarında yazın sıcağı bir gece yarısı, ellerinde beyaz eldivenlerle dolaşıp dururlardı, Doğru Mehmet'le beraber.

Bir program da köylüleri, ziraatçileri bilinçlendirirdi. *Bu Toprağın Sesi*. Ziraat ile ilgili bir sürü bilgi edinmiştik. Aşı kâğıdı nasıl alınır, süne zararlısı, şarbon, kımıl, hayvan doğumları... Kamber Ağa ile Uyanık'ın maceraları vardı bir de, Kamber Ağa bilinçli köylü, Uyanık'sa adı üstünde uyanık ama bilgisiz, bilinçsiz. Bir bölümünde hatırlıyorum Kamber Ağa birileri hastalanıyordu da sebebini kara sineklere bağlıyordu, köylüler inanmadılar. O da sinekleri şeker olan yere çekti ve oraya boya döktü, boyanın üstüne konan sinekler başka yere geçtikleri vakit, ayaklarına bulaşan boyaları her yerde görmek mümkündü. Ve sonuç: Artık her şeyin suçlusu anlaşılmış, insanlar kara sineğin ne kadar zararlı olabileceği hakkında bilinçlenmişlerdi.

TRT'nin yapmış olduğu, Doğu ve Güneydoğu'da meydana gelen terör olaylarını anlatan bir program vardı. *Anadolu'dan Görünüm*. Jenerik müziği, askerlerin eğitimdeyken ya da dağda bayırda dolaşırken ağızlarına sokulan mikrofonlar ve onların canhıraş konuşmaları ilginçti. O zamanlara göre sansürün az kullanıldığı bir formata sahipti. Öldürülen teröristler ve teröristlerin öldürdüğü köylü cesetlerinin görüntüleri hâlâ gözlerimin önüne gelir.

Günlük tutmanın ne denli önemli olduğunu da Ahmet'in Günlüğü adlı program sayesinde kavramıştık. Ancak ben ve benim arkadaşlarım onlarca kez denememize rağmen hâlâ neredeyse hiçbirimiz bir günlük tutamamışızdır. Çok eğitici bir programdı, oyuncular çok iyi, konular günlük hayattandı.

Finalde usta bir oyuncu-seslendirici özet yapar, yanlış ve doğru şeyleri hatırlatır, sonra da konunun uzmanı olan Prof. Dr. Atalay Yörükoğlu analiz

yapar ve bizlere doğru ve olması gereken şeyleri, çocuk ya da ebeveynlerin yaptıkları yanlışları anlatırdı. Ahmet'in babasını Selçuk Yöntem oynardı.

İnanılması zor gelebilir, ancak nerdeyse mercimek üzerine yapılan bir program vardı. Bu programı yaşlı bir teyze olan, sonradan adını unvanını öğrenmek zorunda hissettiğim kişi, Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi Ayşe Baysal sunardı. Mercimeğin bin bir türlü faydasını sayardı bize *Mercimekçi Teyze*. Ne kadar da protein, tadı da müthişmiş, besleyiciliği kırmızı etin kaç katıymış, her derde devaymış, diye anlatır dururdu.

Sokaklarda dalgası geçilirdi. Tatlısı da olurmuş, arabaları da çalıştırırmış, mercimeğin reçeli pek güzel olurmuş gibi.

Ben biliyorum mercimeğin esamesi okunmaz hatta hor bile görülen bir taamdır. Kendisine "kara şimşek" denir. "Mercimek kadar beyninle..." diye deyimler vardır. Ancak o sene öyle yüksek rekolte mercimek çıkmış ki, Toprak Mahsulleri Ofisi, biz ne yapsak etsek de bunları eritsek demişler ve çözümü, mercimek tüketimini katlamak için bir program yapımında bulmuşlar. Sonra rekolte tüketildi de biz fazla mercimekten o da bizden kurtuldu.

Açık Öğretim derslerinin verildiği programlar o seneler her zamankinden daha yoğun olarak gösterilirdi. Özellikle kanal sayımız yükselince saatleri daha çok artmıştı. İngilizce dersleri toplu bir bayan olan Zülâl Balpınar ve Mr. Smith isimli bir bey tarafından sunulurdu. Bu insanların evli olduğu ve daha sonra Mr. Smith'in Aids'ten öldüğü sokak dedikodularındandı.

Muhteşem diyalogları ve skeçleri olan bir programdı, fakat format, tipler, rol yapan insanlar gerçekten soğuktu. Francis Matthews adı ile rol yapan İngiliz çok şirindi. Zülâl Hanım'ın hiç değiştirmediği saç şekli ve boynundaki fiyonk, akıllardan silinecek cinsten değildi.

Açık Öğretim Programları yalnızca İngilizce dersleri ile sınırlı değildi. Hemen tüm derslerin mevcudiyeti vardı. Programda dersleri verenler, sanki emekli öğretmenlerden seçilmiş gibiydi. Yaşları biraz geçkin bu öğretmenler, dersleri güzelce anlatır, bolca örnekler ve çözümlerini verirlerdi. Ancak bir öğretmen vardı ki, onu seyrederken bazen korktuğum olmuştur.

Adamcağız anlatırken ara sıra öyle bir coşar ve "P ise Q önermesinde..." diye devam eden konuşmasında o "P ise Q"yu öyle yüksek sesle söylerdi ki, insan kendine gelirdi. Sanki gerçek sınıftaymış gibi hissederdiniz kendinizi.

Hanımlar Sizin İçin adıyla yeni bir program yayınlanmaya başlanmıştı. Hanımlara özeldi ama çocukları tatmin edecek içerik de mevcuttu. Nedret Güvenç sunar, Köksal Engür de yardımcı olurdu. Alev Sezer de bölümlerin bazılarında görünürdü. Program biterken Webster adlı dizi film oynardı.

Perşembe günleri akşamüstü saatlerinde yayınlanan *İnanç Dünyası* adlı dini içerikli bir program vardı. Çok güzel bir jenerik müziği eşliğinde doğal manzaralar, çeşmeler, şelaleler, çiçek görüntüleri gelirdi ekrana. Programı Asaf Savaş diye biri sunardı. TRT'nin Mevlid ve Ramazanlar haricindeki tek dini içerikli programıydı. İlahiler söylenir, dulara edilirdi.

Daha sonraları ekranın gediklilerinden, aynı zamanda bir siyasi parti lideri ve sosyetenin değerli bireylerinden biri olan Yaşar Nuri Öztürk'ü de din adamı sıfatı ile ilk olarak burada görmüştük.

TRT'nin yayınladığı, gelmiş geçmiş belgesellerin en iyisiydi *İpek Yolu*. Müziği o kadar etkiliydi ki bu kadar olur. İnanın hâlâ çoğu insanın kulaklarındadır. Hani bazı müzikler vardır, sadece film müziğidir, ama bir süre sonra film unutulabilir, müzik unutulmaz. Mesela "Çağrı", "Aşk Hikâyesi", "Baba" ya da "İyi, Kötü, Çirkin" filmlerinde olduğu gibi. İşte bu İpek Yolu'nun müziği de böyle bir şeydi. Bestecisi, Kitaro isimli bir zat-ı muhteremdi.

Dünyada Türkiye dışında da Türklerin olduğunu biz biraz da bu belgesel sayesinde öğrenmiştik. Gobi Çölü'nü, Taklamakan'ı, Uygurları, Tatarları hep bu belgeselle tanıdık.

Peter Ustinov'un sunduğu *Geleceğin Dünyası* isimli program, bilim ve icatlar dünyasındaki yenilikleri anlatırdı. Programın formatı ve dizaynı çok hoştu ve Ustinov'un karizması ve gizi programı daha da etkili kılıyordu. Bizler o adamcağızı rahmetli Hulusi Kentmen dedemize benzetirdik. Ve belki de bu yüzden olacak, çok benimsemiştik.

Bir zamanların meşhur kovboyu Jack Palance'da *İster İnan İster İnanma* adında bir program yapıyordu. Acayiplikler ve gariplikler dünyasından seçmeler vardı içeriğinde. İnanılmaz rekorlardan, kurt adamlardan, batık limanlardan bahseder, bizleri çok şaşırtırlardı. Tabii ertesi güne bir gündem olurdu burada gördüklerimiz.

Seynan Levent'in *Akşama Doğru* adlı programı uzun yıllar yayınlanmaya devam etmiştir. Levent'in o güzel ses tonu ve konuşurken bile şiir okurmuş izlenimi veren üslubu çok hoştu. Gerçi o yaşlarda seyretmek pek zevkli bir şey değildi, ama iyi ve kaliteli bir kültür-sanat programı idi. Ve bunca yıl yayınlandığına göre kabul gördüğü kesin.

Bir başka eğitici program da TRT 2'de yayınlanmaya başlayan resimle ilgili olan programdı. Hepimizin *Bob Amca* dediği, kıvırcık kocaman kafasıyla, elinde fırçasıyla sihir yaparmış gibi resimler yapan bir adamın yaptığı programdı. Bir zaman sonra bu sevimli adam ölüverdi. Sonra oğlu yapmaya başladı bu programı, ama ne Bob Amca kadar sevimli ne de onun kadar renkli bir karaktere sahipti.

Ne o zamanlar ne de şimdi sevdiğim, aslında ülke gündemi ve yapılan hizmetlerin anlatıldığı bir program vardır. *İcraatın İçinden*. Bir hipnotize programı ya da bir partinin propagandası gibi düşünmek lazımdır. Hatta reklamcılığın zirvesi de denebilir.

Yapımcı, yönetmen ve oyuncu olarak Turgut Özal vardı. Sağ elinde tutmuş olduğu kalemi öyle güzel bir senkronla sallardı ki insanın etkilenmemesi mümkün değildi. Zaten bu yüzden hipnotize programı olabilir diyorum? İnsanlar etkilenmiş, oylarını yine onlara vermişlerdi.

Unutulmayacak bir jenerik müziği, görüntü ve diyalogları vardı. Otoyolda çok yüksek hız yaptığı Mercedes'te Semra Özal'a söylediği, "Semra şu kaseti koy da neşemizi bulalım", "Bağınız şunu da aççık seççik ifade edeyim", "Sevgili vatandaşlarım, elinizi vicdanınız üzerine koyun,", "Onu da söğleyeyim" unutulmaz replikler arasındaki yerini her zaman koruyacaktır.

Sonradan oyuncular değişti. Eskisi kadar tadı kalmadı bu programın.

Televizyon yarışmaları

Ben Bilirim isimli ve dönemin ruhunu yansıtan, çok kaliteli bir yarışma vardı. Bülend Özveren isimli TRT'nin en iyi sunucularından biri yapardı yarışmayı. Öyle etkiliydi ki ertesi gün okullarda öğretmenler futbol maçı kritiği yapar gibi aralarında konuşurlar, "Ben şunu bildim,", "Ben bunu bildim," gibi şeyler söylerlerdi. Bir kadın yarışmacı vardı ki onu çoğu insan hatırlar. Kendisi kör idi, adı da Hale Bacakoğlu. O güne kadar en iyi yarışan insandı ve bütün Türkiye, o kadıncağız soruları bildikçe sevinirdi. Sonrasında bu başarılı yarışmacıyı Semra Özal'ın himayesine aldığı söylenir olmuştu.

Tabii yarışmada şimdilere göre ilginç durumlar da vardı. Mesela yarışmacılar ellerini kaldırıp ben bilirim demek suretiyle cevap hakkı isterler ve ellerindeki koca kartonlara cevaplarını kalemle, elleriyle yazarlardı. Şimdiki gibi önlerinde bir ekran yoktu.

Bir Kelime, Bir İşlem de yarışma programlarının klasiklerindendir. Çeşitli sunucular tarafından sunulmuştur. Benim en iyi hatırladığım Bill Cosby'yi de seslendiren Sezai Aydın'ın sunduğu programlardır.

Çoğu insan ilgiyle izlerdi. Yarışmanın jürisi, daha doğrusu bilirkişileri her cevaptan sonra öyle bir kasılır, o kadar önemli bir şey yaparmış gibi görünürlerdi ki sormayın. Gerçi yaşlıca insanlardı. Birçoğu belki de ölmüşlerdir. Öldülerse Allah rahmet eylesin, yaşıyorlarsa uzun, mutlu hayat sürsünler. Güzel ve eğitici bir programdı ve halen TRT'nin çeşitli kanallarında değişik insanlar tarafından sunulmaya devam ediliyor.

Usta tiyatro oyuncularının bir kavram ya da nesne hakkında yarışmacıları sıkıştırıp tahmin yürütmelerini sağlamak amacıyla yapılan bir program vardı. *Hangisi Doğru?* Güzel ve eğlenceli bir yarışma olduğunu ve Pekcan Koşar'ı hatırlıyorum, ama çok net değil.

Yabancı müzik programları

Yabancı müzik pek sık rastladığımız şeylerden değildi. Biz ona genelde disko müziği, biraz daha kaba olanlarımız gâvurca müzik, derdik. Kasetçilerin önünden geçerken en yeni şarkıları duyar, heveslenirdik. Herkesin hoşlandığını söylemek yanlış olur, ama gençler belki de özenerek bu müziğe merak duyarlardı. TRT onlar için çeşitli ama az sayıda programlar hazırlatıyordu. Yayın saatini hesapladığımızda az sayılmazdı aslında. İnsanları mutlu etmek zordu nihayetinde.

Pop Saati; bu yapımların önemlilerinden biriydi. Erhan Konuk diye genç bir sunucusu vardı. Türkiye'nin görüntülü video klip yayını yapan ilk programıydı. Erhan Konuk yaşlandı yayın hâlâ devam ediyor. Ama inanın adamın üstüne TRT'nin soğuk yapısı öyle işlemişti ki sürekli aynı gömlek ve kravatı görürdük üstünde. Ancak kalitesi elbette tartışılmaz, çok iyi yabancı müzik yayını yapılırdı. Şimdilerde kravat ve gömlek değişti tabii.

Tanıdığım en romantik adam olan Sezen Cumhur Önal'ın sunduğu, *Müzik Yelpazesi* yabancı müzik yayını yapılan programların en güzellerinden biriydi. Önal o kendine has üslubu, karıncayı bile incitmeyen sözleri, tarzı ve yorumlarıyla, seçtiği şarkılar ve işine karşı beslediği sevgi ile öyle güzel hazırlardı ki programını, seyretmeye, dinlemeye doyamazdık. “Çikolata renkli sanatçımız...”, “Sonbaharda düşen sarı yapraklar...”, “Bazen hüzünlendiren, insana serin ve rüzgârlı bir havada yürüyormuş hissi veren...” vb. bir sürü güzel sözle süslediği programda seçilen şarkılar da çok iyiydi. O zamanlar epeyce sevilen bir adamdı. Daha sonra başka kanallarda da yayınlandı değişik isimlerle, ama o zamanlardaki havasından uzaktı tabii.

Bir gün Çapa Hastanesi'nde bir tanıdığı ziyarete gitmiştim. Bir baktım hemen yanımda Sezen Cumhur Önal, sanıyorum annesini hastaneye getirmişti. Ben zannediyordum ki özel ilgi görecek, fakat bırakın özel ilgiyi, adam resmen hor görüldü. Aynı üslup ve tonda konuşuyordu, yani yapmacık değilmiş demiştim. Kibar adam vesselam.

On yılların sonuna doğru Ömer Karacan, *Number One* isimli bir program hazırlıyordu. Bu program da yabancı müzik yayını yapılanlardandı. Ömer Karacan tuhaf konuşma tarzıyla kimimizi sinir ederken, cahilliğimizi de arada bir yüzümüze vururdu. Program iyiydi ama.

İzzet Öz'ün hazırlayıp sunduğu *Teleskop* son derece eğlenceli ve kaliteli bir yapımdı. Teleskop adını programın sunucusunun kullandığı gözlüğün tipinden almıştı. Malum İzzet Öz'ün kavanoz, şişe dibi ya da teleskop

denilebilecek kıvamda yüksek dereceli gözlükleri vardı. Yapımcıları isim düşünmüşler sonunda programa şişe dibi ismini veremeyeceklerine göre Teleskop en uygunu gelmiş ve onu koymuştular.

Pop müzik kültürümüzün gelişmesinde katkısı yadsınamayacak derecede önemli bir insan ve müzik bilgisi son derece yüksek olan İzzet Öz de programlarına değişik isimlerle devam etmiştir. Format gereği kameraya o kadar yaklaşırdı ki, yaşı biraz daha küçük olanlarımız inanın korkardılar. Klasikleşmiş İzzet Öz sunumları vardı. “Merhaba gençler ve genç kalanlar,” gibi. Çok sempatik ve iyi bir insandı. Şaka kaldırır biri olduğuna güvenerek yukarıdaki şeyleri yazdım.

Eğlence programları

Kamuya uygun yayınlardan nasibini alan eğlence kültürümüz de aile düşünülerek yapılırdı. Bir program herkese uygun şekilde yapılmalı, uyku saati göz önüne alınmalıydı. Dönemin TRT sansüründen geçenler görünürdü yine eğlence programlarında. Belden aşağı espriler yapılmaz, maaile izlenecek şekilde hazırlanırdı. İçeriği de geniş tutulur, genelde şarkı türkü, skeçler, dış çekimler hep beraber yayınlanırdı.

“Haydi toplanın televizyon başına seyredelim şu âlemi birlikte... Bu gece bu gece biirrrr baaaşşşkaa geceee...” diye başlayan jenerik müziği ile dillerden düşmeyen, cuma gecelerinin vazgeçilmezi ve bir fenomeni olan program, *Bir Başka Gece* Çetin Çeki ve adını hatırlayamadığım iki bayan tarafından sunulurdu. Bu program o yıllara gerçekten damgasını vurmuştu. Daha sonraları oradan yetişen insanlar, başka önemli yapımlarda da gözüktüler.

Yasemin Bozkurt da burada bir bölümü hazırlardı. Hıncal Uluç vardı. Skeçlerde Peker Açıkalın, Nilüfer Açıkalın, Volkan Severcan, Buket Dereoğlu ve daha birçok genç sanatçımız oynardı.

İçinde çeşitli bölümler vardı. Kızlı-erkekli gruplar “Hadi Anlat Bakalım” isimli bölümde sessiz film oynarlardı. Çok eğlenceliydi. Arada yabancı müziğin en iyi ve ilk örnekleri çıkar, ertesi güne yarım yamalak herkesin diline yapışırdı. Misal: “Nee na na na”, “Yeke yeke”

Mori Kante ilk defa burada görünmüştü. Bir bakmıştık, bir dudağı ekranın altında, bir dudağı üstünde bir adam, bize hoş gelen bir melodiyi söylüyor. Ertesi gün inanın sokaklarda yarım yamalak bir eda ile herkes, bu yeni duyulan şarkıyı söylemeye çalışıyordu. Sene 1989’du o zamanlar programı Mehmet Ali Erbil-Çiğdem Tunç ikilisi sunuyorlardı. Kayahan-Nilüfer, Süreyya Davulcuoğlu-Kamil Sönmez, Al Bano-Romina Power,

İzzet Altınmeşe-Belkıs Akkale ikilileri de hep buralarda görünüyordu. Ayrıca; Bedia Akartürk ve Nurhan Damcıoğlu...

Stüdyo Pazar, rahmetli Cenk Koray'ın sunduğu, arada sırada Güneş Tecelli'nin de tüm sempatikliğiyle! eşlik ettiği, yokun yok olduğu bir programdı. Konuklar vardı, müzik vardı, komedi, çizgi film, yarışma, spor her şey vardı. Erkan Yolaç "Evet-Hayır" yarışmasını yapar, her yarışmacıya "Mehter Marşı'yla gelip İzmir Marşı'yla gideceksiniz, kafanızı emme basma tulumba gibi sallamayacaksınız ve kesinlikle o iki kelimeyi kullanmayacaksınız. Hazır mısınız efendim..." diye sorar ve sonunda yüksek sayıda kendi başarısıyla biten yarışmayı yapardı.

Cenk Koray'ın sunduğu *Tele Kutu* efsane olmuştu. Stüdyada hazır bulunan seyirciler arasından yarışmacılar seçilirdi. Konuklara "yanında törpüsü olan var mı?" veya buna benzer başka nesne bulunanlardan birini seçerlerdi. Yarışmacıya sorduğu "Kutunuzu açayım mı?" sorusu bir repliğe dönüşmüş, dışarıda bir şakalaşma konusu olmuştu. Bay Meraklı'yı orada tanıdık, Red Kit'i o program içinde seyrettik. Belki en fazla Ersen ve Dadaşları, en Metin Milli'yi, Rıza Silahlıpoda'yı orada dinledik.

Futbol maçları oynanırdı pazar günleri erken saatlerde. Program içinde sonuçlar alınırdı. Eğlenceli ve bol içerikli bir programdı gerçekten. Cenk Koray'ın ağırlığını unutmamak lazım. Arada bir fıkra anlatır, hatıralarından örnekler verirdi.

Gülünüz, Güldürünüz, diye bir program vardı. Eğlence ve taklit yarışmalarının öncülü, atası sayılabilir. Sunucu Öztürk Serengil'in yaptığı şovları unutmak mümkün değildir. Ayrıca Cevat Kurtuluş mimikleriyle insanları kırıp geçirirdi gülmekten. Ve o yarışmadan bir sürü komedyen çıkmıştı. Fatih Mühürdar, Gafur Uzuner, Çene Cemal gibi.

Yediklerimizin hormonsuz, *Devekuşu Kabare*'nin, Devekuşu Kabare olduğu zamanlardı. Bu ekibin hazırladığı bir komedi programıydı *Güler misin? Ağlar mısın?* Ve döneminin belki de en iyi komedisi idi.

Metin Akpınar, Zeki Alasya, rahmetli *Ali Yalaz* ve *Selim Naşit* gibi Devekuşu'nun tüm oyuncuları yer alırdı. Unutulmaz diyalogları vardı ve o günlere gerçekten damgasını vurmuştu. "Mektup yaz Sezai", "Yazam ağam da siz okuma bilmiysiz ki", "He doğru söyliysen, ister yaz ister yazma Sezai" diyalogunu hâlâ unutamam. Sezai, memleketinden İstanbul'a gitmek için otobüse biner, yanında Ali Yalaz vardır. "Ağam yolculuk nire?" diye sorar. Ali Yalaz şaşkın! "E İstanbul" der. Sezai arkadakilere, öndekilere tekmil otobüs halkına da sorar, herkes bıkkın "İstanbul" derler. Yolculuğa

devam ederken Ali Yalaz'a "Bu İstanbul çok mu kalabalıktır, Ağam? Kaç nüfustur?" diye sorar ve Ali Yalaz kendi apartmanındakilerden başlayarak, tüm yolculuk boyunca sayar ve "Şu kadar milyon kişi," diyerek yolculuğu bitirirlerdi. O zamana göre çok uçuktu bu espri.

Dönemin önemli görülen yapımları bunlardı. Ben pek sevemedim, ama Levent Kırca, Atilla Arcan ve daha nice komikler vardı. Bunlar da yaptıkları programlarla insanların neşelenmesini sağlarlardı.

Spor Stüdyosu, spor programlarının en önemlisiydi. Pazar akşamları yayınlanır, tüm maçların golleri gösterilirdi. Programı Tansu Polatkan ağabeyimiz sunardı. Ercan Taner, Levent Özçelik gibi spor spikerleri de buradan yetişmiştiler. Hatta aynı programda mıydı onu tam hatırlamıyorum, TRT'den yetişen spikerler özel kanal spikerleri ile dalga geçiyorlardı. Bir keresinde topun taca çıkması gibi sıradan bir olayı, diğerlerinin ağzından, öyle güzel anlatmıştı ki Levent Özçelik, gülmekten kırılmıştım.

Bu program özellikle de futbolla ilgilenen insanları doyuran bir programdı. Süresi uzun olmadığı halde, sadece konuşulması gerekenler konuşulur, vakit saçma-sapan geri alalımlarla, oynatalımlarla sulandırılmazdı. Futbolcuların ve hakemlerin insan olduklarını, hata yapabileceklerini, futbol topunun da sadece bir futbol topu olduğunu bilirlerdi.

Konu seksenler olduğu vakit genellikle insanların yüzünde bir gülümseme belirir. Bu gülümsemeyi durdurmak, insanları feryat figan ağlatmak istiyorsanız, Pazar Konseri'ni hatırlatmanız yeterlidir.

Buz gibi bir adam *Hikmet Şimşek*, ve "gıy gıy da gıy gıy" diye tarif ettiğimiz bir müzik. Anlamadığımız melodiler ve boşa geçtiğini sandığımız bir saat. Bitse de kurtulsak! Durum buydu işte. Gerçi beğenenler, büyük zevk alan, belki de bütün hafta o saati bekleyen insanlar vardı. Ama genel olarak (en azından bizim çevre çeperimiz,) pek hoşlanmazdık bu saatlerden.

TRT hemen herkese hitap etmek için uğraşıyordu. Bizlere müzik zevki vermeyi amaçlıyorlardı. Ama terse tepen bir psikolojiden başka bir şey olmadı.

Hani hatırlar mısınız, Cumhuriyet'in ilk yıllarında bir Bayburt hikayesi vardır: İlk defa klasik müzik dinleyecek insanlar alana toplanmış, orkestra müziğe başladıktan sonra herkes anlamadığı bu müzikten nefret etmiş. Kendi aralarında konuşurken içlerinden biri: "Bayburt Bayburt olalı böyle zulüm görmedi," deyivermiştir.

Bizim de durumumuz buna yakındı. Pazar sabahlarının bir özelliği de ailecek yapılan kahvaltının, sucuklu yumurtanın zamanı olmasıdır. Tam bu sıraya denk gelen bir saatte bu program yayınlanınca nefret ettik biz bu programdan.

Sonraları biraz bir şeyler öğrenip zevklerimiz inceldiğinde gidip kasetlerini, CD’lerini de aldık, ama o çocuk aklımızla gerçekten nefret ettik. Ve bir nesil Klasik Batı Müziği’nden nasıl soğutulur anladık.

Dany Kaye olaya el attı da yaptığı şovlarla görselliği de müzikle birlikte sunarak, az da olsa ısındırdı bizi. Hep soğuk zannettiğimiz müzisyenlere sürekli sataşması, keman çalan kıza randevu verip sürekli asılması, gerçekten komikti. Orkestrayı elinde kimi zaman bir sinek kovucuyla yönetirdi.

Yalnız hâlâ anlamadığım, bunu pazar gününe koymak zorundalar mıydı? Ailenin bir arada olduğu bir saat isabetli değildi. Sonuçta özel ilgi isteyen bir daldı ve ilgilenen insanlar hangi gün veya saatte yayınlansa kendilerini ayarlayabilirlerdi. Dediğim gibi insanları mutlu etmek zordu.

TRT’de yayınlanan hemen hemen en erotik program olması ve o zamana kadar yayınlanan programlar içinde bu kadar çok sayıda bikinili ve kısa etekli kadın gördüğümüz tek yapım olması sebebiyle çoğu erkeğin nazarından kaçmayan bir şov programı *Benny Hill Show*’dur. Komik olmasına komikti ancak, oradaki bikinili kızları görmek, komiklikten daha önemliydi. Gerçi aile ile beraber seyretmek çok acıydı ama o yaşlı ve zayıf adamların o güzel kızları kandırmaları da çok hoştu doğrusu.

Bay Meraklı sözkonusu olduğunda çizgi film demek yeterli mi, bilmiyorum. Cenk Koray’ın sunduğu Pazar eğlencelerinde gösterilir ve insanlar bu tipten çok hoşlanırdı. Sokakta, evde yıllarca taklidi yapılmış ve halen yapılmaya devam etmektedir. Nev-i şahsına münhasır bir tip olan Bay Meraklı, çizerinin sayesinde başına gelmedik iş kalmayan bir adamdır. Çizicinin elleri ara sıra ekranda görünür, bir yanlış yaptığında siler, bozar, hep yeni hareketler katardı. Meraklı, memnun olmadığı durumlarda bağırır çağırır, hızlıca konuşurdu. Eğer gülecek bir şey bulursa da dibine kadar güler, adamı gererdi. “Abaragandi babayafurri puhhhahhhaahhhaaah” gibi anlamsız, ama komik sözleri vardı.

TRT yeni yayın dönemine geçerken, yeni dizi ve filmleri, programları tanıtmak üzere yılda bir kez, sanırım eylül ayında bir program hazırlardı. Bizim için çok önemliydi bu tanışma. Neden bu kadar önem verildiğine

gelince, bütün yıl yayında kalacak diziler, yayından kalkanlar ve yeni yayınların özetleri verilirdi. Çok eğlenceli bir programdı.

“Yaşasın!”, “amaaan yine mi?” diye naralar atardık. Hatırlıyorum, henüz çok küçüktüm ve yeni yayın dönemini merak ediyordum. En nefret ettiğim programsa “Haberler”di. O çocuk aklımla anneme “Anne, haberler ne zaman yayından kalkacak?” diye sormuştum da, anneciğim afallayıp, uzun süre bana açıklama yapmışu. Kenan Evren’i görmekten bıkmıştım. Büyük ihtimalle onun yüzünden sevmezdim haberleri.

TRT’nin günlerce önceden reklamını yapmaya başladığı, içinde yok yok olan, en iyi arabeskçisinden tutun da dansözüne, komedyeninden müzisyenine, skeçler, parodiler, anılar, her şeyin olduğu bir program da *Yılbaşı Tanıtım Programı*’ydı.

Evlerde şenlik, şamata olur, anneler en güzel yemeklerini yapar, meyveler, tatlılar bir yanda, ya konu komşu, ya da akrabalar gelir, hep beraber eğlenilirdi.

Hiçbir şeyi kaçırmayım diyen tipler, bir önceki gün çok uyuyarak ya da ertesi günü yaşamayarak, günün anlam ve önemini belirten bir hal takınırlardı.

Saatler tam 24.00’ı gösterdiğinde bir şeyler olur, Milli Piyango çekilirdi. Ve Zeki Müren saatleri başlardı. Dansöz olayına daha sonra girilirdi galiba. Neyse işte çok dolu ve çoğunlukla neşeli geçerdi yılbaşılar televizyonda.

Hatırlarım da ekran karşısında daha çok kalabileyim diye, arada bir yüzümü yıkar ya da sadece gözlerimi ıslatırdım.

Çocuk programları

Çocuklara özel yapılan bazı programlardan bahsetmek iyi olacak. Bu tür programların başında Uykudan Önce'ler gelir. Çeşitli zamanlarda farklı insanlar bu programları sunmuşlardır. En iyi hatırlananların başında Adile Naşit'in hazırladığı gelir.

Uykudan Önce Adile Naşit ile özdeşleşmiştir. Saydığı isimler arasında eğer sizinki de varsa değmeyin keyfinize, hatta ara sıra yaptığı şeyler vardı ki, "Vay be! Bu kadın her yaptığımızdan haberdar," dedirtecek cinstendi.

Adile Teyzemiz ara sıra çıkışlar yapar, o da tesadüf edebilirdi. Ve biz de onları gerçekten o anda yapan ve söylediği ismin sahibi olan çocuklardık. Mesela "Hüseyiiin! Bırak o makası elinden, hadi benim kuzucuğum, üzme anneni," dediğinde, ekran karşısında elinde makas olan belki de onlarca Hüseyin olur ve hepsi de tırsarlardı o anki hallerinden.

Ben de bu durumdan nasibini alanlardanım. Bir gün "Oğuuuz! Televizyona o kadar yaklaşma oğlum," dediğinde ödüm patlamıştı. Uykudan Önce'nin mimarının Ergun Uçucu olduğunu bilen ve uzun süre de o destansı sesi ile anlattığı masalları dinlemiş olan biriyim.

Program içinde Tonton Ailesi, Atom Karınca gibi çizgi filmlerin yayınlandığını da hatırlıyorum. Güzel gelirdi bu bize.

Türk temaşa sanatının gözbebeklerinden bir olan gölge oyunumuz *Karagöz-Hacivat* da evvelden TRT'de yayınlanır, ta eski zamanlarda nasıl gülüyor, eğleniyorsa insanlar, o zamanın çocukları olan bizler de öylece Karagöz'ün hatalarına, yanlış anlamalarına gülerdik.

Bir çocuk programı da Rüştü Asyalı'nın eşsiz sunumuyla ekranlara gelen *Pertev Penguen*'in maceralarıydı. Rüştü Asyalı görünmez arkadaşı Pertev Penguen'in etrafında döner durur, türlü hikâyeler anlatırdı.

Öyle iyi sohbet ederlerdi ki, çocuk aklımızla orada gerçekten bir penguen var sanırdık. Rüştü Asyalı, Pertev kısık sesle konuştuğu için bazen duyamaz, eğilip elini kulağına götürür ve Pertev'e ne dediğini tekrarlatırdı.

Beyaz bir fon önünde bir adet sandalye, bir adet portmanto, bir adet tiyatrocu ve birkaç ufak tefek dekorla koca program yapılırdı. Ne şimdiki gibi acayip renklerle hazırlanmış, şatafatlı dekorlar, ne dikkati başka yerlere yönlendirecek görseller... Sadece hikâyeler anlatan bir adam ve hayal gücü... şöyle de bir jeneriği vardı...

> "Yalancının mumlarını
>
> İlk akşamdan söndürelim
>
> Onu muma döndürelim
>
> Bir varmış, bir yokmuş
>
> Bir varmış, bir yokmuş..."

Tiyatro oyuncusu bir kadın ve bir karganın birlikte yaptığı *Rüzgâr Gülü* isimli program tartışmasız bir şekilde karganın renkli kişiliği ile ön plana çıkmıştı. Sonradan o kadıncağızın neler yaptığını bilmiyorum ama karga, baskın karakteriyle TRT'nin kuklalarına başkanlık yapıp, uzun süre bu görevinde kalmıştır.

Rüzgâr Gülü isimli bu yapım da uykudan önce yayınlanan programlardandı. Her ne kadar gösterilen çizgi filmleri ile hatırlansa da el işi gibi, şehir tanıtımları gibi bölümleri de vardı ve o abla ile karga bu konularda yorumlar yaparlardı.

Çocuklara özel programların efsanesi *Susam Sokağı*'dır. Birçok tiyatro oyucusu ya seslendirmelerini yapmış ya da oyuncu olarak görev almışlardı. Özel şarkıları vardı. Tipler o kadar renkli, konular o kadar güzeldi ki seyretmeye ve tadına doyamazdık.

Bay Müzik diye bir karakter vardı ki olumsuz bir tipti aslında, en azından ben öyle hatırlıyorum. Genelde beste ve sözleri o yazardı. Sonra da yaptığını beğenmez: "olmuyooooorrrr, ollmuyooorr," diye bağırarak, hüzünlenirdi.

Edi ile Büdü, Kurbağacık, Açıkgöz, Kırpık, Minik Kuş, Kurabiye Canavarı, Canavarlar... Bu karakterlerin her biri nev-i şahsına münhasır tiplerdi. Okulda ya da evde herkesin neredeyse bir karakterle benzerliği

kurulur ve ona öyle hitap edilirdi. Hakan Abisi, Zehra Teyzesi, Tahsin Amcası, Zeynep Ablası, Sabiha Teyzesi ile gönüllere taht kuran bir programdı.

Unutulmaz şarkılarından bazıları:

“Sür sür arabanı, gez sokakları, keyifli, neşeli, tasasız çıkar hayatın tadını...”

“dağdan bir kız geliyor döne döne...”

“bir, iki, üç, dört onbir, on iki hiihhiii hhhiiiii...”

“arada kaldım hep arada, başıma gelen en kötü şeydir bu. Arada kalmak çok kötü bir duygu...”

“radyo, radyo, radyo...”

“helehoop tereyağlı, ballı ekmek,” gibi nakarat ya da şarkıları dillerden düşmeyen, Kuklaların diyalogları ile unutulmaz espriler içerirdi.

Edi ile Büdü’nün maceraları evlere şenlikti. Bir keresinde Edi, karşısına bir güvercin almış, yanılmıyorsam dama oynuyorlardı. Dışardan gelen Büdü: “Vay! Gördüğüm en zeki güvercin,” diye Edi’ye takılıyor, aldığı cevap karşısında o kalın kaşları ve yüzünden silinmeyen o garip ve şaşkın ifadesiyle daha da komikleşiyordu. Büdü’nün cevabı şuydu: “Yoo o kadar da değil, şimdiye kadar on kere oynadık, ama sadece iki kere yendi beni.”

Sanıyorum sevilmelerinin bir nedeni de, seslendirilmelerindeki ustalıkta gizliydi. Edi’yi *Altan Erkekli*, Büdü’yü ise *Köksal Engür* seslendirirdi.

Bu program içinde *Neşeli Matematik* diye bir bölüm vardı. Bu bölümde kendilerine Matematik Dedektifi ismi vermiş adam ve bir kadın, kaybolan rakamları bulmaya çalışıyorlardı. Bir defasında 3 bir defasında 5 kaybolurdu. Bu adamlar da rakamların peşinde dönüp dururlardı.

Adından da anlaşılacağı üzere cumartesi günleri yayınlanan *Cumartesi'den Cumartesi'ye* diye bir program vardı. Bizim nesil, Donald Duck'ı, Mickey Mause'u Pluto'yu ve nice çizgi film kahramanını buradan öğrendi.

Bu programa atkılarından dolayı *Keçiören Belediyesi*'nin hakkını da yememek lazım. Bizleri eğlendirsinler diye az uğraşıp didinmediler. O koca koca demir para maketlerini hatırlayanlar vardır, çuval yarışları, suya düşürmece gibi bir sürü yarışma yaparlardı. Taraf bile tutardık evlerimizde, ben genelde tontonları tutardım. Kardeşim ponponları.

Programı Sungun Babacan sunardı, Sezai Aydın ise havuz başında mesai yapardı. Origami'yi bize sevdiren teyzemizi de unutmamak lazım. Her hafta beklerdik bu sefer hangi şekil olacak, ortaya ne çıkacak diyerek. Finali Clementine ile yaparlardı.

Çocukluğumuzun en güzide yapımlarından biri de Muppet Show'dur. Kurbağa Kermit ve ona âşık olan Piggy'yi seyretmek çok zevkliydi. Piggy'nin o dalgalı sarı saçları, baygın bakışları, Kermit'in o acayip sesi, locada oturan o iki yaşlı adamın sergilenen oyunlar ya da konuklar hakkındaki çoğu zaman memnuniyetsiz, olumsuz yorumları, o asık suratları unutulamaz.

Dönemin en önemli sanatçıları konuk olur, o kukla kahramanlarla dövüş-çekiş ya da aralarında ufak çaplı komplimanlarla program yaparlar, biz de eğlenirdik. Her kuklanın hikâyesi ve geçmişi vardı. Mesela o iki yaşlı adamın sürekli orada oldukları, hatta o tiyatro binasının onların üzerine kurulduğu bir rivayettir.

Çiftlik evleri ve kovboylar

Aile bireylerinin birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğu hikâyeleri olurdu genelde bu yapımların. Arada problemler de çıkardı tabii. Kötü tipler aileye zarar vermeye yeltendiklerinde baba olaya el koyar, biraz bocalasalar da yine aile toparlanırdı. Saf-temiz insanlar konu komşularıyla yardımlaşırlar. Başka yer bilmedikleri, başka insanlar göremedikleri için çocuklar büyüdüklerinde bu komşular dünür olurdu.

Walton Ailesi bu türdeki dizilerden biriydi. *Küçük John* karakteri o kadar sevilmiştir ki o rolü oynayan Richard Thomas'ın adı Türk izleyiciler tarafından bilinmez. Bu adamın oynadığı her film Küçük John'un oynadığı film olur. Bu arada "Bonanza" dizisindeki Küçük Joe karakteriyle de karıştırılır. Dizinin adı da bilinmez ve herkesin aklında adı "Küçük Co" olarak kalmıştır. Böyle anlatınca da bir kısır döngüye düşmüş gibi olunur.

Bu dizi film fakir bir Amerikan ailesinin hayatını anlatır. Zor bela bir hayat sürerler. Dizinin baş karakteri olan Küçük John her gece yatmadan evvel günlük tutardı. Aile çok dindar bir aileydi. Çocuk sayısı da oldukça fazlaydı.

Küçük Ev adındaki 1800'lü yıllar Amerika'sının orta halli bir ailesinin durumunu anlatan dizi, yine TRT klasiklerindendir. *Ingles Ailesi*'nin o küçük çiftlik evlerinde başlarından geçen olaylar anlatılırdı.

Daha önce sinema filmi çekilen bir senaryonun dizi versiyonu olan *Yedi Kardeşe Yedi Gelin*'de, bir çiftlikte yaşayan anne babaları ölmüş yedi kardeş ve onlardan birinin eşi olan bir gelinin hikâyesi anlatılırdı. Bir çiftlikte hayatlarını sürdüren bu insanların başına gelmedik iş kalmamıştı. Çiftlikte yaşamanın çok zor bir şey olduğunu düşünürdük.

Çocukluğumuzun en güzel western dizilerinden biri olarak *Bonanza* akla gelir. Bir baba ve üç oğuldan oluşan ve hayvancılıkla uğraşan kovboy bir ailenin yaşamı anlatılırdı. Herkesin hayalindeki esas oğlan, Küçük Joe idi. (tabii ki Coo çünkü o zamanlar yabancı her şey okunduğu gibi yazılabilirdi,) Bütün erkek çocukları Küçük Coo'yum ben diye etrafta dolaşır, altı patlar ve kılıf belimizde, kötülere aman vermezdik.

Gerçek isimleri Hannibal Hayes ve Kit Kori olan bu ahbaplar, esaslı birer soyguncuydular. Nerede tren, banka falan var hepsini soyarlardı. Bize şirin gelirlerdi çünkü, eğlenceli tiplerdi. Sürekli kaçak gezdikleri için kendilerine *Smith ve Jones* diye takma isimler almışlardı. Western dizilerin unutulmazlarından biridir.

Kuzey ve Güney ismindeki dizi olmasaydı Amerikan İç Savaşı'nı öğrenemez, Güneyli ne demek, Kuzeyli ne demeye geliyor bilemezdik.

Aslında temelleri daha öncelere dayanan bir savaştı bu. Tanımı Avrupa'da yapılmıştır. Çok bilen endüstri toplumu madenci Kuzey bölgesi ile tarımcı ve toprağa daha bağlı biraz daha tutucu Güney arasındaki rekabettir.

En kestirme şöyle anlatılabilir; köleliği isteyen Güneyliler ve karşı çıkan Kuzeyliler... sonunda Kuzey galip gelir. Dizi bir dram olmasına rağmen hatırladığım ve komik gelen bazı sahneler vardı. Bir nevi kardeş kavgası var ve iki tarafta ne için savaştığını tam bilmiyormuş gibiydi. İlginç saldırı yöntemleri vardı. Birbirlerine ateş ederken; "Dikkat edin Kuzeyliler, ateş ediyorum," diye bağırabiliyorlardı. Silahların menzili o kadar kısaydı ki adama yaklaşamadan mermiler yere düşüyordu.

Kötü adamlar vardı ve onlardan biri de David Caradine'nin canlandırdığı tipti. Sürekli olarak zencilere işkence yapar, utanmadan karısını da döverdi. Kung-fu ile yakaladığı sempatiyi bu dizi yüzünden çöpe atmıştı. Ayrıca Kuzey ve Güney Patrick Swayze'yi meşhur eden dizidir.

Önemli dizi filmlerin başında gelen Kökler'in bizdeki ismi Kunta Kinte olarak kalmıştır. Alex Haley'in romanından uyarlanan dizide kahramanımız Kinte, *Gambiya*'dan arkadaşları ile beraber kaçırılmış ve (Müslüman) bir köle olarak Amerika'ya getirilmiştir. Verilen yeni ismi Tobias'ı bir türlü kabul etmemiş, yediği onlarca kırbaca rağmen "Adın ne?" diye sorduklarında, yine "Benim adım Kunta Kinte," diye cevap vermiştir.

Onu bu kadar kabul edip sahiplenişimizde Müslüman olması ve bu direnci başta gelir. Her yayınlandığında gözyaşları sel olur akardı. Torununun kaç kuşak sonra torunu olan *Horoz George* tarafından anlatılan hikâyesinin gerçek olduğunu ise sonradan öğrenmiştik.

Bu dizi, bizim nesilde oluşan Amerikan karşıtlığını, yayınlanan kovboy filmleriyle beraber körüklemiştir. Kölelik, işkence, bir insanı bu kadar küçük düşürmek ve bir ırkı yok etmek düşüncesinin kötülüğü ve aslında acizliği, bizlere bu duyguyu vermiştir. Sadece Kökler dizisiyle değil, sonradan bir Vietnam filmleri vardır ki, burada da yine Amerikan zihniyeti karşımıza çıkar.

Dizinin adı Kökler'di, ama dalları budakları her yanımızı sarmıştı. Sonradan dizinin getirdiği bir kültür oluşmuştur. Mesela bütün zencilerin adı Kunta Kinte'dir. Aşırı zayıf birinin adı da öyle. Çok çalışan bir kimse için de aynı isim kullanılırdı.

Bir başka uzak memleket dizisi de şu satırları yazarken bile müziğini mırıldandığım Köle Isaura‘dır. Ayrıca o mavi gözlü aslında yakışıklı adama annemin, teyzelerim ya da anneannemin ettiği küfürler, beddualar geliyor kulaklarıma. Leonsio (Baron) bir yandan Isaura’ya yazarken, işkenceden de vazgeçmezdi.

Dizinin baş kadın oyuncusunu güzel ve matah bir şeymiş gibi yutturmuşlardı bize. Daha sonraları bu kadının porno filmi varmış diye haberler çıkıp, bir de Tan Gazetesi yılanlarla verdiği çıplak fotoğraflarını yayınlayınca, evimizin kızı modundan çıkıp, “Vay Kahpe!” olmuştu.

Bir dönem ev kadınları üzerinde ne kadar etkili olduğuna bakın ki hâlâ söylenir, unutulmaz. Biraz fazla çalışıp, ayakta dursalar hemen, “Köle Isaura mıyım ben?” derlerdi. Kunta Kinte’nin kadın versiyonudur.

Pembe Diziler

Hayat Ağacı ve türevleri

Bu dizilerin modeli, örneği olarak düşündüğüm bir dizidir Hayat Ağacı. Sam'ı, Kayl'ı, Jason'ı ve Monic'i ile unutulmaz bir pembe dizidir. Sam rolündeki hatun kişi o kadar güzeldi ki, hâlâ orta yaşa gelmiş onca erkeğin hafızasında görüntüsü tazeliğini korur. Kadınlar da Teğmen Kayl'ı çok beğenirlerdi.

Tabii başka tipleri de beğenenler mevcuttu ama başı saydıklarım çekerdi. Hatta şimdiye kadar gördüğümüz en yakışıklı zenci de bu dizideydi. Dizide bir de zenci kadın vardı ki evlerden ırak. Olabildiğine zayıf, gıcık bir tip. Konuşurken yüzündeki bütün kaslar oynar, hep el kol hareketleri yaparak konuşurdu. Dizinin belki en sinir karakteriydi. Kocasını da gaza getirir, başına olmadık belalar açardı.

Sam daha sonra Parizien çoraplarının reklam filminde oynamak için ülkemize geldiğinde gördüğü ilgiden şaşkına dönmüştü. Şimdilerde de bir dizide oyuncu olarak karşımıza çıkmıştır. Güzelliğinden pek bir şey kaybetmemiştir.

Yalan Rüzgârı ve Cesur ve Güzel gibi diziler de Pembe Dizi örneklerindendir. Bunlar daha sonraları yayınlanmıştır. Ben ortaokula giderken başlamıştı Yalan Rüzgârı. Liseye gittim, sınıfta kaldım, okuldan atıldım, üniversiteye girdim hâlâ devam ediyordu. Sonra ne oldu bilmem, ama konuları pek de değişmez, yıllarca ekranları meşgul ederdi.

Sitcomlar

Evvelden de anlattığım gibi bir arada sitcomlar ekranı kaplamaya başlamıştı. Bunlardan da birkaç örneği anlatmakta fayda vardır. Başı çekenlerden biri Altın Kızlar adındaki dizi filmdir.

Altın Kızlar ismini üç yaşlı kadın ve onlardan elbette daha yaşlı olan Dorothy'nin annesi Sophie'den alır. İhtiyar kimselerden kurulu bir kadınlar çetesidir. Türkiye'de yayınlanan ilk sitcomlardan biridir. Evden dışarı adım attıkları vaki değildir.

Karakterler üzerine kurulu bir yapısı vardı. Otoriter Dorothy, erkek düşkünü, süslü ve hafif meşrep Blanch, safın da safı Rose ve herkese laf sokan ve bu işi çok iyi beceren, Sicilya ile başlayan hikâyeleri insanı çok güldüren yaşlı kadın Sophie.

Espri düzeyi gerçekten çok yüksekti. Bazen erotik şeyler de konu edilirdi. Yaşım küçüktü aslında, ama severek seyrederdim. Sanırım babamın bir süre sonra diziyi yasaklamasının ardında biraz bu erotizm yatıyor olmalıdır. Sonra bu kadınlardan Sophie, ardından Dorothy'nin öldüğünü duyduk. Diğer rollerdeki teyzeleri ise sonradan birkaç dizi ve filmlerde görmeye devam ettik.

Charles İş Başında seyrettiğimiz en iyi dizilerden biriydi. Ekmek parasını kazanmak için uğraşan bir genç, bir ailenin yanında bakıcılık yapıyordu.

Erkeklerin her zaman sapık olmadığını, arada bir böyle tiplerin çıkıp, hem iyi insan hem de erkek olabileceğini kanıtlıyordu. Charles gerçekten iyi bir genç ve düzgün karakterli bir insandı. Evin çocuklarının düzgün yetişmesi için yeterince ilgi gösteriyordu. Bazen kendi kız arkadaşıyla arası açılabiliyordu çocuklar yüzünden, ama yine durumu düzeltebiliyordu.

Arkadaşı Budy'yi ve onun espri yapmadığı halde çok komik olduğunu da unutmamak gerekir.

Lary ile kuzeni Balky'nin maceralarını anlatan komedi dizisi, *Muhteşem İkili* yine klasiklerden sayılır. İtalya ya da Yunanistan'a yakın adalardan birinde ikamet eden Balky'nin, Amerika'ya kuzeninin yanına taşınması ile başlayan dizi, yöresel kıyafetleri, dansları ve tabirleri ile Balky'i çok komik kılardı.

Yaptıkları mutluluk dansı insanı çok neşelendirir, aynı zamanda gererdi. Bunu nötrleyen durum, iki kafadara düşen, oturdukları binanın üst katında yaşayan iki hatun kişiydi. Biri hostes diğerinin yaptığı işi hatırlayamadığım iki kız arkadaş. Onlarda da durum aynıydı. Biri (hostes olan) aklı başında,

diğeriyse biraz saftorik bir tipti. Eşleşme de doğal olarak doğru orantılıydı. Fakat bizim kuzenler bir türlü bu servi boylu nazenin dilberlere açılamazlar, sürekli yanlış anlamalar neticesinde aşkları hep havada kalırdı.

Cosby Ailesi'ni anlatmadan geçmek olmaz Bizler o zamana dek bu derece kültürlü ve elit bir zenci aile görmediğimiz için, ne yalan söyleyeyim başta biraz şaşırmıştık. O zamanlar zenciler hâlâ hor görülen, sevilmeyen, dışlanan insanlardı. Sanırım biraz Amerikan kamuoyuna seslenen bir yapımdı. Beyazlara: "Bakın bunlar da insan, gülüyorlar, kafaları çalışıyor ve başarılılar," Siyahlara: "Siz de bu aile gibi olabilirsiniz," mesajı verilmek için yapılmıştı.

Evin erkeği bir doktor, karısı ise avukatlık yapıyordu. Eşlerin birbirlerine karşı sevgileri, çocuklarıyla kurdukları iletişim, çok dikkat çekiciydi.

Yıllarca sürmüştü. "Evin çocukları kaç taneydi? Hangisi ne zaman evlendi? O küçük çocuk torun mu yoksa çocuklardan biri miydi?" diye karıştırdığım zamanlar olmuştur. Sezai Aydın'ın hakkını teslim etmek gerekir ki Bill Cosby'ye hayat vererek onun çok renkli tarzını en iyi şekilde yansıtıyordu sesiyle. Belki kendisinden bile iyiydi.

Dallas ve benzerleri

Dizi filmlerin en uzun soluklularından biri olan Dallas insanların hayatını kökünden değitirmeye yakındı.

Dallas, kapitalizmin simgesi, dönemin bütün dünyada en fazla izlenen, en fazla yorum yapılan, bazen ülke meselelerinin önüne geçen konularıyla tüm insanlığı zehirleyen, taşları yerinden oynatan bir dizidir.

Entrikanın doruklara çıkıp, her finalde “Hayda! Bu onunla da mı kırıştırmış?”, “Hoppala! Bu onun çocuğu muymuş?” gibi sorular, herkesin sinir olduğu bir Jr ve onun karşısında iyiliğin temsilcisi küçük kardeş Boby vardır. Jr’ın eşi ve baldızı arasında seçim yapmakta bütün erkekler zorlanırdı. Kimine göre karısı daha güzeldir, bazılarıysa baldızını beğenir.

Final bölümü yayınlandığı zaman gerçekten, sokakta kimse kalmamış, kedi-köpek takımı bile ortada gözükmemiş. Jr’ın vurulmasının Kenedy Suikastı’ndan daha fazla konuşulmuş olduğunu söylerler.

Yarışmalar bile düzenlenmiş, kim Boby Ewing’e benziyor, kim Jr’a falan diye. Bölüm bittiğinde kimin yüzü ekrandayken jenerik yazıları akacak diye tahminler yürütülüp, hatta fal açanlar bile varmış.

Herhangi bir oyuncu olur ya uygun olmayan bir zamanda Hakk’ın rahmetine kavuşur diye, her önemli karakter için ayrı bir ölüm senaryosu yazılıp, sahnesi çekilmiş. Ayrıca, dizi yayınlandığı dönemde birçok bakkal, disko, birahane, manav, tuhafiye, yani bilumum küçük işletmenin isim babası olmuştur.

Çok kızımızın o dönem evlerinden kaçmalarına sebep bir dizi olup, ardılları Flamingo Yolu, Şahin Tepesi, Sarı Gül gibi pek çok diziye de fikir babalığı yapmıştır. Gazetelerde, Dallas’a özenip evlerinden kaçan kız ve erkeklerden çokça söz edilirdi.

Türkiye ve dünyayı o dönemde çok fazla etkilediği ve gündemi sürekli meşgul ettiği bir gerçektir. İnsanları abartılı bir zenginliğe özendirdiği de gerçektir. Bu kadar süre geçmesine rağmen, ufak çalkantılı bir aile ya da ilişki gördüğümüzde, “Dallas gibi,” deyimini kullanmamız da bunun bir işaretidir.

Sonradan tekrar bölümler yayınlandığında eski ilgiyi görmesi beklenmezdi elbette, ama bu kadar vefasızlık gösterileceği de düşünülmezdi. Nihayetinde yıllar sonra bunu yayınlayan bir özel kanal, yayınladığına bin pişman olup, hemen birkaç bölüm sonra kaldırmıştı.

Flamingo Yolu adlı diziden en iyi hatırladığım şeyler, kötü adam Şerif Taytıs (Titus) yakışıklı adam Mark Harmon, o sarışın güzel kadın, bir de ara

sıra gördüğüm sokak isimleri ve birahaneler. Bir de Dallas'ın gölgesinde kaldığı...

Cybill Shepherd ve Sam Elliot ile hatırlanan, Sarı Gül de Dallasvari bir yapım sayılabilirdi. Ama ne bir iz ne bir hatıra, hiçbir şey kalmamış. Sadece hatırladığım bu ismin de bazı dükkân isimlerine verildiği.

Şahin Tepesi de yukarıda sayılan dizilere benzer bir yapımdı. Üzüm yetiştiriciliği yapan zengin bir ailenin entrikalarla dolu hayatları anlatılırdı. Hayatları, bağlarında yetiştirilen üzümlere bağlıydı. Yaptıkları şarapları satar, elalemin işlerine karışır, yine eşlerini aldatır, tuzaklar kurarlardı birbirlerine. Bundan da pek hatırlanan şeyler yoktur. Dizinin adı ve görüntülerinden esinlenerek o zamanlar çokça yapılan örgü modellerinden biri ortaya çıkmıştır. Şahin Tepesi...

Hanedan'da Dallas'ın ardından gelen çapraşık, bol entrikalı ilişkiler yumağı olan dizilerdendi. Denver'lı petrol zengini Blake Carrington ile boşandığı karılarını, bunlardan olan çocuklarını ve hepsinin karmakarışık ilişkilerini anlatırdı. Sarışın genç eşi kabarık saçlarıyla Linda Evans, esmer eski eşini de Joan Collins oynardı.

Polisiye, macera

Söz Savunmanın ismiyle yayınlanan bu dizi bundan çok Petroçelli diye bilinir. Harvard mezunu İtalyan asıllı bir avukat, melek gibi bir kadın olan karısıyla Amerika'ya taşınmışlardı. Bir kovboy arkadaşıyla birlikte zor davaları çözmeye çalışıyordu. Fakat yoksul insanların davalarına ücretsiz baktıkları için fazla para kazanamıyorlardı. Bir karavanda yaşarlar, bu arada kendi evlerinin inşasıyla uğraşırlardı.

İhtiyar Delikanlı: Yaşı hayli geçkin bir dedektif, gelininin yardımlarıyla olayları çözerdi.

Los Angeles'ta gayet geniş bir büroda çalışan kalabalık bir avukatlar grubu vardı. *Kanun Kanundur* adlı bu dizide mahkeme salonlarında yaşananlar gösterilirdi. Ayrıca kendi aralarındaki problemler de dizinin temalarındandı. Birbirlerinden hoşlanırlar, evlenirler, boşanırlardı.

Matlock: Yaşını başını almış bir avukattır. Üzerinden çıkarmadığı beyaz takım elbisesi ve mahkeme salonunda çok ilginç ve yaratıcı şekilde davaları çözerdi. Asistanlığına da kızı yapar, babasına yardımcı olurdu.

Zıt karakterde iki dedektif olan Simon kardeşlerin maceralarını anlatan *Simon&Simon* bir polisiye diziydi. Sürekli olarak olayın nasıl çözüleceğine dair fikir ayrılığı yaşarlardı. Biri hukuk fakültesi okumuş takım elbiseli bir tip, diğeri hayat okulu mezunu kovboy kılıklı pejmürde bir adamdı. Renkli bir yapımdı.

Ordudan ayrılmış dört adamın kurduğu özel bir ekibin maceraları *A Takımı* adlı dizide anlatılırdı. Komutanları Albay Hannibal'i George Peppard oynardı. Boynunda bir sürü kolyesiyle ters adam (Baraküs) Mr.T., Sarışın ve ekibin yakışıklısı Face, bir de kaçık Murdock vardı. Bu deliyi her sıkıştıklarında tımarhaneden kaçırırlar, sonra o hafta yardım istenen olayı çözerlerdi. Siyah renkli, donanımlı bir minibüsleri vardı. Albay elindeki deri eldivenleri ve ağzındaki purosuyla çok karizmatikti. Baraküs uçaktan korkar, gerektiğinde bunu ilaçla bayıltıp öyle uçururlardı.

Çizgi film gibi bir formata sahipti bu dizi. Hiçbir bölümünde birilerinin öldüğünü hatırlamam. Onca kazalar olur, arabalar patlar, silahlı çatışmalar çıkar, ama kimse ölmezdi.

Laura Holt kadın olduğu için kurduğu detektiflik bürosuna hiç müşteri gelmeyince *Remington Steele* diye bir erkek adı uydurmuştu. Bu isim değişikliğinden sonra işleri açılıyordu. Günün birinde “Remington Steel benim!” diyen bir adam (Pierce Brosnan) geldi ve ortak oldu. Bundan sonra bu ikili olayları beraber çözmeye başladılar. Remington'un özelliği sinema

tarihine çok vakıf olmasıydı. Olayları klasik filmlerle bağdaştırarak çözebiliyordu. Laura'yla aralarında aşk başlamış, tatlı sert şekilde birbirlerine yaptıkları kurlar ilgi çekiciydi. Bu dizinin adı da *Dedektiflik Bürosu*’dur.

Zorlu İkili ise bir polisiyeydi. Dizinin zıt karakterleri sarışın İngiliz Makepeace ile ukala Amerikalı polis Dempsey idi. Bazı sahnelerinde kılıç kullanırlar, araba takip sahneleri güzel çekilirdi. Bütün kızlar saçlarını Makepeace gibi küt kestirmişti o zamanlar.

Kahramanımız Ray'in bir Corvette Stingray'i vardı. Her bölümde arabasını satılığa çıkarıp gazeteye ilanla telefon numarasını verirdi. İlanın gerçek anlamını bilen biri bunu arar, yardım isterdi. Ray hizmetleri karşılığında para almaz, müşterisine “dostum ol, ileride bir iyilikle borcunu ödersin,” derdi. *Stingray* da heyecanla seyredilen dizilerden biriydi.

Olay mahalli Boston olan *Spenser Emrinizde* adlı dizide kahramanımızın Hawk diye bir de arkadaşı vardı. Spenser her bölümde esrarengiz bir cinayet davası ile karşılaşır, ama engin tecrübesi, derin zekası ve yüksek becerileri sayesinde her bölümde olayı çözerdi. Spenser rolünde Robert Urich oynardı.

MacGyver kendine has alışkanlıkları ve becerileri olan değişik bir kahramandı. Kötü, azgın haydutların peşinden koşar, ama silah taşımazdı. Bir tırnak çakısı veya bir plastik şişeden envai türde silah, makine yapıverirdi. Mesela kırtasiyede ise kartondan bazuka, tuvalet yakınındaysa kağıt mendil ve sabunla bomba imal ederdi. Buradan bakınca komik geliyor, ama ekranın başından ayrılamazdık.

Genç Johnny Depp'in yıldızının parladığı dizi 21. Cadde aksiyonu bol polisiye bir diziydi. Kahramanlarımız genç polislerdi. Öğrenci kimliğinde öğrencilerin arasına dalar ve onların alkol, uyuşturucu, seks problemleriyle uğraşırlardı.

Her bölüm önce o meşhur müzikle açılır sonra Jim, küçük kara bir kutu bulurdu. Bu kutudan bir ses: “Senin görevin Jim, eğer kabul edersen…” diyerek konuşmaya başlar ve görevlerini anlatırdı. Sonra da “Bu kutu beş saniye içinde kendi kendini yok edecek,” derdi ve o kutudan bir duman yükselerek, erir giderdi. *Görevimiz Tehlike*’den bahsediyorum. Bu özel ekibin başında yaşlı kurt Jim bulunurdu. Sonra kahramanlarımız üzerlerine düşen vazifeleri yerine getirir, bir sıyrık almadan çok tehlikeli işlerini hallederlerdi.

Kırmız şortlu iriyarı adamlarla, yine kırmızı mayolu ve iri göğüslü kadınların plaj maceralarını işliyordu konu olarak. Başrolde Kara Şimşek dizisinden tanıdığımız David Hasselhof oynuyordu. O sıralarda yayınlanan bütün gençlik dergileri bunun boy boy posterlerini verip dururdu. *Sahil Güvenlik* dizisi Pamela Anderson, Carmen Elektra, Erika Elniak gibi yıldızları türetmiştir.

Komiser Navarro görev aşkı her şeyin üstündeki polislerden biridir. Komiserin bir kızı vardı. Kızcağız evde babasını beklerdi ama komiser evine gidemez, sürekli suçluları kovalardı. Belki bunu nötrlemek için gece geç vakitlerde yayınlanırdı bu Fransız polisiyesi.

Seksenlerin sonuna doğru yayınlanmış ve ortalığı kasıp kavuran bir mafia dizisiydi *Büyük Tuzak*. Başrolde gizli ajan Vinnie Terranova rolünde oldukça kalın, ama harikulade seslendirmesi ve muhteşem fiziğiyle *Ken Wahl* oynardı. Başı sıkışınca tekerlekli sandalyedeki Mike amcasını arardı. Mike Amca ne yapar eder Vinnie'nin paçasını dertten kurtarırdı. Ken Wahl ayrıldıktan sonra dizinin bütün havası sönüp gitmiş, kendisi de dikiş tutturamamıştı.

Roger Moore ve Tony Curtis‘in oynadığı *Kaygısızlar* asil ve kibar İngiliz Lordu ile sonradan zengin olan Amerikalı bir çapkının hikayesidir. Yargıcın biri polisin çözemediği olayları çözmelerini istemişti bunlardan. Kahramanlarımız heyecanlı maceralara dalarken arabalar, kızlar, hareket derken ikisi sıkı ahbap olmuştular.

TRT'de final bölümü yayınlandığında sokakları boşaltan belki de ilk dizi *Kaçak*’tır. Doktor Kimble bir gün eve geldiğinde karısının tek kollu bir adam tarafından öldürülmesine şahit oluyordu. Fakat cinayet doktorun üzerine kalmıştı. Suçsuzluğunu anlatamayınca çareyi kaçmakta buluyordu. Kimble'ın peşine Gerard adında bir komiser düşmüştü. Kimble’ın peşinde o kasaba senin bu şehir benim gezerlerdi. Bu arada Doktor Kimble gittiği her yerde yardıma ihtiyaç duyan insanlara yardım ederdi.

Zengin ve Yoksul Rudi ve Tom kardeşlerin hikayesiydi. Başı beladan kurtulmayan asi kardeş Tom’u, Nick Nolte oynardı. Rudi ise akıllı, başarılı, zengin olan kardeşti. Dizi bu iki kardeşin kıskançlıklarını ve çekişmelerini anlatıyordu. Dizinin sonunda o zamanların en nefret edilen kötü adamı *Falkonetti*, Tom'u sırtından bıçaklayarak öldürmüştü.

Rock Hudson'ın başrolde oynadığı *Mc Millan ve Karısı* sevilen bir diziydi. San Fransisko'lu bir polis memuru olan McMillan, karısıyla birlikte kocaman bir evde yaşardı. Bunların bir hizmetçileri vardı şirret bir şey.

McMillan olayları çözer, karısının başını dertten kurtarırdı. Fakat kadın yine rahat durmaz başını yine derde sokardı.

Angie Dickinson'un oynadığı *Kadın Polis* erkekler arasında uğraş veren bir kadın polisin maceralarını anlatırdı. Angie Dickinson'ın bacakları diziden daha meşhur olmuştu.

Tom Selleck'in oynadığı *Magnum* bir detektiflik dizisiydi. Tom, Hawai'de yaşar, kırmızı Ferrari'siyle üzerine gittiği olayları çözerdi.

Kahramanları Billy Joe isimli bir adam ile Ayı isimli komik bir şempanzeydi. *Bj ve Ayı* adlı bu dizide şempanzenin de kendine ait bir gardırobu, şapkaları vardı. Kırmızı bir kamyonları vardı ve onunla eyaletler arasında nakliyecilik yaparlardı. Peşlerinde de kötü şerif Lobo olurdu. Her bölümde ikilimiz farklı bir macera yaşar, sonunda kamyonun havalı kornasını çalarak kutlama yaparlardı.

Üç güzel kadından oluşan bir ekip, ve başlarından geçen maceraların anlatıldığı *Charlie'nin Melekleri* isimli dizi, dönemin en iyi yapımlarından biriydi. Charlie sürekli olarak radyovari bir aletten kızlara yeni görevlerini verir, kızlar da her zaman bu zor görevlerin üstesinden gelirdi. Bozly vardı bir de kızlara teknik bilgiler sağlar, zor anlarında yardım da ederdi. Jill'i Farrah Fawcett, Sabrina'yı Kate Jackson ve Kelly'i Jacklyn Smith oynardı. Ben en çok Kelly'i beğenirdim.

Michael Douglas'ı babasının etkisinden kurtarıp üne kavuşturan dizi, *San Fransisco Sokakları*'dır. Diğer başrol oyuncusu olan Karl Malden, Türkiye'de oyunculuğundan ziyade burnu ile hatırlanan bir kimsedir. “Patlıcan”, “Turp”, ya da “Patates”e benzetilir ve öyle anılırdı.

Sokaklarda Michael'in peşinden koştuğu, arabaların üstüne basarak, atlayıp zıplayarak yetiştiği suçluları bu adam arabasıyla takip ederdi. Amansız araba kovalama sahneleri, engebeli San Fransisco yollarında uçarak geçilen caddeler, diziyi daha da heyecanlı kılardı. Epey sayıda hayranı vardı bu dizinin.

İngiliz yapımı, maceranın dorukta olduğu, aksiyon sahnelerinin doludizgin sergilendiği ve sıkı esprili diyalogların geçtiği bir diziydi *Profesyoneller*. İki kahramanımız Ford marka arabaları ile maceradan maceraya koşarlardı. İngilizlerin ne derece milliyetçi olduklarını bilip de neden Amerikan arabası kullandıklarını anlayamamıştım bir türlü.

Başroldeki Buddy karakteri daha sempetik bir tipti. Hem daha havalı hem de kadınlara en fazla sarkandı.

Miami sahillerinin güzellikleri ve aksiyonu arasında, uyuşturucu ticaretinin içinde bir şeyleri düzeltmeye çalışan iki dedektifimiz vardı. Biri beyaz ırkın, diğeri esmer ırkın yakışıklısı iki genç polis. *Miami Vice* adlı diziden bahsediyorum.

Moda akımları başlatan, neredeyse seyreden herkesi büyüleyen bir yapımdı. O güzel sahil-güneş atmosferinde güzel kadınları da görmenin mümkün olması diziyi daha da güzelleştiriyordu.

Don Johnson o giyim kuşamla ne karizma yapmıştı anlatamam. Kot pantolon üstüne bir tişört ve üstüne blazer bir ceket. Güneş gözlüklerini de unutmamak lazım. Ortağının pırlanta küpesi de görülmeye değerdi.

Adamlar polistiler, iyi de polistiler, fakat bazı gariplikler de vardı. Altlarındaki arabalara benzin parası yetiştirmeleri için bence rüşvetten başka çareleri yoktu. Sony'nin altında Ferrari, ortağında ise yanılmıyorsam iyi bir BMW vardı. Ferrari yetmemiş olacak ki altına bir de tekne çekmişti kahramanımız. Yaşam standardını amirlerine ne kadar göstermeye çalışıp: "Kardeşim ben rüşvet yiyorum. Bu çarkın içindeyim. Alın beni açığa," diyorlarsa da Amerikan Polis Teşkilatı bu duruma seyirci kalmakta ısrar etmiştir.

Dizide fazla abartılı kovalamaca ya da vurma kırma sahneleri yoktu. Her şey ayarında bırakılmıştı, insanı rahatsız etmezdi.

Dedektif hikâyelerinin en güzellerinden birinin dizi filme dönüşmüş hali de *Mike Hammer*'dır. O da seksenlere damgasını vuran yapımlardan biridir. Adalet peşinde koşan, biraz sert, biraz çapkın, biraz patavatsız, biraz kodumu oturtan, biraz Türk, bir ağır abi oynardı.

O vakit anlamıştık ki, öyle boy pos, renkli göze falan gerek yokmuş. Bir fötr şapka, bir pardesü, bir de bıyık yetermiş.

Bu karakteri canlandıran Stacy Ceach adında bir oyuncudur. İsmi her ne kadar kadın ismine benzese de, buna kulak asmamak lazım. Kadir İnanır'ın yabancı hali demek uygundur sanırım. Bir bakışıyla canlar yakardı.

Cinayet Dosyası isimli dizinin kahramanı Jesica Fletcher adında yaşlıca bir teyzeydi. Angela Lansburry oynardı bu rolü.

Ne hikmetse gittiği her yerde cinayet olurdu. Ya da işi bu diye o mu cinayetlerini yanında getirirdi? Çok anlamazdım, ama insanın hafızasına önem vermesi gerektiğini, bir de yaşlı ve sarışın kadınlardan uzak durulması gerektiğini öğrenmiştim. Çünkü o yanınızdayken ya siz ölebilirdiniz ya bir yakınınız ya da cinayeti işleyen siz olurdunuz. "Hayır!

ben yapmadım,” da diyemezdiniz çünkü; hatırlamama ihtimaliniz vardı. Ama o kadın yok mu o kadın, allem eder kallem eder sizi katil yapabilirdi.

Jonathan Hart ve Jennifer Hart’ın polisiye maceralarını anlatan dizinin adı, *Tehlike Çemberi* idi. Hali vakti yerinde olan bir çiftin aslında günlerini gün edip eğlenecekleri yerde, elalemin işine karışmalarını anlatırdı. Dizide bunların evine bakan bir de uşakları vardı ve dizinin mizah öğesi bu adamdı.

Bu çiftimiz maceradan maceraya atılırken, uşak evin bakımıyla uğraşır, ara sıra espri yapardı. Sonradan sinema filmleri de çekilmişti bu dizinin. Şirin, sempatik bir karı kocaydılar.

Komiser Kolombo ilk ismini kimsenin bilmediği biriydi. Hayattan kopuk, pijamalarının üstüne o kirli, buruşuk pardüsesini geçiren, saftorik rolüne yatan, ama bunu karşısındakini tuzağa düşürmek için yapan, ekranların en dağınık, en rüküş, en salaş adamı.

Herhangi bir mizah dergisinden fırlamış bir karikatür gibi durur, ama zekâsıyla suçluyu öyle bir bulurdu ki, karizmanın daniskasıydı. Sürekli ağzında tuttuğu sigarası ve başını kaşımasıyla acayip bir görüntü verirdi. Hafif şehla bakışları ve (gözünün biri de yanılmıyorsam diğerine göre küçüktü,) o umarsız edası, o yemek artıkları ve toz kir içindeki arabasıyla acayip bir kahramandı.

Bizim filmlerde bu tipte bir oyuncuyu başrol oynatsalardı ya gazinocu olurdu ya da tombalacı, diye düşünürüm. Ancak elin adamı, böyle bir tipi nerelere taşıyor ve yirmi yılı geçkin bir süre dizi yapıyor. Maşallah demek lazım.

Indiana Jones, Mister No kırması bir adam olan Jack, külüstür pırpırlı uçağı, gözünde korsan bandı olan garip köpeği diğer Jack ile Pasifik Adaları’nı mesken tutmuş, problemlerin üstüne üstüne giderdi. Bu dizi filmin adı *Serüven Peşinde*’dir. Uçağını neredeyse viskiyle bile çalıştırabilen sıra dışı bir kahramandı Jack. Uçağıyla dolu dizgin maceralara atılırdı. Çok fazla hatırlanır mı bilmem, ama uçağın denize indirebilenlerini ilk olarak bu filmde görmüştük.

Başrolünü Robert Blake’in oynadığı *Baretta*, huysuz ve argo konuşan bir adamdı. Papağanı ile ara sıra kapışırdı. Yaralı bereli kötü arabası, kadın satıcısı bir yaveri vardı. Bu yaver George, arada sırada dedektifimize bilgi sağlardı. Hem komik hem patavatsız ve sinir bozucu bir karakterdi aslında. Heyecanlı bir diziydi. Robert Blake şimdilerde yaşlıca bir adamdır, ama

geçtiğimiz yıllarda karısını öldürmek suçuyla mapuslarda yatmış, sonradan suçsuz olduğu anlaşılınca serbest kalmıştır.

Ernest Borginie ve Jean Michael Vincent'in oynadığı Hava Kurdu son derece donanımlı bir helikopterin de diğer önemli rolü paylaştığı güzide bir diziydi. Kötü adamların peşinde dolanıp dururlardı.

Seksenli yıllara damgasını vuran dizilerden biri de *Aşk Gemisi*'dir. Kaptan Stubit, Julie Mccoy ve Isaac bizim deyişimizle tabii ki Ayzek dizinin ağır toplarıydı.

Esasında olay örgüsü hep aynıydı. Polisiye bir olay vardır. Yeni bir aşk başlamak üzeredir. Kopmaya yakın bir ilişki yeniden yapılandırılmaya çalışılır ve gemidekiler bunlara yardımcı olur. Ve gemi limana yanaşır, eski yolcuları bırakır, yeni aşklar, bir başka polis vakası ve düzeltilmeye çalışılan ilişkiler için yeni yolcular gelirdi.

Isaac bir barmen değil, sanki bir psikologdu. Belki de bu işin temeli ondan alınmıştı. Şarkısı unutulmazlar arasındadır.

Moda dünyasındaki entrikalar ve mankenlerin hayatlarını anlatan bir diziydi *Kâğıt Bebekler*. Küçük kızlarını model olsunlar diye ajanslara satan anneler, kötü huylu mankenler, pırıltılı ama boş hayatları yüzünden acı çeken modeller, hepsi bu dizideydi.

Türkiye'ye basketbolu sevdiren dizi *Beyaz Gölge*'dir, dersek sanırım fazla abartmış olmayız. Bu dizinin yayınlanmaya başlamasından sonra epey bir pota kurulmuştu sokaklara.

Koç tabirini orada duymuştuk, aslında komik de gelirdi. Koç sadece takımın kondisyonuyla ilgilenmez, oyuncularının aile ve sosyal ilşikileri ile de ilgilenirdi. Tam bir aile dizisiydi. Gomez, Salami, Kuliç gibi tipler vardı. Ve o zamanlar ben de Kuliç gibi havalı yürümeye çalışırdım.

Bu dizide de beyaz olan koç, iyi bir yıldız olacak şekilli bir adamdır, ancak şanssızlık yakasını bırakmaz ve bir şekilde sakatlanarak potalardan uzak durmak zorunda kalır. Siyah oyuncular ise, kenar mahalle çocuklarıdır ve her zaman kötü bir aile ya da arkadaşlara sahiptirler.

Koç işi gücü bırakır, bunlara babalık yapar. Siyah oyuncu önceleri "Kaldır o beyaz kıçını buradan," modundadır ama yakın ilgiyi görünce dayanamaz ve geri döner ve son maçlarına yetişerek maçı kazandırır. Bu da bir nevi Amerikan Rüyası'dır.

Buradaki siyah oyuncu-beyaz koç birleşimi NBA'i bile etkilemiştir.

New York'taki bir sanat okulu öğrencilerinin çalışmalarını ve günün birinde ünlü olabilmek için ter dökmelerini anlatan dizi filmin adı da *Şöhret*

idi. Zenci dansçı Leroy, utangaç Bruno, huzursuz bir tip olan Doris, dans öğretmeni Lidya, çellocu Julie ve güzel Koko unutulmayan karakterlerdi. Her bölümü o meşhur jeneriğiyle Lidya'nın: "Şöhret olmak istiyorsanız burada bedelini ödeyeceksiniz, ter dökerek…" gibi bir şeyler söyler ve dizi başlardı.

Atlı Karınca hafta içi akşamüzeri yayınlanan çocuklar için yapılmış bir Meksika dizisiydi. Bizim Çalıkuşu'ndaki Feride misali genç bir öğretmen olan Himena, yaramaz öğrencilerle dolu bir sınıfta çalışmaya başlıyordu. Zamanla öğrencilerin kalbini kazanıp bunların dertleriyle uğraştı. Tipler farklı farklı huylar vardı. Sarışın, zengin ve güzel Maria Huakina vardı, bu kız sürekli dantel eldivenler giyer ve diğerlerini küçümserdi. Sirilo vardı, fakir zenci çocuk, buna aşık, Maria da bunu ezer dururdu. Valeria, sevgilisi David ve Hayme Pahilyo. Sonunda Sirilo'nun babası zengin oldu da bir şeyler değişmişti.

Uçakla gelinen bir adada geçen hikayeleri anlatan bir dizi vardı *Hayal Adası* adında. İnsanların gizli isteklerinin yerine getirilmeye çalışıldığı bir diziydi bu.

Ada yöneticisi misafirleri hakkında çok fazla bilgiye sahipti. İnsanlar oradan mutlu ayrılırlardı. Bazen büyük aşklar yaşanır, bazen geçmişe dönülürdü. Adamın bir de yardımcısı cüce vardı. Bu cüce Tatü; "uçaaaak, uçaaaaaak" diye bağırıp, türlü numaralar yapar dururdu.

Kung-fu isimli dizi yayınlanmaya başlandıktan sonra köşe başları meyhane yerine karate kursları ile dolmaya başlamıştı. Çekirge Öğretisi her yerde geçerliydi. Kung-fu, karate olayını David Caradine'den öğrenmiş olsak da ne kadar yaramaz bir adam olduğunu oynadığı dizi ve filmler sayesinde sonradan anlamıştık.

Japonya ve Japonları biraz da *Samuray'ın İntikamı* adındaki dizi sayesinde tanımıştık. Ancak dizinin Almanlar tarafından çevrildiğini ve başrol oyuncusu, (Tsukinosukue) Skinoski karakterini canlandıran o yakışıklı adamın da Alman olduğunu sonradan öğrenmiştik.

Hikâye aslında bir *Monte Kristo Kontu* kıvamındadır. Kahramanımız haksızlığa uğramış ve sürgün yeri olan hapishaneye, düşmanlan tarafından gönderilmiştir. Daha önce oradan kimse kurtulamamıştır, ancak kahramanımız bir yolunu bulur ve kaçar.

Sadece o adada yetişen bir bitkiyi yanında taşıyıp, intikamını düşmanlarından alıp, onların cansız bedeninin yanına koyarak, kim olabileceğinin ipucunu vermiştir.

Harikulade kılıç sahneleri vardır ve o zamanın çocukları olan bizlere ilham kaynağı olmuş, nice tahta kılıçların yapılmasına zemin hazırlamıştır.

Skinoski’nin rakiplerini hacamat sahnesi karizmasının doruklara çıktığı andır. Rakibine öldürücü son darbeyi vurur ve birden donup kalırdı. Rakibi yere yığılır, o da kılıcını ağır ağır kınına sokardı ki değmeyin keyfimize.

İsimlerin Türkçe’ye garip gelmesi sonucu sokaklarda espriler yapılmıştır.

Shogun Japonlar ve Japonya hakkında bilgi veren bir başka diziydi. Başrolde Richard Chamberlain vardı. *Demir Maske*’de de o oynamıştı, ama kendisini bize asıl tanıtan işte bu Shogun adlı dizidir.

Denizciler bir tesadüf eseri Japon sahillerine çıkmak zorunda kalırlar ve macera bundan sonra başlardı. Samuray’ın İntikamı ile başlayan Japonları tanıma maceramız bu dizi ile perçinlenmişti. *Toranaga*, Mariko San, Anjin San gibi isimlerin yanında, hay makarimasu, haragato, yame ve daha nice kelimeleri öğrenmiştik.

Efendi Toranaga gerçekten efendi bir adamdı, ancak sağı solu belli olmaz, en ufak şeylere köpürüverirdi. Kaptanımız önceleri hiç beyaz insan görmemiş olan yörede yaşayan Japonlar tarafından garip karşılansa da, dirayeti ve olgun tavırları sayesinde bir süre sonra sevgilerini, kısa zaman sonra da saygılarını kazanmıştı.

Bu dizinin Japonya’yı tanıma ve Japonca’ya aşinalık yanında, argomuza da oldukça katkısı olmuştur. Onca insana oradaki karakterlerin adı takılmıştır. Bu dizi sayesinde birbirinden naif, birbirinden güzel sözler çıkmıştır.

Biri Piyango İdaresi’nde çalışan, diğeri vergi memuru iki görevli, büyük ikramiyeyi kazanan insanları zarzor bulur ve parayı hak sahibine muhakkak teslim ederlerdi. Diyelim ki biletin gerçek sahibini bulamadılar, yasal mirasçısını bulur ona verirlerdi.

Ödülü kazanan tipler nedense hep kaderin zorladığı, feleğin sillesini yemiş, heyecanlı bir hayata ve karman çorman ilişkilere sahip insanlardan olurdu.

Bu görevlilerden önce korkup ödleri patlar, polis zannederlerdi gördüklerinde. Onlar kaçar, bunlar paralarını teslim etsinler diye kovalarlardı. *Piyango* böyle hikayeleri olan bir dizi idi. Şöyle işi gücü düzgün, hali vakti yerinde bir kimseye çıkmaz bu ikramiye. Şanslıları, “Size 5.000 dolarlık bir ödül çıktı,” diyerek alıştırır, gazını alırlardı. Sonra büyük ödülü söylerlerdi. Vergi memuru da başlarında bulunur, “Size şu kadar para ama aha şu kadar da vergi,” dedi mi, adamların cinleri tepesine çıkardı.

Ona benzeyen her köpeğin ismi Lassie olarak konmuştu bu diziden sonra. Yine kötülerin düşmanı bir hayvandı o da. Flipper kadar soytarılık yapmaz, daha karakterli bir kahramandı.

Afrika’nın balta girmemiş ama film ekibi girmiş ormanlarında bir orman çiftliği ve kaçak avlanan ya da yanlış iş yapan insanlara karşı mücadelenin işlendiği *Daktari* adlı diziden en iyi akılda kalanı, bir zamanlar şaşı olan herkese lakap olarak kullanılan şaşı aslan *Clerence*’tir. Aslında zararsız olan bu aslan, bundan haberi olmayan kötü adamları korkutup dururdu.

Flipper adında, kahramanının yunus balığı olduğu bir dizi vardı. Dizide öyle bir hava vardı ki sırf bu yunus balığı orada diye bütün kötü adamlar sanki oraya toplanmıştı.

Bütün kirli işlerini deniz yolu ile yapar ya da yolları bir vakit buradan geçer ve bu balıktan kaçmaya çalışırlardı.

Konuşabilmenin dışında her türlü meziyete sahipti bizim yunus. Kötü olayları önceden sezer ve kuyruğu üzerine dikilip “vik vik vik” diye öterek o aileyi uyarır, bir şeyler anlatmaya çalışırdı. O bunları yaptığı sırada ailenin küçük çocuğu; “Baba, sanırım Flipper bize bir şey anlatmaya çalışıyor,’’ derdi. Sonra da kötü adamları yakalatırlardı.

Korku-gerilim

Pamuk İpliği isimli dizi ise bir teleferikte geçen gerilim yüklü bir hikâyeydi. Bağlı olduğu halatların kopması sonucu, düşmek üzere olan bir teleferikteki olaylar anlatılmaktaydı. İnsanlar öleceklerini düşündükleri için geçmişleriyle yüzleşmeye başlarlar ve olay örgüsünde önceki hayatlara dönüşler ve sürekli incelen halat tellerinin kopma sahneleriyle ha düştü ha düşecek derken, heyecan içinde seyredilirdi.

Karısını timsahların olduğu bir göle atan adam ya da kocası tarafından timsahlı bir göle atılan kadının hikâyesi *Cennete Dönüş* adı ile gelmişti ekrana.

Kadın hasarlı bir şekilde bu gölden kurtulur. Daha sonra yüzünü değiştirip geri döner ve kocasından intikamını alır.

Girdap TRT'nin yayınladığı en iyi korku-gerilim dizilerinden biriydi. O zamanlar bu tür dizi filmler biz çocuklara serbestti. Yaş sınırı yoktu. Ödümüz koparak seyrederdik.

Göl kenarında bir evde geçerdi. Garip bir evdi ve bir odası porselen bebeklerle doluydu. Açılışında suların içinde bulunan porselen bebekler gelirdi ekrana. Zaten ana tema bunlardı. Dizinin sonunda kız kardeşlerden umulmayanı deli çıkıyordu da cümle âlem şaşkınlık içinde kalmıştık.

Çok güzel ve insanın içini ürperten bir jenerik müziği vardı.

Hani insanın seyrederken tüylerini diken eden sahneler vardır: Bu *Martı Adası* isimli dizi de öyle bir şeydi benim için. Kafamı yastık altlarına mı sokmadım? Korkunç sahnelerde salona mı kaçmadım? Neler yaptım da ne seyretmekten ne de korkmaktan vazgeçtim.

Acı bir şeyler yerken insan acı duyar, bırakayım der ama yedikçe iştahının arttığını fark eder. Bu dizi de benim için acı yemek gibi bir şeydi işte. Yayınlasalar yine seyrederim herhalde.

O martılarm çığlıkları bugün bile hâlâ kulaklarımda çınlar durur. Üstüne Martı Jonathan Livingston'u da okusam sevemedim bu hayvanatı, sırf bu dizi yüzünden.

Martı Adası'nın konusu ise şöyledir: Barbara İtalya'da kaybolan kör kızkardeşini bulmaya karar verip yola çıkar. Bu arada o bölgede peş peşe kör kızların cesetleri bulunmaya başlar. Nice gerilimli sahnelerden sonra Barbara suların altında yol alıp nefesini tutarak hem kendini hem de kızkardeşini nihayet kurtarmıştı. Ama bizim nesilde bir martı ve martı çığlığı fobisi yaratmıştı.

Müzedeki Hayalet herkesin ödünü koparan, çocukların karanlık odalara gitmesini engelleyen korkunç hayalet. Belfagor aslında yaşayan bir kadındı. Kara çarşafıyla, korkunç maskesiyle, Louvre Müzesi'nin koridorlarında dolaşırdı. Aslında müzeden bir şeyleri çalmaya çalışan bir grup tarafından kullanılan şaşırtmaca yöntemiydi.

Alacakaranlık Kuşağı dizi filmler içinde gerilimi en yüksek olanlardan biriydi. Öyle içinde vampirler, şekilsiz yaratıklar falan yoktu, ama insan her vakit gerim gerim gerilirdi. Her bölümde ayrı bir hikâye anlatılır, bazı doğaüstü şeyler gelirdi insanların başına.

Hemen herkesin aklında kalan ve çok etkileyen bölümleri vardı. Hele ki finalde "Alacakaranlık kuşağında bir gün sizde olabilirsiniz," gibi bir replik vardı ki "Vay anasını," deyip yine ödünüz kopardı.

Komediler

Yayınlanacağı gün ekranın karşısına geçip dakikaları saydığım bir dizi vardı. Gençlerin çoğunun da benim gibi beklediğini düşünürüm. Ve o an gelir, güzel bir müzik eşliğinde jenerik akmaya başlardı. “Buyurun Mavi Ay Dedektiflik Bürosu, derdiniz mi var, kendinizi mi kaybettiniz, kocanız sizi aldatıyor mu, akşamları uyuyamıyor musunuz...” diye devam eden konuşmasıyla yarım akıllı sekreterimiz Bayan Topesto’nun telefon açışı, unutulmaz bir andır.

Birbirine zıt iki karakter olan David ile Mady’nin bol diyaloglu çekişmeleri, her macerada yapılan yanlış anlamalar, beceriksizlikler ama işin muhakkak çözülmesi ve zamanının önünden giden espri anlayışıyla *Mavi Ay*, resmen bir televizyon klasiğidir.

Erkeklerin hayallerini süsleyen o sarışın kadın ve tabii ki Bruce Willis. Kendisine ayrıca bu ismin okunuşunu bize öğrettiği için de teşekkür etmeliyiz. Yoksa biz hep Bruce Lee’ye Buruçli diyecektik.

Her sezon David’in saçları biraz daha dökülürdü, ben buna üzülürdüm. Ama ona yakışıyormuş.

David ve Mady, aralarındaki gizli beğeniler, birbirlerine ara sıra yaptıkları kurlarla, belki de ekranların en yakıştırılan çiftiydiler. Taa ki o pis adam! (Mark Harmon) diziye girene kadar.

David’in pabucu bir süreliğine dama atılmış, ben de ona o kadar üzülmüştüm ki, hâlâ Mark Harmon’u pek sevmem.

Bana göre “Gülşen Abi” en iyi yerli komedi dizisi, en iyi yabancı komedi de “Mavi Ay”dır. Bir daha bu kadar güzel yapım zor olur diye düşünüyorum. Ama yine Sezar’ın hakkını Sezar’a verelim ve Bruce Willis’e o eşsiz sesi ve yorumuyla hayat veren sevgili, rahmetli Alev Sezer’e şükranlarımızı sunalım.

Dizi daha sonra yeniden yayınlanmıştı, çok uzun seneler sonra. Seslendiren başka biriydi. Belki onun da etkisiyle, tekrar yayınları o kadar da güzel gelmemişti.

Sekiz Çocuklu Aile de TRT dizilerinden biridir. Kalabalık bir ailenin anlatıldığı, komediye daha yakın türde bir yapımdı. Çok net hatırlamamakla beraber, tombul kırmızı suratlı bir baba ve birbirinden zıpır çocuklar olduğunu biliyorum.

Harold Lloyd Show sessiz komedi türüne bir örnektir. Çoğunlukla takım elbise, gözlük ve kafasında kısa bir silindir şapka ile gördüğümüz Sakar Harold, ne kadar durumunu düzeltmeye kalksa da şanssızlık bir türlü yakasını bırakmaz, o kaçtıkça kaderi peşini bırakmazdı.

Buradaki kahramanımızın düştüğü durumlar göz önüne alındığında eski komedyenlerin biraz da akrobat olmak zorundalığı vardı sanki. Yüksek inşaatların tepelerinde, kafasında bir kova olduğu halde oradan oraya tehlikeli hareketlerle yürüyüp dururdu Harold. Bir zaman gelir, bir saat kulesinde akrep ve yelkovana asılı görürdük. Bir bakarız, itfaiye hortumu ile uğraşır, bir bakarız, bisikletle türlü hokkabazlıklar yapardı. Bir zamanlar "Herıld Yani," diye bir söz çıkmıştı. Kaynağı bu adam ve düştüğü durumlar olabilir!

Siyah-Beyaz dünyanın en sevimli, en renkli çiftleri *Laurel-Hardy* sayılabilir. Aksaklık ve hata üzerine kurulu bir ilişki ve bunun getirdiği komik durumlar olurdu. Çiftin birbirine tam zıt vücut yapıları ve karakterleri bizleri çok güldürürdü.

Gerçi bir seksenler fenomeni değil daha önceki senelere ait bir yapımdır, fakat biz o zaman tanımıştık onları ve çok sevmiştik. Bizim evdeki isimleri "Amcamlar"dı. Bu ismi kim koydu, neden böyle bir adları vardı ve sadece bizim evde mi böyleydi? Gerçekten bilmiyorum. Annemin kardeşimle beni sokaktan toplamak için "Haydi çocuklar, eve gelin Amcamlar başladı," demesini hatırlıyorum. Vakitli-vakitsiz çağırılmamızın bir nedeni ne zaman yayınlanacağının belli olmamasıydı.

Bürokrasinin elinde oyuncak haline gelen bir bakanın anlatıldığı İngiliz komedisi *Emret Bakanım*'da faydalı işler yapmaya çalışan acemi ve biraz saf karakterli bakan, bürokrasiyi temsil eden yardımcısı karşısında bolca bocalardı. Kurnaz bürokrat öyle ayarlardı ki işleri, sonunda kendi dediğini yaptırırdı. Arada bir problem olursa ortak kanaat geliştirirlerdi.

Bu bakan ilerleyen yıllarda başbakanlığa yükselmiş ve dizi "Emret Başbakanım" olarak devam etmişti.

Webster da seksenlerin en dikkat çeken dizilerinden biriydi. Bastıbacak, ukala, Webster ve bunu evlat edinen Rum asıllı eski futbolcu bir adam ve karısının maceraları anlatılırdı. Oya Küçümen'in sesiyle hayat bulan karabiber Webster'ı halkımız pek sevmişti. Webster'ın aslında çocuk değil otuz yaşlarında bir adam olduğu, bir hastalık yüzünden böyle küçük kaldığı söylenip dururdu.

Murphy Brown’da Sarışın ve yalnız yaşayan gazeteci kadın, bir haber dergisinde çalışıyordu. Tabii derginin çalışanları envai tipte insanlardı. Korki adında komik bir kadın vardı

Bir grup lise öğrencisinin maceralarını anlatan *Zil Çalınca* adlı dizinin başrolündeki karakter Zack, sarışın yakışıklı bir çocuktu. Kızlarla başı sürekli derde girer, Screech adındaki (bu tür filmlerde yardımcı karakter olan tiplerden) embesil arkadaşı ise olayları daha da karıştırır, başları beladan kurtulmazdı.

Gümüş Kaşıklar Richie Rich'in dizi versiyonu sayılabilir. Ricky Schroeder de tip olarak Richie Rich’in benzeri, sarışın bir çocuktu.

Hikâye, çok zengin ama çocuk ruhlu bir adamın, yaşadığı bir haftalık evlilikten bir oğul sahibi olduğunu öğrenmesiyle başlıyordu. Adam oğlunu muhteşem malikânesine getirince farklı bir hayat başlamıştı. Çünkü babası oyuncak fabrikası patronu idi ve malikâne inanılmaz oyuncaklarla, uzayıp giden trenler, kocaman oyun makineleri, bilardo, tilt, gibi eşyalarla doluydu evde gönlünce eğleniyordu.

Evli ve Çocuklu: Bu dizi her ne kadar Türkiye’de o yıllarda seyredilememiş olsa da, bahsetmeden geçemeyeceğim bir dizidir. Birbirlerinden neredeyse nefret eden bir aile anlatılıyordu. Bunun ve buradaki tiplerin bizim aile yapımızla uygun olduğu elbette söylenemez. Hayattan bezmiş sefil bir aile olan Bundyler'in hayatı anlatırdı. Abazan oğul Bud ve aptal sarışın ablası Kelly mütemadiyen didişirler, anneleri Peggy gününü televizyon karşısında geçirip kocasının cüzdanını yağma etmenin yeni yollarını bulmaya çalışırdı. Ailenin babası, bir idol haline gelen Al Bundy idi.

Al bütün gün hiç sevmediği halde bir ayakkabıcıda çalışır, akşam eve geldiğinde Peggy buna bir kap yemek bile vermezdi. Uyuz komşuları dominant Marcy ile kocaları (önce Steve sonra Jefferson) damlarlardı sürekli bunların evlerine. Her geldiklerinde hava atacak bir şeyleri olurdu.

Yıllar geçtikçe Al'ın saçları seyreldi, göbeği büyüdü, ama yaşlandıkça filozofluğu da tavan yapmaya başlamıştı. Kelly daha da serpilmiş, kadersiz,

zeki ama gıcık Bud’ın sakalları çıkmıştı.

Uzay konulu ve fantastik diziler

Atlantis’ten geldiği için bizi sevindirmiş bir adam vardı. Fakat buna üzülenler, mekânı terk ettiği için ona kızanlar vardı. Geldiği yerdekiler onu, “Atlantis’ten Giden Adam” olarak tanırlar...

Atlantis’ten Gelen Adam suyun altında daha mutlu bir hayat sürer, karaya çıkıp belli bir saat geçirirse, sudan çıkmış balığa dönerdi. Gücü-kuvveti kalmadığı gibi ölüm tehlikesi bile geçirirdi. Fakat her zaman suya ulaşırdı da kurtarırdı kendini.

Parmaklarının arasındaki perde bir dönem çocukların hayallerini süslemiş, arada uhularla falan parmaklarına perde şekli yapmaya çalışan çocuk vakaları olmuştur.

Dallas dizisi ile tanınan Patrick Duffy canlandırırdı balık adam karakterini. Dinlenmek için arada su dolu bir akvaryum içine girer, biz o zamanlar karizma ne demek bilmesek de karizmasına karizma katardı. Yunus balığından daha süratliydi ve yüzme esnasında kollarını kullanmaz, kolları vücuduna yapışık vaziyette yol alırdı.

Polisiye vakaları çözmekte üstüne yoktu Atlantisli adamımızın. Yardımcısı kadın onu zor durumlardan kurtarmak için epey çaba sarf ederdi.

Altı Milyon Dolarlık Adam isimli bilimkurgu da sayılabilecek dizide Steve, geçirdiği kaza sonrasında üzerinde uğraşılarak yarı makine bir insan haline geliyordu. Her yanına monte edilmiş metal parçaların değeri de altı milyon dolar ediyordu. Şimdi bu rakam az gelebilir, ama o yıllarda altı milyon dolar çok büyük paraydı.

Piposu, şapkası ve ilginç pardösüsü ile gezip dolaşan, adamın gözüne bakarak ne yediğini bilen aşkın bir tiptir *Sherlock Holmes*. Gelmiş geçmiş en iyi uyarlama kabul edilen diziyi ise yine TRT yayınlamıştı. Yardımcısı ve dostu Dr. Watson ile polisin çözemediği vakaları inceleyip katili bulurlardı.

Görünmez Adam daha önceki yıllarda çekilmiş bir dizi olmasına rağmen ülkemizde seksenlerde yayınlanmıştı. Kahramanımız Sam Casey gizli bir ajandı. Bir gün başından bir şeyler geçip görünmez oluveriyordu. Neyse ki gizli servis bunun görünmezliğini kontrol altına almayı başarmıştı. Elinde bulunan kol saatinin bir düğmesine bastı mı görünmez oluyordu. Ancak bunu her gün sadece 15 dakika boyunca yapabilirdi. Bu süre uzarsa ölürdü. Her bölümde süre dolmak üzere, ne yapacak, ölecek mi yoksa diye, heyecanla beklerdik.

Seksenlerin kültü, inanılmaz özellikleri olan, önünde yanan ışığını görünce insana huzur veren, sadık dost, iyilerin dostu kötülerin düşmanı simsiyah bir araç, *Kara Şimşek*.

Bırakın çoluk çocuğu, koca koca insanları bile cezbetmişti. Yayınlandığı saatlerde sokakta oynayan bir tane çocuk görülmezmiş. Öyle etkiliydi ki, hayaller kurar öyle bir araba sahibi olmak için ne kadar zamanımız vardır acaba diye düşünürdük. Bütün Şahin, Doğan, ve 124 arabaların önünde neredeyse o ışıktan vardı. Hatta bir sektör oluşmuştu.

Michael'in Kitt'le uzaktan iletişimini sağlayan saati, erkek çocukların gözdesiydi. Bizler de hesap makineli Seiko ve Casio marka saatlerimizin bir düğmesine basar, kulağımıza yaklaştırarak, Kitt'in huzur dolu sesine benzer bir ses duymak isterdik.

Duyguları vardı Kitt'in, yorum bile yapardı. Düşünceliydi, anlayışlıydı, romantikti ve her şeyden önemlisi bir vefa abidesiydi. Kahramanımız ne zaman zorda kalsa yetişir, onu belanın içinden çekip çıkarırdı.

Türkiye'de böyle bir araç olsaydı, onca kadınlar batakhanelere düşmezdi. Düşseler bile Kitt onları kurtanr, en azından günahlarından arınmaları için camii ya da hamama götürürdü.

Dizinin bazı bölümlerinde çok hasar görüp ölüm tehlikeleri falan atlatmıştı da bir yakınımızı kaybetmiş gibi olmuştuk.

Kitt'in düşmanları da vardı. Ve onlar da yine makinelerdi. Carr en büyük düşmanıydı. Allah'tan en sonunda havada çarpışarak bir düello yapmışlardı da Kitt onu hurda haşat etmiş, eşek cennetine yollamıştı ve biz de o kabustan kurtulmuştuk.

Her ne kadar yeşil mercimeğin yemek haline kara şimşek deseler de, bizim Kara Şimşek'imiz gönlümüzdeki yerini her zaman koruyacaktır.

Pazar sabahlarının vazgeçilmeziydi *Alf*. Uzaylı bir yaratığın dünyadaki normal bir aile ile ilişkisini anlatırdı. Tipler çok şirindi. Alf süper zeki, sözünü esirgemeyen, gerçekten komik bir uzaylıydı. Sürekli evin kedisinin peşinde, onu yemek hevesiyle koşup durur, oburluğunu öyle hoş sunardı ki evin sahipleri bile buzdolabının her seferinde boşalmasına bir şey diyemezlerdi. Yani her eve lazım bir uzaylıydı.

Seslendirmesini usta oyuncu ve seslendirme sanatçısı Müşfik Kenter yapardı ve esasında Alf'i bize sevdirenin de o olduğunu düşünürüm. Müşfik Kenter'in bu başarısıyla, tüm dünyada Alf seslendiricilerinin birinciliği ödülünü aldığını duymuştum. Alf, bir süre sonra evimizden bir gibi gelmeye başlamıştı. O derece benimsemiştik.

Uzay konulu bir başka dizi de: Esas oğlanın Buck Rogers, esas kızın da Vilma olduğu *25. Yüzyıl* idi. Buck 500 yıl kadar zorunlu olarak ortalıktan çekilmişti. Makinesi düzelince yeni hayatını yaşayacağı zamana gelmişti. Yine kötülerle iyilerin kapışması vardı. Buck Rogers, elindeki lazer tabancasıyla kötüleri döverdi. Bir de aptal bir robot vardı, bili bili diye gezip dururdu. Tenekeden mamul bir yaratıktı. Adı Tiviki idi.

Gelmiş geçmiş en iyi bilim-kurgu, bizim deyişimizle uzaylı dizi *Savaş Yıldızı Galaktika*'dır. Sokaklarda ışın tabancaları ile Saylonluları dövmeyen çocuk yoktur. Apollo, Starbuck, Bakar gibi kahramanlar akıllardadır. O zamanlar hemen hemen bütün defterlerin arka kapağında bir sahnesinden görüntü olurdu. Orada olmazsa kaplama kağıdında olurdu. Oradaki uzay görüntüsü sahneleri kullanılarak nice yerli, yabancı fantastik filmler çevrildi kim bilir?

Bu dizi uzaylı filmler konusunda efsanedir. Konusuna gelince; atalarını aramak için yola çıkan bu insanlar, robotlarla sürtüşme yaşarlar ve sürekli kapışırlardı. Bakar denen hain, bunları Saylonlulara satar, ama her seferinde başarısız olup liderlerinden fırçayı yerdi. Sonunda bunlar dünyayı buldular ve buldukları dünya her zaman olduğu gibi Amerika idi.

Bu niye böyle olur hemen açıklayım. Şimdi uzaydan gelen herhangi bir mahluk olsun, insan olsun, ufo olsun fark etmez, geriye dönebilenler diğerlerine anlattığı için, öyle ikinci, üçüncü sınıf ülkelere gitmezler. Çünkü buralarda düzgün karşılanmama ihtimalleri yüksektir. Ama Amerika öyle mi? Her giden uzaylıyı severler, okşarlar. Bu yüzden tüm uzaylıların Amerika'ya inmesini anlayabiliyorum.

Bize bir iki ufo geldiğinde ne yaptık? Taşladık. Bir daha gelir mi Uzaylı? Turizme bir darbedir bu, kendimize çeki düzen vermeliyiz.

Cumartesi geceleri geç saatlerde yayınlanan *Ziyaretçiler* adlı dizi herkesi çok etkilemişti. Sevenler ve sevmeyenler diye ikiye ayrılmıştık. Bu dizi uzaylıların dev gemileri ile belli başlı dünya şehirlerine inmeleriyle başlıyordu. Uzaylılar sıradan, bizim gibi tiplerdi. Bunlar dünyadan borç olarak bir çeşit mineral istiyor karşılığında da teknolojik destek öneriyorlardı. Sonuçta şu ortaya çıktı ki bunlar aslında berbat görünüşlü, dev ayaklı kertenkeleydiler, fare yiyor, insanları da dondurulmuş yiyecek formatında gezegenlerine götürmek yapmak istiyorlardı.

Bu Dünyanın Dışından adındaki dizi bir anne-kızın maceralarını anlatıyordu. Evie adındaki bu kızın babası uzaylıydı. Evie'nin bir özelliği: işaret parmaklarını birbirine değdirince zamanın durmasıydı. O yüzden

başına ne zaman bir iş gelse zamanı durdurup meseleyi hallediyordu. Küre gibi bir alet vasıtasıyla arada babasıyla konuşurdu.

Başrolde Robin Williams'ın oynadığı *Mork ve Mindy*'de de misafirimiz yine bir uzaylıydı. Mork, Ork gezegeninde yaşarken dev bir yumurtaya binerek dünyamıza inmişti. Mindy ise Mork'u bulduğunda tavan arasında yaşamasına kimliğini gizlemesi koşuluyla izin vermişti. Mork bu saatten sonra insan davranışlarını inceleyerek her bölümün sonunda Ork'daki şefi Orson'a rapor veriyordu.

Uzay 1999: Belki de bu tür diziler ve çizgi filmler yüzünden insanlığın 2000'e yaklaşırken uzayda yaşamaya başlayacağını varsayıyorduk. Meşhur Ay Üssü Alfa bu dizinin geçtiği mekândı. Ay'daki nükleer patlama sonucu Ay Üssü Alfa Dünya'nın yörüngesinden çıkıp uzayda kayboluyor ve kahramanlarımız Kaptan König ile Doktor Helena her hafta maceradan maceraya uçuyorlardı.

Kaptan Körk ve Volkanlı Mister Spak çocukluğumuzun unutulmaz tiplerindendi. Gemilerinin adı Atılgan'dı. Işınlama işlerine bakan Skati'leri, Uhura diye zenci mürettebatları vardı. "Işınla beni Skati," sözü yıllarca yapılan esprilere kaynak oldu. Kaptan Körk "kaptanın seyir defteri, ışık yılı bilmem kaç…, Atılgan'la şuraya gidiyoruz…, Bilinmeyen bir cisim yaklaşıyor…," gibi bir şeyler söyleyerek günlük tutardı. Bu anlattığım dizinin adı da Star Trek'ti.

Logan'ın Kaçışı adlı dizi 2200'lü yıllardan bir kıyamet sonrasını anlatırdı. İnsanlık kapalı bir kubbenin içinde yaşamını sürdürüyordur. Kendilerine ayrılan bedensel hazlarla dolu otuz yıllık standart yaşamın sonunda bir karar vermek zorundadırlar. Ya seyirciler önünde ve aynı kaderi seçenlerle birlikte yaşamlarına son verecekler ya da kaçacaklardır.

Sayıları az da olsa ölmek istemeyenler otuz yaşını geçince kaçak olurlar ve sonları "Sandman" adı verilen polislerin elinden olur.

Kahramanımız Logan da önceleri bu polislerden biridir. Ancak bir gün Fracis'le tanışır. Bu güzel kadın Logan'ın sistemi sorgulamasını sağlar. İşte bu saatten sonra dışarıdaki dünyaya doğru yaptıkları kaçış başlardı.

Aslan adam Vincent ve güzel avukat Kathrien'in gotik mekânlarda, yeraltlarında, dam başlarında yaşamış oldukları Sheakspearevari atmosferde geçen hüzünlü bir aşk hikâyesidir *Güzel ve Çirkin*

Sokaktan geçerken arabasına demir çubukla vuran tüpçünün çıkardığı seslere benzer seslerle anlaşan bir klan. Bu çıkan seslerle mors alfabesini bildiklerini de gösteren bir hava vardı.

Kötü adamlar kadını döverler, bunları hisseden esas oğlan, kükreye kükreye bunları bulur, hacamat eder ve sevgilisinin yanına dönerdi. Burada oynayan kadının iri cüsseli erkeklere olan merakı Terminatör serisinde de kendini göstermiştir.

Aslan adama âşık kızlar vardı normal hayatta. Ee tabii, her kızın gönlünde bir aslan yatar. Erkekler de kadını çok beğenirlerdi. Hep mutlu sonlara alışık olan bizler, kadının öldüğünü görünce resmen yıkılmıştık. Çünkü bizler, yirmi kurşun yese de ayakta durabilen Cüneyt Arkın nesli çocuklarıydık.

Tarihi olayların meydana geldiği anlara yolculuk yapan bir adamla bir çocuk vardı. Ellerindeki köstekli saati andıran bir cihaz sayesinde zamanda yolculuk yaparlardı. Tünele benzeyen bir yerden geçerek gidecekleri yere varırlardı.

Zamanda Yolculuk adıyla yayınlanan dizide o saatin adı (yanlış hatırlamıyorsam) “Omni” idi. Kahramanlarımız tarihin seyrini değiştirebilecek kötü olayları engellemeye çalışırlardı. Bir keresinde Hazreti Musa’nın bebekliği zamanına gitmişlerdi. Nil’e bırakılan bebek Musa’nın beşiği sazlıklara takılıyordu da bunlar fark edip, akıntıya bırakmışlardı, sağ olsunlar.

Süper Nine ise İngiliz yapımı uçuk kaçık bir komedi dizisiydi. “Sup-sup supergran” diye matrak bir jenerik şarkısı vardı. Başroldeki İskoç nine bir gün parkta gezerken bir deneye maruz kalmış ne olmuşsa bundan sonra olmuştu. Süper güçler kazanmış ve Süper Nine olmuştu. Çok acayip uçan bir bisikleti vardı. Bu bisiklet sayesinde ve özel güçleriyle kasabasını Üçkâğıtçı Campbell'in kötülüklerinden korumaya çalışırdı. Bu üçkâğıtçı karakterin adı yaramazlık yapanlara kullanılırdı.

Zamanın Ötesinde isimli dizinin kahramanı Sam adında bir quantum fizikçisiydi. Sam deney yaptığı bir gün cihazlarda sorun çıkıyor kendini geçmişte buluyordu. Sam gittiği her zamanda başka bir kişinin kimliğine bürünüyordu. Bir vesileyle karşısına ayna çıkar, Sam de yeni yüzü ve kimliğiyle karşılaşırdı. Sam maceralarında yalnız değildi, kendi yaşadığı zamandan bilim adamı arkadaşı Al, hologram formunda görünür, elinde bir cihaz, Sam'i maceralarında takip eder ve elindeki cihaza bakarak “Şunu yapmalısın, bunu etmelisin,” gibi direktifler verirdi.

Masal Tiyatrosu’nda her hafta bilinen bir masalın filmini izlerdik. Çizmeli Kedi, Uyuyan Güzel, Parmak Çocuk vs. Program başlarken

sunucu: “Ben Shelley Duvall, Masal Tiyatrosu'na hoş geldiniz,” derdi. Ünlü oyuncular rol alırlardı.

İngilizlerin o kendilerine has mizah anlayışının iyi örneklerinden biri olan *Tatlı Sert*, bir ajan ve bilim kurgu dizisiydi. Ajanlarımız İngiliz centilmeni John Steed ve giydiği dar tulumuyla Emma Peel idi. Bunlar her bölümde bir cinayet çözer, kavgalara karışır, bilim adamlarıyla ve düşman casuslarla uğraşırlardı.

Sıradan bir insanla evlenmiş bir cadımız vardı. *Tatlı Cadı* Sementa. Bu kadının cadı olduğu kadar cadoloz da olan anası Endora da kızının kocası Derın'a uyuz olur, kızını damattan ayırmaya çalışırdı. Sementa'nın en önemli özelliği burnuydu. Hoş bir müzik eşliğinde burnunu oynatır, büyüsünü yapar, problemi çözerdi.

Dramalar

Richard Chamberlain'in başrolünde oynadığı *Gazap Kuşları* çok acıklı bir diziydi. Maggie diye bir kıza aşık olan ama kendini dine adadığı için aşkını itiraf etmeyi bırakın hatta inkar eden Ralph diye bir rahibi canlandırıyordu. Maggie evlenip çocuk çocuğa karıştıktan sonra aşkını kabullenen Ralph'ten de bir çocuk doğuruyordu. Başlarına gelecek trajik sondan habersiz yaşayacaklardı.

Başrollerini Robert Mitchum ve Ali McGraw'ın oynadığı *Savaş Rüzgârları*'nda Donanma Kaptanı Pug Henry ve ailesinin başından geçenler, İkinci Dünya Savaşı öncesi Avrupa ve Amerika'daki gelişmeler ve Pearl Harbour ile doruğa çıkacak olaylar anlatılırdı.

Daha sonra bu dizinin devamı niteliğinde Savaş ve Anılar adında yine Robert Mitchum'un oynadığı bir dizi daha yapılmıştı.

Jane Eyre Charlotte Bronte'nin ünlü romanından uyarlanmış başarılı bir diziydi. Jane kimsesiz, yetim bir kızdı. Dayısı da ölünce yengesinin eline kalmıştı. Sonunda yatılı bir okula verilmişti. Buradan ayrıldıktan sonra Timothy Dalton'un canlandırdığı Rochester'ın malikânesine gelerek, bu adamın gayrimeşru kızına mürebbiyelik etmeye başlamış ve tabii kaçınılmaz olarak yakışıklı Rochester'a âşık olmuştu.

İkinci Dünya Savaşı'nda casusluk yapan iki kadının başlarından geçenlerin anlatıldığı *Bana Şans Dile* oldukça gerilimli bir yapıdaydı. Bunlardan biri ev kadınıyken, diğeri fabrika işçisi bir kızdı. Casus olmaya karar verdiklerinde eğitim gördükten, sonra İngiltere'den Fransa'ya geçip istihbarat toplamaya başlamışlar, ama sonunda yakalanarak kurşuna dizilmişlerdi.

Joseph Cronin'in meşhur bir romanından uyarlama bir dizi idi. Roman o derece sükse yapmıştı ki, o zamanlar doğan çok sayıda kızın adı *Şahika* konmuştu. Şahika'da genç bir doktorun başarılı olma, her şeyi elde edip "şahikasına" ulaşma çabası anlatılıyordu. Doktor Andrew maden kasabalarında çalışan idealist genç bir doktorken, sonunda para düşkünü olup çıkmış, Londra'da havalı bir ofis sahibi olmuştu. Sonunda yeniden doğru yola girmişti, ama hatalarının bedeli olarak karısını kaybetmişti.

Kaptanlar ve Krallar Taylor Caldwell'in romanından uyarlanmış mini bir dizidir. İrlandalı göçmen bir çocuğun hırs ve acıyla dolu hayatını anlatırdı. Hikâyenin kahramanı Joseph tutkularının peşinde koşup Amerika'ya geliyor ve orada yükseliyordu. Mantık evliliği sonucu sevmediği bir kızla evlenmişti. Amerika başkanı yapmak için uğraştığı

biricik oğlu Rory, babasının kaderini paylaşmayı reddedip trajik sona doğru ilerliyor, kızı da aslında dayısı olan bir adama aşık olup sonunda deliriyordu. Joseph'i canlandıran *Richard Jordan* o dönemin en sevilen artistlerinden biriydi. Genç ve güzel Jane Seymour da Rory'nin aşık olduğu kızı oynuyordu.

Yukarıdakiler ve Aşağıdakiler yine TRT'nin gösterdiği eşsiz dizilerden biridir. Koca malikanelerinde hayat süren Belami Ailesi ve bunların yanlarında çalışan insanların yaşantıları anlatılırdı. Yukarıdakiler efendi, aşağıdakiler ise hizmetçilerdi.

Beş parası olmayan kahramanımız *Kaptan Onedin*, bir gemiye sahip olmak için uğraşıp duruyordu. Kendi gayretleriyle kazanamayınca zengin bir adamın kızı ile evlenmiş ve gemisine kavuşup kaptanlığa da terfi etmişti. Aradan zaman geçince karısını da sevmeye başlamıştı, ama doğum yaparken ölmesi üzerine tekrar evlenmeyi de ihmal etmemişti.

Yerli diziler

Aşk-ı Memnu TRT'nin en meşhur dizilerinden biridir. Yönetmen Halit Refiğ, başrol oyuncusu ise Bihter rolündeki gencecik Müjde Ar'dır. Bihter'in yasak aşkını da biz siyah-beyaz ekranda fark edemesek de mavi gözleriyle Salih Güney oynardı.

Mithat Cemal Kuntay'ın eserinden uyarlanan *Üç İstanbul*'un jenerik müziği Timur Selçuk tarafından bestelenmişti. TRT'nin en başarılı yapımlarından biriydi. Adnan Bey'in hayatı Osmanlı Devleti'nin çöküşüyle koşut olarak anlatılıyordu. İstanbul'un Abdülhamit, İttihat Terakki ve Milli Mücadele ayrı zamanlar olduğu için adı böyle konmuştu.

Turan Oflazoğlu'nun eseri olan ve TRT'nin hazırladığı tarihi dizilerden Dördüncü Murat yayınlandığında çok beğenilmişti. Murat'ı Cihan Ünal, annesi Kösem Sultan'ı ise Ayten Gökçer oynamıştı. Dördüncü Murat'ın tarihe iz bırakmış kısa hayatı anlatılırdı. "Aptest al bre kafir!" repliği unutulmaz.

Çalıkuşu… Reşat Nuri Güntekin'in aynı adlı eserinden televizyona aktarılan... Diyerek bir giriş yaptım. Aynı TRT spikerlerine benzemeye başladım galiba. Aydan Şener'in *Feride* karakteriyle gönlümüze taht kurduğu, o zamanların yakışıklı oyuncusu Kenan Kalav'ın Kamuran rolüyle genç kızları etkilediği, Mine Çayıroğlu'nun yeni yeni televizyona ısındığı zamanlardı.

Sonradan Kenan Kalav bir suç dolayısıyla yıllarını yurtdışında bir ülkede hapis yatarak geçirdi. Mine Çayıroğlu şimdilerde saçma-sapan bir kaset yaptı. Ama Aydan Şener öyle mi? Hâlâ güzel, hâlâ alımlı, hâlâ bir hanımefendi.

Dizi; romanı itibarıyla güzel olduğu için, aslına sadık kalınarak çekildiğinden, zaten güzel olmak zorundaydı. Müzikleri de iyi seçilince, yıllarca unutulmayacak, hatta defalarca bile seyredilebilecek bir dizi çıktı ortaya.

Kiminin aklına salıncak sahnesi gelir, kimininkine yavan ekmeği safça ve aç bir iştahla yiyen küçük kız, kimineyse gizli hıçkırıklar... Güzeldi o zamanlar her şeyin güzel olduğu kadar.

Yıllar geçti Kenan Kalav hapisten çıktı, Aydan Şener yıllarca oyunculuk yapmadı. En sonunda yeniden ikisini bir araya getirip bir dizi yapmaya çalıştılar, ama bu sefer tutmadı. Her şey zamanında güzel oluyor.

Orijinal *Yaprak Dökümü*, sulandırılmamış, bulandırılmamış, doğru düzgün senaryolaştırılarak, adam gibi oynanıp, adam gibi yapılmış bir dizi

filmdi.

Kerim Afşar gibi bir usta, baba rolündeydi. İnsanın onun sesini duyduğunda ayağa kalkıp, önünü ilikleyesi gelirdi, duyduğu saygıdan. Allah rahmet eylesin.

Serap Aksoy, Zafer Ergin, Sevtap Parman, (Ferhunde) Tarık Tarcan, Semra Savaş (rahmetli) ve Efgan Efekan gibi oyuncular vardı. Öyle yıllarca sürmemişti.

Küçük Ağa Tarık Buğra'nın eserinden uyarlanmıştı. Dizide usta oyuncular rol alırdı. Küçük Ağa'yı Çetin Tekindor, eşini Aydan Şener oynardı. İstanbullu Hoca diye tanınan Küçük Ağa, kendini çok iyi yetiştirmiş, bilgili, ahlaklı, dürüst, vatansever biridir. Fakat tuttuğu yol, hükümetin yanında olmaktır. Hitabet sanatındaki ustalığı, cami cemaatine söz geçirmesi, Kuvay-ı Milliye kurmaylarını hakkında ölüm fermanı çıkarmaya zorlar. Aslında hiçbiri istememektedir ve çok severler onu.

Daha sonra yanlış yaptığını anlar ve çetecilere katılır İstanbullu Hoca, fakat sırra kadem basarak. Kısa süre sonra namı yürür. O artık Küçük Ağa'dır.

Fikret Hakan, Çolak Salih rolündedir. Savaştan yarım dönmüş, bunalıma girmiştir. Karaktersizleşmeye başlar, Erol Taş eşkıyadır. TRT'nin bünyesindeki en iyi yapımlardan biridir. Tarih bilincini yerleştirmek için de en iyi bir yoldur.

Halikarnas Balıkçısı'nın önemli eserlerinden biri olan *Parmak Damgası* TRT tarafından dizi olarak çekilmişti. Başrollerde Zuhal Olcay, Aytaç Arman, Kadir Savun ve Aliye Rona gibi usta oyuncular yer alıyordu.

Büyük bir aşk hikâyesi anlatılır, yüksek eğitim almış bir genç kızla, okuma yazma bilmeyen köylü genç erkeğin, sonu tüm karşı çıkmalara rağmen evlilikle biten aşkı anlatılırdı.

Finalde, evlilik için imza atamayan ve parmağını basan erkek ve aynısını onu mahcup etmemek için imza yerine parmağını basarak yapan kız.

Kartallar Yüksek Uçar isimli diziyi hatırlayanlar senaryosunu yazan rahmetli Attila İlhan'ı, Sadri Alışık'ı ve Allah uzun ömür versin, Selda Alkor'u da hatırlamalıdır.

Selda Alkor Hanım Ağa, Banazlı İsmail rolü ile de Sadri Alışık, unutulmazlar arasındadırlar. Öğlen vakti boğaza karşı rakı içip hüzzam bir şarkı dinlemeye giden, arkadaşı Çolak Efe'yi öldürüp, vicdanını susturmaya

çalışan Banazlı İsmail ve karşısında Devlet Gibi Kadın benzetmesine en uygun modelde bir kadın, Selda Alkor yani Hanım Ağa...

Burada zengin, ama kötü işlere bulaşmış iki ailenin ilişkisi anlatılır. Burjuvaya, sonradan görmeliğe çatılırdı. Çok oturaklı bir diziydi. Döneme damgasını vurmuş, uzatılarak suyu çıkarılmamıştır.

O zamanlar gerçek bir olaydan yola çıkılarak yapılan *Mardin-Münih Hattı* adlı dizi epey ses getirmişti. Başrollerinde Tanju Gürsu ve Nadja Smolik diye bir hatun kişi oynardı. Türk baba ile Alman kadından olma çocukların, Mardin'e kaçırılması ile ilgili bir konusu vardı.

Kızın (Gelin) babası, eski bir Gestapo Subayı kıvamındaki Helmut, sürekli Türklere hakaret edip duran sosyopat-psikopat bir manyaktı. Alman gençleri de sürekli esrar içip, abidik gubidik işler peşinde koşan müptezellerden ibaretti.

İnsanın Türkiye'den dışarı burnunu bile çıkarmamasını öğütleyen bir diziydi. Yoksa dışarıda gogolar yerdi sizi.

Senaryosunu Attila İlhan'ın yazdığı Yarın Artık Bugündür yine bir TRT yapımıdır. Ellerinize sağlık dedirtecek türde bir diziydi. Ege Aydan bir basketbolcu, vurdumduymaz bir tipi oynarken, Necla Nazır esas kız olarak karşımızdaydı. Doğu'da görev yapmaya, daha doğrusu doktor olarak mecburi hizmetini ifa etmeye giderdi de sonra İstanbul sosyete hayatını küçümsemeye, yozluklarını görüp, onlardan nefret etmeye başlardı.

Senaryosu biraz da Çalıkuşu'nunkine benzerdi. Güncelleştirilmiş, renklendirilmiş haliydi sanki. Diyaloglar okkalı, bazen ağdalı cümleler çıkardı karşımıza. Usta bir kalemden çıktığı belliydi senaryonun. Yolun açık olsun, huzur içinde yat, Kaptan.

Oyuncu kadrosu da iyiydi. Erol Taş, Tuluğ Çizgen, Kenan Pars, Reha Yurdakul ve daha birçok oyuncu rol alırdı.

Senaryosu Necip Fazıl Kısakürek'ten, ilk sayılabilecek yerli bilim-kurgu dizisi *Kavanozdaki Adam*.

O dönem çocukları olan bizlerin hafızasında yarım-yamalak yer etmiş, daha ziyade korkuyu egemen kılan bir etkisi olmuştur.

İnanın, bir daha yayınlanmasında fayda vardır. Çünkü, sanki çocuk yaştakilerden başkası hatırlamamaktadır. Ahmet Mekin, Metin Serezli ve Nevra Serezli gibi usta oyuncuların, oyunculuklarını konuşturdukları bir yapımdır.

Bence çok ilginç ve Amerikan filmlerini çağrıştıran önemli bir diziydi. O zamanlar çok fazla konuşulduğunu, tartışmalara neden olduğunu da

biliyorum.

Yazarlık yapan, eğitimli, donanımlı bir adama, kan davası sonucu öldürülen bir amelenin beyni nakledilir. Beyin vücudu kabul edemez ve olaylar böylece gelişir. Dedim ya konudan ziyade yarattığı korku hafızalardadır.

Berlin'de Talat Paşa'nın, Ermeni bir terörist tarafından öldürülmesini konu alan *Duvardaki Kan* iyi bir diziydi. Duvardan akan kan sahnesi, gerçekten korkutucu gelirdi. Asala terörüne de gönderme yapılır, suikastlere kurban giden diplomatlarımızdan bazıları jenerikte gösterilirdi.

Ermeni Soykırım iddialarını çürütmeye yönelik tezimiz de satır aralarında işlenirdi. Bir cevap gibi algılanırdı bu dizi film. Haluk Kurtoğlu, Nubar Terziyan gibi isimler oyunculuğunu yapmışlardı.

Aliş ile Zeynep: Başrolde Ahmet Özhan oynardı. Zeynep'i oynayan bayan sanırım yabancı idi. Dizi de zaten Türk-Yugoslav ortak yapımı bir şeydi.

Çok güzel ama üzücü bir aşk hikâyesidir. Aliş dizinin sonunda atıyla birlikte köprüden suya düşüp ölmüştü de Zeynep delirmişti. E biz de haliyle çok etkilenmiştik, gözlerimiz dolu dolu olmuştu tabii.

Senaryosunu rahmetli Halit Çapın'ın yazdığı, başrolünü usta oyuncu Engin Cezzar'ın oynadığı, *Bay Alkolü Takdimimdir* gençleri ve alkolün eline düşmüş insanları, alkolden uzaklaştırmak için yapılmış bir dizidir. TRT'nin kurum dışında hazırlattığı ilk yapım olması da bu dizinin ayrı özelliğidir.

Seksenli yılların ortasında yayına girmiş ve çok beğenilmiştir. Daha sonra Halit Çapın devamı niteliğinde, kurtuluş sonrasını anlatan bir şeyler daha yapmıştır ama onun kadar tutmamıştır.

Bulgaristan'da soydaşlarımıza yapılan zulüm, asimile hareketleri, işkence ve ölümün anlatıldığı dizi Belene adıyla ekrana gelmişti.

Mehmet Aslantuğ, Erol Taş ve Osman Yağmurdereli'nin oynadığı İz Peşinde TRT'de gösterilirdi. “Vay be!” Erol Taş iyi adam da olabiliyormuş,” demiştik. Mehmet Aslantuğ sürekli koşar, suçluları kovalar ve yakalar, Osman Yağmurdereli de sürekli yemek yiyip, gevezelik eder, ortama neşe katardı. 2. Şube'yi bu dizi sayesinde çok sık görmüştük. Sonra Erol Taş ve Osman Yağmurdereli vefat ettiler.

Sekiz Sütuna Manşet kısa saçlı sarışın bir kadın, bir Ali Şen, bir fotoğraf makinesi, bir de karanlık. Başka da bir şey hatırlamıyorum. Gerçi polisiye

olduğunu, ama merkezde polisin değil de acar bir gazeteci kadının olduğunu biliyorum.

Perihan Abla adındaki diziyi yazmaya başlayınca insanın aklına şu geliyor; Her şey zamanında güzel. Şimdiki donanımımızla düşünüldüğünde, ne çok komik, ne çok ders verici, ne de bir zekâ olayına şahit olmuşluğumuz var. Sadece iyi vakit geçirdiğimiz, şarkılarına, tavırlarına güldüğümüz, ama kalıcı hiçbir şey bırakmayan alelade bir dizi.

Şimdi düşündüğümde bunlar geliyor aklıma, zamanında ne zaman başlayacak diye ekran başındaki beklemelerimizi unutarak...

Gönül Ülkü-Gazanfer Özcan ikilisi ve çocukları ve damatları ve torunları ve torbaları... yani *Kuruntu Ailesi*. Aile dizisi yapalım deyince sanırım yanlış anlamışlar, bunu aile ile dizi yapmak diye yorumlamıştılar.

O zamanlar Hüsnü Kuruntu ve ailesine gülerdik. Aslında biraz da sanki mecburiyet vardı, çünkü başka şey yoktu. Gazanfer Özcan Avrupa Yakası adlı dizide kendini eskisinden daha çok sevdirmişti. Fazla geçmeden öldüğünde yasa boğulmuştuk. Allah rahmet eylesin.

Tekin Akmansoy *Kaynanalar* adlı dizide “Nööriye! Nööriye!” diye bağırdığında insanlar başlardı gülmeye. Anadolu'dan İstanbul'a göç eden Nuri Kantar ve ailesinin kendi geleneklerinden uzak kalmadan büyük şehrin kurallarına da ayak uydurma çabası anlatılıyordu. Komedi olması planlanmış, ama benim hatırladığım çok da başarılı değillerdi. Evin hizmetçiliğini yapan Döndü, bir elinde el bezi tozları sileceğine ev sahiplerine laf yetiştirirdi. Nuri Kantar sürekli yanlış anlamalara maruz kalır, yardımcıları ve ahmak yeğenine dersler veriridi.

Kantar Ailesi Demokrat Partili, köylü bir aileyi temsil ederken dünürleri olan aile de CHP’li idiler. Bunların arasında da yaşama farklı bakmaktan kaynaklanan problemler olurdu.

Kim Bunlar? - Sayıyorum: Peker Açıkalın, Nilüfer Açıkalın, Levent Kazak, Pelinsu Pir ve Levent Tülek’in başını çektiği ekiptir onlar. O zamanlar resmen ekol olmuşlardı.

Zamanın önünden giden espriler vardı gerçekten. Yazar kadrosunda şimdilerin en iyi programcılarından Okan Bayülgen’in ismini de ilk olarak orada görmüştük.

Zaten yukarıda ismi geçenlerin sonradan yaptıkları, işlerindeki başarılarını gösterir niteliktedir. İlginç parodiler ve skeçler vardı ve o zamanın gençlerini epeyce etkilemiştiler.

Oktay Kaynarca, Ziya Kürküt ve Fikret Kuşkan gibi isimleri ortaya çıkaran dizi *Gençler*'dir. Öğrenci hayatına bakış vardı.

Dizide üniversite öğrencisi bir grup ev arkadaşı, hem hayatın zorlukları ile uğraşırlar, hem de aynı evde yaşamanın zorluklarıyla mücadele ederlerdi. O yüzden bu dizi ters tepki yapıp, gençleri okuma isteğinden soğutmuştur desem yalan olur, bilakis özendirmiştir. Komik ve samimi bir diziydi. Bir daha da öyle bir dizi olmadı.

Seden Kızıltunç yani *Uzaylı Zekiye*'nin bize en fazla kattığı şey şudur; eğer yaşı geçkin bir kadınsanız daha genç ya da çocuk gibi görünmek istiyorsanız, saçlarınızı iki yandan bağlayın yeter.

Ayrıca bir daha uzaylı, bilim kurgulu gibi filmler çekmemeyi öğrendik.

Yayınlanmış en kaliteli yapımlardan biridir *Geçmiş Bahar Mimozaları* adlı dizi. Gerçekçi bir konusu, dramatik öğeleri ve yine usta işi diyaloglarıyla çok etkiliydi. Konusu, senaryosu, sahne kurguları, oyuncu performanslarıyla mükemmel bir yapımdı. Günümüzdeki dizi film yapımcılarına, yönetmenlerine örnek olacak bir çalışmaydı.

Filiz Akın, Rutkay Aziz, Engin İnal, Nurseli İdiz, Musa Uzunlar ve geleceğin yıldızlarından Mehmet Günsür gibi küçük yaştaki oyuncular rol alırdı.

Bizimkiler Türk televizyon tarihinin en uzun süre devam eden yapımlarından biridir. Bir apartmanda yöneticisinden kapıcısına kadar farklı ailelerin gündelik yaşamlarını ve birbirleriyle olan ilişkilerini konu edinmektedir. Gündelik yaşam içindeki sıcak, gerilimli, tartışmalı olayları "durum komedisi" şeklinde aktarmaktadır. Çok karakterli bir yapısı vardı. Yönetici Sabri Bey, karısı Ayla Hanım, Kapıcı Cafer, Şükrü Bey ve eşi Nazan, kızları Bilge oğulları Ali, Yandan çarklı Halil, karısı Sultan, Sevim ve kocası Baykuş Cemil, Katil Yavuz ve sevgilisi Şengül ile Tak tak Sedat, Davut usta, karısı Ulrike ve oğulları Halis. Apartmanın diğer sakinleri Şair Cenap ve bütün işlerinin yardımcısı İbrikçi Sıtkı gibi birbirinden değişik tipler vardı. Dizi uzun yıllar devam ederken, bir yandan da cenazeler olurdu. Ölen bir oyuncunun yerini ya yeni birisi alır ya da o karakter diziden bir şekilde çıkarılırdı.

Çizgi filmler

Seksenli yıllarda o kadar çok sayıda çizgi film vardı ki anlatmakla bitmez. Ben daha ziyade çok dikkat çekenleri yazmayı, diğerlerini de kısaca hatırlatmayı istiyorum.

Seksenli yılların çizgi filmleri, hayvanlar ya da aile ile alakalıdır. Sıradan bile sayılabilecek hayatlar anlatılır. Kahramanlar çizgi olmanın dışında aslında bizden biridirler. Biz onlara âşık olur, yakışıklı ya da güzel bulurduk.

Günlük hayattan pek farkı yoktur yaşadıklarının. Zaten eski çizgi filmlerin çoğu böyledir. Öyle absürdlükler, olmayacak şeyler işlenmezdi konularında. Kahramanlarımız da günlük hayattan tipler oldukları için, onların başına gelenler bizim başımıza da gelebilirdi. Belki bu yüzden o zamanki diziler insanlar tarafından içselleştirilebilmiştir.

Uzay gemisine benzer bir araçla, hastalanmış olan dünyalarından, daha sağlıklı bir dünya aramak için yola çıkmışlardı. *Kayıp Dünyalar* hayli fantastik bir yapımdı. Yalnız, dünyanın merkezinde mi yoksa uzayda mı gezdiklerini tam olarak hatırlamıyorum. Arcadia aradıkları yerin adıydı. Spartacus, Rebeca ve Bob vardı. Şakşak ki gemilerinin adıdır. Ve Arkana vardı. Hayli sürükleyici ve çok kaliteli bir yapımdı. Ve oldukça hoş bir müziği vardı.

Jumbo da Yakari ve Musti gibi “Uykudan Önce” programında yayınlanan çizgi filmlerden biriydi. Yavru bir uçağın maceraları anlatılırdı. Bu yavru uçak havadayken aşağıdaki koyunlar, kuzular “Jumbooo” diye bağırırlardı.

Tom ve Jerry meşhur çizgi filmlerin başında gelir. Jerry hiç çekinmeden yaşadığı evin buzdolabını boşaltır, deliğine taşırdı. Tom elinden ne gelirse yapmaya, yakalayıp yemek için planlar hazırlamaya çalışırdı. Bu çizgi filmde arada bir insanlar oynasa da yüzleri hiç görünmez, sadece bacakları görünürdü.

Woody Woodpecker’ın en önemli özelliği orijinal kahkahasıydı bu kırmızı saçlı mavi ağaçkakanın.

Duffy Duck, Bugs Bunny'nin arkadaşlarından uçuk kaçık bir ördekti. Sürekli bela çıkartır, karşılığında pestili çıkana dek dayak yerdi. Özellikle Bugs Bunny etmediğini bırakmaz, kafasına örsle vurup gagasını ensesinden çıkartırdı.

Speedy Gonzales, Meksikalı bir fareydi, kocaman bir şapkası vardı. En önemli özelliği çok hızlı şeklide koşması, etrafındaki kedilerle dalga geçmesiydi.

Bugs Bunny'nin Elinde sürekli bir havuç bulunur, o dişlek haliyle "aarkidişş" diye konuşurdu. Deliğinden çıkar, maceralara koşardı. Biraz da entelektül bir tipti Bugs Bunny. Sürekli bunu ortadan kaldırmak isteyen belalısı kel kafalı, kısa boylu bir avcı vardı. Bir bölümde av mevsimi açıldığında kendi cinslerinin değerlerine göre ucuza gittiğini görünce Amerika'nın başına türlü belalar açıp değerlerini yükseltmişti. Sonunda ordu araya girmişti de problem çözüldü.

Tweety ise sapsarı tüyleri, kocaman turuncu ayakları ve mavi gözleri ile çok şirindi. Dişi mi erkek mi olduğu bilinmezdi. Bu kuş yaşlı bir nineyle yaşar, kafesinde uslu uslu otururdu. *Silvester* adlı kediyi görünce "Bir kedi gördüm sanki!" der, kafesinde tepinirdi. Silvester'in derdi bu kuşu yemekti. Tam başaracak gibiyken nine yetişir, Silvester'i kuyruğundan kaldırıp poposuna vurarak Tweety'yi kurtarırdı. O yıllarda "Bir kedi gördüm sanki," her vesileyle kullanılırdı insanlar tarafından.

Kaptan Mağara Adamı çocukluğumuzun harikulade tiplerinden biriydi. Taş Devri'nin karakterleri Wilma ile Betty gazeteci olmuşlar, her işe burunlarını sokuyorlardı. Kötü adamlar bunları kaçırıyor, kızlar da "İmdat! Kaptan Mağara Adamı yetiş!" diye bağırınca kahramanımız elinde sopası, uçar vaziyette kızları kurtarmaya gidiyordu. Yolda benzini bitip motoru tekler, arada yere düşerdi. En büyük özelliği, baştan ayağa kılla kaplı olması ve ihtiyacı olan bir takım malzemeleri buradan tedarik etmesiydi.

Temel Reis yılların eskitemediği karakterlerdendir. Efsane kaptanımız ve sevgilisi Safinaz bir türlü evlenememiştiler. Safinaz kağıt gibi incecik bir kadındı. Ayrıca pek ayran gönüllü, biri buna baksa bir çiçek verse hemen Temel'i unutup bunların peşinden giderdi. Başı sıkışınca da Temel! diye bağırırdı. Temel Reis bir konserve kutudan ıspanağını yiyince pazıları kocaman şişer ve güçlenirdi. Sonra da Safinaz'ı öpmeye çalışan adamları döver, üzerlerinden tır geçmiş gibi yapardı. Kötü adamların en meşhuru Kabasakal'dı.

Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler masalı anonim gibidir. Yazarı tam olarak bilinmemekle birlikte Grimm Kardeşler'e uygun düşmektedir. Pamuk Prenses öldürüleceğini anlayınca kaçarak Yedi Cüceler'in evine sığınmıştı. Bu cücelere kibarlık kuralları öğretmeye çalışırken bir yandan da

çeyizini düzüyordu. Sonunda beklediği prens gelip onu bulmuş ve tabii saraya götürmüştü.

Miki Fare dünyanın en meşhur faresidir. Pluto isminde bir köpekle birlikte yaşardı. Bir de kafasında kocaman kurdelesi olan Mini diye de bir sevgilisi vardı Miki Fare'nin.

Müfettiş Gadget diğer kahramanlardan biraz daha farklıdır. Her tarafından bir alet çıkar, tepesinde bir pervane açılır, uçarak kötüleri takip ederdi. Üzerinde yerleşik olan mekanizmanın çalışması için "Hadi Gadget kollar ya da Hadi Gadget kopter!" denmesi gerekirdi. Çokbilmiş bir de yeğeni vardı. Gadget çok sakar biriydi. Bunlar her bölümde başka bir macera yaşar, sonunda mutlaka kötüleri yakalarlardı.

Ninja Kaplumbağalar'ın hocaları Splinter, mutasyon ışınına maruz kalıp bir fareye dönüşmüştü. Bu dört kaplumbağaya en sevdiği Rönesans sanatçılarının isimlerini vermişti. Sürekli olarak kötü Shredder'in üzerine gidiyorlardı. Bunlar hep yeraltında yaşarlar, pizzadan başka bir şey yemezlerdi. Televizyoncu bir kız vardı bulara yardımcı olan, April. Bu April'in de sarı bir tulumundan başka hiçbir elbisesi yoktu. Buradaki kaplumbağalar ve pizza aşkları yüzünden bizde de pizzaya karşı bir sevgi oluşmuştu.

Casper bir hayalettir. Arkadaş bulmak için dolaşır, ama her gören korkup kaçtığı için kimseye yaklaşamazdı. Sonunda bir kahramanlık yaparak herkesin sevgi ve hayranlığını kazanırdı.

Güneşin oğlu Esteban, Mendoza, Maya ve Teo *Altın Şehir* isimli çizgi filmdeki kahramanlardan bazılarıdır.

Esteban Güney Amerika'da geçen maceralarında yanında küçük bir kız ve yerli bir çocuk İnkalar'ın altın şehrini ararlardı. Güneş panelleri açılan, çok lüks sayılabilecek bir gemi ve bir kuşa benzeyen uçakları vardı. Bunlara yardımcı olan Mendoza diye bir adam vardı yanlarında. Esteban nihayet altın kuşu bulmuş, boyunlarındaki yarım madalyonları birleştirerek kuşa hayat vermişlerdi.

Robostory çizgi filminin kahramanı turuncu saçlı küçük bir kızdı. Bu kız robotların yaşadığı garip bir gezegene düşüyordu. Rengarenk ve iyi karakterli robotlar, siyah renkli kötü robotların tuzaklarından kurtulmaya çalışırlardı. Garip bir şarkıları vardı: Rellelle rellelle teneke teneke trenler!"

Küçük Lulu'nun lüle lüle kara saçları, hiç değişmeyen kırmızı elbisesi, eteğinin altından görünen fırfırlı pazen külotu vardı. Sürekli yaramazlık yapar, şişko bir çocukla uğraşır dururdu.

Belle ve Sebastian, Pireneler'de yaşayan kimsesiz bir çocuktu Sebastian. Annesi bunu doğurduktan sonra dağlara gezmeye gitmiş, bir türlü geri dönmemişti. Bir çingeneydi annesi. Yaşlı bir adamla yaşayan Sebastian bir gün kocaman bir köpek bulmuştu, bu köpeği köylüler canavar sanıyor, adam öldürmekle suçluyorlardı. Sebastian, Belle'i de yanına alıp dağlara kaçmış, annesini aramaya çıkmıştı. Biz de bu köpeği ve çocuğun dağlardaki maceralarını izlemeye başlamıştık.

Ten Ten Belçikalı bir gazeteci, yetişkin mi yoksa bir çocuk mu olduğu pek belli değildir. Becerdiği işlere bakıldığında koca adam, şekil şemailine, tepesindeki bir tutam saça bakarsanız küçük bir çocuktu. Fındık adında cins bir köpeği vardı. Maceralarında yakın dostu çılgın kaptan Hadok ve deli mucit profesör Turnasol, Tenten'e eşlik ederlerdi. Ne zaman Tenten suçlu duruma düşse ikiz dedektifler Dupont&Dupont çıkagelirdi. Tenten, maceralarında bütün dünyayı dolaşmış, bir keresinde aya bile çıkmıştı.

En sevilen kahramanlardan biri de Galyalı *Asteriks*'tir. Bunlar Roma işgali sırasında Galya’da küçük bir köyde yaşıyorlardı. Asteriks'in can dostu, sırtında kocaman göbeğiyle Hopdediks'ti. Hopdediks'in, Idefiks diye bir köpeği vardı. Her kavgada Romalılar'ı dağıtan bu insanların sırrı köy büyücüsü Hokus Pokus'un pişirdiği “deve gücü tazı hızı şerbeti” idi. Ne zaman savaş çıksa bu şerbetten içerler ve Romalılar'ın ağızlarını burunlarını kırarlardı. Hopdediks küçükken şerbet kazanına düştüğü için onun içmesine izin vermezlerdi.

Uçan Fil, çocukluğumuzda bizi ağlatan acıklı Disney çizgi filmlerinden biri de bu yelken kulaklı ufaklıktı. Dumbo bir sirkte doğmuştu. Annesinin bunu hortumunda salladığı sahneye en taş kalpliler bile dayanamazdı. Kulakları yüzünden herkes Dumbo'yla dalga geçerdi. Annesi de onu korumaya çalıştığı için hapse yani sirkteki kafeslerden birine atılmıştı. Fakat bir gün sirkteki kırmızı üniformalı minik fare buna bir ot vermiş ve Dumbo kulaklarını çarparak uçmaya başlamıştı. Uçarken o yeşil otu hortumun ucuyla tutardı. Sonuçta Dumbo meşhur olup paranın gözünü vurmuş, annesini de kurtarmıştı. Biz de ağladığımızla kalmıştık.

Marco ise ailesiyle birlikte İtalya'da yaşıyordu. Babası doktordu, ama fakirlere parasız baktığı için borçlar almış yürümüştü. Marco'nun annesi Arjantin'e çalışmaya gitmiş, gel zaman git zaman anneden ses çıkmayınca Marco’da Arjantin'e, annesini aramaya gitmişti. Esas hüzünlü sahneler de bundan sonra başlamıştı. Her bölümde tam o yaklaştığında annesi gitmiş olur, izleyenlerin gözlerinden yaşlar boşalırdı.

Akıllı Bıdık, küçük, mavi, son derece zeki bir köpek olan Bobi, bilmiş çocuklara ya da kısa boylu, ama cin gibi tiplere “Akıllı Bıdık” denmesine sebep olmuştu.

Sevimli Ayı Ailesi yine içeriğinde hayvanların olduğu yapımlardandı. Bu çizgi filmde salıncaklı koltuğunda oturup pipo içen, homur homur konuşan baba ayı Tom'u hepimiz çok severdik.

Roadrunner adında çölde yaşayan çılgın bir kuş ve belalısı *Coyote* diye bir çakal vardı. Çölde deliler gibi koştururlar, ama Coyote hep arkada kalırdı. Roadrunner buna çok kısa bir süre görünür, “beep beep” diye korna sesi gibi bir sesle öterek sinirini bozar, sonra yine tozu dumana katarak ortadan kaybolurdu. Coyote buna tuzaklar kurmuş, kafasına kayalar atmış, yine de yakalayamamıştı. Defalarca ölmüş olmaları gerekmesine rağmen ölmezlerdi.

Seksen Günde Devri Âlem isimli Jules Verne’in yazdığı hikâyeden esinlenerek yapılan çizgi dizide, hayvanlardan kurulu bir ekip seksen günde dünyayı dolaşarak, her yeri gezeceklerdi. Başrolde bir aslan vardı: Bay Foog, sonra da yardımcısı bir kedi, peşlerinde de bir kurt. Bay Foog, bir iddia üzerine bu işe karar vermiş, kurduğu ekiple dünyayı dolaşıyordu. En son gün olduğunda tamamlayamadıklarını sandılar, fakat bu aslan saatini bir gün ileri tarihe göre ayarladığını hatırlayınca en son yere de ulaşarak, iddialarını kazanmıştılar.

Alice Harikalar Diyarı’nda Lewis Carroll’un yazdığı kitaptan bir çizgi film. Değişik kahramanları olan, tip tip yaratıklar sergilenen bir çizgi diziydi. Çocukların hayal dünyasını zenginleştirmeye yardımcı olurdu. Bay Tavşan, Kupa Kraliçesi, Bilge Salyangoz gibi nice tipler geçerdi. Kupa Kraliçesi az zalimlik yapmadı Alice’e.

Heidi isimli küçük kıza ismini veren ve onu ölümsüzleştiren kitabın yazarı Johanna Spyri’dir. Seksenlerin unutulmaz çizgi filmlerinden biri de Heidi’dir. Heidi, büyükbabasının yanında, Alpler’in yakınlarında bir köyde yaşardı. İhtiyar adam biraz huysuz, ama içinde aslında güzellikler olan bir adamdı. Heidi bu yaşlı insanın gönlünü açmasını sağlamıştı.

Heidi’nin yakın arkadaşı Peter’in bir küçük kuzusu bir de köpeği vardı Josef adında. bunların maceraları işlenir, çoğunlukla hüzünlü hikâyeleri olurdu.

Polyanna Eleanor H. Porter’ın yarattığı bir kahramandır. Bu çizgi dizi de kitabından hazırlanmıştır. Psikolojide bir tavır olarak kendine yer bulan

bu çizgi filmin karakteri Polyanna, bizlere sorunlara bir de iyi yönden bakmamızı sağlık veren bir kahramandı.

Tabii biz bundan ziyade, o küçücük kıza yapılan işkence türü davranışlara kızar, onun bu durum karşısında hep iyi bir taraf aramasına kızardık. Terminolojiye, aşırı iyimserlik tavrı olarak geçmiştir.

Pembe Panter için anlatılacak çok şey yok. Yılların kahramanı olan Pembe Panter, her bölümünde farklı bir maceraya yelken açardı. Bir klasiktir ve hemen hiçbir zaman eskimeyecektir.

Alyuvarlar vücudumuz hakkında bilgi vermek için hazırlanan bir çizgi filmdi. İhtiyar bir adam şekli vardı bu alyuvarlara dersler veren. Kötü tipler vardı, mikrop ve virüslerden müteşekkil.

Kaslar, kalp her ne varsa buradan öğrenmiştik. Aynı hücreler tek tip giyinir, vücut fabrikayı çağrıştırırdı. Hedef zaten vücudun da bir fabrika gibi çalıştığını anlatmaktı. Beyin, bir kontrol odası kıvamında, bütün işlerin organize edildiği yerdi.

Arı Maya basit çizgileri ve sade konusu ile gönüllerde yerini koruyan, insanın içini ısıtan bir çizgi filmdi. İnsanı sıkmayan maceralar yaşarlardı, bir de arkadaşı Villie vardı. Öyle sevilmişti ki ilkokul yıllarında kullandığımız bazı materyallerde Arı Maya resimleri kullanılmıştır.

Atom Karınca ise bildiğimiz karıncanın kahramanlaşmış halidir. İnanılmaz derecede güçlüdür. Bir oyukta yaşar ve bulunduğu mekân epey donanımlıdır. Kafasında bir kask ve ondan çıkan iki anteni vardır. Bir sinyal aldığında antenleri titreşir, düşmanı eninde sonunda pataklardı. En sevdiği pataklama tarzı, parmaktan tutarak kaldırıp, bir sağa, bir sola olmak üzere yere vurmaktır.

O zamanlar çocukların çoğunda Atom Karınca çantaları vardı ve okullarından evlerine “Atom Karıncaaaa geliyoooooor!” diye bağıra çağıra giderlerdi.

Arkadaşı Bobo ile güzel bir ikili oluşturan *Ayı Yogi*, orman bekçisine ve turistlere, açgözlülüğünden dolayı çok çektirmişti. En fazla sevdiren yanı konuşma tarzı ve kafasındaki fötr şapka ve kravatıydı. “Emrinizdeyim efeeem!” deyişi unutulmaz.

Evliya Çelebi ve atı Küheylan’ın maceralarını belgesel tarzda çizgi film olarak yapmıştılar. Adını da *Az Gittik, Uz Gittik* koymuştular. Her zaman gezerler o diyar senin bu diyar benim tanıtırlardı. Ama gerçek mekân ile animasyonu birleştiremedikleri için, Evliya Çelebi cebinden bir iksir çıkarıp kendisi ve atı koklarken ortadan yok olurlardı.

Faydalı bir yapımdı. Çoğu yöremizi, bölgemizi özellikleri ile bize tanıtmıştılar, bu arada tarih bilinci de yerleşiyordu tabii. Fon müziği de unutulmazlar arasındadır.

TRT'nin yaptığı en güzel çocuk programlardan biriydi. Bizler o yıllarda seslendirme sanatçılarını bilirdik, ama görsek tanımazdık. Hatırlıyorum, Evliya Çelebi'nin atı Küheylan'ı rahmetli İstemi Betil seslendirirdi. Anlatıcıyı seslendirense Şahap Sayılgan isimli oyuncuydu.

Biberleyelim Bir tek hikâyeden oluşan, devamı olmayan bir çizgi filmdi. Bir beysball topunun başından geçen hikâye anlatılırdı.

TRT yayın akışı koptuğunda zaman kazanmak, olayı geçiştirmek için hemen bizim joker topu devreye sokardı. Topun adı "Abner"di. Bir müsabaka öncesi çuvalın içinden toplar seçilmek üzeredir. Bizimki o karanlık çuvalda seçilmiş olan toptur ve başlar hikâyesi.

Oyuncular birbirlerine topu atarken "hadi biberleyelim," derlerdi. Bu söz, biz o yaşlardaki çocuklar için birilerini ezmek için slogan olmuştu.

Önemli bir maçta bizim Abner'e vuran oyuncu iyi bir sayı yapıp, topu uzaklara gönderince, ona da müze yolları görünmüştü.

Hayatını anlatırken, onca uzak mesafeye dağılmadan gitmiş olmaktan duyduğu gururu hissedebilirdiniz. Oyuncunun üzerine attığı imzayı gösterirken de yüzü kızarırdı. Diğer önemli maçlardaki topların kısaca hayatını anlatarak, filmi bitirirlerdi. Çok güzeldi. "Biberleyelim beyler!"

Kafasında kabuğundan bir parçayla dolaşan *Calimero* mazlum, acınası, her haliyle üzüntü veren bir siyah civciv. Her kısa macerasından sonra, "ama haksızlık bu," derdi. Bu o zamanlar hafif yollu haksızlık ya da üzücü bir durum karşısında kalanların sloganıydı. Kendisi bir nevi *Tutunamayan*'dır.

Dünya çizgi film tarihinin en başarılı olanlarından biri *Clementine*'dir. İçinde felsefe, gerilim, hayal gücü, hepsi mevcuttur. Kötülüğün temsilcisi, şeytan-cin karışımı Malmut, Clementine ve dostlarına zarar vermek için seçtiği yalakaları ile tarihin en kötü karakteridir. Malmut her macera sonunda bu beceriksiz yalakaları şekilden şekile sokardı. Clementine'in koruyucusu melek Hemera, her seferinde yetişir ve onları bir balon köpüğünde Malmut'un elinden kurtarırdı.

Kafasında bir pervane olan ve bu sayede uçabilen Felix, dizinin bir başka kahramanıydı. Hem korkar, hem güler, hem üzülürdük bu diziyi izlerken. Jenerik müziği çok iyiydi ve aradan yıllar geçmesine rağmen çoğu insanın hafızasında yer ettiğine inanırım.

Boynundaki broşa büyülü birkaç söz söylediğinde, düşmanlarından saklanması için kıyafeti, şekli değişen bir kız vardı. *Çiçek Kız*. Bu kız bulunmayan, ama var olan yedi renkli çiçeği arardı. O aramaya devam ettikçe, peşindeki düşmanlar da onu takip ederdi.

Şeker Kız'a benzeyen bu hanım kızımızın adı da Çiçek Kız'dı. Annesini bulmak için arardı aslında bu yedi renkli çiçeği. Her seferinde bir dağ başında ya da bir dere kenarında bir çiçek bulur, fakat o hiçbir zaman aradığı çiçek olmazdı. Her bölümün sonunda o bulunan çiçek tanıtılır, hikâyesi anlatılırdı. Epey bilgilenmiştik botanik hakkında.

Walt Disney'in üvey çocuğu, çirkin ördek yavrusu kıvamında, alternatif kahramanımız, Darkwing Duck nam-ı diğer Karakanat. Kötülerin korkulu rüyası.

Çok garip şekilde kendini reklam ederdi. "Ben ayağınızın altına yapışan sakızım,", "Ben geceleri esen kabusum,", "Ben ayağınızdaki kokan çorabım," vb. onlarca sloganı vardı. Yardımcısı olan pelikan pilotu da unutmamak lazımdır.

Değerli, en fazla (kıh kıh kıh) gülüşü ile hatırlanır. Sahibi yaşlı teyzenin motoruyla gezmesi de akıllardan çıkmazdı. Bu işe yaramaz gibi görünen sıska köpek, aslında çok kurnaz ve işbilir bir tipti. Yaşlı teyze ona hep uslu durmasını öğütler ama o hep hokkabazlıklar yapar ve her becerdiği işten sonra da kıs kıs gülerdi.

O zamanın çocukları hatta büyükleri bile, böyle bir durumdan sonra hep onun gibi gülerler, taklidini en iyi yapanlar ise pek sevilirlerdi.

Georgia isimli çizgi film, Şeker Kız Candy familyasından sayılabilir. Çok şirin, güzel bir kız ve iki üvey ağabeyi vardı.

Ağabeylerin ikisi de buna âşık olmuşlardı. Georgia ise bir başkasına âşıktı.

Çizgi olduğunu bile bile, kızlar bu erkeklere, erkekler de bu kıza aşıktılar. Ne garip bir durum, ne kadar içselleşmiş bir haldir bu. Sanki gerçek hayatmış gibi, bir çizgi filmdeki karakterlere bile yakışıklı, güzel diyebiliyor ve onlara âşık olabiliyormuşuz.

İçinde makine, robot falan yoktu ama neredeyse o tür çizgi filmler kadar saçma sapan bir şeydi bu *Hollywood Yaramazları*. Abartılı güzellikler, iyilikler, kötülükler, paralar, arabalar vardı. Çerez niyetine, vakit geçsin diye seyredilebilirdi.

Neşeli tipler işten atılırlar, ama sonra bakarlar ki bunlar çok becerikli adamlar, elbette geri çağırılırlar. *Hayalet Avcıları* elektrik süpürgesi ile hayalet avlarlardı. Sonradan ikinci bir versiyonu yapıldı ama pek tutmamıştı. Daha sonra, dönemin usta oyuncularından oluşan bir kadro ile sinema filmini de yaptılar. Her şey unutulur da müziği unutulmaz.

Her zamanki gibi, normalde pısırık, bir haltı beceremeyen, korkak bir tip, bir haltlar karıştırdığında gücüne dayanılmaz bir kahraman oluverir. Burada da aynı senaryo vardı. *He-Man* aslında bir prenstir. Zora düşüp, düşmanlar onları sindirmeye çalıştığında gizli yerine gider, şimşekler çaktırıp, bağırır, "Gölgelerin gücü adına, güç bende artık," der. Sonra kendi ve yardımcıları tamamen karakter değiştirip birer kahraman olurlardı. Bu

ekip hiçbir zaman deşifre olmazdı. Prens Adam, (Edım) He-Man'e, korkak, sümsük kaplan Titrek, Atılgan'a dönüşürdü. Her seferinde rakiplerini döverler, ama bir türlü öldürmezlerdi.

En başrol düşmanları ise, İskeletor'du, Hayvan Adam, Demir Çene falan sonra gelirdi. Bunlar ara sıra ittifak kurup öyle saldırırlar, yine bir halt edemezlerdi. İskeletor'un yüzü iskeletti, fakat çok güzel, kaslı bir vücudu vardı. Orko adındaki sakar büyücü ahbabını da unutmamak lazım.

Jetgiller bir garip ailedir. Anne-baba, iki çocuk ve bir robot hizmetçiden oluşmaktadır. Taş Devri'nin ileriki zamanlar versiyonu gibi bir şeydir. Yürüme bantları ve uçan arabalar dikkat çekicidir. İleride öyle bir yaşam tarzına sahip olacağımızı düşündürtmüştür biraz da.

Uykudan Önce'nin vazgeçilmez, unutulmaz karakteri *Musti*. En bariz hareketi, kollarını açık bir şekilde öne-geriye oynatmasıdır. Çok saf, aynı zamanda pasif bir kedidir. Çizgi karakter olmasa, gerçek hayatta onun gibi bir kedinin yaşaması mümkün değildir.

Bize kalan, Mustafa isimli arkadaşlara kısaltma olarak kullanılmasıdır. O zamanlar bile bu kadar basit bir çizgi nasıl olur diye düşünürdük. Burada yanlış vardır. Musti dişi bir kedidir. Ve o çizgi filmi üretenler, pişman olup insan içine çıkmamalıdırlar.

Judy ve Uzun Bacak adındaki çizgi film de yine duygusal yoğunluğu fazla olan yapımlardan birisi idi. Judy çok iyi kalpli, fakat fakir bir kız çocuğudur. Kendisine yardım eden hayır sahibi adamı bir türlü göremediği için (daha doğrusu yalnızca gölgesini görüp, bacaklarının çok uzun olduğunu tahmin ettiği için yardımseverine bu ismi takmıştır,) ona Uzun Bacak adını vermiştir.

Daha sonra aynı kişiyle mektuplaşmış ve aralarında bir sürü muhabbetler geçmiştir. Ondan bahsederken Uzun Bacaklı Baba deyip, sonra bu genç ve yakışıklı, hayır hasenat sahibi delikanlı ile evlenmesi, her ne kadar genç dimağlarımıza ufak yollu şüphe tomurcuklan yerleştirse de birer Türk genci olan bizler bunun altından kalkmayı bilip, çabuk toparlanmışızdır.

Konu olarak, *Fransız İhtilali* öncesi zamanı ve o zamanda yaşanan aşkı işlerdi. Müzikleri ve dizinin anlatımı çok etkileyiciydi. *Lady Oscar* dünya tarihinin önemli bir bölümüne ışık tutması açısından da değerliydi.

Ancak sonradan vakıf olduğumuz bilgiler, işlenişinde bazı yanlışlar olduğunu göstermiştir. Fransız monarşisi o kadar da masum değildi. Kral

Lui ve Mari Antuanet öyle saf ve temiz, saray entrikalarından bihaber değildiler.

Maskeli Süvari bana Zorro'yu hatırlatır. Gümüş takıntısı olan bir abinin maceralarıydı bu dizi. Gözümüze kâğıt ya da kumaştan bu adam gibi bir maske takar ve hiç tanınmazdık. Bu kandırma yıllarca devam etti. Seyrettiğimiz Türk filmlerinde de buna benzer bir sürü kandırma sahnesi yaşadığımız için olsa gerek, bu konuda bir türlü ilerleyemedik. Bir yerden bir yere gidecek olsak "Haydi Silver! iiiiileriiii!" diyerek, hayali bir ata biner giderdik. Hey gidi günler.

Pepen'in Balonu. Yüzünde yüzlerce çil olan, küçücük çocuk Pepen ve onun abuk subuk arkadaşları vardı. "Üzüntü ve muz kabuğu," Pepen'in yanındakilerden maymun, istemediği bir durumla karşılaşınca bunu der, biz de gülerdik. "Pepen Pepen uçur bizi," bir diğer slogandır. Saçları dikine duran kızın adı Cimcime idi. O zamanların güzel demeye, hatta adına çizgi film demeye bile gerek olduğunu sanmam. İyi animasyonlarından biriydi demeye bile gönlüm el vermiyor. Her şey güzel olacak değil ya! Arada bu tür saçmalıklar da oluyordu işte.

Batı'nın en hızlı kovboyu olan *Red Kid*, esasında bilindiği gibi bir çizgi film kahramanıdır. Orijinal ismi Lucky Luke'dur.

Lucky Luke yerine Türkiye için Red Kid adını seçen insanla tanışma fırsatım olmuştu. Adnan Amca. Çizgi romanlarının Türkiye baskısının telifini alan kişidir Adnan Amca. Sebebini şöyle açıklamıştı. "Red Kid'in orijinal ismi, Türkçe için pek hoş ve kullanışlı ve tanıdık değildi. O zamanlar kovboy filmlerine bir düşkünlük vardı ve o filmlerden iki kahramanın ismini birleştirerek ortaya bu ismi çıkarmıştım."

Ve isim o kadar tutmuş ki, daha sonra Milliyet gazetesi Red Kid'in çizgi maceralarını yayınlamak üzere telif hakkını aldığında, ismini orijinal mi yoksa bizdeki haliyle mi yapalım diye tereddüte düşmüşler ve Adnan Amca bu işten epey karlı çıkmış. Neyse işte sonuçta isim babasını tanımıştım.

Sıra geldi kahramanımıza ve yan rollerdeki tiplere. Red Kid, önceleri ağzında bir sigara ile dolaşır ve o sigara hep ağzında dururdu. Fakat sonradan çocuklara sigara sevgisi verdiği düşünülerek, onun yerine bir çöp ikame edilmiştir.

Red Kid çok akıllı ve becerikli bir kovboydur ve her zaman kanunun yanındadır. Yine kurnaz bir at olan Dül Dül, kovboyumuzun en yakın dostu ve yardımcısıdır. Çok sempatik bir at olan Dül Dül, zor zamanlarda ortaya çıkar ve kahramanımıza çok yardımcı olurdu.

Bunun haricinde bir de şirin köpek vardır ki Rin Tin Tin, işe yaramaz, vurdumduymaz, nerde beleş oraya yerleş bir tip. Dül Dül bunu pek sevmez, ama acırdı.

Bu Rin Tin Tin her seferinde bunları bir yerlerde bulur, yanlarına yanaşır, ve hep onlara yardım ettiğini sanırdı.

Bir de unutulmaz postacımız vardır ki o da Red Kid'i, ister çöl ortasında, ister Meksika sınırında, ister kodeste olsun bulur ve "Bay Red telgraf," diyerek, telgrafı sahibine ulaştırırdı.

Calemety Ceyn vardı ki, akıllara zarar sert bir hatun kişi, o da iyi tiplerden biri ve kovboyumuzun beceri anlamında kadın versiyonu idi. Bu kadar iyi tip yeter.

Red Kid'in en has düşmanları malumu aliniz Dalton Kardeşler'dir. Bu kardeşler, dört birbirinden farklı karakter ve beceri ya da beceriksizlikleri ile o kadar komiktirler ki değmeyin. Küçükten büyüğe sıralanışları şöyledir; Joe, Jack, William ve Avarel. Joe grubun en azılı haydutu ve kafası en çok çalışanı, teorisyenidir. Geriye kalanlarsa, kısadan uzuna doğru aptallaşırlardı.

Bu dizilimde en aptal Avarel olur. İşin ilginç tarafı, bu Dalton Kardeşler arasında neredeyse otuzar santim boy farkı olmasına, dördüz olmamaları ve aralarındaki yaş farkına rağmen yüzlerinin ölçü ve tipi aynıdır.

Unutulmaz bölümleri vardır ve aradan yıllar da geçse slogan ayarında espriler, dönem dönem aklımıza gelip kullanılacaktır.

"Neee dikenli tel mi?"

She-Ra, He-Man'in kadın versiyonudur. Esasında He-Man'in kötü adam İskelator ve bir başka kötü tarafından, başka bir boyuta hapsolunan kız

kardeşidir.

Konu olarak birbirinden pek farkı yoktu. Sadece She-Ra'nın seksepalitesi fazlacaydı. Feminist duygularla yapıldığına inanıyorum. Onların He-Man'i varsa bizimde She-Ra'mız var. Slogan budur, olay budur.

"Şeker Kız Candy Antoni'yle evlendi. Bunu duyan Lisa, kıskançlıktan geberdi," diye bir de tekerlemesi olan bu çizgi film, yalnızca çocuklar tarafından değil, annelerimiz tarafından da pek bir rağbet görmüştür.

İşin komik tarafı, Türk insanının dil bilmemesi sonucu böyle şeyler yapmasıdır. Candy, zaten şeker demektir. Her zaman söylediğim gibi, günlük hayattan, tabii biraz abartılı bir hayat, ama sıradan insanların yaşayabileceği ya da yaşadığı konular işlenirdi bu çizgi filmlerde. O yüzden de benimseniyordu. Hikâyenin devamı, bir sürekliliği vardı. Her bölüm saçma sapan, kasıntı, hayal ürünü şeyler değil, tamam bir hikâye, olay örgüsü, ölüm kalım, dert vardı. Neşe vardı. Kıskançlık, çekememezlik vardı. Ve insanlar işte bu yüzden içselleştirmişti bu çizgileri.

Beğenirdik tiplerini, "Ah şöyle güzel bir kız olsa,", "Şöyle yakışıklı ve anlayışlı bir erkek olsa," diye iç geçirirdi insanlar.

Ağlama sahneleri çok ilginçti; Japon çizgi filmlerinin ortak özelliği olan, yüze göre çok büyük gözler vardır. Bu sanırım Japonların gücüne giden bir durum ki, kendi gözleri küçücük olduğu halde o koca koca gözleri yapmaları, hataları var da kapatmak mı olur anlamadığım bir durumdur. Candy ağlamadan önce gözlerinde seller birikir, gözünün yarısını kaplayan bir yığın yaş, bir anda bir şelale gibi gözbebeklerinden boşalırdı.

Gerçek hayat dediğim şey şudur; mesela kahramanlardan biri ve aslında esas oğlan olan Antony attan düşerek ölür. Bu bir çizgi film için sıradan bir durum değildir. O kadar küçük insanlar ölümün ne olduğunu bu vesileyle anlar.

Ormanın derinliklerinde yaşayan bu mavi renkli, şirin yaratıklar küçük ebatlı, kendilerine has yaşam biçimi olan, mantar evlerinde, gayet sıradan, ama mutlu bir hayat süren topluluktur. Adları *Şirinler* olarak konulmuştur.

Özelliklerinden biri, toplumun bütün bireylerinin erkek olmasıydı. Ancak sonradan katılan Şirine'nin kimin nesi, kimin fesi olduğu belli değildir. Ortama birden girmiş ve çeşitli gerginliklere neden olmuştur. Kahramanlarımız bu kıza daha şirin görünmek için birbirlerini ezmişler, kırmışlardır.

Bu zaten her zaman ortaya çıkan ilginç bir durumdur. Daha sonra bu Şirine'den bir çocuk olmuştur. Bu Şirin bebeğin babası belli miydi?

Bildiğim bir konu değildir. Ben sadece Şirine'nin niye orada olduğunu merak edenlerdenim.

Bu Şirinlerin en köklü düşmanları, adı Gargamel olan kötü bir insan ve salak bir kedi olan yardımcısı Azman'dır. Gargamel metruk şatosunda sürekli olarak bunları yakalamak üzere büyüler hazırlar, tuzaklar kurar, fakat hiçbir zaman başarılı olamazdı. İyilik her zaman kötülüğü yenerdi.

Şirinlerin hepsi aynı tip mahluklardı. Bunların adları da mutlaka bir şirin olur, sıfatlarla belirlenirdi isimleri. Örnek olarak; Öfkeli, Uykucu, Bilgin verilebilir.

Kaç nesil daha bu çizgi film ile büyür bilmem ama bildiğim bir şey varsa o da böyle güzel şeyler asla unutulmamalı ve unutturulmamalıdır. Televizyonun efasanesi olmuş Taş Devri'nde Fred Çakmaktaş ve eşi Vilma, komşuları Barny Moloztaş, eşi Bety ile iş arkadaşları arasında geçen olaylar anlatılırdı. Hemen her zaman aç gözlü olan Fred, biraz da kendini ispatlamak, ben buradayım ve her şeyi becerebilirim demek için, bir şeyleri yanlış yapar, sonra da özür diler, saf arkadaşı Barny de ona bu sırada bazen farkında olarak, bazense olmadan yardım ederdi.

Güncel espriler de yapılan çizgi dizinin, eğlenceli olduğunu ve eğitici yönünün de bulunduğunu söylemek mümkündür. “Yaba daba duuu” sloganı ise, bir zamanlar çokça seslendirdiğimiz bir eğleniyoruz işte göstergesiydi.

“Değiş Ton Ton” diyerek, duruma göre her şekle girebilen bu garip, esasta bir amipi andıran şekilleriyle tuhaf Ton Ton Ailesi, bazen bisiklet, bazen çekiç olur, bir şeyler yaparlardı. Ama bunları ne maksatla yaparlardı bilmiyorum. Büyük ihtimal, insanlığın ilerlemesine yardım içindir. Uykudan Önce programında yayınlanırdı. Seyrederdim, ama niye seyrettiğimi de bilmiyorum.

Nills adında şımarık ve hayvanlara pek de iyi davranmayan bir çocuk, bir cüce tarafından parmak çocuk kıvamına getirilir. Büyünün bozulması için Nills'in hayvanlarla dostluk kurması gerekmektedir. *Uçan Kaz* isimli bu güzel çizgi filmde önceleri kötü davranmış olduğu hayvanlar tarafından parmak çocuk korkutulur. Sonra aralarında arkadaşlık başlar. Bundan sonrası ise macera üstüne maceradır.

Norton, Carrot, ve onları hemen her yerde takip eden kötü tilki Rex ve tabii ki Nills, dizinin has kahramanlarıydı. Kaz sürüsü oradan oraya göç eder ve başlarından türlü maceralar ve tehlikeli olaylar geçerdi. Kahramanlarımız her defasında bu kötülüklerden kurtulmaya çalışırlardı.

Çocukluğumuzun unutulmazları arasında her zaman güzide yerini koruyacaktır. Bilmezdik o zamanlar Nobel ödüllü İsveçli yazar Selma Lagörlöf'ün bir romanından uyarlandığını.

Gemileriyle yolculuk yapıp, türlü zorluk ve maceralarla karşılaşan *Wikingler* vardı. Gemilerini yüzdürmek için kürekleri çekerken "Haydi yallah hop, hop, hop!" diye ünlemeleri, Türk dublaj tarihinin, mihenk taşlarından biridir.

Kahramanımız olan Vicky, Wikingler'in kralı Halvar'ın oğludur. Gerçi tipinden dolayı kız mıydı erkek miydi? Tartışmaları yaşanmıştır ama neyse geçelim.

Son derece basit çizgileri olan, sımsıcak bir diziydi. Vicky'nin zorluklar karşısında burnunu kaşıyıp, bir çözüm yolu bulduğunda parmaklarını şıklatıp, yıldızların çakması unutulmaz. Bir başka unutulmayan ise, o koca adamların parmak kadar çocuktan medet ummalarıdır.

Dizinin bir başka özelliği de oradaki karakterlerin normal hayatta karşılık görerek, bazı lakaplarda kullanılmasıdır. Çok iri bir adama "Minik", dişleri dökülen ya da yeni diş çıkaran çocuklara "Tek Diş" denmesi bu yüzdendir.

Ördeklerin çizgi film dünyasına katkıları fazla galiba. Gene bir ördek kahramanımız var. Bu *Varyemez Amca*, çok cimri ve paraya da bir o kadar düşkün bir tipti. Üç tane de şımarık, yaramaz yeğeni vardı.

Donald Duck'la da akrabalıkları vardı ve Donald arada bir quest star olarak bu dizide görünürdü. Varyemez Amca'nın özel para havuzunda

“paracıklarım, paracıklarım,” deyip yüzmesi, çok hoşumuza giderdi. Maceradan maceraya atılırlardı. Her bölümü çok güzel bir çizgi filmdi.

Aslında o romantik çizgi filmlerle arasında dağlar kadar fark olan, hatta bir devri kapayıp, başka bir devri açan çizgi filmdi. Voltran’dan önceki dizilerde insan sevgisi, iyilik, kötülük ya da hayvan hikâyeleri olurken, neredeyse ilk defa savaş sahnelerine şahit olmuş, geleceğin robotlu, makineli günlerine hazırlanmaya başlamıştık. Bu türün atası sayılır Voltran. O zamanlar, teknolojiyi ve hayal gücünü en fazla bu dizide görmüştük. Hayranlığımızın bu denli yüksek olmasının kaynağında, kahraman sayısının fazla olmasının da etkisi olabilir.

Her biri farklı becerilere sahip ve güçlü olan makineler ve sürücüleri, bir araya gelmeden bir halt yapamıyorlardı da buradan “birlikten kuvvet doğar,” anlayışı çıkıyordu ortaya. Bu sebeple eğitici bir mesajı bile var sayılabilir.

Voltran’ı oluşturmak için “Voltran, Voltran, Voltran” demeliydiler, yoksa oluşmazdı. Biri kolları, biri bacakları, biri gövdeyi oluşturur, birisi de kafayı yapar, ondan sonra düşmanı hacamat işlemine geçilirdi. Düşmanı ışın kılıcı ile ortadan yarıp, büyük patlamalar olmadan, o düşman öldü sayılmazdı. Her seferinde zorlanarak da olsa, bazen hasar da görse, karşısındaki düşmanı yener ve bizi mesut ve bahtiyar ederdi.

Hayal meyal hatırlarım, bir keresinde çok azılı bir robot düşman çıkmıştı karşılarına da yenilmişti bizim Voltran. Resmen mahallede yas ilan edilmişti. Allah’a şükür çok geçmeden düzelip dövdüydü diğer elemanı. Yoksa çok canımız sıkılacak, belki hayatımızı etkileyecekti. Gelişmekte olan bünyemizde aşılması zor izler bırakacaktı bu yenilgi.

Bir Kızılderili çocuk, bir at, bir kartal, bir baba, birkaç kunduz. Aptal aptal konuşan bir kartal ve onun tercümanlığını yapan *Yakari*. Çizgi film dünyasının, Musti’den sonra en embesillerinden biri de bu çizgi filmdir. Uykudan Önce programında yayınlanır 10-15 saniye sürerdi. Üzerinde iyiydi-kötüydü tartışmalarının en fazla yapıldığı da bilinir. Bana göre berbattı. O çocuk aklımla da şimdi büyümüş halimle de beğenmedim, beğenmeyeceğim. İnsanı bu kadar acayip durumda bıraktıkları için de hesap sorulmalıdır.

Daha önce de söylediğim gibi, o zamanın çizgi dizilerinde bir gerçeklik, normal hayattan esintiler, olay örgüsünün devamlılığı vardı. *Yavru Geyik* de bu özellikleri bünyesinde barındıran bir çizgi filmdi.

Çok iyi iki arkadaş olan, Jody ile Foderwing aynı zamanda komşulardı. Jody'nin babası yılandan zehirlenince hayatını kurtarmak için bir geyiği öldürmüşlerdi. Yavrusu ortada kalınca evcil bir hayvanmış gibi onu yetiştirmeye çaçılışıyorlardı. Fakat geyik büyüyüp, yabani adetlerini yerine getirmeye başlayınca bunların ekinleri zarar gördü. Olay o kadar güzel devam eder, arkadaşlık, sevgi o kadar güzel işlenirdi ki, insanın içi ısınır, bu tür duyguları depreşirdi.

Sonu kötü biten bir hikâyesi vardı. Arkadaşlar kendi aralarında konuştukları şeylerden etkilenir, bizi de durumlarına dahil ederlerdi. Hatta bu filmle alakalı hikâyem şu yaşımda bile beni etkiler:

Kahramanlarımızdan biri olan Foderwing, aslında büyük hastalığı olan bir çocuktur. Bir gün Jody'nin yanına gelir ve iyileşeceğini anlatır. Bunun sebebi görmüş olduğu bir rüyadır. Rüyasında kendini büyümüş ve tıraş oluyorken görüyordu. Bunu da yaşayıp, büyüyeceğine yorar, fakat aradan çok fazla bir süre geçmeden ölür. İşte ben, hemen hemen o çocukla aynı yaşlardaydım, bu diziden öyle etkilenmiş olmalıyım ki, o çocuğun ölümünden kısa bir süre sonra aynı rüyayı ben de gördüm. Aldı mı beni bir telaş! Ya benim de sonum öyle olursa, ya hemen ben de ölürsem diye, günlerce uyku girmemişti gözlerime. Tabii bundan kimsenin haberi yok.

Bunlardan sonra Jody bir de bu geyiği öldürmek zorunda kalmıştı. O geyiği vurduğu sahne de hâlâ gözlerimin önünden gitmeyen sahnelerdendir.

Reklamlar, yeme-içme

Televizyon ve radyolarda en çok reklamı yapılan ürünler her zaman olduğu gibi yeme-içme, temizlik ve bakım maddeleri, saç şampuanları ve elektronik eşyalar üzerineydi. Çok bildik markalar vardı hepsinden.

Reklamlarda genellikle bol sayıda insan kullanılır, bunlar sürekli atlar, zıplar, renkli kıyafetleri ve tipleriyle şarkı söylerlerdi. Reklamların şarkılı-türkülü olması o yılların reklamcılığını modasıydı. Markalar reklamlarında bildik yüzleri oynatmayı tercih ederlerdi. Yeni yeni yayınlanan televizyon reklamlarında bu oldukça önemli bir konuydu. Gerçi her zaman bu öyledir, ama o sıralar daha çok tercih edilirdi reklamlarda ünlü oynatmak. Reklamcılık olaylarından biri Zeki Müren ve Ajda Pekkan'ın beraber şarkı söyleyerek tanıtımını yaptıkları Alo markasının bir reklamıdır.Kadir İnanır'ın Permatik reklamları da o günler için değerliydi.

Aşağıda o zamanki televizyon ve radyolarda çok dikkat çeken reklamları yazmaya çalıştım. Hakkını yediğim varsa üzgünüm. İşte bunlardan bazı örnekler: Temizlik Malzemeleri: Omo, Alo, Tursil, Blendaks, Nivea vb. Elektronik Eşyalar: Grundig, Nordmende, Aeg, Pioner, Blau Punkt, Toshiba, Beko Hitachi vb. Yeme-İçme: Meysu, Tamek, Has Meyve Suları, Fruko, Elvan Gazozu bir de Limpo diye bir marka vardı. Onu da vişne sularından hatırlıyorum.

Bisküvi Adam: "Bisküvi Adam derler benim adıma, vazgeçemez kimse alışınca tadıma..." diye devam eden bir şarkısı vardı. Arada kalın sesli bir adam, "Bisküvi Adam, Bisküvi Adam hah hah haa," derdi. Eti markasının bir ürünüydü.

Bonibon: Kendisine yüklenen vazife olan çikolata ve şeker olmanın dışında, ihtiyar kimseleri kandırmak yönünde bir tasarım olduğunu da unutmamak gerekir. Bu nesne pek güzel tada sahiptir. Ancak görünümü, ziyadesiyle piyasadaki ilaçları da andırmaktadır.

Hastalığın tedavisinde psikolojinin önemine inanan insanlar, onu yaşlılara ilaç yerine vermişler, onlar da bu ilaçtan gerçekten fayda görmüşlerdir.

Mesela dayılarımın en küçüğü, anneannemi sürekli bu bonibonlardan vererek, uzunca bir süre hastalıklara karşı korunmasında etkili olmuştur.

Güzel bir müziği vardı. Reklamlarında aradan yıllar geçmesine rağmen, yine bu cingılı kullanmışlardır.

"Bonibon, çantada cepte bonibon..." İşte böyle sözleri olan bir şeydi.

Eti:

- Bir bilmecem var çocuklar!
- Haydi sor, sor
- Çayda kahvaltıda yenir,
- Acaba nedir, nedir?
- Bisküvi denince akla...
- Tamam şimdi buldum.
- Hemen onun adı gelir.
- Eti, Eti, Eti.

Unutulmaz cingılı ile hafızalardan silinmeyen bu reklam, yıllarca konuşulmuş. İnsanlar bir şeyi hatırladıklarında ya da birilerine soru soracaklarında bu sözleri kullanmışlardır.

Leblebi Tozu: Yenirken her seferinde boğulma tehlikeleri atlatılan, ama hiç vazgeçilmeyen, çocukluğumuzun en unutulmaz, saçma icatlarından biridir.

Bu kadar tehlikeli bir yiyecek maddesinin nasıl olup da yıllarca kullanıldığını ve sağlıkla ilgili birimlerin buna niye dur demediğini anlamak mümkün değildir. İlkokul yıllarının vazgeçilmezi olan, okul çıkışlarında neden olduğu bilinmez ama koşa koşa kan ter içinde eve ulaşmaya çalışırken birden aklınıza leblebi tozu gelir. Dayanamaz ve gidip, en yakın kırtasiye ya da bakkaldan, çöp kovasının minyatürü olan kutusunda ve üstünde paraşütvari bir kapak ve lastik geçirilmiş bu ürünü alırdınız. Ağzınız yapış yapış olmuştur ve yedikten sonra susuzluktan kavrulur ve bir daha almayacağına dair kendinize söz verirdiniz. Ancak ertesi gün yine kan ter içinde eve dönerken dayanamaz tekrar alırdınız. En güzel hallerinden biri, üst damağa yapışmış halidir.

Çikletler: Küçüklüğümden beri sevmediğim, çok uzun yıllardan beri de bırakın sevmemeyi, nefret ettiğim bir konudur bu. En son ilkokul üçüncü sınıfa giderken, o da yanlışlıkla (şeker sandığım bir şeyin içinde çıkmıştı,) ağzıma değdi. Sevmezdim ama alırdım. Niye mi? Çünkü içinden araba resimleri çıkar ve onlarla oynardık, işte bu yüzden. Pek çok çeşit vardı. Adını bile hatırlayamadığım ama gözümün önüne gelen sürüyle, şekil şekil, renk renk sakızlar...

Çokomel: Çocukluğumuzun, kokusu ve tadıyla, en hoş hatıralarından birine sahiptir Çokomel. Altında bulunan, her zaman bayatmış hissi

uyandıran bisküvisi ve üzerindeki pufuyla tadı damaklardadır. Yeme şekilleri tarza göre değişir. Önce alttaki bisküviyi ya da pufu yiyenler diye ikiye ayrılma vardır.

Paketlemesi, renkli ve üzerinde şekiller olan, alüminyum folyoya benzer bir malzeme ile yapılmıştır. Öyle bir itina ile açılır, yırtmamak için öyle azami gayret sarf edilirdi ki sormayın. Yırtılmadan çıkarılabilenler, defter arasına konmaya hak kazanmıştır. Bu kâğıtlar tırnak yardımıyla iyice düzleştirilir ve ara sıra hatırlanıp, tekrar düzleştirilip koklanmak üzere yerine konurdu.

Horoz Şekerler: Bir çubuğun, plastik ya da tahtadan -ki esas olan tahtadandır- ucunda horoz şekilli kırmızı bir şeker vardır. Bir ara o kadar moda idi ki, neredeyse ihtiyaç maddesi sıralamasında önlerde yer kapacaktı.

Bu şekeri yediğiniz vakit ağzınız, gözünüz boya içinde kalır, her yeriniz yapış yapış olurdu. Bu horoz şekerlerin bazılarının -ya da tamamının- içlerinde düdük vardır. Siz şekeri yedikçe düdük ortaya çıkar, düt dürü düüüüüt diye öttürebilirdiniz. Bu horoz şekillilerinden hariç, bir de emzik modelinde olanları vardır ki, onun da yeri yadsınamayacak kadar fazladır. Ayrıca unuttum sanmayın, bu işin ağa babası Elma Şekeri’dir.

Şekilli Çikolatalar: Şemsiye şekilli, bastona da benzeyen çubuğu, en fazla aklımda kalanı. Sigara gibi olanı, parmak şekilli ve daha değişik bir sürü çeşidi vardı. Rengârenk, cıvıl cıvıl parlak jelatinlere sarılı olurdu.

Bunlardan başka, altın renginde ve para şeklinde çikolatalar vardı. Hani kovboy filmlerinde verilen altın, sahte mi değil mi diye kontrol ederlerdi ya,

dublör olarak bu çikolatalar oynardı o rolde. Hem oyuncunun ağzı tatlansın, hem boşuna altın harcanmasın diye. Hiç hoş olmadı bu benzetme..

La Vache Qui Rit: Bildiğimiz beyaz peynirin krem hali olan bu peynir markasının Türkçesi, “Gülen İnek” anlamına gelir. Küçüklü, büyüklü bir sürü insan, atlaya, zıplaya “La Vache Qui Rit” (La vaş ki ri) diye bağırarak şarkı söylerler, arada kahramanımız olan inek çıkar “hah hah ha,” diye gülerdi.

Bu reklam da epey etkili olmuş, Türkiye gündeminde kendine yer bulmuştu. Devekuşu Kabare yani Zeki Alasya-Metin Akpınar ikilisinin tiyatrolarından birinde de konusu olmuştur.

“Geceler” adlı oyunda Metin Akpınar, yaşı hayli geçkin Egeli bir köylüyü oynamaktadır. Zeytin tüketiminin azlığından, işlerin kötülüğünden bahsederken, rastladığı genç gruptakilerden bazıları buna gönderme yaparak, “La vaş ki ri” diye o şarkıyı söylerler. Buna kızan Metin Akpınar, (tüm oyun neredeyse ezberimdedir, aynen aktarıyorum,) “Herkesler peynirler, ekmekler yeyyo. Kimse bizim zeytin ekmeğe yüz vermeyyo. Gıçımın kenaaleri,” diyordu.

1 Litrelik Cam Kola: Aile boyu kola diye lanse edilmişti. Gerçekten de ufak bir aileye yeterdi bu kadar kola. Tadı bile farklıydı. Şimdi kolalarda o tat yok sanki. Keramet şişedeydi sanırım.

Ne o efsane ince belli şişe ne de bu 1 litrelik kola kaldı piyasada. Şişesi oldukça ağırdı. Depozitosu olurdu o zamanlar şişelerin, çoğu çocuk bu şişeleri bakkal amcalarına götürüp ya parasını alır ya da bir çikolata, şeker alarak takas ederdi. Hayatımıza plastik bu kadar girmemişti o zamanlar. Cam şişelerin en azından bir ağırlığı vardı.

Alaska-Frigo: O yılların sinema ortamı ile özdeşleşmiş bir üründür. Tahta kasalarına doldurulmuş olan bu dondurmalar, satıcının, dikkat çekmek için sürekli tahtaya vurması ve “Alaska, Frigo” diye bağırmasıyla satılırdı. Satıcı, tahta kasaya, genelde elindeki gazoz açacağıyla vurur ve dikkatleri çekerdi. Bir sinema klasiğidir.

Sarı renkli bir ambalaj içinde sunulan bu dondurmaların ambalajını açmak beceri isteyen bir iştir. Bazen altta kalmış ürünler gelir elinize, bunlar ezik büzüktür ama karanlıkta ne ezikliğine bakar ne de ağzımıza gelen kâğıda aldırış ederdik. Sonuçta ezik de olsa tadı değişmezdi.

Tüp Şokella: Türkiye’ye çok sonradan girmiş olan, önceleri ise Almancı diye tabir edilen yurtdışında çalışan insanlar tarafından ülkeye sokulan bu yiyecek maddesi, çocuklar tarafından çok tutulmuştu. Tüpü sıkıp, içindeki

çikolataya ulaşmak çok zevkli bir uğraştı doğrusu. Tüp, mümkün olduğunca düzleştirilip, içinde ne varsa dışarı çıkarılmaya çalışılırdı. Kapak kısmında kalan kısım ise, birkaç dil darbesi ile yalanmak suretiyle bitirilirdi. Aslolan içindekini yemekti tabii ama gerçekte merak edilen, o çikolatanın nasıl olup da o tüpün içine girdiği idi.

Kristal Büfe: Fast-food kültürünün ilk deneyimlerini yaşatan yer olarak aklımdadır. Birkaç yerde şubesi olan ve hamburgeri bize tanıtan mekândır.

Hamburger denince şimdikiler gibi bir şeyler gelmemeli göz önüne, iki yuvarlak ekmeğin arasına konmuş bir köfte, bu kadar. Gerçi sonraları arasına domates de koymaya başlamışlardı.

Değişik bir yeme-içme kültürüydü. Kasaya parayı ödedikten sonra yiyeceğinizi almak, o yüksek masa gibi şeylerde ayak üzeri yemek, ilk zamanlar garip geliyordu. Ayrıca hazır olan hamburgeri görünce de şaşırıyordunuz.

Ara bir durumu vardı bu büfelerin, ne çok karizmatik ne de tiki, ama gene de bir havası vardı. O yaştaki çocukların için bir cazibe merkezi, belki biraz da statü sembolüydü. Buralarda tanıdıklarla karşılaşmak, hemen herkesin hoşuna giderdi.

McDonalds: Bu dünyanın en meşhur fast-food markası seksenli yılların ortasına doğru ilk şubesini Taksim'de açmış, kısa süre içinde gençlerin gözde buluşma mekânlarından biri haline gelmişti. Daha sonra başka başka yerlerde de şubelerini açan bu firma yaptığı türlü menülerle ve kazandıkları tonlarca paralarla dünyanın en ünlü markalarından biridir.

Demirbank: Tok sesli bir adam, "Bugün 8 Ocak Salı. Demirbank hayırlı günler diler. Demirbank," diye kafalara dank eden bir sesle günün tarihini verirdi. Bu aslında basit bir radyo reklamıydı. Ancak o zamanlar radyo, belki de televizyondan daha etkili bir iletişim aracıydı.

Eros: Adını mitolojiden, insanları elindeki oklarla vurarak birbirine âşık eden karakterden alan bu markanın reklamcıları, slogan olarak, "Kıskanç bayanlar, eşinize Eros giydirmeyin!"i seçmişlerdi.

Paranoya sebebi olan bu slogan yüzünde, gerçekten bazı bayanların eşlerine bu markayı giydirmedikleri konuşulur olmuştu. Belki de piyasada ilk defa bir iç giyim firmasının reklamları, belki sırf bu yüzden tutmamış, ya da "aman ben kıskanç değilim," diyen bayanlar tarafından bolca satın alınmıştır.

Lee Cooper: Bu kadar az sözle, bu denli konuşulan ve gündem olan reklam herhalde çok azdır. Kızlı-erkekli bir grup gencin kıçlarına vurarak,

“Ummah ummah Lee Cooper,” demeleri, milleti gaza getirip, efsane olmaya yetmişti. Okulda sokakta, insanlar fırsatını buldular mı hemen bir “Lee Cooper” çevirirlerdi.

Satışları etkiledi mi bilmem, ama gündemi çok meşgul ettiğini rahatlıkla söyleyebilirim.

ITT Schaub Lorenz: Televizyonlar evlerimize iyice yerleşmiş, hatta neredeyse hayatımıza egemenliklerini kurmuşlardı. Renkli televizyonu olan ev sayısı iyice artıyordu. Rekabet hat safhada, piyasaya da yanılmıyorsam, Grundig ve Philips hâkimdi. Diğer markalar ve yenileri, kendilerine pastadan pay kapma telaşındaydılar.

Çeşitli markalar vardı. Nordmende, Blaupunkt, Beko Hitachi, Sony, Grundig, Saba, Toshiba vb. bunlann dışında bir de ITT Schaub Lorenz çıkmıştı. En hatırlanan reklamlarında Bilge Zobu’yu oynatmışlardı. Reklam metni ya da ürünün iyi tanıtılmasından ziyade, adını söylemenin zorluğu ve garipliği yüzünden akıllarda kalmıştır.

Bir başka reklamlarında “tık tık tık” diye televizyona vurur gibi ses çıkartan garip şekilde dans edip şarkı söyleyen bir grup vardı. Bu tık tık sesi Ay-tii-tii demek gibiydi sanki.

İzocam: Isı ve ses yalıtımı işi yapan bir firmadır, fakat margarin-Sana Yağ. Kâğıt mendil-Selpak ikilisi gibi bir duruma düşmüştür. Çizgi filmli reklamı insanların çok hoşuna gitmiş, reklamda kullanılan slogan: “yöneticimiz uyuyor mu?” dilimize pelesenk olmuştur. Her türlü olumsuz işlerde işi yapan kişiye bu sözlerle sataşılmıştır.

Apartman sakinleri kapıcıya sürekli tacizde bulunurlar, üst katta bulunan kafası bigudili, kat kat giyinmiş kadın üşüdüğünü, ısıyı arttırmasını isterken, alt kattaki piknik tip adamsa sıcaktan bunalmıştır. Kapıcı en sonunda İzocam yaptırır:

“Üst kattakiler donmuyor, alt kattakiler pişmiyor. Benim de koşturmaktan tabanlarım şişmiyor. Sağolasın İzocam” derdi. Kapıcıyı Erol Günaydın seslendirirdi.

Lamborghini Su Motorları: Köylü vatandaşlara hitap eden bu reklamın şarkısı çok güzeldi. İnsanı gaza getiren ritmiyle, epey bir süre dilimize yerleşmişti. Neşeli köylüler, motoru çalıştırıp, sular büyük bir hızla tarlalara akarken, güzel görüntüler gelirdi ekranlara.

Tabii bu ekranlara böyle gelirdi. Yoksa bu işleri yapan insanların ne kadar zorlandıklarını yerinde görmek lazımdı. Çoğu ailenin yaptığı gibi, biz de ailecek bazı bayram tatillerinde köyümüze giderdik. Orada, köyde

yaşayan insanların günlük işleri nasıl yaptığını görme fırsatımız olurdu. Ve motorlar ne kadar iyi de olsa insanların perişanlığını görürdük.

Şöyle bir cingılı vardı:

"Lamborghini çalışınca, sular çağlayıp coşunca, Lamborghini çalışınca, ne keyiftir, ne keyif!"

Umarım hatırlamışsınızdır.

Mintax: Müziği ve cevabı ile unutulmazlar arasındadır. Bir işi becermiş insanlara, "Nasıl yaptın?" diye sorulduğunda bu cevap alınırdı. "Mintax'la canım Mintax'la". Çünkü, reklamdaki kadın böyle cevap veriyordu.

Ürünün rengi olan yeşil, "Yeşil Işık" olarak lanse edilir. "Yakalayın yeşil ışığı, hesaplı, parlak bulaşığı," diye bir sloganı vardır. Yine Devekuşu Kabare'nin "Reklamlar" adlı oyunlarında, siyasetçilerle uğraştıkları bir skeçte, Metin Akpınar Erbakan'ın taklidini yaparken, bu reklama gönderme yaparak, Erbakan'a şunları söyletirdi: "Yakalayın yeşil ışığı, sizde olun Hakk aşığı,"

Billur Tuz: İlginçtir, bazı ürünlerin artık reklamı fazlaca yapmadığının kanıtı gibidir Billur Tuz. O sıralar oldukça yüksek sayıda reklamları çıkardı. Çeşit çeşit senaryolarla yaparlardı. Bazıları çokça beğenilmese de Ustura Kemal tarzı bir çizgi kahraman gelir: "Heyt!" diye bir ünler sonra da iyotlu, iyotsuz diye tuzu anlatırdı. Karıştırıyor olabilirim, ama o karaktere galiba Tuzsuz Deli Bekir diyorduk. Ayrıca Berna Laçin'i kullanmışlardı bir reklamlarında da. Sloganı da şudur: "Billur Tuz, akar akar, akar," sanki rutubetten etkilemez, tuzluklarınızın ucu suya da batsa o bir yolunu bulur akar demek istiyorlardı.

Shell Rotella Yirmi Elli: Zamanın müzikli reklamlarından biri de, Shell'e aitti. Kaptan şoför, muavini ve destekleyicileri aşağıdaki sözlerle bir şarkı söylerlerdi.:

"- Kaptan bu bizim yağımız değil mi?

- Öyle muavin bizim yağımız. Hiç eksilmez, basıncı düşmez. Her iklimde, dört mevsimde. Öyleyse hep beraber.

- Shell Rotella yirmi elli, Shell Rotella yirmi elli, Shell Rotella yirmi elli, hey hey hey heeeey!"

Balinler: İlkokul yıllarımızın vazgeçilmezi olan önlüklerimizde önemli bir markaydı. Özellikle radyo reklamlarıyla hafızalardadır. Radyo reklamları yayınlandığında hele de okul zamanı yaklaşmışsa muhakkak duyardınız:

“- Okul önlüklerinde Balinleriz, dıt dıt dıı, okul formalarında Balinleriz, dıt dıt dıı…”

Cem Düdüklü Tencere: Radyo ve gazetelerden sonra televizyonlarda da boy göstermişti. Reklamlarında ihracat yapılan bir ürün olduğu vurgulanırdı. “… yurtdışı ilk parti Orta Doğu ve Afrika mutfaklarına girmeye başladı,” gibi bir şeyler söylerlerdi.

Eva: Bu bir çamaşır makinesi reklamıydı. Çelik kazanlı bir makine tanıtılır dört dakikada bir kilo çamaşır yıkardı. Reklam sloganları da şöyleydi: “Al bir Eva, rahatla, Her eve bir Eva,”

Özcan Çiklet: Çeşitli reklamlar gösterilmişti, ama benim en iyi hatırladığım Kayahan ve Ersan Erdura’nın oynadıkları filmdir. Kayahan elinde gitarı, askılı pantolonu ve gözünde gözlükleri olduğu halde şarkı söylerken araya Ersan Erdura girer o da bir şeyler söyler. Sonra yaşlı bir adam “Bana da Özcan,” derken kızın biri oradan “Pışşıık!” yapar. Bu pışık sözü epeyce kullanılmıştı.

Arko Krem: Bu marka da sıkça reklamlarını yapardı. Elbette bir sürü reklamı vardı, ama birini buraya alalım. Genç bir kız ekranda görünür ve ailesindeki herkesi bir sebeple Arko kullandığını anlatırdı. Annesi bulaşıktan sonra, babası soğuktan önce, ablası duştan sonra küçük kız kardeşi de oyundan sonra kullanırdı bu kremi. Fakat neden olduğunu bilmem kendisinin nerde kullandığını ya da ne sebeple kullanmadığını söylemiyordu!

Nuh’un Ankara Makarnası: Burada da yine şarkılı bir reklam yapmışlardı. Nerelerde, nelerle yenebileceğini anlatıyorlardı. Renkli, hareketli görüntüler eşliğinde gelirdi ekrana çeşit çeşit makarnalar.

Artema: En akılda kalan reklamlarında Şener Şen oynamıştı. Sinir bir tipti. “Açıyorum, kapıyorum. Ben bunu hep yapıyorum,” deyip durdu. Sinir dediğime bakmayın, aslında sempatikti. Çok uzun süre bu sözler kullanıldı. İnsanlar her durumda kendilerine uygun bir ara bulup söylediler.

Saba Televizyon: Bu televizyonun reklamlarında dört sistemli olduğuna vurgu yapılır, bunun ilerde kanal sayısı arttığında işe yarayacağı anlatılırdı. Yine sinema oyuncularının oynadığı reklamlarda taksitli satış yapıldığı ve ödemenin kolay olacağı anlatılırdı.

Toshiba Video Player: bu video oynatıcısının reklamında Atilla Arcan oynardı.

Ayrıca yine Atilla Arcan’ın rol aldığı bir de *Patbon Balonlu Çikletleri* reklamı vardı.

Efes Pilsen: Reklam sloganları “Bira bu kapağın altındadır,” cümlesi ile bir seri halinde yayınlanan reklamları vardı. Buradaki slogan da benzeştirilerek pek çok şeyde kullanılmıştı.

İGS: Bu giyim firmasının reklamı da evlere şenlik türdendi. Bir sürü insan, fötr şapkalı amcalar, takım elbiseli adamlar, vatkalı elbiseleriyle kadınlar sokaklarda gezip yeni elbiseler almışlar diye sevinip duruyorlardı.

Milli Piyango İdaresi’nin reklamlarında da Zeki Alaysa-Metin Akpınar ikilisi oynamıştı. Bir tanesinde bir kazanın içinde Yamyamlar tarafından kaynatılmak üzere bekliyorlardı. Şanslarına mı şanssızlıklarına mı üzüldükleri belli değildi.

Hürriyet Gazetesi’nin Kelebek adlı ekinin reklamlarında ise Ali Poyrazoğlu çığırtkanlık yapar bir şekilde her gün için ayrı içeriği olan bu eki tanıtıyordu.

Pembo Çiklet: Bir başka sakız markası da Pembo idi. Bu reklamlar çizgi olarak hazırlanmıştı. Kahramanımız Pembo kısa boylu toparlak bir adam olmasına karşın bir basketbol takımında oyuncuydu. O koca koca adamların arasından geçip, son saniyelerde sakızın balonu eşliğinde yükselir ve sayısını atıp takımın yıldızı olurdu.

Vestel Renkli Televizyon: Emel Sayın’ın rol aldığı film etkileyiciydi. Renkli televizyonların yeni yeni evlerde yer aldığı günlerdi. Emel Sayın renklerin çok güzel olduğunu anlatırken, yanındakiler kendisine değil de odada bulunan televizyondaki Emel Sayın’a bakarlardı.

Uludağ Gazlı İçecekleri: Bu marka da reklamlarında bol sayıda insanı oradan oraya zıplatırlar ve şarkılar eşliğinde mutluluktan havaya uçururlardı. Pikniklerin vazgeçilmezi olarak yansıtılırdı bu içecek.

Lassa: Futbolcu Rıdvan’ın Renault araba ile yaptığı gösterisi sonunda daracık bir yere park etmesiyle biterdi. O sıralar Rıdvan Türkiye’nin en iyi futbolcusuydu. Saha içinde yaptığı çalımları arabayla da yapabildiği gösteriliyordu. Elbette iyi bir şoför ve Lassa sayesinde.

Gazeteler, dergiler, kitaplar

İhtilali yaşamadan önceki gazete ve dergilerle, ihtilal sonrası arasında oldukça büyük farklar vardır. Gazeteci ve yazar-çizer insanların birçoğu hapishanelerde çeşitli suçlar isnat edilerek kimi haklı, kimi haksız yere yatıyorlardı. Dışarıda mesleğini sürdüren insanların sayısı azalmıştı. Haliyle muhalefeti temsil eden bu insanlar içerdeyken de düzgün bir eleştiri ortamı olmuyordu. Oysa gazetecinin görevi bir anlamda da denetleme vazifesini ifa etmektir.

Özal iktidarı geldikten sonra siyasi yasaklar ve yasaklılar birer birer ya yurda dönmeye başlamışlar ya da hapishaneleri boşaltıyorlardı. Dönenler ve özgürlüklerine kavuşanların bir kısmı işlerini bırakmış, bazıları da daha bir bilenmişlerdi.

Daha önce de söylediğim gibi Özal sonrasında algıda değişiklikler meydana gelmişti. Bundan nasibini alan sektörlerin başında medya geliyordu. Siyasi içerikli haberlerin değeri eskisi kadar yoktu. Boşluğu doldurmak için de erotik, spor, üçüncü sayfa haberleri ya da mizaha yönelmişti gazete patronları ve bir takım gazeteciler.

İşte tam da bu yıllarda gazete bayilerini, ön sayfalarının neredeyse tamamını çıplak kadınların süslediği ya da sosyeteden haberlerin yer aldığı bol resimli magazin gazeteleri ve dergiler kaplamaya başlamıştı. Çıplaklık çok sıradan bir şey haline gelmişti. Oysa bir dönem öncesi çeşitli iç çamaşırlarının markalarında çıkan kadınları ya da yine çorap reklamlarında rastladığımız bacakları görüyorduk.

İthal erotik dergiler de raflarda yerini alıyordu sırasıyla. Bir zamanlar da onların poşet içinde satılıp satılmayacağı tartışma konusu olmuştu.

Eski, köklü gazetelerde çok fazla bir değişiklik yoktu aslında. Onların da daha az muhafazakar olanları kadın resimlerini belli sayfalarına koyuyorlardı, ama diğerleri kadar aile olgusunu rahatsız edecek boyutlarda değildi onlar. Ortalamayı o yıllarda yayın hayatına başlayan Sabah gazetesi temsil ediyor gibiydi.

En fazla kullanılan resim ve haberler güney sahillerimizden geliyordu. Üstsüz turistleri eleştiriyormuş gibi çıkan haberlerin neyi anlattıkları çok da anlaşılmıyordu. Göğüs uçlarına veya daha başka yerlere konan ufacık bantlar da bir şey anlatmıyordu. Ya da turistlerin başında dikilip onları röntgenleyen ve *maganda* diye tabir edilen insanlar da gazeteleri süsledikleri resimlerde sadece manzaraydılar. Esas olansa çıplaklık.

Bu saydıklarıma uygun kalitede yayın yapan dergi gazetelerden bazıları şunlardır: Bulvar, Günaydın (bu gazete o zaman ek olarak değil normal ve hatta çok satan bir gazeteydi,) Erkekçe, Bravo...

Tan: Seksenli yıllarda Boyalı Basın'ın en çok satanlarından biri bu gazetedir. Genelde benzerleri gibi bol sayıda çıplak kadın resimleri yayınlardı. İlginç, konuyla ilgisi olmayan ya da yanlış yönlendirmeler yaparak başlık atarlardı. Her manşetleri bir gariplik kokar, asparagas haberleriyle gündem yaratırlardı. Örnek vermek isterdim, ama buraya alınmayacak kadar kötü ve edepsiz bir tavırları vardı.

Şey: Çıplak kadın resimlerinin en fazla ve en açık şekilde yayınlandığı bir gazetedir. Hiçbir haber değeri taşımamakla beraber, bolca üçüncü sayfa haberleri vardı.

Gır Gır: Bu dergi, kelimenin tam manasıyla bir efsanedir. Müthiş çizer kadrosuyla Türkiye tarihinde bir daha rastlanılmayacak birliktelik kurulmuştur.

Şimdiki mizah dergileri gibi, neredeyse tamamen müstehcenlik ve belden aşağı esprilerle dolu değildi. Oluşan siyasi ortam ve şartların da olgunlaştırdığı, ince zekâ ürünü espriler vardı. Kahramanların her biri döneme damgasını vuran şahsiyetlerdi.

Özal iktidara geldikten sonra dergi daha da neşeli olmuştu sanki. Ara sıra sayıları toplatılır, biz üzülürdük. Derginin TL bazında değeri Turgut kafaları ile ölçülürdü. Yanlış hatırlamıyorsam, derginin ücreti artınca, Turgutlar da artıyordu.

Nice kahramanlar vardı. Bir kısmını hatırlatmakta fayda var. Stero Seyfi, En Kahraman Rıdvan, Eşek Herif, Utanmaz Adam, Deli Ziya, Mamçakoğlu Cüneyt, Muhlis Bey ve Yavlum Mithat...

Fırt: Mizah dergileri içinde, yapısı ve içeriği ile biraz daha farklı sayılırdı. Ebatı diğer dergilerin yarısı kadardı. Bir diğer özelliği de renkli basılıyor olmasıydı.

Diğer dergilere oranla haşarılık daha fazlaydı bu dergide. Özellikle, ön kapağın arkasında bulunan "Yavrunuzun Sayfası" farklıydı. Her sayıda bir çıplak kadın ve onun sağına soluna, üstüne altına, yanına, neresi müsaitse oraya yerleştirilmiş ve o kadın hakkında yorum yapan abidik gubidik tipleriyle dikkat çekiciydi.

Son sayfada, gelmiş geçmiş kahramanların en zontası sayılabilecek "Arap Kadri" vardı. Elinde tespih, altında vücuduna göre çok büyük bir donla ormanda gezer, hava atar, ara sıra Tarzan'la kapışırlardı.

Fırt Salı günleri çıkar yıl 5 sayı 233 26 Ağustos 1980

Bir “Zalak Mahmut” vardı ki evlere şenlik, karısı Neriman bizim Mahmut’un dört beş misli büyüklüğündeydi. Düşmanı “Eko” adında biri vardı ve Mahmut’un ondan ödü kopardı. Eko boyuna çıldırır, etrafında elektrik çarpması gibi bir şeyler olurdu. Durmadan “Hacamat” etmekten bahsederdi.

Tommiks-Teksas: Bu konuyu açarken, daha önceden de arkadaşlarıma dediğim bir şeyi buraya düşmeyi bir borç bilirim. Tezime göre; benim yaşımda olup, Tommiks-Teksas, Gır Gır ya da Fırt okumayan, Ahmet Kaya dinlemeyen yoktur. Buna yürekten inanıyorum. O şarkıda söylenir ya hani, “Şunu yapmadıysan, bunu etmediysen...” diye başlayan “Öyleyse hiç sevmemiş, sevilmemişsin gönül sen” diye, benim için de seksenleri yaşamak demek, bu yukardakilerle ilgili olmak demektir.

Konumuza dönelim, bu başlık esasında konuyu toparlamak için atılmış bir başlıktır. Bunun altında Zagor, Kaptan Swim, Yüzbaşı Volkan, Mister No, Fantom, Mandrake, belki Barbar Conan gibi zamanın önde gelen çizgi romanları vardır. Bü isim aslında, anne babalar tarafından bir genelleme yapılmak üzere konulmuştur. Nasıl, bilgisayar kullananlara “Atari mi oynuyorsun?” diye soruluyorsa, bu tür kitap okuyanların hemen hepsine de, “Tommiks Teksas mı okuyorsun?” diye sorulurdu.

Benim de en fazla okuduğum Tommiks idi. Nedendir bilmem, ona karşı ilgim, hikayelerine merakım hepsinden fazla olmuştu. Diğerlerinden o kadar zevk almazdım, ama Tommiks’in maceralarını kaçırmamaya özen gösterirdim.

Tommiks’i yetiştiren iki adam, Doktor ve Konyakçı adlarında iki sefil görünüşlü ihtiyardı. Bu adamlar, Tommiks’ten sonra, o hallerine bakmadan, batının en hızlı ve isabetli ateş edebilen adamlarıydılar. Her ikisi de her macerada birbirinden güzel işler yapar, boş kaldıkları her anı da alkol alarak, (konyak içerek) geçirirlerdi. Kızılderililer’in Ateş Suyu, onların da konyaklarından bıkmıştım aslında.

Tommiks, sürekli peşinde koştuğu ancak hiçbir zaman açılamadığı Suzi’inin yanında hep kızarırdı. O derece güzel ateş eder ve hiç kimseyi öldürmezdi. Düşmanlarını hemen her zaman silahlarından ya da ellerinden vurarak etkisiz hale getirirdi.

Tercümesi yapılırken çok orijinal şeyler çıkardı ortaya, “hay bin kunduz, melun rangerler, Türk gibi güreşmeyi bilmiyorsunlar ve daha onlarcası...

Bu yukarıda sayılan karakterler haricinde, Binbirsurat, Albay Brown, (ki Suzi'nin babasıdır,) Gennaro Esposito ve Tommiks'in atı Napolyon unutulmaması gereken karakterler arasındadır. Tommiks'in neden yıllarca yüzbaşılıkta kaldığı kafayı yormayı gerektiren bir şey midir? Anlamış değilim.

Bu çizgi romanların ortak bir özelliği vardır. Dövüşme, silah sesi, kafada şişe kırılması, Kızılderili bağırışları, kılıç hamlesi ya da yumruğun boşa gitmesi gibi ses efektleri vardır. Mesela boşa giden bir yumruk, şu sesi çıkarır, "swim", kafaya yenilen bir tahtadan, "çtong" diye bir ses çıkar. "Bang" yine gürültülü bir kafaya vurma ya da silah sesidir. Kızılderililerin çıkardığı savaş sesleri de tuhaftır.

Turgut Nereden Koşuyor: Gazeteci Emin Çölaşan tarafından kaleme alınan bu kitap, on yılın kitap olayıydı. Özal siyaset sahnesine yeni çıkmış, aldığı oyla tek başına iktidar olmuştu. Renkli kişiliği, geçmişte aldıgı devlet görevlerindeki tavırları ile hemen herkesin merak ettiği bir durumdaydı. Mizah dergilerinde her zaman başrol ona verilirdi. Bu kitap, onu tanıtan o zamana kadarki en geniş çaplı eserdi. Bu vesileyle, seven, sevmeyen herkesin ilgisini çekmişti. Bu kitabı almak, günün modası haline gelmiş, hatta öyle ki, almamış olanlar bundan utanır olmuştu.

Bayram Gazetesi: Yılda iki defa, "Kurban ve Ramazan" bayramlarında olmak üzere, diğer gazetelerden hiçbiri yayın yapamaz, sadece "Bayram Gazetesi" denen ve Gazeteciler Cemiyeti tarafından basılan ve geliri buraya kalan bir gazete çıkardı. İyi bir tutum muydu, değil miydi hâlâ da tereddüt ettiğim bir olaydır. Gerçi, çeşitli gazetelerdeki, belki de birbirini hiç beğenmeyen gazetecileri bir arada görmek hoştu. Onu söylemek lazım.

İSTANBUL
Bayram
İki bayramlı gün
Pentagon, nükleer şemsiyeyi Türkiye'ye kaydırma amacında
Tepemizdeki tehlike
Sovyetler'de yeni patlama
"Kemerler son delikte"

Nihayetinde Sabah gazetesinin gayretleri ile son bulmuş bir gelenektir. Yılını hatırlamıyorum, ancak bir bayram sabahı bayilerde Sabah'ın yerini almasıyla birlikte diğer gazeteler de yayına başlamış ve Bayram Gazetesi ortadan kalkmıştır.

Kişiler, gruplar

Adile Naşit: Kısa, tombul, şen kahkahalı, neredeyse oynadığı hiçbir rolde kötü bir insanı canlandırmayan, hepimizin teyzesi, annesi, anneannesi olan kadın.

Türk sinemasının yüz akı olan filmlerde oynamıştır. Klasik sayılan Hababam Sınıfı serileri, Neşeli Günler, Tosun Paşa gibi onlarca filmde ve tiyatro oyununda oynamıştır. Unutulmayacaktır, çünkü şu an itibariyle ölümünün üzerinden neredeyse yirmi beş sene geçmiş olmasına rağmen hâlâ yayınlanan filmler yüzünü hafızamızdan silmeyecek ve yeni nesiller de sürekli olarak onu göreceklerdir. Allah rahmet eylesin Adile Teyze.

Ahu Tuğba: Bir seksenler kadını. Kocaman permalı saçları, renkli gözleri, dişlek hali, küçük göğüsleriyle bir dönemin seks sembollerinden birisidir. Türk sinemasının sevişme sahnelerinde bol bol gördüğümüz boyuna inme olayını getiren kadın.

Karakter oyuncudur. Hemen her filminde bir fahişeyi canlandırır. “Namuslu Orospu,” tarifini halkımıza kazandıran kişidir. Nuri Alço ve bilumum kötü adam tarafından ya içkisine hap atılır ya da kadınlık duygularına esir olup yenik düşerek, iğfal edilirdi. Ama gene yıkılmaz, her zaman ayakta kalırdı.

Yaz-kış üzerinden çıkartmadığı kürkü ve leopar desenli mayosuyla akıllarda kalmıştır. Zora gelip, hamile kaldığı vakit hemen kürtaj yapar en yakın cami ya da hamama gider, pisliklerinden arınır, tertemiz olurdu. Günah çıkarmak gibi bir şeydi bu durum. Feleğin çemberinden geçmiş, her türlü pisliği görmüştür. Dönemin esrarlı-eroinli neredeyse her filminin başrol kadın oyuncusudur.

Dönemin jönleriyle de birçok film çevirmiştir. Daha sonraki filmlerini de bazı reality shovlarda gerçekleştirmiştir.

Akordeonlu Amca: TRT ekranında sıkça gördüğümüz, ama ne hikmetse sorduğum kimselerin Aa! Evet, deyip adını hatırlamadığı bir adam var. Bu beyaz Saçlı adam akordeonu ile neşeli şarkılar söyler, mizahi sözleri olan bu şarkıları beğenirdik. Ancak kimsenin adını hatırlamaması ve benim de bulamamam her ne kadar ayıp olsa da anmadan geçmediğim için kurtarırım sanıyorum.

Ali Rıza Binboğa: “Ağlamak yok, gülmek var. Yarınlar da hayat var, yarınlar bizim. Özgürlük, kardeşlik var, düşmanlık yok. Yarınlarda mutlu günler...” gibi optimist bir bakış açısıyla seslendirdiği şarkılarının yanı sıra,

“Kim öğretti A,B,C’yi... okumayı öğrenmeyi,”, “bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum,” gibi öğretmenliğin kutsallığını hatırlatan şarkıları da vardı. Hababam Sınıfı klasiklerinden olan bu şarkılar, Kemal Sunal’ın sayesinde belki de unutulmaya fırsat bulamamıştır.

Şarkılarını söylerken yaptığı hareketler pek komikti doğrusu. Uzun süre Mesam’ın başında telif canavarı vaziyetinde görev yapmıştır. Kendi kendinize orijinal kasetinden dinlediğiniz şarkılara bile neredeyse telif isteyecek açıklamalarda bulunmuştur. Soyadından dolayı bir alkollü içecek markasını da hatırlatmaktadır... O da bir seksenler adamıdır.

Atilla Atasoy: TRT’nin gediklilerinden, o sansürden pekiyi derece ile kurtulan az sayıdaki şarkıcıdan biridir. Kendisi darbe görmüş, cunta görmüş, efendiliğini hiçbir zaman bozmamıştır.

Chuck Norris’in filmleri piyasayı istila ettikten sonra ona benzetilmişti. “Haberler”, “Sanadır Bütün Şarkılarım”, “Beni Sarhoş Etme İstanbul” en iyi şarkılarından bazılarıdır. Son olarak hatırladığım, “İmkansız”adlı şarkıyı söylediğidir. O da bir seksenler efsanesidir. Müzik dışındaki yaşamında eczacılık yaptığını biliriz. Efendi adamdı.

Ayşe Egesoy: Elindeki mikrofonu eğik olarak, sanki bir gülü tutarmış gibi nazikçe tutardı. Buğulu gözleri, parlak dişleriyle her şarkı ya da türküden önce sözlerini şiir olarak okur araya bir sürü sıfat, zamir, edat, isim tamlamaları serpiştirirdi. O garip türkü sözlerini bile öyle bir eda ile okurdu ki etkilnirdik. Zamanın güzel kadın denilenlerindendi. Ayrıca Devlet Sunucusu.

Banker Kastelli: Seksenlerin fenomenlerinden biri de Banker Kastelli diye tanınan Cevher Özden’dir. Sonraki nesil dolandırıcıların kendilerine örnek olarak seçtikleri bu şahıs, onlardan farklı olarak, halk tarafından çok sevilen bir kişiydi.

Bankerlik, biraz da zamanın modasıdır. O aralar başka bankerler veya kurumlar da vardır, fakat Kastelli burada işin bayraktarlığını yapmış, verdiği televizyon, radyo ve gazete reklamları yüzünden, en tanındık, bilindik isim olmuştur.

Zamanın ünlü isimlerinin oynadığı reklamların halkımız üzerinde olumlu tesiri görülmüştür. En iyi hatırlanan reklam filmlerinden biri de Cüneyt Arkın’m bir kimyacı rolünü canlandırdığıdır. Cüneyt Arkın, elindeki tüplerle ekrana döner, “Biraz şundan, biraz bundan” derdi. Bu arada arkada bulunan öğrencileri canlandıran kızlı-erkekli grup, “Aman

hocam! patlar, matlar” derler, sonra hep bir ağızdan: “Banker Kastelli, Banker Kastelli” diye bağırırlardı.

Ne manaya geldiğini o zaman çözememiştim, ama şimdi anlayabiliyorum. Öğrencilerin patlar dediği, Kastelli’den başkası değilmiş.

Çok insan banker mağduru olmuş, yuvalar dağılmış, sonu intiharlara varan depresyonlara girmişlerdi paralarını bankerlere kaptıranlar. En sonunda Banker Kastelli de olaydan çok sonra da olsa intihar etmişti.

Banu Alkan: 90-60-90 ölçülerinde olup, 120 kg. göstermek marifettir. Kurduğu hayal dünyasının prensesi olup, buna gerçekten inanmak da öyle. Senaryolar onun karakterine göre mi yazılırdı, yoksa gerçekten o kadar iyi rol mü yapıyordu, bu konu ise bir muammadır.

Ne hikmettir bilinmez. Banu Alkan meşhur olduğu yılların üzerinden çok vakit geçmiş olmasına rağmen her zaman bir yolunu bulup gündem olur. JFK suikastı, Aztek Medeniyeti, piramitleri uzaylılar mı yaptı, Ufo var mı, Reha Muhtar nedir? gibi yüzyılın çözülmezlerinden biri de bu tombul sarışın kadındır.

Seksenlerin fenomenlerinden biridir. Ve çoğu ergenliğine o yıllarda adım atmış olan erkeğin hayallerini süslemiştir. Bildiğim bir şey varsa; İxir reklamları ve Okan Bayülgen programları olmasa, unutulup gidecekti. Ama o hâlâ gündemi meşgul etmeye devam ediyor. Bu iş bu zamanda gerçekten beceri isteyen bir durumdur. Ve bunu başarabilen birini alkışlamak en güzelidir.

Zeki midir, kendini kullandırıyor mudur, çözemedim. Ama o da döneme damgasını vurmuş, özel bir insandır.

Barış Manço: Kılık-kıyafeti, konuşma tarzı, yaptığı besteler ve yazdığı sözlerle hiç tartışmasız orijinal bir adamdı. Hemen herkes severdi kendisini. “Barış Manço-Moda-seksen bir bin üç yüz-İstanbul... tekrar ediyorum... Barış Manço-Moda...” diye devam eden kapanış konuşmasıyla sunduğu “Yediden Yetmiş Yediye” programı ile büyük küçük hepimizin abisi olmuştu.

Bu çocuk programını yetmiş ve sonrası yıllarda doğanlarımız çok iyi hatırlar. Arabanın arka koltuğunda gitmemiz gerektiğini, ıspanağın faydasını, dişlerimizi fırçalamamız gerektiğini, büyüklerimizi sayıp, küçükleri sevmemiz gerektiğini ve nice şeyleri öğütlerdi bize.

Daha sonraki yıllarda yaptığı yaşlılar için hazırlanan program da çok güzel ve ilginçti. Sonrasında dünyayı dolaşıp, türlü memleketler hakkında bilgi sahibi olmamızdaki katkısını da unutmamak lazım. Bir nevi kültür

elçiliği vazifesi üstlenmiş ve bunu kendisine yakıştırmıştı. Hiç unutmam, Japonlarla olan diyaloğu o derece iyiydi ki, adamlar o öldüğünde ağlamışlardı bile. “Banzai” diye bir bağırtırdı ki adamları değmeyin keyfimize. “Domato bibee patlıcaaan” diyen Japon kadın ve erkekleri gözümün önüne geldi.

Şarkılarındaki sözler ilk dinlediğinizde anlamsız gelebilirdi ancak, hemen hepsinde bir felsefe vardı ya da hikâye kesin vardı diyebiliriz. Erken kaybettik sözünü tam olarak hak ettiğine inanırım. Daha yapacak çok işleri, yetiştirecek daha çok çocuğu vardı.

Tamam bunların hepsi iyi güzeldi de, hemen her insanda olduğu gibi, onun da bir hatası vardı. Tayfun diye bir şarkıcıyı çıkarıp, klipini kendisinin çekmesi ve Kayahan’la bu çocuk yüzünden dünürlük kurması yaptığı en büyük hatadır. En rahatsız edici konu ise, sağlığında neredeyse yere-göge sığdırılamayan Barış Manço’nun, öldükten sonra kendisi ve ailesi hakkındaki dedikodular ve yapılan spekülasyonlardır.

O bizim Barış ağabeyimizdir ve öyle kalacaktır.

Bergen: Seksenli yılların efsane arabeskçisi. En meşhur şarkısı; “Acıların Kadınıyım”dır. Gerçekten de hayatı, şarkısına da yansıdığı gibi hep acılar içinde geçmiştir. Saçlarıyla kapadığı sol gözü, kocası tarafından kezzap atılarak o hale gelmiştir. Bergen’in çekmiş olduğu bu acı, kocasına az gelmiş olacak ki, aradan henüz beş altı sene geçmişken, Mersin’de gazino çıkışında bu sefer kurşun yağmuruna tutmuş, ve yirmi sekiz yaşındaki bu genç kadın, arkasında hayranlarını gözü yaşlı bırakarak, hayata gözlerini yummuştur. Şarkıları halen bu tarz yayın yapan radyo kanallarında yayınlanmaktadır.

Burçin Orhon: Eskinin Asena’sı denebilir kendisi için. Modern dans eğitimi aldıktan sonra oryantal yapmaya karar vermiş, ama yanılmıyorsam çok da becerememişti.

Gazete ve dergilerde çıplak resimleri çıkardı ve o dönem ergenliğe yeni adım atmış körpe erkek adaylarının hayallerini süslerdi. Kartpostalları en fazla olan ünlülerdendir.

Daha sonra Eurovision birincisi olan Johnny Logan ile evlenmiş, bu evliliğinden bir de çocuğu olmuştu. Sonra ortamdan el ayak çekmiş, bir duymuşuz Süheyl Uygur’la evlenmiş. Yani hayatı hatalarla dolu bir kadındır.

Burhan Çaçan: Bir zamanlar neredeyse müzik programlarının hepsinde rastlardım. Kabus gibiydi! Bıyıklı ve bıyıksız versiyonu vardı. “Yaradana

gurbaaan yaradana" diye bir bağırdı mı ne yapacağımı şaşırırdım. Sonra "Geceler"i söyledi. Arada es yerlerinde hıçkırırdı. İnce seslerden hiç hoşlanmadığım için olsa gerek, pek sevemedim. Süreyya Davulcuoğlu ve Burhan Çaçan'sız bir şarkı-türkü programı olmazdı sanki.

O zamanlar pek moda olduğu için her müzik adamı gibi Burhan Çaçan da filmlerde oynamıştı. Ya bir şoför ya da kahveci rollerinde oynar, mahallenin güzeli ile evlenmek üzeredir, bir de kız kardeşi vardır. Mahallenin kötü adamları bu ikisinden birine muhakkak tecavüz eder, kahramanımız da ya namus belasına yenik düşer ya da kurulan tuzaklar sonucunda hapse düşerdi.

Cüneyt Arkın: Çocukluğumda ismini Cüney soyadını Tarkın sandığım kişi. O zamanlar ulama neticesinde böyle sandığımı sonradan anladım.

Bir zamanların jönü, salon filmlerinin iflah olmaz âşığı, tarihi filmlerin en kahramanı, en fazla prensesin aklını başından alanı. Sosyal içerikli filmlerinse en örgütçüsü, en haksızlık karşısında susmayanı...

Gerçek ismi Fahrettin Cüreklibatur'dur. Yapımcılar bu isimden jön olmaz diye adını Cüneyt yaparlar, soyadını da kendi bulur ve bundan sonrası gelir.

Yaptığı filmlerin çoğunda ettiği laflar unutulacak cinsten şeyler değildi. Replikler hâlâ kullanılır. Benim en çok beğendiklerim arasında, "Bırakın ulen kızı,", "Kalçamdan giren kurşun göz damarlarımı zedeledi,", "Nn'evet körüm,", "Vücudundan kurtul! Sadece ruhunla yaşa. O zaman toprağın altında nefes alabilirsin!" gibi acayip şeylerdir.

Yumruk atıp ya da yerken kafasının titremesi, "Bu anam için, bu babam için, bu daaaaaa benim için," deyip rakiplerini hacamat etmesi, unutulmayacak görüntülerdir. Yerçekimine fizik kurallarına meydan okuyan hareketlerin sahibidir. Filmlerinde dublör kullanmadığı gerçeği vardır. Bazı filmlerde tehlikeli sahnelerde kolunu bacağını kırdığı doğrudur.

Bir dönem alkol müptelalığına esir düşmüş, eşine çok çektirmiştir. Daha sonra içkiye tövbe edip bırakmış, hatta düşmanı olmuş ve insanları uzak tutmak için oluşumlara destek vermiştir.

Bir filminde gözlerini dağlamıştı adamın biri. Meğerse, daha önceki bir iyiliğinden dolayı adam laf olsun diye yapıvermiş de, Cüneyt abi "Kör oldum, kör oldum," diyordu. Adam da "Ben şimdi açıcam gözlerini, eskisinden daha iyi göreceksin!" dediydi. Sanki gözlerini dağlamamış da ameliyat yapmış gibi.

Çetin Alp: Eurovision yarışması neticesinde hayata küsen, güçlü bir sese sahip bir sanatçımızdı. Her yıl yarışma zamanı kulaklarını bolca çınlatırdık.

Adamcağız kariyerinin başında bu şarkı yüzünden yerle yeksan olmuştur. En bahtsız sanatçılarımızdan biriydi. Nur içinde yatsın rahmetli. Bir milli görevi yerine getirmişti, ama günah keçisi yapmıştık.

Çiğdem Tunç: Başarılı bir sunucu ve güzel bir kadındı. Mehmet Ali Erbil'le ikili idiler. Sabırlı bir insan olduğunu söyleyebilirim. Sırf Erbil'e onca zaman dayanabilmesi bile bunun göstergesidir.

Birkaç filmde de boy göstermişti. Kemal Sunal ile oynadığı "Şabaniye", Tarık Akan, Cüneyt Arkın ve Gülşen Bubikoğlu ile oynadığı "Alev Alev" bunlardan bazılarıdır.

Engin Koç: Kendisini en iyi "Avrupa Yakası" adlı dizide maruz kaldığı şu espriyle hatırlarım; "Siz cumhuriyetin ilk mankenlerindendiniz di mi?"

Engin Koç erkek mankenlerimizdendir. Kalın ensesi, gene kalın vücudu, filmlerdeki pis bakışlarıyla daha ziyade, kötü adam tipine daha çok yakışan, üzerinde çok fazla yakışıklıydı-değildi muhabbetinin döndüğü tipiyle yer etmiştir. Bir zamanlar katıldığı Çarkıfelek adlı yarışma programında, sesli-sessiz harf bilememe rekorunu kırarak, bizlere zekâ ve becerisinin ne denli yüksek olduğunu kanıtlayan Türkiye'nin en yakışıklı çirkinidir.

Filmlerinde göğsüne kadar çektiği şalvar pantolonları ile asla hafızalardan silinmeyecektir. Barda eğlenen kızlara "Siz şimdilik eğlenin. Ben size neler yapacağımı bilirim," bakışları da unutulmamalıdır.

Erdal İnönü: Türk siyasi tarihinin en renkli kişiliklerinden biri olan değerli bir akademisyendir. Fizik ve matematik üzerine çok değerli çalışmaları vardır. Ancak biz bu yanıyla değil onu yine siyasetten tanırız.

Birilerinin zoruyla girdiği siyasi hayatında da en azından oy oranı ile başarılı olmuştur. En sonunda sevemediği siyaseti arkasında gözü yaşlı insanlara rağmen bırakabilmiştir. Yaptığı espriler, gazetecilere karşı rahatlığı, insanlara olan ilgisi ile çok şirin bir insandı. Özellikle omuzlara alınmak istediğinde gösterdiği tavır olan "İnönü Yatışı" çok komiktir. Böyle bir sahne yaşanacak olursa boylu boyunca yere uzanırdı. En son girdiği ve başarılı olduğu seçimlerdeki "Limon Gibi Sıkılmak" kampanyasını yürütürken de hoştu.

Erol Evgin: Dönemin yakışıklı adam deyince akıllara gelen isimlerden biridir. "İşte Öyle Bir Şey", "Bir de Bana Sor", "Sevdan Olmasa" vb. bir sürü dilden düşmeyen şarkısı, vatkası, peruğuyla, yıllardır eskimeyen, yaşlanmayan yüzün sahibi, güzel insan.

Şarkı söylemek için illa da şarkıcı olmanın gerekmediğini, bir meslek sahibi olarak da bu işin yapılabileceğini göstermiştir. Kendisi mimardır.

“Hisseli Harikalar Kumpanyası”ndaki performansıyla bu sefer de oyunculuğu ile gönüllere bir kez daha taht kurmuştur. Ancak benim unutamayacağım ve belki de şimdiye kadar seyrettiğim en güzel program saydığım, “25. Sanat Yılı” için hazırlayıp sunduğu, kendine ait programıdır ki, hem dönemi, hem kendini anlatır. Bir daha, bir daha seyredebilirim.

Ersen ve Dadaşlar: Eğer diğer elemanlar Erzurum’dan değil de Elazığ’dan isim alsalardı, grubun adı “Ersen ve Gakkoşlar” mı olacaktı diye, sürekli kafam meşgul olurdu. O dönem her pazar günü, her müzik programı, radyolar, özellikle asker isteklerinde dinleyip, artık neredeyse nefret ettiğim “Aman tertip” şarkılarıyla hafızama öyle bir yer etmişler ki, bundan kurtulamıyorum.

Fasulye adında da bir şarkıları vardı. Ersen Abi, bağıra çağıra şarkı söyler, biz de onu dinlerdik. Kılık kıyafetleri ile de özeldiler (gerçi o dönem her grup hemen hemen kilim giyerdi ya! Neyse!). İşte böyle, onlar da gelip geçti, bazı şarkıları kaldı yadigar... sonradan Ersen Abi Hacca falan gitti diye duyduk. Ama yanında Dadaşlar’ı götürmemiş. Orada da ihramının üstüne deri ceket veya kilim desenli yelek giydiğini söylerler.

Ersin İmer: Bu ismi görünce “bu da kim?” diye soranlar olabilir. Kendisi haberlerden sonra hava durumunu sunan spikerlerden biriydi. “Hepinize donsuz geceler dilerim,” repliğinin sahibidir. Bu hatalı sayılabilecek sunumdan sonra TRT tarafından kızağa çekilmiş, kariyeri bu noktadan sonra bitmiştir.

Esmeray: “Gel Tezkere”, “Unutama Beni” diye şarkıları yıllarca unutulmayacak, derin, içli, hoş sesin sahibi, o şirin kadın. Genç sayılabilecek yaşta aramızdan ayrıldı.

Faruk Peker: Kenan Kalav-Engin Koç türevi, yakışıklı sayılırım ama kötüyüm ne yapayım, kılıklı bu adam, en fazla övgüyü, “İffet” isimli filminde Müjde Ar’ın kafasını arabanın camına sıkıştırıp ettiği tecavüz sahnesi ile almıştır.

Tecavüz sanatında yeni bir dönemin başlangıcı sayılan bu hareketten sonra, otomatik cam üretilmek zorunda kalınmıştır. Bıyıklı manken olur mu? Sorusunun cevabıdır.

Faruk Tınaz: Türk Sanat Müziği sanatçısı olan Faruk Tınaz Samime Sanay ile hemen aynı zamanlarda meşhur olmuştur. Bunun sebebi, besteci Erdoğan Berker’dir.

O da yakışıklıydı, değildi sorunsalının en fazla olduğu kimselerden biridir. Bana göre soyadı tıknaz olsa daha iyidir. O da dönemin mağdurlarındandır. Herkes film çevirmek zorundaydı sanki, bu yüzden Faruk Tınaz'ı da bir filminden hatırlıyorum. Haksızlık yapmayım. Tarık Buğra'nın *Osmancık* adlı kitabından televizyona aktarılan Kuruluş adlı dizide Osman Gazi'nin yoldaşlarından birini canlandırmıştı. Kendisi de dizi de iyiydi.

Ferdi Özbeğen: Piyano başında söylediği şarkılarla o da seksenlere damgasını vuran müzisyenlerdendir. Müzik kalitesine söylenecek bir söz yoktur. Ama sonraları furyaya kapılarak sanırım o da piyanist şantör oldu ya! Belki de sakalı yok diye çok uzun sürmedi bu durum. Bir iki sinema filminde de oynadı. Sonradan cinsel tercihi hakkında çeşitli rivayetler çıktı. Ama yakışıklı adamdı.

Futbolcular: Seksenlerdeki futbolcuların büyük kısmı bıyıklıdır. Herhangi bir takımın yarısı bıyık bırakmazsa olmazdı. En iyi hatırlanan takımlar genelde üç büyükler oldukları için o futbolculardan örnek vermeyi daha yerinde buluyorum. Metin - Kadir - Samet - Recep - Ulvi - Ali - Zafer - Feyyaz - Cüneyt - İsmail - Semih - Müjdat ve daha bir çok bıyıklı oyuncu vardı. Bunların haricinde, Galatasaraylı Uğur, Erhan, Beşiktaşlı Şenol, Fenerbahçeli Rıdvan ve sonradan Fenerbahçe'ye geçen Faruk gibi oyuncular da sakallıydılar.

O zamanların şortları ve formaları şimdikilerle kıyaslanmayacak derecede dar ve kısaydı. Oyuncular l'den 11'e ve yedekler de bu rakamların devamı olmak üzere forma numaralarıyla maçlara çıkardı. Kramponları aynı renk olmak zorunda, yani siyahtı. Sonradan bu kural da değişmiş, oyuncular krampon renklerini seçmeye ve istedikleri sırt numaralarını almaya başlamışlardır.

Bu kadar para kazanamıyorlar ve basının magazin sayfalarında bu şekilde yer almıyorlardı. Saç kesimlerinde ise genelde önler ve yanlar kısa, arkalar uzun olurdu. Seksenli yılların hiç şüphesiz en iyi takımı Beşiktaş idi.

Futbol anlayışı, daha çok göze hitap eden bir kimlikteydi. Şimdiki gibi savunma değil, hücum üzerine kurulu bir sistem vardı. Bu yüzden forvet oyuncuları daha fazla beğenilir, her çocuk onların yerinde olma hayalini kurardı. Arada sivrilen, yıldızlaşan oyuncular da hep bu tiplerden çıkardı.

Arada kıyas yapmak olmaz, ancak o zamanın yıldız futbolcuları, şimdiki sert futbol anlayışı içinde kendilerine yer bulmakta oldukça zorlanırlarmış gibi gelir bana.

Rıdvan: Mesela yıldızlardan biri Fenerbahçe'nin futbolcusu Rıdvan'dır. Öyle hızlı koşar ve o kadar güzel çalım atar ve o kadar hızlı dururdu ki, sonunda "Şeytan" diye isim takmışlardı.

Tanju: Şişman sayılabilecek vücut yapısı vardı. Takımın belki de en az koşan oyuncusu olmasına rağmen, bütün gol pozisyonlarında başrolü oynar ve eline geçen fırsatların çoğunu değerlendirirdi. Futbolculugundan başka, Hülya Avşar'a olan hayranlığıyla da dikkati çekmiştir.

Metin-Ali-Feyyaz: Bu üçlü, Beşiktaş tarihinin en önemli üçlüsü ve efsane golcüleridir. Önemli özelliklerinden biri de, takım haricinde de çok sıkı dost olmalarıdır. Hepsi bir yüksek okul bitirmiş, o yılların Beşiktaşı'na, "Kolej Takımı" hüviyetini kazandırmışlardır. Hepsi efendi, hepsi saygılı kişilerdi. Sonradan bu üçlü dağılmış, ne Beşiktaş ne de başka bir takım, forvette bu derece güçlü ve birbirleriyle anlaşan oyuncuları bulamamışlardır.

Cevat Prekazi: Galatasaray'ın en iyi yabancılarından biridir. Renkli bir kişiliği vardır. Ayaklarının küçük olması insanların garibine giderdi. Yanılmıyorsam ayakkabı numarası 38'dir. O küçük ayaklarla toplara o kadar sert vururdu ki şaşardınız. Sol ayağını kullanamadığından dolayı yapılan eleştiriye verdiği cevap evlere şenliktir. "Sol ayağımı da kullanabilsem gider Real Madrid'de oynarım,"

Tony Schumacher: O, Fenerbahçe'ye gelmeden önce de yıldızdır. Gelmesi efsane olmuş, geldikten sonra da, gerek oyuncu kimliği gerek karakteri ile gönüllere taht kurmuştur. Ondan önce kalecilik Türk futbolu için pek önemli değilmiş gibi gelir, sokak takımlarında kimse kaleci olmak istemezdi. Fakat ondan sonra kalecilik pirim yapmış, çocukların çoğu, onun adını kullanarak her kurtarışlarında kendilerini ona benzeterek kaleye geçmişlerdir.

Grup Vitamin: Başını Gökhan Semiz'in çektiği, o yıllara damgasını vuran grup. Sadece meşhur şarkılara uygunsuz (uygun da olabilir,) sözler yazarak şarkı yapmazlar, orijinal söz ve besteler de yaparlardı.

Ercan Saatçi ve Ufuk Yıldırım da önceleri bu gruba dahildiler, fakat bir süre sonra anlaşamayarak ayrıldılar. Gökhan Semiz bir araba kazasında öldükten sonra grup eski havasını bir daha yakalayamadı ve grubun diğer elemanları şimdilerde ortalıkta görünmezler. Türk sokak edebiyatına yeni bir jargon getirmişlerdi.

Huşeng Azeroğlu: Seksenli yıllarda katıldığı her programda bize Azerbaycan'dan selam getiren bir adamdı kendisi. İşin kötüsü her programa

da katılırdı. TRT'nin kadrolu televizyon şarkıcılarından biriydi.

Boyalı saçları, üzerinden çıkarmadığı yöresel kıyafeti ve elinde tefi ile sırıtarak türkülerini söylerdi. Sesi öyle pek de güzel değildi. Geçenlerde sanat hayatında ellinci yılını kutladı.

İlhan İrem: Esasta yetmişli yıllarla anılabilir, ancak seksenlere de damgasını vuran bir isimdir. Romantik şarkıcı olarak adlandırılır. Şarkıları her zaman dinlenebilir. Onun da cinsel tercihi hakkında spekülasyonlar vardır.

TRT'den kulağına küpe taktığı gerekçesi ile kesik yemiştir. Düşünüyorum da ne acayipliklerden geçmişiz. Şimdi aynı TRT, iki kulağında küpe olan erkeklere özel programlar yaptırıyor.

İlhan İrem'in müzik dünyasında önemli ve kendine has bir yeri vardır. Yaptığı şarkılardan çoğu klasik olmuştur.

Kayahan: Ağlak şarkıların bestecisi ve söz yazarı. O sıralar ekranlar onun da uğrak yerlerindendi. Sırf ağlak değil neşeli şarkılar da yapardı. Mesela: Bir aslan miyav, diyebilirdi. Biraz megoloman bir tavrı vardır. Gözlüğü, askılı pantolonları, şarkı aralarında sırıtması ve arasıra dövdüğü ya da sevdiği gitarıyla süslerdi ekranları. Tek başına istediği tepkiyi alamayınca kankası Nilüfer'e vermişti şarkılarını. Ikisi birlikte çıktılar bir ara şarkı söylemeye.

Kartal Kaan: “Sarı sarı liralar, ellerinde kınalar, kızlar gelin olunca, hem ağlar hem de güler, hem güler hem ağlaaaaar.” “Hisseli Harikalar Kumpanyası” Bu kadar. Ha bir de ince bıyıklarını hatırlıyorum.

Kemal Sunal: Videolar evlerimize yeni yeni konuk olmaya, konukluktan ziyade en önemli köşeleri kapmaya başladığı zamanlardı. İlkokul son sınıftayım. Arkadaşım beni de evlerine, diğer çocuklarla beraber film seyretmeye davet etmişti. Çok merak ediyordum bu eve gelen “Sinema”yı. Seyrettiğim ilk film. “Süt Kardeşler” dat diri dat dat dat diri dat dat... “Hayır Şaaaabaaaan!” diyen Şener Şen geliyor gözlerimin önüne. Karşısında acayip bakışlı, ahmak mı desem, zır zop mu desem, sersem mi desem bilemediğim bir adam.

Neyse o gün o yaştaki çocuklar olarak kırılmıştık gülmekten. Ben sanmıştım ki yaşımızla alakalıydı o kahkaha fırtınaları. Ancak yıllar sonra tekrar seyrettiğimde yine kahkahalarla güldüm. İki hafta sonra seyrettiğimde yine güldüm. Üç ay önce seyrettiğimde yine güldüm.

Acaba bende mi bir gariplik var diye etrafıma bakındım, herkes gülüyor! Şimdi benim o zamanki yaşımdan daha küçük yaştaki yeğenlerim

de, anne-babam da gülüyor. Bunda bir iş var. Samimiyet mi? Bilmiyorum. Ciğerimizi mi biliyorlar? Bilmiyorum. Ama oradan hatırladığım o adamı yıllar boyunca gördüm. Bazen güldüm, bazen sinirlerimi bozdu, ama evet, sevdim. Daha doğrusu sevdik. Küfürlerini bile... Öldüğünde hepimiz üzüldük.

Oynadığı filmlerin çoğunda aptal kahramandı, safın önde gideni, ama sonunda kazananıydı. Belki en güzel kızı kapan... Neyse işte İnek Şaban, Davaro, Kibar Feyzo, Polizei, Öğretmen, Zübük... Hiçbiri ölmedi.

Kenan Onuk: Spor yayıncılığında sağduyu ve kalitenin adresidir. Kusursuz Türkçesi ve spor bilgisi ile TRT’nin sembol isimlerindendir. Kendisi sadece futbol yayınları ile değil atletizm ve buz patenini Türk seyircisine sevdirmesiyle de bilinir. Onun eşsiz bilgi ve yorumlarıyla yetişen bizim nesil erken kaybettiğimiz bu değerli insanı unutmamalıdır.

Komedi Dans Üçlüsü: Bir acayiplikler kumkuması, bir garip hal. Umarım bir daha böyle bir şeyle karşılaşmayız. Hadi biz gene hazırlıklı sayılırız. Ya yaşı küçücük olan o sabileri, o masumcukları nasıl kurtarırız? Bunun derdine düşmek lazım.

Bu ekip, zamanın müziklerine göre bir olay kurarlar, arada filmlerden çeşitli diyaloglar serpiştirip, en nihayetinde bir taramalı tüfek sesi ile yerlere serilir, sonra tekrar kalkar, atlar, zıplar, yuvarlanır, türlü acayiplikler, maskaralıklar yaparlardı. Üç kişiden mürekkep bu garip insanlar arasında, zamanımızın meşhur prodüktörü “Dr. Erol Bey” olan Erol Köse’de vardı.

Dediğim gibi atlar zıplar, öylece şov yaparlardı. Bakmayın bu kadar kötülediğime, o zamanlar çok eğlenceli gelirdi. Hatta taklitlerini yapmışlığımız vardır. Şimdi düşününce gerçekten kötüydüler, aslında. Hatta, Uygur Kardeşler’den bile...

Korkmaz Çakar: Radyo oyunları denince akla gelen isimdir. Kendisi hafızamızda meslektaşı Ertuğrul İmer ile birlikte canlanır. TRT’nin arkaplanında çalışan bir emekçisi olmasına rağmen biraz da isminin etkisiyle akıllarda kalmıştır. Zira isim okunduğunda bir tamlama edası vardır.

Seslendirme esnasında yağmur mu yağıyor, hemen bir yağmur sesi. Korna mı çalınacak, korna sesi. Kapı mı gıcırdayacak, aynı ses. Daha sonra bir belgeselde bunları nasıl yaptıklarını göstermişlerdi. Bir oda içerisinde bin türlü eşya. Yani sahilde yürünecek ve rüzgâr olacaksa bir leğenin içine koydukları bir miktar kum aşağı yukarı hareket ettiriliyor.

Küçük Ceylan: Hep ezilen, büzülen, hep büzgülü bluz, hep çiçekli, pilili etek giyen bir küçük kız. Önemli tek özelliği sesi, güzelmiş.

Onlarca film, belki onlardan daha fazla kaset. Sonra mafya babalarına sevgililik. Demek ki sürekli küçük kalması lazımmış. Küçük Emrah'ın kız olan karşılığı.

Küçük Emrah: Seksenli yılların fenomeni. O da hep ezildi, boynu hep bükük kaldı. Küçücük yaşına rağmen annesini genelevlerden kurtarıp, kardeşlerini okuttu. Ya motor tamircisi ya da kahveci çırağı oldu, ama hiçbir zaman burnundan kıl aldırmadı. Hapislere girdi çıktı. Orada iyi bir mafyanın çocuğu ile kan kardeş oldu. Sonra keşfedildi sesinin güzelliği ve gazinolar, kasetler falan.

Annesi hep tecavüze uğradı ve o hep namus cinayeti işledi. Sonra büyüdü. Tam ondan kurtulduk derken, klipleri ile zehirledi bizleri. Yılın en sevilen şarkılarını o söyledi bir zamanlar. O bir formalık listelerde söylediği şarkıların sözleri vardı kamyon camlarında kalın kaşlı resimleri. Bir garip zamandı o zamanlar...

Mazhar-Fuat-Özkan: Üç birbirinden iyi müzisyenden oluşan bu ekip kimi zaman hüzünlü, kimi zaman neşeli şarkılarıyla gönlümüzde taht kurmuşlardır. Daha önceki yıllarda bireysel ya da başka gruplar içinde müzik yapmışlar, en sonunda 1984 yılında "Ele Güne Karşı" adlı ilk albümleriyle çıkışa geçmişlerdir. Bu yıldan sonra yaptıkları albümler ve onlarca şarkıyla sürekli müzik gündeminde yer aldılar. 1985 yılında "Diday Diday" isimli şarkılarıyla katıldıkları erovizyon yarışmasında on dördüncü, 1987'de yine "Sufi"ile katılarak on beşinci olmuşlardı. İlk yarışmada sunucunun isimlerinin baş harflerini söyleyerek "MFÖ" diye sahneye alması sonucunda adları böyle kalmıştı.

Mehmet Terzi: Bir zamanlar atletizm dalında gururumuz, böyle bir isim vardı. Bir iki dünya birinciliği, şampiyonalarda dereceleri falan vardı.

Okullarda beden eğitimi öğretmenlerinin en fazla örnek verdiği isimlerdendi.

Metin Milli: TRT ekranlarının vazgeçilmez simalarından biridir. Kendisi vampir tadında kıyafetleri, bir yastığı andıran kabarık saçları, o kocaman kapkara gözlükleri, yumurta topuk ayakkabıları ve kalın mı kalın sesiyle unutulmazlardandır.

Henüz küçük yaşlarımdaydım ve Metin Milli'den korkardım. Hakkında en çok dedikodu yapılan sanatçılarımızdandır. Çok zengin olduğu ve para

yedirerek ekranlarda göründüğü söylenirdi. Hatta çalışacak gazino bulamamış, gitmiş kendine gazino satın almış derlerdi.

Renk cümbüşü her bir kıyafetine uygun renkte gözlükleri vardı. Ağzını eğe büke söylerdi şarkılarını. Döneminin önde gidenlerindendir. Tek rakibi Milli Vanilli'dir.

Necdet Calp: 12 Eylül sonrası demokrasiye geçiş döneminde görevli bulunduğu bürokrasiden istifa edip sol görüşlü bir parti olarak kabul edilen Halkçı Parti'yi kurmuştur. Seçim zamanı televizyonda Turgut Özal'la girdiği söz düellosunda "Köprüyü sattırmam, sat-tır-mam," deyişi akıllardadır. Daha sonra meclise girmiş, fakat iktidar mücadelesinde yenik düşüp parti liderliğini kaybetmiştir. Bundan sonra da aktif siyasetten çekilmiştir.

Necdet Evliyagil: Tam olarak ne zaman yayınlanırdı hatırlamıyorum, ama bizi şiirden soğutan bir amca vardı. Kendine has üslubu ile şiiri okur, hatta yaşardı desem yeridir.

Biraz garip bir okuyuşu vardı. Çoğu ev ortamlarında taklidi yapılırdı. Hangi kameraya konuştuğunu çoğu zaman bilmez, ani çıkışlar yapardı şiirin heyecanlı dizelerinde. Sanırım dişleri de takmaydı. "Beş on gün oldu ki, mutada inkıyad ile ben..." der, hiç anlamaz, ama korkardım. Biraz abarttım tabii. Allah rahmet eylesin, çok kaliteli bir kültür-sanat programıydı.

Nilüfer: Türk Pop Müziği denildiğinde akla gelen isimlerin başındadır. Yetmişli yıllarda başlayan müzik kariyerinde seksenlere gelindiğinde özellikle Kayahan besteleriyle çıkışa geçmiştir. Çok güzel ve hoş bir sese sahiptir. Daha sonra Kayahan'la araları açılmış, sonrasında eskisi kadar iyi geçmemiştir müzik hayatı. En sonunda kansere yakalandığı duyulduğunda sevenlerini üzmüştür.

Nur Yoldaş: Çok tatlı ve o buğulu denen seslerden birine sahipti. Eşi Ergüder Yoldaş'la beraber hazırladıkları "Sultan-ı Yegâh" ile dönemin en önemli müzik olayını gerçekleştirmişlerdi. TRT denetiminden de pekiyi derece ile geçen ve destek gören şarkılar, ülkenin müzik tarihine adını altın harflerle yazdırmıştı. 1981 tarihinde bu destek ve ilgi teveccüh bulmuş ve o yıl içersinde hem herkesin dilinden düşmemiş hem de çok satmıştır. Daha sonra Ergüder Yoldaş belki de eşine kızıp kendini Adalar'a atmış ve müziği bırakmıştır.

Nuri Alço: Türk filmlerinin iflah olmaz, uslanmaz, arlanmaz kötü adamı. Her filmde muhakkak birine tecavüz eder. Bu kişi genellikle Ahu

Tuğba'dır. Tokat atar, şantaj yapar, içkiye hap katar, pis pis sırıtır. Her türlü melanet bu adamda mevcuttur.

Nuri Alço da *Tecavüzcü Coşkun* gibi bir tecavüzcüdür, ama biraz daha aristokrattır. O genelde takım elbise ya da üzerinde röbdeşambr taşır. Genelde zengin rolündedir. Ya bir mafya babası ya gazino patronu ya da kamyon şoförü amcadır. Amcayken bile rahat durmaz, gider yengesine sarkar. Bu yenge de genelde Küçük Emrah'ın annesidir. Kafasına balta yer, kurşunlanır, bıçaklanır ama o gene doymaz başka bir filmde başkalarına tecavüz edip kötülük yapmak üzere küllerinden yeniden doğar.

Özay Gönlüm: Ege, daha ziyade Denizli şivesi ile söylediği türküler ve kendine has üslubu ile TRT'ye yaptığı bazı programlarla unutulmayacaklar arasındaki yerini her zaman koruyacaktır. "Yaren" adını verdiği ve gerçekten kendisine dost edindiği, Divan Saz, Bağlama ve Cura'dan oluşan üçlü enstrümanını öyle sever ve ona bir kişilikmiş gibi davranırdı ki, değmeyin.

KDV tanıtım programlarında söylediği, "Fişiği de al Mustafaleeyy" o zamanlar herkesin dilindeydi. Ara sıra, bir meddah gibi kılıktan kılığa girer, "Bakalım benim goca nenem ne sööler," diyerek nene rolünde konuşurdu.

"Hey gidinin goca Özay Gönlüm'ü heeeey!" Türk Halk Müziği'ne yaptığı hizmetler unutulmayacaktır. 4000'e yakın Türkü derlemiştir. 2000'in başlarında kendisini kaybettik, Allah rahmet eylesin.

Rıza Silahlıpoda: TRT'nin vazgeçemediği piyanistlerindendir kendileri. Her zaman gülen bir yüze sahiptir. Mehmet Ali Erbil'in bıyıklı ve şişman haline benzetirim.

Repertuarının çok iyi olduğunu ve burnuyla piyano çalabildiğini biliyorum. Cenk Koray'ın programlarının daimi piyano başındaki adamıydı.

Sermet Erkin: En büyük özelliklerinden biri, Zati Sungur'un talebesi olmaktır. Bizim yaştakilere illüzyonu sevdiren ve öğreten kişidir.

Cumartesi'den Cumartesi'ye adlı eğlence programında basit illüzyon dersleri verirdi. Aslında işin büyüsünü bozmuştu. Ufak tefek ve ince sesli bir adamdı. Kendisi sanki, hani elde kukla oynatan adamlar vardır ya! İşte o kuklaları andıran bir tipe sahipti. Eşiyle beraber şov yaparlardı. İyi bir koleksiyoncu olduğu söylenir. Elinde çok sayıda taş plak, Karagöz tasvirleri vb. şeyler olduğu söylenir.

Serpil Çakmaklı: Saçlarını geriye tarayan ve yanlardan toplayıp, tepesine de bir kelebek toka takan bütün kızlar ona benzerdi. O da seksenlerin fenomenlerindendir.

Daha ziyade arabeskçilerle film çevirmiştir. Dönemin gazete ve dergilerinde boy boy posterleri yayınlanırdı. Erotik tarzda filmleri ve havuz sahneleri vardı. Kelebek toka, tayt, yarasa kol modasına en çok hizmeti geçenlerdendir.

Sevtap Parman: Nam-ı diğer, "Bayan Popo" Bir zamanlann seks sembolü, poposu ile meşhur, aslında öyle unutulmayacak derecede iyi filmlerde oynamayan, ama nedense sinemadan hatırlanan bir kadın. Bir filminde yanlışlıkla görmüştüm de hak vermiştim insanlara, bu ismi verdikleri için.

Seyyal Taner: Ekranda oradan oraya zıplayan bir kadın vardı. Bilmem hatırlar mısınız? Enerjik yapılı, evlerden ırak kadın modeli. Bir zamanların "Parçala Behçet" tarzı filmlerinde roller de almış olan, şarkı söyleyen, dans eden, hoplayan, zıplayan birisi. Alternatifi Füsun Önal'dır.

TRT'nin kadın pop şarkıcısı olarak ekranlarda en fazla gösterdiği isimlerden. Benim içinse, şehirlerarası bir otobüs yolculuğunda, şoförün manyaklık derecesinde hayranlığı yüzünden, -aynı kaseti defalarca, yaklaşık on bir saat boyunca- kendisinden nefret etmiş olduğum insan.

Sezen Aksu: Asıl adı Fatma Selen Yıldırım'dır. Seksen kuşağının en fazla dinleyip sevdiği müzisyenlerden birirdir. Yetmişli yıllarda katıldığı müzik yarışmalarında aldığı derecelerden sonra kariyerine devam etmiştir. Önceleri TRT denetiminden geçmeyen şarkıları halk tarafından beğenilse de pek rağbet görmemişti. Nihayet denetimden geçtikten sonra kimse onu tutamamıştır. O yıllara damgasını vuran şarkıları hâlâ dinlenir, sevilir ve yeni şarkıcılar tarafından yeniden yorumlanarak söylenir. Son yıllarda ise bu işin en önemli ismidir. İcazet almadan bu işi yapmak neredeyse mümkün değilmiş gibidir.

Yanında müzik hayatına başlayan insanlar da ilerleyen yıllarda sektörün önemli simalarından olmuştur. Yani Sezen Aksu bir müzik okulu gibi çalışır.

Süreyya Davulcuoğlu: Bu hanımefendiyi en fazla, kadrolu Karadeniz türkücüsü olarak hatırlarım. Çayeli'nden Öteyi'yi söylerdi hep. "yu", "ya", "ö" diye biten bütün türküleri ondan öğrendim dersem yeridir. Yine Karadeniz kontenjanından Kamil Sönmez ile beraber bütün türkü programlarına çıkarlardı. Bir yanda *Mahmut Tuncer*-Burhan Çaçan bir yanda Kamil Sönmez-Süreyya Davulcuoglu.

Şakir Öner Günhan: Kata çizer, belini oynatır, pandomim yapar, gözlerini kırpıştırır, şaşırır, daha da çok şaşırır hayretlere düşer, sevinir,

bağırır, çağırır ve böylece türkü söylerdi.

Ellerini alkış yaparak bir sağ elini, bir sol elini üste getirmesini unutamam. Aslında türküleri elleri ile söylerdi. Hele arada bir ellerini birleştirip göz süzmesi de unutulmaz. Sevimli sempatik bir adamdır. Nurhan Damcıoğlu'nun erkek halidir.

Tarık Tarcan: Bir zamanların en iyi mankenlerindendir. İşini düzgün yapmış, daha sonra sinema filmleri, diziler ve yarışma programları sunmuştur. Bu işleri de düzgün yaptığı söylenebilir. Oynadığı dizi filmlerde gönülleri fethetmiştir. O'nu en fazla sevdiren "Çarkıfelek" isimli yarışmayı sunuşundaki lezzettir.

Tecavüzcü Coşkun: Türk filmlerinin unutulmaz karakter oyuncusu, üzerine atlamadığı, boynundan öpmediği kadın oyuncu kalmadı desek yeridir. Ben tecavüzü hep boynu yalamak zannederdim küçükken.

Bir filminde hiç unutmam, yine bir genç kızı evlenme vaadi ile kandırıp, kirlettikten sonra; "Bir şişe süt için inek mi alacam... nıhaahhoaaah haaooah hhaaa.." yapmıştı da yarılmıştım gülmekten.

Barlarda, diskolarda kafasını sallaya sallaya bir dans edişi vardır ki, o tecavüz ettiği kızlar yoksa o dansa mı tav olur bilmem.

Tolga Han Dans Grubu: TRT'nin kadrolu dans grubudur. Her Pazar Eğlencesi'nde ya da farklı programlarda çıkarlardı. Spiker, çok önemli bir şeyi sunar bir eda takınır "Veeee şimdi de Tolga Han Dans Grubuuuuu" diye anons yapar, onlar da atlar, zıplar, oynarlardı.

Geçen gün elime ilkokul hatıra defterim geçti de güldüm. Oradaki sorulardan biri de "Beğendiğiniz Müzik Grubu," Cevaplar hep aynı. Başka bir grup yoktu ki zaten.

Turgut Sunalp: 12 Eylül sonrası yapılan seçimlerde emekli bir asker olan Sunalp de Milliyetçi Demokrasi Partisi Başkanı olarak siyasi arenada boy gösteriyordu. İhtilalin kurmayları özellikle de Kenan Evren'in seçimden bir gün önceki konuşmasında bu partiye oy verin çağrısı ters tepmişti. Sonuçlar açıklandığında 71 milletvekilliğini kazanmışlardı. Parti daha sonra siyasi hayattan çekilmiş Turgut Sunalp de istifa etmişti. Seksen dokuzun ağustos ayında vefat etmiştir.

Zakkumcu Doktor: Eski yerli filmlerimizin çoğunlukla "Amansız Hastalık" olarak adını belirlediği kanser, devası bulunamayan bir hastalıktır. İnsanlar bu tabiri duyduklarında, muhatabının ölümle yüz yüze gelmiş olduğunu anlar, hemen cenaze işlemlerine başlanırdı.

İşte bu hastalığa çare bulduğunu söyleyen *Ziya Özer* isimli bir doktorumuz vardı. Bu doktor, zakkum bitkisinden elde ettiği karışımla yaptığı tedaviye olumlu sayılabilecek cevaplar almış ve bunu kamuoyuna açıklamıştı. Adam bunları açıklar açıklamaz gündeme oturmuş, daha meramını tam anlatamadan insanlar ya kendisini büyük kurtarıcı ya da hokkabazın önde gideni gibi karşılamışlardı. Meslektaşları arasında pek tutulmamış, zaten onların baskısıyla adam memleketi terk etmek zorunda kalmıştı.

Sokaklara taşınan söylentiler, çeşitli komploculuklarla süslüydü. Esasında bu adamcağız kansere gerçekten çare bulmuştu. Ancak ilaç sektörü, özellikle kanser o derece para kazandıran bir durumdaydı ki, eğer çare bulunur, insanlar kurtulursa, onca ilaç firması batardı, bu bir... O kadar insan bulamamış da bir Türk mü bulacakmış çareyi, o yüzden adama yedirmezlermiş, bu iki... Doktor aslında çareyi bulmak üzereymiş, ama erken açıklamış, bu yüzden adamı ortadan kaldırmışlar, bu üç... Bizim doktora, Amerikalılar sahip çıkmış, şu anda Amerika'da bir villada oturuyor ve bilmem ne kadar maaş alıyormuş; bu da dört.

Bu ve bunlar gibi bir sürü söylenti çıkmıştı. Bazıları İtalyanlar'ın, bazıları İngilizler'in el attığını söylemişti. İşin doğrusunu bir türlü öğrenemedik galiba ya da ben bilmiyorum. Ancak, sonuçta adamın biri çıkıp, ben buna çare bulmak üzereyim dediğinde, işin üstüne gidip, bu mevzuu incelenip fonlar ayrılacağına, dalga geçmek, vatan haini gibi karşılık vermek ne derece doğruydu ne o çocuk aklımla ne de şimdi anladığım bir konu değildir.

Zeki Alasya-Metin Akpınar: Tiyatro oyunlarının teyp kasetlerinde dinlenebileceğini, hatta defalarca sarıp-durdurup tekrar dinlenebileceğini, hatta dinlemekle kalmayıp, ezberlenebileceğim kanıtlayan iki insan.

Devekuşu Kabare'nin oynamış olduğu o sıralardaki tüm oyunlar için geçerliydi neredeyse bu durum. İnsanlar buradaki replikleri ezberler, sokakta, kahvede, evde her yerde bu espriler yapılırdı.

Filmlerden çok daha başarılı olmuştu bence bu oyunlar; hâlâ hatırlar ve arkadaşlarla ara sıra yaparız bu diyalogları. "Geceler", "Yasaklar", "Aşk Olsun", "Deliler", "Beyoğlu, Beyoğlu" bu oyunlar ve o kasetler asla unutulmayacaktır.

Yabancı kişiler, gruplar

A-Ha: Morten Harket, Magne Furuholmen ve Pal Waaktar'dan oluşan, bir pop müzik grubu. Tam da seksenli yıllar gençliğini temsil eden Norveçli bu ekip, yıllarca yaptıkları müzikle dönem gençliğinin gözdesi olmuşlardır. "Take On Me,", "Hunting High and Low,", "Crying in the Rain," ve "Manhattan Skyline," gibi unutulmaz şarkılar yapmışlardır.

Doksanların sonuna doğru dağılan grup, 2000 yılında yeniden bir araya gelmiştir. Eski günlerinden bir hayli uzak iki albüm daha çıkarmışlardır.

Alphaville: 1981 yılında iki Alman genç tarafından kurulan topluluk, ilk hit parçaları "Forever Young," ile isimlerini duyurdular. Solistleri Marian Gold'un muhteşem bir sesi vardı. Bu grubun dünyada en fazla tutulan şarkıları "Big in Japan"dır. Solistin şarkıyı söylerken sağ elini yumruk şeklinde aşağı-yukarı sallaması, akıllardan çıkmaz. "Do You Want to Dance With Me", "Sounds Like a Melody" de, grubun unutulmazları arasındadır.

Bad Boys Blue: Yaptıkları müzik biraz Modern Talking'i andırırdı. Melodik olarak incelendiğinde iyi bir gruptur. Seksenlere damgasını vuran, unutulmayacak gruplardan biridir Bad oys Blue. Genellikle "A World Without You" ve "You're a Woman" parçaları ile hatırlansalar da; "Lady in Black", " A Train to Nowhere", "Sunday Girl" gibi harika şarkıları vardır.

Basketbolcular: Seksenli yıllarda TRT basketbolun en iyi ligi NBA'den maç yayınları yapardı. Bizim neslin Beyaz Gölge dizisinden kalan alışkanlığı neticesiyle de her bir maçın görsel bir şölene dönüştüğü bu oyunlar kendi taraftarını çıkarmıştı ortaya. LA Lakers, Boston Celtics, Orlando Magic, Atlanta Hawks, Sacremento Kings, Detroit Pistons, Chicago Bulls... Takımlardan bazıları olduğu gibi, dönemin önemli oyuncularından birkaçını da aşağıda görebilirsiniz.

Larry Bird: NBA liginde Beyaz Adam'ın da iyi bir basketbolcu olabileceğini kanıtlayan kişilerden birisidir. En zeki oyunculardan biri olarak kabul edilir. Öyle fazla atlayan zıplayan biri değildir, ama en iyi şutörlerden biridir. Larry Bird üçlük için sıçrar, top elinden çıktıktan sonra sırtını doner savunmaya koşardı.

Atletik bir adam değildir aslında, ama kombine bir oyuncudur. Basketbolun daha çok zeka ile ilgili bir oyun olduğunun ispatıdır. Kullandığı şutları öyle garip bir şekilde kullanırdı ki NBA'de değil de sokakta görseniz, "Bu adam oynamayı bilmiyor," derdiniz.

Magic Johnson: Asıl adı Earvin'dir. Ancak kendisine Magic ismi takılmıştır. Öyle bir oyun oynar, öyle güzel paslar verip şut atardı ki bu

lakabı tam olarak haketmişti. Lakers takımı biraz onun biraz da Kerim Abdul Cabbar'ın sayesinde Türk taraftarı kazanmıştı.

Kerim Abdul Cabbar: Zamanının en iyi oyuncularından biridir. Kendi atış tekniğini geliştirmiş ve gözlükleri sayesinde! Binlerce sayı atmıştır. Neden böyle söylediğime gelirsek: O atışa çıkarken rakip oyuncular gözüne parmak atamasın diye takarmış o gözlükleri, gözlerinin bozuk olmasından değil.

Belinda Carlisle: Kendisi hafızalarımızda "La Luna" şarkısıyla yer etmiş, güzel gözlü, hoş bir hanımdır. Bu şarkının klibi de çok güzeldi. Daha ziyade erkeklerin hatırlayabileceği özellikte görüntülere sahipti.

Bo Derek: Sinemanın erotizm konusunda önde gelen insanlarındandır. Seksenli yıllarda bir seks sembolü idi. Filmlerini genelde kocası John Derek çekmiştir.. "On", "Bolero" unutulmazlar arasındadır.

Bir dönem genç erkeklerin rüyalarını süsleyen sarışın bir afettir kendileri. Ancak yukarıda değindiğim gibi, kendisi hayaller süslerken, kocası bolca zılgıt yemiştir.

Boy George: "Önce upuzun sonra kesik saçın vardı". Şarkıları güzel ve gerçekten hoş ve güçlü bir sesi vardı.

Brooke Shields: Zamanında güzelliğin karşılığı olarak, akla Brooke Shields gelirdi. "Mavi Göl" filmi ile hafızalarda yer etmiştir. Gerçekten çok güzel bir kadındı ki aslına bakarsanız hâlâ da öyledir.

Hiç unutmam "Sahara" isimli bir filmi vardı. Seyrettim, ama ne konusunu ne diğer oyuncuları hatırlıyorum. Ona bakmaktan filmi anlamamıştım. Kalın kaşları, renkli gözleri ve o masum ifadesi ile çok canlar yakmıştı.

Daha sonra ünlü tenisçi Agassi ile bir evlilik yaşamıştı. Agassi, o evlilikten sonra, bilmem nedendir kariyerini kaybetti.

Bruce Lee: Kendisi 1940 doğumlu olup, 1973 yılında çok genç yaşta ölmüştür. Başrol oynamış olduğu sadece dört filmi olmasına rağmen, efsanesini hâlâ korur. İsmi konusunda çeşitli spekülasyonlar yapılmış, hatta yapılmaktadır da.

Yöresel isimlerle anılır. Buruçle - Buruçli - Burukle - Burcille - Buruşli vb. gibi pek çok şekilde söylenmektedir.

Ölümünün erken yaşta olması, James Dean'in ölümünde olduğu gibi efsanesine değer katmış gibi görünse de, o kadar çok konuşulmuş, o kadar yorumlar yapılmıştır ki, sanki hâlâ ölümü bir sır perdesi gibidir.

Kendi dövüş tekniğini geliştirmiş, Jeet Kuen do diye bir stil çıkmıştır ortaya, asıl savunduğu dövüş fikri ise stilsizliktir. Beyaz ırka uzak doğu dövüş tekniklerini öğretmek için karate kursları açmış, zamanın ünlüleri; Kerim Abdul Cabbar, Chuck Norris, James Coburn ve Steve Mqcueen gibi isimlere dersler vermiştir.

Sokaklarda hayatı, kişiliği ve ölüm şekli hakkında öyle çok konuşulurdu ki sormayın. “Abicim, adamın bütün vücuduna kurşun bile işlemezmiş”, “tek zayıf yeri boynundaki kaslarmış, zaten mafya da bunu bildiğinden ordan indirmişler herifi.” “uykusunda olduğundan kurşunlara direnememiş yoksaaa...”, “adam ellerini öyle hızlı sallıyomuş ki, taramalı tüfek bile bişey yapamıyomuş,” Gibi bir sürü insan üstü hadiseden söz edilirdi.

Aslında eşi, Bruce Lee’nin hayatını ve ne şekilde öldüğünü anlatmıştır yazdığı kitapta, ama bu efsaneler hâlâ konuşulmaktadır. Arkasında Brandon Lee adında bir oğul bırakmış, o da gene babası gibi bir film setinde kaza sonucu ölmüştür. Bu olay, Bruce Lee ailesinin lanetli olduğuna işarettir.

Çok estetik bir dövüş tekniğine sahiptir. Filmlerinde çıkardığı ilginç sesler, sağ el baş parmağı ile çok kızdığı zaman burnuna üç kere dokunması, bütün çocukların hayran olduğu hareketlerdendi. Her sinema çıkışında sokaklarda bu sesler duyulur, herkes tekme atar, zıplar burnunu yoklardı. Ve en önemlisi, herkes de şöyle bir soru vardı; “Cüneyt mi döver? Buruçli mi?”

CC. Catch: Bu güzel, cici, hoş sesli sarışın bayan, müzik dünyasına Modern Talking’in bir hediyesidir.

Seksenli yıllarda disko müziği diye adlandırılan türün en iyi temsilcisidir. Şarkıları eğlence yerleri, kafe ya da çay bahçelerinde en çok çalınan insanlardandır. “Cause You’re Young”, “Heart Break Hotel” gibi unutulmaz şarkıları vardır.

Cyndi Lauper: Seksenleri en iyi temsil eden kadınlardan biridir. Asi tavırları ve şekli ile akıllarda kalmıştır. Gereksiz şekilde Madonna ile kıyas yapmalara neden olmuştur. Kariyerine halen devam etmektedir. Sesi çok güzeldi, ama görüntüsü o kadar iyi değildi. “She Bop”, “Time After Time”, “Girls Just Wanna Have Fun” gibi şarkılarıyla gönüllere taht kurmuş, deli-dolu bir ablamızdır.

Depeche Mode: Müziğin nasıl evrensel bir dil olduğunu kanıtlamış yüce grup. Bazen ağlatan, bazen coşturan, bazen de duvara toslatan şarkılarıyla özellikle seksenlere damgasını vuran, en iyi gruplardan biridir. Halen müzik kariyerlerine devam etmektedirler. Grubun solisti *Dave Gahan*’dır ve

mükemmel bir sese sahiptir. “Enjoy the Silence”, “A Questions of Lust”, “When I Lose Myself” ve son yıllarda yapmış oldukları “Free Low” unutulmayacak eserlerdendir. Depeche Mode’una girmek ne demek şarkılarını dinlerken anlarsınız. Romantizmi, asiliği, aşkınlığı, her tür duyguyu tadarsınız dinlerken.

Duran Duran: Simon Le Bon, Andy Taylor, John Taylor, Nick Rhodes ve Roger Taylor’dan kurulu bu müzik grubu da seksenlere damgasını vuranlardandır. Ayrıldıklarında gözyaşlarına gark olan insanlar vardı ki, belki de haklılardı. “Wild Boys” başta olmak üzere enfes şarkıları vardı ve gerçekten seksenler denildiğinde akla gelen ilk isimlerden biri de bu gruptur.

Europe: “The Final Countdown” dırı rıı rıı dırı dıddıddı diye sokaklarda koşturup söylediğimiz ezgisi her zaman kulaklarımızda çınlar. Unutulacak gibi de değildir. Tüm zamanların en iyi 100 şarkısı arasında yer almıştır.

Falco: Avusturyalı şarkıcı, kızların gözdesi, yaptığı şarkı hâlâ dillerden düşmeyen, hikâyesi ile de daha yıllarca konuşulacak bir konu: Falco, bir kıza tecavüz eder, arkasından üzülür, bu şarkıyı yapar.... Tecavüzü başkaları yapar kız ölür... Uyuşturucu ticareti yapan kız yine ölür... Falco, şizofrendir. Kadına ikinci kişiliği tecavüz eder üzülür bu şarkıyı yapar... Kız bir trafik kazası geçirir, Falco dayanamaz o da ardından intihar eder... falan diye daha birçok hikâyesi vardır şarkısının. Şarkı adında bile anlaşamaz insanlar, kimileri “Gina” der, kimisi “Jenny”, kimisi “Jeany” kimisi de “Cine” bütün bunlardan başka, bilinen en gerçek şey, bu şarkının gerçekten çok güzel olduğu ve hüznü, sözlerini anlamasak bile insanın ta içinde hissettirdiğidir.

George Michael: Bir zamanların en yakışıklı şarkıcısı idi. Aslında kategorisi farklı olabilir, ama hâlâ yakışıklıdır. O zamanlar erkek saç modelini belirleyen bu zat. Müthiş bir sese ve kliplerinden anlaşılacağı üzere, iyi bir espri yeteneğine sahiptir. Rum asıllıdır aslında, ama İngiliz vatandaşıdır. Elthon John’la yakın arkadaştırlar. 1988’de çıkarmış olduğu “Faith” adlı albümüyle ortalığı kasıp kavurmuştur. Daha sonra bolca dedikodu malzemesi olmuş, cinsel tercihi her zaman gündeme oturmuştur.

Joe Cocker: “Oğlum var ya! doksanlık bir karışık kaset yaptırdım. A yüzünün ilk şarkısı ‘Unchain My Heart’ ondan sonra ‘English Men in New York’ var. Ondan sonra...” diye uzayan muhabbetler olurdu o yıllarda.

Deli gibi karışık kasetler doldurulur, bu şarkılar da onların olmazsa olmazlarıdır. Klibi de şöyledir: Joe Cocker miskinlerin doluştuğu bir bara

girer, karizmatik tavırlarla piyanistten bu şarkıyı çalmasını ister. Sonra başlar söylemeye. Ortam birden eğlenceli olmaya başlar. TRT'nin en fazla klibini oynattığı yabancı şarkılardandır. Bir Ray Charles klasiğidir ama Joe Cocker da fena yorumlamamıştır hani.

Katarina Witt: Dünyanın en iyi sporcuları arasında yer alan Kataina Witt'in kariyerinde 2 Olimpiyat, 4 Dünya Şampiyonluğu bulunmaktadır. Üstüste 6 kere (1983-1989) Avrupa Şampiyonu olmuş Alman buz patencisidir.

Kaptan Cousteau: Zamanının en iyi deniz belgeselini yapan adamdır. İlginç görüntüsü, kukuletaya benzeyen şapkası ve Müslüman oluşu ile gönüllerimize taht kurmuş kaptanımızdır.

Ekibi de ilginçti. Telsizdeki sakallı adamı unutamam. Sürekli olarak “Sahil güvenlik! May day may day,” deyip dururdu. Calypso adlı gemisi de kaptanımızın kendisi gibi efsanedir.

Cenaze merasimini Tv'den seyreden biri olarak, Müslüman olup olmadığı konusunda tereddütlerim var. Olmuşsa bile, bu merasimle gömülmedigi kesin.

Müslüman olma sebebine gelince; sürekli araştırma yapan kaptanımız, okyanusun bir yerinde bir çizgi halinde, tuzlu ve tatlı suyun bir türlü karışmadığını fark eder. Halbuki bu durum Kur'an'da bahsi geçen bir olaydır. Bunun üzerine bu bilgiye sahip olan Kaptan, Kelime-i Şehadet getirir...

Laura Branigan: Yu tek ma say yu tek may self kontrol oooo dışh, ooooo dışh enan ni nay... falan diye hepimiz şarkısına eşlik ettik bu güzel iri-yarı kadının. Öldüğünü öğrendiğimde gerçekten üzülmüştüm. Hep o gelir aklıma bir de “Big in Japan”

Seksenler demek, biraz da Laura Branigan demekti bizim için. Bütün diskolarda o şarkı çalar, bütün filmlerde bu şarkıyla dans edilirdi.

Mc Hammer: “Ken taştis dı dı dı dım dı dım dıdım hemır taym” Bir zamanların ünlü rapçisi, esmer güzeli, yaptığı hareketler ve giyim tarzı ve dava kankası (ama beyaz) Vanilla Ice ile birlikte, zaten hastalıklı bir yapıya sahip olan o dönem gençliğinin zehirlenmesinde bir parça tuzu olan, yine şalvar modeli zorla sevdiren, heykeli dikilesi yüce rapçi.

Şarkının orijinal ismi “U Can't Touch This” dir. “Okan Taş Diz” olarak Türkçeleştirilmiş ve ayrıca şarkısı yapılmıştır. Aralarda, “dokundur”, “elle” gibi şeyler söylenerek güzelleştirilmiştir de.

Madonna: “Like a Virgin”, “La İsla Bonita”, “Who’s That Girl”, “Like a Player” Madonna denince akla gelen şarkılardır. Bu uçuk kaçık hatun, ta o yıllardan beri neredeyse hiç gündemden düşmemiştir. Bunun için uğraş da vermiştir işin gerçeği, kimi zaman kiliseyle papaz olmuş, kimi zaman seksi görüntüleri ile gündem yapmıştır. Ama iyi şarkılar söylemiş ve kendine hep iyi bakmıştır. Öyle çok güzel bir kadın değildir aslında, ancak kadındır. Ve bu yaşına rağmen hâlâ performans, hâlâ atletik, hâlâ erotik ve hâlâ gündemdir.

Maradona: Armando Diego Marodona dendiğinde bir şiirsel isim duyulmuş olur ki, onun futbolu da aynı adı gibi şiirseldir.

Onun maçlarını seyretme şansına sahip olduğum için kendimi çok şanslı hissederim. 1986 yılında yapılan Dünya Kupası’nın tartışmasız en önemli ismi Maradona’dır. Özellikle *İngiltere* maçında attığı biri dünya tarihinin en tartışmalı golü, diğeri ise belki de tarihin en güzel gollerinden birisi olan iki gol atmıştır.

İlk golü elle atmış, daha sonra yaptığı açıklamada buna “Tanrı’nın Eli” demiştir. İkinci golde ise, İngiliz oyunculardan altı futbolcuyu geçtikten sonra bir de kaleciyi çalımlamış ve sol ayağıyla, Falkland Adaları’nın intikamını İngilizler’den alır gibi, bir gol daha atmıştır. Kendi efsanesini yaratan önemli isimlerden biridir.

Nasıl “Cüneyt mi döver? Buruç li mi?” diye bir soru sorulduysa o yıllarda, belki yıllarca da “Pele mi? Maradona mı?” diye bir soru olacaktır. Bana göre bu sorunun cevabı Maradona’dır.

Sadece futbolu ile değil, özel hayatıyla da gündemde olan Maradona, Pele gibi iktidarın simgesi, ne söylerse yapanı değildir. FIFA’nın ve futbol endüstrisinin efendi çocuğu Pele yerine, her zaman, fakirlerin yanında yer alan Maradona, oyun kalitesi ve düzene karşı duruşuyla daha üstündür. Futbol oynadığı yıllarda ve sonrasında bu tavrı sürmüştür.

Bütün dünyada en fazla kullanılan futbolcu ismi, sanırım Maradona’nınkidir. Bir takımın durumu kötüye gittiği vakit, “Maradona gelse sizi kurtaramaz,” diye bir özdeyiş bile çıkmıştır.

Bizde en son ve en iyi olarak hatırlanacağı sahne ise, “Televole” kameralarına, “Maraba televole,” dediği sahnedir.

Michael Jackson: Yiğidin hakkını yememek lazım. Bu adam müzik dünyasının en önemli isimlerinden biridir. Kendi dalında çokça rekor kırmış, birçok ödül almış bir müzisyendir. Sahne performansına, enstrüman bilgisi¬ne de diyecek yoktur. Uzun metraj ve konulu ilk klip ve klipler ona

aittir. Müzik ve görsellik adına yapılabilecek hemen her şeyi yapabilmiştir. Müziğinin altyapısını da kendi yapar. Ve onda o “Star Ruhu” kelimenin tam manasıyla mevcuttur.Kasetleri en çok satanlardan biridir ayrıca. Dans konusunda da çok iyidir ve kendine ait figürleri vardır. Sahne hakimiyeti de harikuladedir.

Fakat bunca güzel özelliklerin yanında yaptığı yaramazlıklar da vardır. Özellikle rengi ile ilgili sıkıntısı onca yıl başına bela olmuştur.

Mesela onu biz ilk olarak gerçekten simsiyah gördük. Oysa sonradan rengi bir Albino’ya benzemiştir. Çocuklara olan ilgisinden falan bahsedilmektedir. Bunlar da Michael’in kötü yanlarıdır. Bu çocuk olayı çok sulandırılmış. Magazinciler bunun üzerinden bitirmeye çalışmışlardır. En sonunda Michael Jackson bu olaylara fazla dayanamamış, yakın bir geçmişte hayata gözlerini yummuştur.

Hâlâ yaptığı gösteriler unutulmaz ve yarışmalarda taklitçisi en çok olan kişilerden birdir.

Milli Vanilli: Önde iki yakışıklı zenci, arkada iki şişman çirkin zencinin olduğu grup.

Grammy ödülü aldıktan sonra yaptıkları hokkabazlık anlaşılmış ve bu ödül ellerinden alınmıştı. Grubun bir elemanı aşırı dozda eroinden ölmüştü. Hit parçaları, “Girl You Know its True”dur.

Modern Talking: Thomas Anders ve Diether Bohlen adlı iki Alman tarafından kurulan gruptur. Aslında çok kısa sayılabilecek bir süre birlikte oldukları halde hâlâ unutulmamışlardır.

Yaptıkları şarkılar neredeyse aynıdır. Müzik kalitesi bakımından öyle çok iyi değildirler. Ama ne hikmetse seksenli yıllar kuşağından onları sevmeyen ya da en azından bir şarkılarına hayran olmayan yoktur.

Her yerde bu şarkılar çalardı. Çay bahçeleri, park, kafe, kahve, otobüs, minibüs, ev, disko, bar nere aklınıza gelirse. Türk filmlerindeki disko sahnelerinde kesinlikle bu müziklerle dans edilir, sonu tecavüzle ya da esrar-eroin partileri veya ölümle biten sahnelerin öncesi, hep bu şarkılar eşliğinde tezgahlanırdı. Çok sayıda kızımızın kanına girmişlerdir bu müzikle sapık gençler.

Grubun solisti Thomas’ın öyle parlak bir göz akı vardır ki, akıllara zarar. Ayrıca öyle bir makyaj yapardı ki, kızlar makyajlarını yaparken bunu ölçü alırlardı.

O zamanlar biz bu adamı gay sanırdık. Ancak sonradan öğrendik meğerse Nora adında bir karısı varmış ve göğsünde her zaman görmüş

olduğumuz kolyede de karısının ismi yazarmış.

Bugün hâlâ bir “Şeri şeri leydi-bradır luvi- yamaha yamasso duyduğumda tüylerim diken diken olur. Ne de olsa seksenlerde yetiştim.

Opus: Yine seksenlerden bir Alman müzik grubu. “Life is Life” tan başka şarkıları hatırda kalmamıştır.

Pet Shop Boys: Seksenli yılların gene en iyi gruplarından biridir. “İt is a Sin” en önemli şarkılarından biridir. Grubun iki üyesi de homoseksüeldir. Halen müzik kariyerlerine devam etmektedirler. Ancak seksenli yıllardaki kadar fazla sayıda hayranları yok.

Sabrina: “Boys, Boys, Boys” adlı şarkısıyla havuz başında çekilmiş olan klibi unutulmazlar arasındadır. O zamanlar pek beğendiğimiz bir hatun kişiydi. Müzik hayatına devam etmekteymiş ama biz bundan haberdar değiliz. En fazla Samantha Fox’la karşılaştırılmasından dolayı akıllarda kalmıştır.

Samantha Fox: Kırtasiye önlerinde kartpostal ve posterleri en fazla bulunan ve en çok satılan artistlerden biridir. O iri göğüsleri ile gönüllere taht kurmuş, ufak tefek sarışın bir kadındır.

Seksenlerin fenomenlerinden biridir. Sonradan boyunun 1.50 cm civarında ve lezbiyenlikle meşgul olduğunu öğrendiğimizde nedense, içimiz biraz burkulmuştu. “Touch Me”si ve iri göğüsleri, onu seksenlerin aranılan insanlarından biri yapmıştır.

Sandra: Seksenlerden bir hanım kızımız daha, “Maria Magdelena” deyince hatırlamak daha kolaydır. Gamzeleri de unutulacak cinsten değildir.

Sandra Kim: Bu şirin, hanım hanımcık kız da seksenlerin vazgeçilmezlerindendir. Masum bir çocuğu andıran yüzü ve güzel sesiyle hatırlanır.

Slyvia Kristel: Sinema ve özellikle videoda seks filmi furyasının en önemli simalarından biridir. Çevirdiği çok sayıda “Emanuelle” filmleri unutulmazlardandır.

Masum bir yüze ve güzel bir vücuda sahiptir. 1970’li yıllarda doğan çoğu erkeğin seks hocasıdır. Yaşlanınca ve seri abartılınca, anne rolünde görmeye başlamıştık kendisini.

Stevie Wonder: Seksenlerin başları, nerede kimin doğum günü olsa, olmazsa olmazlardan. Bahsi olan şarkı dilimize “Acesko tusey aylavyu” olarak çevrilen, orijinali “I Just Call to Say I Love You” olan şarkının bestecisi, çikolata renkli şarkıcımızdır Stevie Wonder.

Kendisi pek çok kötü espriye maruz kalmıştır. Benim en beğendiğimse, “Tango ve Cash” adlı filmden bir diyalog;

- Ehliyeti kimden aldın?
- Stevie Wonder’dan. Nihoha haah haa...

Wham: Seksenlerin en iyi gruplarındandı. George Michael’ın en toy zamanlarını geçirdiği yıllardadır. Grubun diğer üyesi Andrew Ridgeley’dir. Seksenlerin ruhunu yansıtan, Duran Duran, A-Ha, ya da bir Alphaville gibi en iyi müziklerini yapanlardandırlar. Çok renkli ve eğlenceli video küpleri vardır. Fakat George Michael’ın gay olduğu ta o zamanlar her halinden belliymiş. Klipte oynayan kızlardan daha fazla makyaj yaparmış da biz bilmezmişiz. En iyi şarkılarından bazıları; “Wake Me Up”, “Freedom”, “Last Christmas”, “Heartbeat”

Vanilla Ice: Saçları garip, giyim kuşamı garip, şarkısı da garip bir adamdı. Seksenlerin sonunda ortaya çıkan, iki binlerin Eminem namzeti. İlk beyaz rapçi. “Ice Ice Baby” adlı şarkısı ve şalvar pantolonu, abidik gubidik saçları ve gene abuk subuk hareketleriyle hatırlanır. Bir de Madonna ile olan ilişkisi hafızalardadır.

Seksenli yıllardaki hayatımız

Her şeyden önemlisi şaşırabilme ihtimalinin olması güzeldi.

Kaybettiğimiz lezzetler bir yana kokuya hasret kalacağımız kimin aklına gelirdi. Domates de kokardı, çilek de. Ekmeklerimiz elle üretilir, tadına doyulmazdı. Hele fırından alınan o mis kokulu ekmeklerin ucundan koparıp yolda yemek, ne kadar güzeldi.

Sokaklarda oynamak, düşmek, üstümüz başımız pislense de dizlerimiz dirseklerimiz kan içinde de kalsa, alnımız şişse de ne olurdu ki! Ekmek çiğner, yapıştırırlar ya da bir kaşık koyarlardı üstüne şiş insin diye. Hemen röntgene gitmez, ültrason çektirmezdik.

Arkadaşımıza küfür de etsek kavga da çıksa aramızda bir şey olmaz, hemen aileler birbirine girmezdi. Nasıl olsa bir abi, amca ya da teyze barıştırırdı bizi.

Sokakta oynayan çocuklar kalmadı. Ruhu alındı sokakların. Hani okul gürültüsü vardır çocuklar pürneşe koşuşurlar da etraf şenlenir ya. Tatil olduğunda ise bir soğuk hava sezilir o boş koridorlarda. Çünkü o koridorlar, sınıflar çocuklarla güzeldir. Aynı his şimdi evlerde, sokaklarda. Evlerimiz var, içinde yaşayan yok. Parklarımız var, içinde oynayan çocuk yok. Sokaklarımız var, bağırıp çağrışan çocuklar yok. Ruhsuz oldu her yanımız.

Işıldayan vitrinler var, türlü çeşit yiyecek içecek maddeleri var. Ama bakkalların bir sakız bile hediye ettiği yok. Birbirimize yabancılaştık artık. O çok katlı apartmanlarımızda koca bir mahalle kadar nüfus var, birbirini tanıyan yok. Girip çıkan insanlar asansörde karşılaşsalar bir an önce inmek için dua ediyorlar. Yalnızlıklarımızla yaşar olduk. Biz mi istedik böyle olmasını? Yoksa birileri mi ele geçirdi kimliklerimizi!

Oysa komşularımız vardı, ne de güzel insanlardı onlar. Gelen misafirinizi siz yokken ağırlarlar, yaptıkları özel yiyeceklerden tadımlık dahi olsa size verirler. Çocuğunuzu yanınızda götüremeyecek durumdaysanız bazen günlerce bakarlar, cenazeniz olsa kapılarını açar, yemekleri yaparlar, hatta evlerinde yatıya bile alırlardı akrabalarınızı.

Elektrik su faturaları ödenirken de komşular işe yarardı. Faturalar toplanır, bir kişi gider hepsini birden sıra bekleyerek öder gelirdi.

Yokluk nedir bildiğimiz zamanlar ne güzeldi, ufacık şeylerden mutlu olabilmek. Tevazu ne güzel bir duygudur. Gelen bir hediyeye, bir tatlı söze naif bir karşılık vermek ne hoştur.

Şimdi çocuklar şaşıramıyor. Her şey onlara normal geliyor. “Bu yaz seni uzaya göndereceğiz,” diye şaka yapacak olsanız neredeyse: “Benim planım var, olmaz,” diyecekler. Bu iyi değil, her şeyin sahibi olmak o kadar da güzel değil. Mutlu olamıyoruz böyle olunca. Hiçbir şeyin özlemini yaşayamıyoruz.

Hiçbir şeyi beğenemiyor çocuklar. Bir şeyleri olmasının hayalini kurmuyorlar da dertleri hep “neden yok,” Ellerinde olanın değil hep olmayanın derdindeler. Ve o şey ellerine geçtiğinde bir kıymeti kalmıyor. İki gün geçmeden yeni bir modeli çıkıyor.

Oysa bize en ufak bir hediye alındığında ne kadar minnettar kalırdık onu verene. Bir bayramlık kıyafet ya da ayakkabı alındığında onu da yanımızda yatırmak isterdik. Ütüsü bozulur diye kıyamaz, yatağımızın yanına koyardık. Uzakta olması bile huzursuzluk kaynağı olurdu.

O zamanlar belki de her şey daha basitti. İstekler daha sınırlıydı. Diyelim ki paranız var, o da işe yaramayabilirdi. Çünkü almak istediğiniz şeyi satan yoktu. Bir bisiklet alındığında dünyalar bizim olurdu. Bisiklet alınmasının haklı bir dayanağı olmalıydı. Mesela çok güzel bir karne getirmeliydiniz. Atari sahibi olmak da öyle kolay işlerden değildi. Biz işte bu ufacık şeylerle mutlu olmayı öğrenmiştik. Bu gibi malzeme sahibi olduğumuzda günlerce sokaklarda sohbeti olurdu. Şimdi ise herhangi bir çocuk neredeyse harçlıklarını biriktirip kendine bisiklet alabilir. Hem her yerde var hem de o zamanlara göre şimdiki fiyatlar çok ucuz. Bundan sonra (elbette buradan bakarak söylüyorum): Comodore 64 gibi basit bir aletten hangi çocuk mutlu olabilir. Sadece bellek kartı bile o zaman adına bilgisayar dediğimiz nesneden daha güçlü olan bir cep telefonuna sahip çocuk neyi beğenir? Neyle mutlu olabilir? Hepsinin dizüstü bilgisayarı var her sene yenilenen.

Seksenler ne demek?

Ben ve benim gibi otuzlu yaşlarını bitirmek üzere olanların iyi bildiği ve genellikle de yüzlerde masum bir gülümseme ile hatırlanan yıllardır seksenler.

Sokaklar oyunlarımızın mekânı, aile gezmeleri en sevdiğimiz anlardı. Televizyon her şeyden daha önemliydi.

Break Dans yeni çıkmış, "Ver bi elektrik," demeyen insan kalmamıştı. AİDS'i o zaman öğrenmiştik. "Dünyayı Aids saracak, kıyamet alameti, şu kadar insan 2000'li yıllarda bu yüzden ölecek," gibi başlıklar görmüştük gazetelerde. Korkmuştuk; çünkü biz 2000 yılına geldiğimizde yirmili yaşlarımızda olarak yaşayacağımızı hayal ederdik.

Bir "Kara Şimşek" dizisini hatırlamak bile yeter. Onun kadar güzel konuşan başka bir arabamız olmadı? Bırakın konuşmayı duyguları bile vardı KITT'in. Doksanlı yıllarda bir iki rakip çıkardılar karşısına ama hiçbiri eline su dökemedi. Ne motosiklet ne helikopter ne de daha gelişmiş model başka bir araba. Onlar ne doğru düzgün konuşabildiler ne de duyguları vardı. Sadece teknik donanımları üstündü.

Aslında geçmişi düşününce insanın içi eziliyor, tuhaf oluyor. En küçük şeylerin bile özlemini duyabiliyor insan. İşte aşağıda bu özlemlerden bazıları:

Annesi tarafından "Hadi oğlum ezan okundu baban şimdi gelir, sen de eve gel," diye oynarken çağrılacak bir çocuk kaldı mı? Bu sesi duyabileceğimiz sokak, böyle bir mahalle kavramı var mı? İşin aslı şu ki: ezan sadece camiye gitmek için bir çağrı değil, eve dönüş saatini de belirleyen bir ölçü idi. Anneler kendilerini o saate göre ayarlar, babalar o saatte işten dönerler ve ailesini yemek masasında görmek isterlerdi. Ya da hangi çocuk neredeyse aynı ezgiyle söylenen ilk ticari teşebbüsünün yankısını duyurabilecek semt pazarlarında "Buz gibi soğuk sudan içen!" diye bağırarak.

Kur'an kursuna gitmeyen, orada dayak yemeyen, kurstan kaçıp arkadaşlarıyla leblebi tozu alıp paylaşmayan, Taç krakerleri ezip "Ahan da size kraker tozu" deyip gülüşmeyen var mı? Karate kurslarına gitmeyen ya da gitmek istemeyen kaç kişi vardır?

Almanya'da veya başka bir yabancı ülkede çalışan dayısı, halası, teyze ya da amcası olmayan, bebek, araba, çikolata gibi hediye getirilmeyenimiz var mı? Her yaz sokakta park edilmiş yabancı plakalı araçlar olmaz mıydı? Nerede şimdi o arabalar?

Her mahallenin bir delisi olurdu. Sanki bir kontenjanı vardı bu adam ya da kadınların. Gerçekten nerede o deliler? Biz hep “Deli Ziya”ya benzetirdik onları ve her mahallenin bir Deli Ziya’sı vardı...

Bir daha TV dizileri insanların hayatına bu kadar egemen olabilir mi? Ya da bu kadar bol ve cırtlak renk, acayip şekilli elbiseler, her şeyin abartılı olduğu bir moda yeniden yaşanabilir mi? Madem 2000’lere yaklaştık, bu zaman uzay çağı zamanıdır. Ona göre giyinelim süslenelim, ona göre film çevirelim denmeyecek bir daha. Beyaz çorap moda olacak mı, ya da vatka? Bir daha o kadar güzel müzikler yapılabilecek mi? O kadar güzel çizgi filmler olacak mı?

Burada anlatılanlara bakarak her şeyin güzel olduğu izlenimine kapılmak da doğru değildir. Her yaşadığımız güzel, etraf öyle güllük gülistanlık değildi. Dünyada soğuk savaş yaşanıyordu. İki kutuplu bir dünyada iki güç, Sovyetler ve Amerika vardı. Bu soğuk savaş dengesi biterken, Amerika dünyanın başına bela olmaya başlamıştı. Reagan ve Teatcher el ele vermiş, “Yaşasın kapitalizm!” nidalarıyla dünyayı tüketim çılgınlığına sürüklüyorlardı.

Dünyada bunlar yaşanıp, İran-Irak Savaşı devam ederken, biz de boş durmamış, 12 Eylül 1980’de bir darbe yaşamıştık, hatta ihtilal çocukları diye adlandırılmıştı o yıllarda doğanlar. Biz ihtilali anlamaya çalışırken, komşularımız bindikleri trenden bize el sallıyorlardı bize, çünkü çoktan treni kaçırmıştık.

Her ailede neredeyse hükümlü ya da kaçak vardı. Ailede olmasa bile, bir yakın tanıdık bu durumdaydı. İnsanlarda bir MİT-Polis korkusu. Kimse kimseye güvenemez duruma gelmiş, biraz politika ya da siyasete girmiş insanlar sinmiş, dağılmış, depolitize olmuşlardı. İnsanların polis korkusuyla yaşaması, kitapların yakılması ya da saklanmasını bilmek, politik görüşlerinden dolayı hatta ona bile gerek yok, kullandıkları sigara ya da giydiği kıyafet, bıyıklarının şekli yüzünden bile ölmeleri, kaçmaları, vatanından uzak kalmalarını bilmek de güzel değildi.

Enflasyonla tanışmış olmak, sokağa çıkma yasakları, tüp-yağ kuyrukları da iyi değildi. Asala Terörü’nü bilmek, PKK terörü ile yaşamak. Her gün haberlerde “Bilmem ne dağındaki çatışmada şu kadar erimiz şehit oldu, şu köy basıldı ve şu kadar vatandaşımız hain kurşunlarla can verdi,” sözlerini haberlerde duymak, gazetelerde görmek de güzel değildi.

İhtilalin Paşası’nı her gün televizyonda seyretmek, ardından bir daha, bir daha seyretmek, “..içün, netekim, sevgili Safranbolulu hemşehrilerim...”

gibi sözleri duymak da hiç hoş değildi.

Çernobil Faciası'nı yaşamıştık, özellikle Karadeniz Bölgesi'nde aradan yıllar geçmesine rağmen, hâlâ izlerini üzerinde taşıyan insanlarımız var. (Rahmetli Kazım Koyuncu bile o yüzden genç yaşında aramızdan ayrıldı,) Bir bakanın "Alın bakın işte, ben içiyorum" diyerek, insanların karşısında çay içmesindeki samimiyetsizliği ya da komikliği görmek de güzel değildi.

Bulgaristan'daki soydaşlarımıza bütün dünyanın gözü önünde yapılan zulmü seyretmek, Belene Kampı'nı bilmek, her milli maçımızda 3-5 gol yeyip yenilmek, kahrolmak, hakemlere kızmak, az gol yeyip ya da 1 gol de biz atarsak: "yenildik ama ezilmedik," yazılı gazete başlıklarını okumak da iyi değildi. Eurovision şarkı yarışmalarında da neredeyse aynı sesler çıkardı hepimizden. Evlerde televizyon karşısına geçer, verilen puanlara göre hangi ülke bizi daha çok seviyor, hangisi daha çok düşman, öylece belirlerdik. Ve hepimizin ortak kanaati şuydu ki; "Türk'ün Türk'ten başka dostu yok,"

Seksenleri yaşamak, Kenan Evren'i, Özal'ı, Calp'ı tanımak demek. "Köprü'yü sattırmam!", "Satarım!". "Benim memurum işini bilir!", "Semra koy bir kaset de neşemizi bulalım," demek. Deliler gibi karışık kaset doldurmak, "Senin teyp sterio mu, mono mu?" diye sormak. Sokaktaki macuncudan macun almak, telsizde "Breyk, breyk, arkadaş arıyorum" demektir.

Cam şişeden Coca Cola içmek, 1 litrelik cam şişede kola görmek, şalvar kot giyip, saçları tavuk götü kestirmek ya da perma yaptırmak, Ajda Pekkan ve Zeki Müren'in "Alo", Michael Jackson'un "Pepsi" reklamlarını görmek, "Güç bende artık", "Voltran, Voltran, Voltran", "Hişt, hişt demekle bakmak mı lazım" demektir. "Abı-zıttın mı?" sorusuna "Zıt Erenköy", beğenmediğin bir hareket yapana "Tipe bak" demek. Hatta o da yetmeyip, "Tipe bak! Çay demle iç!" demektir.

Çok sevdiği mahallesinden taşınmak, eski mahallesini ziyaret etmek, depozito parası için şişe toplamak, "Clementine", "Yavru Geyik", "Samuray'ın İntikamı", "Shogun", "Kara Şimşek" demektir. Madonna, Samantha Fox, L.A Lakers, Magic Johnson, Lary Bird, Modern Talking, Cenk Koray, Korhan Abay, Kemal Sunal, Cüneyt Arkın demektir. "Cüneyt mi döver? Buruç Li mi?" sorusunu sormak, bunun üstüne tartışmak demektir.

Daha da var, "hey! Corç versene borç, olmaz Maykıl bende de yok,", saati soranlara, "Eti kemik geçiyor,", "dünkü bu vakit," demektir. "Edi Mörfiii, hiuuu, Maykıl Jeksın huuuuuu," demektir. Kunta Kinte, Köle

Isaura, Kung Fu, demek. Eskiciye alüminyum ya da demir satıp, parasıyla kola almak demektir. Vantilatörü söküp, motorundan, araba yapmaya çalışmak, 9 voltluk pilin ucuna dil değdirmek, merdivenlere oturup çekirdek yemek, abuk subuk gruplar kurmak, Komedi Dans Üçlüsü'nden nefret edip onları taklit etmek demektir.

Türkiye'nin 67'li plakasının Zonguldak olduğunu ve bunun son ilimiz olduğunu bilmek demektir. Elektrik kesintisi, su kesintisi, bidonlarla çeşmelerden su taşımak, odun, kömür, beyaz tüpçü, mavi tüpçü, videocu, atarici, Beta ya da VHS demek, hangisinin daha iyi olduğunu tartışmak demektir.

Çeşmeden su içip komşunun bahçesindeki eriğe, kiraza, dut ya da incire dalabilmek. Boş arsalara oyunu bırakmayalım diye işemek. Tüp kamyonlarının arkasına takılmak, "Arkaya takılan var" diye ispiyonlara aldırmamak demektir. Maç yapıp terlemek, terli vaziyette mermere oturmak, aynı şişeden 4-5 arkadaş su içmek demektir. Koltuğumuzun altına topunuzu alıp ya da arkadaşınızla paslaşarak okula ya da parka gitmek demektir.

Oyun oynardık, itişip kakışır, hatta bazen dövüşürdük. Dokunmayı öğrenmiştik, birbirimize değmeyi, hissetmeyi, arkadaşlığı, dostluğu, paylaşmayı. Dizlerimizde, dirseklerimizde yaralar, ve onları kapatan, yeşil, mavi, kırmızı renkli yara bantlarımız olurdu. Kolumuzda bacağımızda çürükler, morluklar vardı ama biz bundan utanmaz, hatta gurur duyardık. Belki bu yüzden daha dayanıklı olduk.

Yaşamış olduğum ve içinde çocukluğumu, ergenliğimi geçirmiş olduğum zamanı seviyorum. Çünkü özeldiler. Maradona'nın doğuşunu görmek, Michael Jordan'ın yükselişine şahit olmak, Magic Johnson'ı, Tony Schumacher'i, Kerim Abdul Jabbar'ı, Prekazi'yi, Metin-Ali-Feyyaz'ı, Rıdvan'ı seyretmek, Reagan-Teacher ya da Turgut Özal'ı tanımak, darbe görmek, Ahmet Kaya dinlemek, Kan Sporu filmini defalarca seyretmek, Fırt-Gırgır-Tommiks-Teksas okumak, gençlik dergilerinden ünlü resimleri kesmek, yılın en sevilen şarkı sözlerini satın almak, Halley Kuyruklu Yıldızı'nın en yakınımızdan geçmesi, sakallı bebeklerin doğması, bu mektubu yedi kişiye göndermezsen, gibi şehir efsaneleri duymak, Yavru Geyik, Uçan Kaz ve daha nice güzel çizgi filmi görmek, Adile Naşit'in kuzucuklarından biri olmak, her şey güzeldi.

Herkesin aklına başka, başka şeyler gelir. Hepimiz farklı şeyleri öncelikli hatırlarız. Burada "ah o güzel yıllar!" diyebileceğimiz

zamanlardan bir bölümünün hikâyesi anlatıldı. Buna ben ve benim yaşımdakilerin çoğunun katılacağını düşünerek ve sadece “o zaman çocuktuk ve o yüzden öyle geliyor,” denmesinin yeterli olmadığına, seksenlerin bunun ötesinde, Türkiye ve dünya için garip sayılabilecek bir zaman dilimi olduğuna inandığım için böyle diyorum.